

**DENİZLİ İLİNİN ACIPAYAM İLÇESİNE BAĞLI YEŞİLYUVA
MAHALLESİNDE AYAKKABICILIK MESLEĞİ VE KIRSAL YAPISAL
DÖNÜŞÜM**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı**

Şirin Eda UYANIK

Danışman

Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN

Haziran 2021

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
şirin Eda Uyanık

ÖN SÖZ

Bu çalışma sürecinde danışmanlığımı üstlenen, tüm lisansüstü eğitimim ve tez süreci boyunca bilimsel birikimi ile yolumu aydınlatıp, değerli katkıları ile destek olan çok kıymetli hocam Prof. Dr. Türkan Erdoğan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca kıymetli fikirlerini paylaşan tüm Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Bu çalışma kendi rızaları ile görüşmelere katılan ve benimle deneyimlerini paylaşan Yeşilyuva ayakkabıcıları olmasa gerçekleşmezdi. Dolayısıyla görüşmeler için değerli zamanlarını ayıran, soruları içtenlikle cevaplayan tüm katılımcılara ve saha çalışması boyunca bana yol gösterip katılımcılara ulaşmamda destek olan Tuğçe Özkan Teberci ve ailesine minnettarım. Tüm bir tez döneminde beni motive eden, destek olan yol arkadaşım Raşit Emre Yargeldi ve tüm dostlarıma ne kadar teşekkür etsem azdır. Uzakta olsalar bile hep yanımda olan, hayatım boyunca maddi ve manevi hiçbir desteği esirgemeyen, bana her zaman inanan çok değerli annem Fatma Zuhal Uyanık ve babam Erdal Uyanık'a sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

DENİZLİ İLİNİN ACIPAYAM İLÇESİNE BAĞLI YEŞİLYUVA MAHALLESİNDE AYAKKABICILIK MESLEĞİ VE KIRSAL YAPISAL DÖNÜŞÜM

UYANIK, Şirin Eda
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji ABD
Genel Sosyoloji ve Metodoloji
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN
Haziran 2021, VIII+ 166 Sayfa

Bu araştırmada Yeşilyuva mahallesindeki ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimlerin ve bölgedeki kırsal yapısal dönüşümün aşamalarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimleri, Yeşilyuva'dan kente göçü, bölgedeki kırsal kalkınma politikalarını ve Yeşilyuva'da yaşanan kırsal yapısal dönüşümü anlamak için Yeşilyuva'daki ayakkabıcı bireyler ile nitel araştırma tekniklerinden katılımcı gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakat teknikleri kullanılarak görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma verilerine göre Yeşilyuva'da eskiden bir zanaat olan ayakkabıcılık mesleği küresel anlamda yaşanan sanayileşmeden etkilenmiş ve 1990'lı yıllardan sonra üretimde makineler kullanılarak üretim yapılmaya başlanmıştır. Makineleşmenin etkileri ile birlikte üretim biçimleri ve mesleki iş bölümünde değişimler görülmüştür. Bunların yanı sıra fabrikalaşma sonrasında Yeşilyuva'dan Denizli merkeze göçler gerçekleşmiştir. Bölgedeki ayakkabıcılık mesleği makineleşmenin getirdiği sermaye gerekliliği ve yaşanan göçlerden etkilenmiştir. Mesleği yeniden kalkındırmak ve geliştirmek için bölgede bir sanayi sitesi inşa edilmiştir. Yeşilyuva'daki ayakkabıcılık mesleği ve meslekte yaşanan tüm bu değişimler Yeşilyuva'nın toplumsal ve ekonomik yapılarını da dönüştürmüştür. Araştırmada elde edilen bu veriler çalışmanın teorik kısmında tartışılan konular ile ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Kırsal Yapısal Dönüşüm, Sanayileşme, Yeşilyuva, Göç

ABSTRACT

THE SHOEMAKING PROFESSION AND RURAL STRUCTURAL TRANSFORMATION IN THE YEŞİLYUVA NEIGHBORHOOD AT ACIPAYAM DISTRICT IN DENİZLİ

Uyanık, Şirin Eda

Master Thesis

Department of Sociology

General Sociology and Methodology

Thesis Advisor: Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN

June 2021, VIII+ 166 Pages

In this study, it is aimed to reveal the changes in the shoemaking profession in the Yeşilyuva neighborhood and the stages of the rural structural transformation in the region. For this purpose, interviews were conducted with shoemakers in Yesilyuva using participant observation and semi-structured interview techniques in order to understand the changes in Yeşilyuva shoemaking profession, migration from Yesilyuva to the city, rural development policies and rural structural transformation in the region.

According to the research, the shoemaking profession, which was previously made as a craft in Yesilyuva, was affected by global industrialization and machine production started after the 1990s. In addition to the effects of mechanization, changes have been observed in production styles and occupational division of labor. In addition to these, after the emergence of the factories, there were migrations from Yeşilyuva to Denizli city. The shoemaking profession in the region has been affected by the capital requirement brought by mechanization and the migration experienced. An industrial site was built in the area to re-develop the profession. All these changes in the shoemaking profession and profession in Yesilyuva have also changed the social and economic structure of Yesilyuva. These data obtained in the study were analyzed in connection with the topics discussed in the theoretical part of the study.

Keywords: Rural Development, Rural Structural Transformation, Industrialization, Yeşilyuva, Migration

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	5
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	7
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	8
1.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE AŞAMALARI	9
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	10
1.6. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SINIFLANDIRILMASI.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	12
2.1.1. Kırsal- Kentsel Alan Tanımları	12
2.1.1.1. Kırsal Alan Tanımı	12
2.1.1.2. Kentsel Alan Tanımı	16
2.1.2. Sanayileşme-Fabrikalaşma.....	17
2.1.3. Kalkınma Kavramı	24
2.1.3.1. Kırsal Kalkınma	25
2.1.4. Kırsal Yapısal Dönüşüm	30
2.1.5. Meslek	34
2.1.5.1. Geleneksel Meslek	36
2.1.5.2. Profesyonelleşme	39
2.2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	42
2.2.1. Kent Kuramları.....	42
2.2.1.1. Klasik Kent Kuramları	42

2.2.1.1.1. Ekonomik-Politik Yaklaşım: Karl Marx ve Friedrich Engels.....	42
2.2.1.1.2. Max Weber'in Şehir Tipolojisi	45
2.2.1.1.3. Sosyal-Psikolojik Yaklaşım: Georg Simmel.....	46
2.2.1.2. Chicago Okulu: Ekolojik Kent Kuramları	47
2.2.1.3. Çağdaş Kent Kuramları	50
2.2.1.3.1. Toplumsal Ürün Olarak Mekân: Henri Lefebvre	50
2.2.1.3.2. Kollektif Tüketim ve Kentsel Mekân: Manuel Castells.....	51
2.2.1.3.3. Sermaye Birikimi Olarak Kent: David Harvey	52
2.2.2. Göç Kuramları.....	53
2.2.2.1. Ravenstein'in Göç Kuramı	53
2.2.2.2. İtme-Çekme Kuramı.....	55
2.2.2.3. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	56
2.2.2.4. Merkez Çevre Kuramı	57
2.2.3. Kalkınma Kuramları.....	59
2.2.3.1.Kırsal Kalkınma Kuramları	61
2.2.3.1.1.Sistem Yaklaşımları	61
2.2.3.1.2.Tarihsel-Yapısalcı Yaklaşımlar.....	62
2.2.3.1.3. Merkez ve Çevre Modeli Kuramı.....	63
2.2.4. Sosyolojide Kırsal Yapısal Dönüşüm ile İlgili Çalışmalar	64
2.2.4.1. Türkiye'de Kırsal Yapısal Dönüşüm İle İlgili Çalışmalar.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL BİR MESLEK OLARAK AYAKKABICILIK MESLEĞİ

3.1. GELENEKSEL BİR MESLEK OLARAK AYAKKABICILIK.....	75
3.2. SEKTÖREL OLARAK AYAKKABICILIK.....	76
3.2.1. Dünyada Ayakkabıcılık Sektörü	78
3.2.2. Türkiye'de Ayakkabıcılık Sektörü.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ VE SOSYO-EKONOMİK BAKIMDAN YEŞİLYUVA HAKKINDA

GENEL BİR DEĞERLENDİRME

4.1. YEŞİLYUVA MAHALLESİNİN TARİHÇESİ.....	86
4.2. YEŞİLYUVA'DA NÜFUS VE DEMOGRAFİK YAPI	88
4.3. YEŞİLYUVA'DA İDARİ VE SOSYO-EKONOMİK YAPI.....	91
4.4. YEŞİLYUVA'DA AYAKKABICILIK MESLEĞİ	94

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	98
5.2. YEŞİLYUVA'DA AYAKKABICILIK MESLEĞİ VE MESLEKTE YAŞANAN DEĞİŞİMLER	100
5.2.1. Katılımcıların Yeşilyuva'daki Ayakkabıcılık Mesleğine İlişkin Görüşleri	100
5.2.2. Katılımcıların Yeşilyuva'da Ayakkabıcılık Mesleğinde Yaşanan Makineleşme ve Değişen Mesleki İşbölümü Hakkındaki Görüşleri.....	107
5.3. YEŞİLYUVA'DAN KENTE GÖÇ	113
5.3.1. Katılımcıların Yeşilyuva'dan Kente Göçün Nedenleri Hakkındaki Görüşleri.....	113
5.3.2. Katılımcıların Yeşilyuva'dan Kente Göçün Sonuçları Hakkındaki Görüşleri.....	115
5.4. YEŞİLYUVA'DA KIRSAL KALKINMA ÇALIŞMALARI	119
5.4.1. Katılımcıların Yeşilyuva Ayakkabıcılar Sanayi Sitesi Hakkındaki Görüşleri.....	120
5.4.2. Katılımcıların Yeşilyuva Ayakkabıcılık Mesleğinin Kalkınmasına İlişkin Görüşleri.....	122
5.5. YEŞİLYUVA'DA KIRSAL YAPISAL DÖNÜŞÜM	126
5.5.1. Katılımcıların Yeşilyuva'nın İdari Yapısı Hakkındaki Görüşleri	126
5.5.2. Katılımcıların Yeşilyuva'nın Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yapısı Hakkındaki Görüşleri	130
5.5.3. Katılımcıların Yeşilyuva'daki Aile Yapısı Hakkındaki Görüşleri.....	133
 SONUÇ	 137
KAYNAKÇA.....	143
EK-1: GÖRÜŞME SORULARI	162

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türkiye’de Ayakkabı İhracatının Gelişimi.....	82
Şekil 2. Türkiye’de Ayakkabı İthalatının Gelişimi.....	84

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dünya Ayakkabı İhracatı.....	78
Tablo 2. Dünya Ayakkabı İthalatı.....	80
Tablo 3. Türkiye'nin Ayakkabı İhracatı.....	83
Tablo 4. Türkiye'nin Ayakkabı İthalatı.....	84
Tablo 5. Yeşilyuva'nın 1965-2000 Yılları Arasındaki Nüfus Sayım Verileri.....	88
Tablo 6. Yeşilyuva'nın 2009-2020 Yılları Arasındaki Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Verileri.....	88
Tablo 7. Yeşilyuva'da 1985-2000 Yılları Arasındaki Cinsiyet ve Yaş Dağılımına Göre Nüfus Sayım Verileri.....	89
Tablo 8. Yeşilyuva'da 2009-2020 Yılları Arasındaki Yaş Dağılımına Göre Nüfus Kayıt Verileri.....	90
Tablo 9. Yeşilyuva'da 2015-2020 Yılları Arasındaki Cinsiyet Dağılımına Göre Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Verileri.....	90
Tablo 10. XIX. Yüzyılda Kaysar'daki Mesleklerin Dağılımı.....	93
Tablo 11. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	98

GİRİŞ

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi buharlı makinelerin üretim sürecine katılmasını sağlayarak küresel anlamda üretim biçimlerinde değişim yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreçte küçük atölyeler önemini yitirirken, büyük fabrikalar ortaya çıkmıştır. Fabrikalarda makineler ile seri üretim yapılıyor olması üretim biçimlerini değiştirmekle kalmamış, iş bölümü ve ilişkileri de etkilemiştir. Makineleşme sonrasında üretim ve buna bağlı olarak işgücü ihtiyacı artış göstermiştir. Bu bağlamda ekonomik sermayeye duyulan ihtiyaç artmış ve sanayileşmenin ilk başlarında makinenin başında çalıştırılan vasıflı işçilerden vazgeçilerek maliyetin daha düşük olduğu vasıfsız işçiler ve işçiye ihtiyaç duymayan seri üretim makineleri tercih edilmiştir. Bahsi geçen süreçler sonucunda bazı meslekler önemini yitirirken, bazı yeni profesyonel meslekler ortaya çıkmıştır. Kaybolmaya yüz tutan geleneksel mesleklerin büyük bir çoğunluğu kırsal kesimlerde icra edilen meslekler olmuştur. Bunun etkisi ile birlikte kırsal alanda istihdam alanları azalmış, kentler sanayi ve ticaret merkezleri haline gelmiştir. Kırsal alanda iş imkânlarının azalması kırdan kente göç hareketlerini tetiklemiştir. Kırdan kente göç hareketleri sonucunda kırsal alanlar niteliksiz yaşlı nüfusun mekânı haline gelirken, kentlerde nüfus yoğunlaşmıştır. Kentlerde bulunan nüfus yoğunluğu, kentlerin sunduğu imkânların yetersiz hale gelmesine sebep olmuş, buna bağlı olarak da kentlerde suç oranları, açlık ve yoksulluk artmıştır. Kent ve kır arasında oluşan bu dengesizliklerin giderilmesi ve kente göç eden nüfus için kırsal mekânların yeniden cazip hale gelebilmesi için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ulusal kalkınma politikalarının yanı sıra kırsal kalkınma politikaları da geliştirmiştir. Kırsal kalkınma politikaları ile kırsal alanlarda kırsal nüfusun istihdam edebileceği iş olanaklarına, altyapı, ulaşım, iletişim ve eğitim gibi hizmetlere yatırımlar yapılmıştır. Yapılan bu yatırımların sonucunda kırsal alanlar toplumsal ve ekonomik anlamda daha yaşanılabilir bir hale gelmiştir. Tüm bunların etkisi ile kırsal yapılarda da dönüşümler yaşanmıştır. Bilinen anlamı ile kırsal mekândan hiç çıkmayan, tarım vb. çalışma alanlarında istihdam eden, ürettiği malın pazarlanmasında devlete bağımlı köylü modeli değişmiştir. Kırsal alanlarda bulunan toplumsal, sosyal ve ekonomik yapılar kente bulunan yapılara benzer bir görünüm kazanmaya başlamıştır.

Türkiye’de yaşanan kentleşme sürecine bakacak olursak; Türkiye’nin 1945 yılında 20 milyon olan nüfusunun 5 milyonu kent olarak adlandırılan mekânlarda yaşarken bugün 70 milyondan fazla kişi kentlerde yaşamaktadır. Yani Türkiye %25’i

kentlerde yaşayan tarım ağırlıklı bir ülkeden %90'ı kent merkezlerinde yaşayan kent kökenli etkinliklerin ve kurumların belirleyici olduğu bir ülkeye dönüşmüştür. Bu dönüşüm büyük çaplı bir dönüşümdür. Yani kentleşme sürecin mekânsal değişikliğin yanı sıra ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel olacak şekilde bir dizi değişimi de bünyesinde barındırmaktadır (Aydınlı ve Çiftçi, 2015: 193).

Türkiye’de kentleşme Cumhuriyet’in ilanından sonra ve tarımda yaşanan makineleşmeyle ilişkili olarak başlamıştır. Bu dönemden önce kentleşme sürecinin oldukça yavaş olduğu görülmektedir (Niray, 2002: 12). Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren kentleşmenin hız kazandığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemde kent yerleşkeleri de artmıştır. Kent olarak adlandırılan yerler 66’dan 102’ye yükselmiş, 50 binden fazla nüfusu olan kentlerin sayısı 5’ten 11’e çıkmıştır. 1960-1975 yılları arasında ise kent sayısı 288’e yükselmiş, 50 binden fazla nüfusu olan kentlerin sayısı 65’e, 100 binden fazla nüfusu olan kentlerin sayısı ise 26’ya çıkmıştır (Sencer, 1979: 73). Yani Türkiye’de 1950-1980 yılları arasında kırsal nüfusun artışı kentsel nüfusun artışına oranla daha yavaştır. 1980 sonrasında ise kırsal nüfus giderek azalmaya başlamıştır (Yılmaz, 2015: 163).

Türkiye’de kır-kent arasında oluşan bu dengesizlikleri gidermek, toplumsal ve ekonomik dengeyi sağlamak amacı ile beş yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. Bu planların uygulanması ve takibi Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmıştır (Göymen, 2005: 185). Türkiye’de bölgesel kalkınmanın asıl önem kazandığı süreç Avrupa Birliği’ne uyum süreci olmuştur (Cankorkmaz, 2011: 125).

Araştırma kapsamında, Denizli ilinin Acıpayam ilçesinde bulunan Yeşilyuva mahallesinde çok eski zamandan beri varlığını sürdüren ayakkabıcılık mesleği ve bölgede yaşanan kırsal yapısal dönüşüm yukarıda bahsi geçen süreçler bağlamında incelenmektedir. Yeşilyuva’daki ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimler ve kırsal yapıların dönüşümü arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için bölgede ayakkabıcılık mesleğini icra eden bireyler ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda “Sanayileşme sonrasında yaşanan süreçler Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleğini ne derece etkilemiş ve Yeşilyuva’da kırsal yapısal dönüşüm nasıl yaşanmış?” sorusu ile hareket edilerek araştırma dört bölümden oluşturulmuştur.

Araştırmanın birinci bölümünde, “Araştırmanın Metodolojisi” başlığı altında araştırmanın konusu, kapsamı, amacı ve önemi, yöntemi, veri toplama teknikleri ve

aşamaları, sınırlılıkları ve araştırmanın verilerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması alt başlıklarına yer verilmiştir. Bu bölümde araştırmanın metodolojik süreci ve işleyişi ile ilgili aşamalara dair bilgiler bulunmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünü “Araştırmanın Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi” oluşturmaktadır. Kavramsal çerçeve başlığı altında kır-kent, sanayileşme-fabrikalaşma, kalkınma, kırsal kalkınma ve kırsal yapısal dönüşüm kavramlarına yer verilmiştir. Aynı zamanda kavramsal çerçeveye meslek kavramı da dâhil edilmiştir. Meslek kavramına ilişkin tanımlamalara yer verildikten sonra, geleneksel ve profesyonel mesleklerden bahsedilmiştir.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde ilk olarak kent kuramları yer almaktadır. Klasik ve çağdaş kent kuramlarına ek olarak Chicago Okulu kuramcılarının kent kuramlarından da bahsedilmiştir. Ardından göç kuramları başlığı altında araştırma kapsamını açıklayan dört kuram hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra kentleşme ve kırdan kente göç hareketlerinin anlaşılır olması için kalkınma ve kırsal kalkınma kuramları üzerinde durulmuştur. Araştırmanın kuramsal çerçevesinde son olarak kırsal yapısal dönüşüme ilişkin kuramlara yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünü “Geleneksel Bir Meslek Olarak Ayakkabıcılık Mesleği” oluşturmaktadır. Bu bölümde ilk olarak geleneksel bir meslek olan ayakkabıcılık mesleği hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından sektörel olarak ayakkabıcılık mesleği açıklanmış, dünyada ve Türkiye’de sektörel olarak ayakkabıcılık mesleğine ilişkin verilere ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümü “İdari ve Sosyo-ekonomik Bakımdan Yeşilyuva Hakkında Genel Bir Değerlendirme” başlığından oluşmaktadır. Bu bölümde araştırmanın sahasını oluşturan Yeşilyuva mahallesi hakkında bilgiler yer almaktadır. Yeşilyuva’nın tarihinden bahsedildikten sonra Yeşilyuva’nın sosyo-ekonomik yapısından kısaca bahsedilmiş ve bölge halkının genel geçim kaynağı olan ayakkabıcılık mesleği üzerinde durulmuştur.

“Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi” başlıklı beşinci bölümde saha çalışması sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bu bölüm araştırmanın teorik çerçevesinde tartışılan kavramlardan yola çıkarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış mülakat sorularına katılımcıların verdiği yanıtların analizinden ve yerinde gözlem

bulgularından oluşmaktadır. Yeşilyuva'da yaşanan değişimleri anlayabilmek adına Yeşilyuva'da Ayakkabıcılık Mesleği Ve Meslekte Yaşanan Değişimler, Yeşilyuva'dan Kente Göç, Yeşilyuva'da Kırsal Kalkınma Çalışmaları, Yeşilyuva'da Kırsal Yapısal Dönüşüm olacak şekilde dört ana başlık oluşturulmuştur. Ana başlıklar altında alt başlıklar oluşturulmuş ve görüşme verileri bu alt başlıklar altında araştırmanın teorik çerçevesi ile ilişkilendirilerek verilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde sonuç yer almaktadır. Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen verilerin genel değerlendirmesi yapılmıştır. Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimler ve bölgedeki kırsal yapısal dönüşüm arasındaki ilişkiye dair öneriler sunulmuştur.

Bu araştırma, değişen üretim biçimleri etkisi ile kırsal alanlardan üretimin merkezi haline gelen kentlere yaşanan göç sonrasında kır-kent arasında oluşan dengesizliklerin giderilmesi için geliştirilen kırsal kalkınma politikaları ve bu politikaların kırsal yapılarda yarattığı dönüşüme dikkat çekmektedir. Araştırmada bahsi geçen aşamaların Yeşilyuva mahallesinde nasıl gerçekleştiği ortaya konmak istenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Araştırmanın konusu kapsamında, Sanayi Devrimi sonrasında üretim sürecine katılan makineler ile birlikte gelişen sanayi ve ticaretin meslekler, kırdan kente doğru başlayan göç hareketleri, göçün getirdiği kır-kent arasında oluşan dengesizlikler, bahsedilen dengesizliklerin giderilmesi amacı ile geliştirilen bölgesel kalkınma politikaları ve kırsal yapısal dönüşüme etkileri araştırılmıştır. Bahsi geçen tüm bu aşamalar, Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleği üzerinden incelenmiş ve araştırmanın sınırları Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğine sahip bireyler ile çizilmiştir.

18. yüzyılda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi, buharlı makinelerin devreye girmesini sağlamıştır. Bunun etkisi ile birlikte üretim süreçleri sanayileşmiş ve ekonomik gelişmeler hız kazanmıştır. Gelişen sanayi ve ekonomi ile baş edebilmek için küçük üretim yapan atölyeler varlıklarını koruyabilmek adına birleşmek durumunda kalmıştır. Bu süreçte küçük atölyeler önemini yitirirken, büyük fabrikalar küresel pazarda en büyük paya sahip konuma gelmiştir.

Sanayi Devrimi sonrasında teknolojik anlamda gelişmeler yaşanmış, bunun etkisi ile de mevcut işgücünün artması gerekliliği meydana gelmiştir. Bu dönemde yapılan yatırımlar çoğalmış ve üretimde de artış yaşanmıştır. Gelişen seri ve hızlı üretim sonucunda emeğe karşı olan taleplerde artış görülmüştür (Deane, 1988: 125-126). Sanayileşme sürecinin ilk dönemlerinde makine başında çalışan vasıflı işçilerin bulunması ve üretim sürecinin getirdiği diğer ücretlendirmeler sebebi ile maliyet artmıştır. Bu noktada vasıflı işçi çalıştırmaktan vazgeçilmiş, onun yerine vasıfsız işçi ve seri üretim makineleri tercih edilmeye başlanmıştır (Türkcan, 2009: 91). Bu noktada sanayileşme sürecinde işçilerin vasıflı ve vasıfsız olarak ayrılması mesleklerin anlamlarında da birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. Kimi meslekler profesyonelleşerek hayatına devam etmiş, kimileri ise varlıklarını sürdürmemiştir.

Meslek, belirli faaliyet alanlarından oluşan ve şekillendirilmiş insan ilişkilerinin tamamıdır. Meslek, bireylerin düşünceleri, değerleri, davranışları, yaşam tarzları, eğitimleri, toplumsal konumları gibi olguların belirlenmesinde mühim bir araçtır

(Kemerlioğlu, 1973: 29, 53) . Bu nedenle meslek, birçok toplumsal göstergeyi içerisinde barındırırken, toplumsal yapıyı anlamak için önemli bir konumdadır (Aytaç, 2003: 16). Geleneksel anlayışta birey, mesleği ile sabit ve kararlı bir bağ kurmaktadır. Meslek, sadece ekonomik gelir elde edilen bir olgu olmaktan ziyade, bireyin kendini inşa ettiği bir alan ve ömür boyu sürecek bir projedir. Sanayi toplumlarında ise meslek sabit ve kararlı anlamını yitirmiş, daha değişken bir hal almıştır. Aynı zamanda sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği iş bölümü ve mesleki uzmanlaşma, mesleklerin işleyişini sistematikleştirmiş ve karmaşıklaştırmıştır (İlhan, 2008: 317-318). Sanayi toplumlarında genellikle kırsal alanlarda ekonomik kazanç getiren meslekler profesyonelleşme noktasında sıkıntılar yaşamış ve önemini yitirmeye başlamıştır.

Kırsal alanlarda istihdam alanları azalırken kentsel alanlara yapılan yatırımlar ile fabrika sayıları ve işgücü ihtiyacı artmıştır. Bu nedenlerle kırsal alanlardan istihdam ve imkânların arttığı kent merkezlerine kitlesel göçler yaşanmaya başlamıştır. 1965’de İngiltere ve Galler nüfusunun tamamına bakıldığında yalnızca dörtte biri kadarı kentte yaşarken (Başer, 2011: 170), 19. yüzyılın başlarına gelindiğinde 1 milyonun üzerinde nüfusa sahip olan Avrupa’nın nüfusunun büyük bir kısmının sanayi ve ticaret merkezlerinden olan Londra’da yaşamını sürdürdüğü görülmektedir (Hobsbawn, 2003: 19). Küresel pazar anlayışının gelişmesi ile beraber Sanayi Devrimi’nin etkileri tüm dünyaya yayılmıştır. Kırdan kente doğru yaşanan kitlesel göçler de sanayisi gelişmiş bütün dünya ülkelerinde görülmüş ve kır-kent arasındaki dengesiz nüfus dağılımını beraberinde getirmiştir. Her ülke bölgeler arası dengesizlikleri giderebilmek için kendine ait bölgesel kalkınma planları hazırlamıştır. Burada amaçlanan kent merkezlerinde yoğunlaşan nüfusun meydana getirdiği problemleri çözmek için niteliksiz nüfusu bünyesinde barındıran kırsal alanları yeniden cazip hale getirmektir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tamamında kalkınmanın yanı sıra kırsal kalkınma da önemli hale gelmiştir (Koç ve Gül, 2004: 116). Çünkü üretim merkezi haline gelen kentlere kırsal alanlardan yoğun göçler yaşanmış ve bunun sonucunda kentlerde suç oranları, yoksulluk ve açlık gibi olgular artış göstermiştir (Öztürk, 2009: 174). Bu sebeplerle kırsal kalkınma gündeme gelmiş ve kırsal kalkınma politikaları geliştirilmiştir. Kırsal kalkınma politikaları çerçevesinde kırsal alanlarda istihdam arttırmak için çalışmalar yapılmış, kırsala sanayi merkezleri kurulmuş ya da kırsal alanlar kentsel mekânlara dâhil edilmiştir. Bunların yanında kırsal alanlarda altyapı,

sağlık ve eğitim hizmetlerine yatırımlar da yapılmıştır. Tüm bunların etkileri ile kırsal yapılarda ekonomik ve toplumsal dönüşümler yaşanmıştır.

Kentlerdeki istihdam alanlarının daralması sonucunda kırsalda, hem ekonomik hem de toplumsal anlamda kırsal alanların yaşanılabilir kılınması için girişimler artmıştır. 1980’li yılların başından itibaren ulusal kalkınmacı dönemin sana ermesi ve kırsal alanların da kalkındırılması için yatırımların yapılması ile kırsal kesimde toplumsal ve ekonomik anlamda değişimin emareleri görülmeye başlamıştır. Bu değişimlerin başında, kırsal alan nüfusu için tarımın tek geçim kaynağı olmaktan çıkması ve tarım dışı gelir sağlayacak faaliyetlerin önem kazanması gelmektedir. Bunlara ek olarak ulaşım ve iletişim alanında kırsal alanlara yapılan yatırımlar da düşünüldüğünde tüm hayatını köyde geçiren, teknolojik gelişmeler ve tarımdan elde ettiği ürünün pazarlanmasında devlete bağımlı, edilgen köylü modelinin bir dönüşüm sürecine girdiği anlaşılmaktadır. Kısacası küreselleşme olarak tanımlanan küresel boyuttaki değişimler kırsal alanları da etkilemiştir. Kırsalın sahip olduğu yaşam biçimleri, ekonomik ve teknolojik imkânları, bunların etkisi ile gelişen göç ve kentleşme davranışları değişmiştir (Keyder ve Yenal: 2013: 172-173). Sonuç olarak kırsalda ekonomik ve toplumsal alanlarda değişimler yaşanmış, kırsal alanlardaki bu yapılar kente ait yapılara benzer bir görünüm kazanmaya başlamıştır.

Bu araştırmada, yukarıda bahsi geçen konular üzerinden Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleği ve bölgedeki kırsal yapısal dönüşüm incelenmiştir. Bu bağlamda, Yeşilyuva’daki ayakkabıcılık mesleği ve meslekte yaşanan dönüşümler, Yeşilyuva’dan kente göç, Yeşilyuva’da uygulanan kırsal kalkınma çalışmaları ve bölgedeki kırsal yapısal dönüşüm çalışmaya değer bulunmuştur.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın genel amacı Denizli ilinin Acıpayam ilçesine bağlı Yeşilyuva mahallesindeki ayakkabıcılık ve bu mesleğin kırsal yapısal dönüşüme etkilerini incelemektir.

Sanayi Devrimi sonrasında üretim biçimleri değişmiş, makineleşme yaşanmış ve bu değişimler ilk olarak Batı dünyasında başlamıştır. 1952’de Türkiye’nin NATO’ya üye olması Türkiye’nin de Batı dünyasına yaklaşmasını sağlamıştır (Durdu, 2017:167).

Batı dünyası ile kurulan bu ilişki ile küresel kapitalist sistem Türkiye’de yayılım göstermiş, değişimin ilk izleri kentlerde görülmüştür. Bu sebeple kentler sanayi ve ticaretin merkezi haline gelmiş, kent yaşamının sunduğu imkânlar artmıştır. Kentlerdeki imkânların artması ile birlikte kırsal alanlardan kentsel alanlara kitlesel göçler yaşanmaya başlamıştır. Yoğun göç alan kentlerin nüfusu artarken, kırsal alanlar niteliksiz nüfusun yaşam mekânı haline gelmiştir. Bu noktada kent ve kır arasında oluşan dengesizliklerin giderilmesi için kırsal kalkınma politikaları geliştirilmiş ve kırsal alanlar yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Kırsal kalkınma politikaları ile birlikte, kırsal alanlarda da değişim, kentlerdeki kadar olmasa da hız kazanmıştır (Boran, 1999:321). Bu bağlamda sanayileşme sonrasının Yeşilyuva’daki ayakkabı üretimi üzerindeki etkileri ve bu etkiler ile birlikte Yeşilyuva’da yaşanan kırsal yapısal dönüşüm aşağıdaki sorular çerçevesinde ele alınacaktır:

1. Yeşilyuva’da ayakkabıcılık mesleği ne zamandan beri devam etmektedir?
2. Yeşilyuva ayakkabı üretiminde makineleşme ne zaman başladı ve mesleğe etkileri ne oldu?
3. Yeşilyuva’dan yurtdışına ya da yurtiçine göç yaşandı mı? Yaşandıysa hangi yıllarda başladı?
4. Göç yaşanmasının ayakkabıcılık mesleği üzerinde bir etkisi oldu mu?
5. Yeşilyuva’da ayakkabıcılık mesleğini kalkındırmak için ne gibi çalışmalar yapıldı?
6. Ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan tüm bu değişimler Yeşilyuva’daki aile yapısını, idari ve ekonomik yapıyı etkiledi mi? Etkilediyse bu etkileşimin sonuçları nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada “karmaşık bir konuya ayrıntılı bir anlayış getirmek için nitel araştırma” (Creswell, 2013: 48) yöntemi tercih edilmektedir. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi” vb. teknikler ile verilerin elde edildiği, olayların doğal ortamında ve bütüncül bir biçimde gözlemlendiği bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırmada üç tür veri toplamak amaçlanmaktadır; çevreyle ilgili veriler, süreç ile ilgili veriler ve algılara ilişkin veriler. Araştırmacı bu üç tür veriye

ulaşabilmek için, görüşme sürecinde gözlem ve yazılı materyaller elde etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

Bu araştırmada, yorumlayıcı paradigma kullanılmıştır. Yorumlayıcı paradigma; çoğu zaman gizli kalan, ilk bakışta görülemeyen gerçekliğin derinlemesine bir okuma ile ortaya konmasıdır. Yorumlayıcı paradigmda konu metin üzerinde incelendikten sonra katılımcı gözlem ve saha araştırması ile desteklenmektedir. Araştırmacı saha araştırmasında olup bitenleri kavram ve kuramlarla ilişkilendirebilmek amacındadır (Neuman, 2006: 151).

Araştırmada olasılıksal olmayan örneklem türlerinden kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örnekleme genellikle araştırma grubuna ait her biriminin dolaylı ya da dolaysız olarak birbiri ile bağlantılı olduğu çalışmalarda tercih edilmektedir. Kartopu örnekleminde araştırmaya, araştırma grubuna ait konu ile ilgili en çok bilgi sahibi olan parçadan başlayıp, grubun geri kalanına ulaşılmaktadır (Özcan ve Özbay, 2012: 75). Bu araştırmada, Yeşilyuva ayakkabıcılarından konu ile ilgili bilgi sahibi olan bir kişi belirlenmiş, onun yönlendirdiği kişiler ve bu kişilerin de tavsiyeleri sonucunda ulaşılan bireyler ile birlikte toplamda 26 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Tespit edilen 26 katılımcı ile nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formları üzerinden görüşmeler tamamlanmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE AŞAMALARI

Araştırmada katılımcı gözlem yöntemi ile hareket edilmiş ve katılımcılar ile görüşmeler ayakkabı üretim imalathanelerinde yapılmıştır. Buna ek olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak veriler elde edilmiştir. Bu bağlamda araştırmada görüşme ve gözlem yöntemleri bir arada kullanılarak veriler sahadan toplanmıştır.

Araştırmada ilk adım olarak alan sınırlılığını belirginleştirmek adına kartopu örnekleme ile Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğini icra eden bireylerden oluşan bir örneklem meydana getirilmiştir. Belirlenen katılımcılar ile yapılacak yarı yapılandırılmış mülakatlar için Denizli ilinin Acıpayam ilçesine bağlı Yeşilyuva

mahallesinde bulunan Ayakkabıcılar Sanayi Sitesine gidilmiş ve görüşmeler burada tamamlanmıştır. Yapılan her bir görüşme 60-90 dakika aralığında sürmüştür.

Katılımcı gözlem yöntemi ile beraber yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler demografik sorular ile başlayıp, sırası ile ayakkabıcılık mesleği ve meslekte yaşanan değişimler, Yeşilyuva'dan kente göç, bölgede yapılan kırsal kalkınma çalışmaları ve bütün bunların kırsal yapılara etkisi hakkında sorular ile devam etmiştir. Katılımcıların her birinin rızası alınarak görüşmeler ses kaydına alınmış ve bu ses kayıtları bilgisayar ortamında deşifre edilerek değerlendirilmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğinin tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu sebep ile katılımcıların belirlenmesinde zorluk yaşanmış, ancak yapılan gözlemler sayesinde hangi bireyler ile görüşmelerin yapılacağı kararlaştırılmıştır.

Katılımcıların çoğu görüşmeler esnasında çalışmaya devam ettiği için görüşmelerin ayakkabı imalathanelerinde yapılması gerekmiştir. Bu noktada çevresel faktörler sebebi ile görüşmelerde güçlükler yaşanmasının yanı sıra bazı katılımcıların çalışma yoğunluğu dolayısıyla görüşmenin yapılacağı gün ve saatlerde aksaklıklar yaşanmıştır. Ancak iletişim konusunda güçlük yaşanmadığı için bu sorunlara çözümler hızlıca bulunabilmiştir.

Araştırmada 35 katılımcı ile görüşmelerin yapılması amaçlanmıştır. Ancak dünya genelinde 2019 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan Covid-19 salgını dolayısıyla 26 katılımcı ile araştırmanın tamamlanması durumunda kalınmıştır.

1.6. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SINIFLANDIRILMASI

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ile kodlama yapılmış olup verilerin sınıflandırılması noktasında araştırmanın teorik kısmından yola çıkılarak dört ana tema oluşturulmuştur. Bu dört ana tema sırasıyla şu şekildedir:

1. Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleği ve meslekte yaşanan değişimler,

2. Yeşilyuva'dan kente göç,
3. Yeşilyuva'da kırsal kalkınma çalışmaları
4. Yeşilyuva'da kırsal yapısal dönüşüm.

Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat formunun çatısını bu dört ana tema oluşturmaktadır. Bu şekilde elde edilen mülakat formu ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerde sıklıkla tekrar eden noktalar ışığında alt temalar belirlenmiştir.

Araştırmanın ilk ana temasını oluşturan “Yeşilyuva'da Ayakkabıcılık Mesleği ve Meslekte Yaşanan Değişimler” başlığı altında; katılımcıların ayakkabıcılık mesleğinin tarihi, mesleğin icra ediliş biçimi, mesleğin aktarımı, meslekte değişen üretim biçimleri ve iş bölümü hakkında görüşlerini içeren alt temalara yer verilmiştir. Bu bağlamda Yeşilyuva'da tarihi çok eski zamanlara dayanan ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimlerin saptanması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın ikinci ana teması olan “Yeşilyuva'dan Kente Göç” başlığı kapsamında; bölgeden kente göçün hangi yıllarda başladığı, yoğunluklu göç verilen bölgelerin nerelerden oluştuğu, bölgeden kente göçün sebeplerinin neler olduğu, ayakkabıcılık mesleğinin göçten ne derece etkilendiği, göç eden bireylerden Yeşilyuva'ya geri dönenlerin olup olmadığına ilişkin alt temalar yer almaktadır. Bu aşamada göçün nedenlerinin ve sonuçlarının anlaşılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın üçüncü ana temasını oluşturan “Yeşilyuva'da Kırsal Kalkınma Çalışmaları” başlığında; katılımcıların Yeşilyuva'da genel geçim kaynağını oluşturan ayakkabıcılık mesleğinin kalkındırılması açısından ne gibi çalışmaların yapıldığına ve mesleğin kalkındırılması için neler yapılabileceğine ilişkin görüşleri ışında belirlenmiş alt temalar bulunmaktadır. Burada bölgedeki ayakkabıcılık mesleğinin, dünyada gelişen sanayi ve ticarete ne derece ayak uydurabildiğini incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın dördüncü ana teması olan “Yeşilyuva'da Kırsal Yapısal Dönüşüm” başlığında ise; bölgedeki aile yapısı, idari ve ekonomik yapı üzerindeki değişimler ile ilişkili alt temalara yer verilmiştir. Bu kısımda amaçlanan, araştırmada bahsi geçen tüm değişimlerin kırsal yapılar üzerindeki etkilerini saptamaktır. Elde edilen veriler araştırmanın bulgular kısmında değerlendirilmiş ve görüşmeleri en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı görüşlerine bu kısımda yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde araştırmaya temel oluşturmak için konu ile ilişkili kavramlara yer verilmiştir. İlk olarak “Kır-Kent Tanımları” başlığı altında kırsal alan ve kentsel alan kavramları açıklanmıştır. Daha sonra “Sanayileşme-Fabrikalaşma” başlığı altında sanayi devrimi sonrasında değişen üretim biçimlerine ilişkin görüşler hakkında bilgiler verilmiştir. “Kalkınma” başlığı altında ise ilk olarak kalkınma kavramından söz edilmiştir. Kalkınma başlığının bir alt başlığı olan “Kırsal Kalkınma”nın altında ilgili tanımlamalar yapılmıştır. Son olarak da “Kırsal Yapısal Dönüşüm” başlığına yer verilmiş ve bu başlık altında kırsal yapısal dönüşüm ile ilgili görüşler tartışılmıştır.

2.1.1. Kırsal- Kentsel Alan Tanımları

2.1.1.1. Kırsal Alan Tanımı

Kırsal alanlar kentin çevresinde bulunan ancak kent merkezinin sınırlarının dışında kalan bölgelerdir. Kırsal mekânların fiziki konumları dışında kendilerine ait toplumsal yapıları, ekonomik kazanç alanları, sosyo-kültürel ve demografik özellikleri bulunmaktadır. Kırsala ait olan bu unsurlar sosyolojik bağlamda değerlendirildiğinde birbirleri ile bağlantılıdır. Örneğin kırsal alana ait coğrafi koşullar bölgede tercih edilecek geçim kaynağında etkili olacaktır ve bu da mekânın ekonomik yapısını belirleyecektir. Bu bağlamda kırsal alan tanımlamaları yapılırken bu husus göz önünde bulundurulmalıdır.

Kırsal alanlar şehir yerleşkesinin, kasabaların ve bahçelerin dışında kalan, genellikle boş ve geniş otluk ya da seyrek ağaçlı tarlalar, ormanlar, otlaklar, kırsal konutlar ve boş alanlar olarak tanımlanmaktadır (İzbrak, 1992: 201; Tanoğlu, 1969: 253; Zaman, 2010: 114; Özçağlar, 2011: 84; Doğanay vd., 2011: 159-160). Şehirlerdeki altyapı-üstyapı hizmetleri genellikle kırsalda gelişmemiştir ve nüfus kentlere oranla daha azdır. Geçim kaynağı çoğunlukla toprağa ve hayvancılığa dayalı olan kırsal alanlarda geleneksel yaşam tarzı devam etmekte, komşuluk ilişkileri, yüz yüze ilişkiler

ve geniş aile türü görülmektedir (Şahin, 2009: 111; Zaman, 2010: 114; Geray, 1975: 45; Geray, 2011: 103; Somuncu ve Ceylan, 2018: 1146). Kırsal alanda kente oranla nüfus dağılımı daha homojendir ve mesleklerde çok çeşitlilik olmamakla birlikte uzmanlaşma da görülmez. Eğitim, sağlık, teknolojik gelişmeler, iletişim ve sosyal güvenlik gibi hizmetler oldukça sınırlıdır. Kırsalda iktisadi faaliyetler makineleşmeden çok kol gücüne bağlı olarak yapılmaktadır. Endüstrileşmenin az görüldüğü bu alanlarda doğal güzellikler daha fazladır. Kırsal alanlarda yaşam gelenekler, yardımlaşma ve dayanışmayla şekillenir (Nerse, 2014: 168).

Türk Dil Kurumu (2020) kırsal alanı ; “Şehir ve kasabaların dışında kalan çoğu boş ve geniş yer, dağ, bayır, az insanın barındığı, genellikle kır durumunda olan yer” olarak tanımlamaktadır. Ancak sosyolojik bağlamda kırsal alan tanımlaması yaparken sadece fiziksel bir mekândan bahsetmek çok dar ve yetersiz olacaktır. Özensel’e (2015: 30) göre bir yerleşim mekânı olan kırsal, iki temel undur üzerinden açıklanabilir: Doğal (fiziki) unsurlar ve toplumsal unsurlar. Doğal unsurlar; köyün iklimi, bitki örtüsü, coğrafi yapısı, yer altı ve yer üstü kaynakları, toprak yapısı vb ile ifade edilirken, toplumsal unsurlar; kırsalın demografik özellikleri, ekonomik etkinlikleri, adet ve görenekleri, kültürel unsurları vb. olacak şekilde açıklanır. Bu iki unsur birbirinden bağımsız değil aksine sürekli olarak etkileşim halindedir. Yani kırsal alanlar sosyal ve ekonomik hayatın çok değişik özelliklerini barındıran karmaşık yapılardır. Bakırcı (2007: 29) kırsal alanları ulusal ekonomiye uyumlarına göre üçe ayırmıştır;

- Entegre Kırsal Alanlar; Şehir merkezine yakın, nüfus potansiyeli olarak artışa sahip, istihdamın çoğunluğunun sanayi ve hizmet sektöründen sağlandığı alanlardır.
- Orta Derece Kırsal Alanlar; Şehir merkezlerine entegre kırsal alanlara oranla bir nebze daha uzaktırlar. Ekonomik geçim kaynakları tarım ve sanayi sektöründen oluşmaktadır.
- Tam Kırsal Alanlar; Nüfus oranı çok düşüktür ve yoğunluklu olarak tarım ile uğraşan yaşlı nüfusu bünyesinde barındırır.

Kırsal alan kavramı yakın dönemde “geri kalmışlık” ifadesi olarak tanımlanabilmektedir. Ancak, sanayileşmiş, gelişmiş ülkelerde kırsal alan bir “yararlanma bölgesi” olarak görülmektedir. Bu bağlamda geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlar kalkındırılmaya çalışılmakta, kırsal kalkınmanın neredeyse

tamamlanmış olduğu gelişmiş ülkelerde ise kırsal alanların bu anlamda korunması ön plandadır (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 378-379; Bakırcı, 2007: 24; Somuncu ve Ceylan, 2018: 1148-1149). Kırsallığın tanımlanması, farklı sınıflandırılma yaklaşımları, nüfus artışı, yoğunluğu vs., yerleşim alanı büyüklüğü, bölgenin ekonomik yapısı gibi farklı değişkenlerle bağdaştırılmaktadır (Akder, 2002; Ballas vd., 2003; Baum vd., 2004; Bryden, 2002; Labrianidis, 2004; Gülümser vd., 2010: 135). Özetle kırsal alan tanımlaması yaparken sadece bölgesel ve coğrafi özellikleri temel alarak bir tanımlamada bulunmak sağlıklı olmayacaktır. Bölgenin sahip olduğu toplumsal, demografik, ekonomik ve kültürel özellikler de, fiziki özellikleri kadar önem taşımaktadır.

Kırsal alan sosyolojisi Birinci Dünya Savaşı sonrasında Batı'da "kır sosyolojisi", Türkiye'de ise "Köy Sosyolojisi" olarak literatürde yer edinmiştir. İlk Türk sosyologlardan itibaren Türkiye'de yer edinen çağdaşlaşma söylemi ile ilişkili olarak, çağdaşlaşmanın kırsal alanlardan başlatılması dönemin hâkim politikası olmuştur (Nerse, 2014: 166).

Kır sosyolojisi, kırsal alanda yaşayan toplulukların toplumsal boyutta ilişkileri ve örgütlenmeleri, üretim tarzları, demografik özellikleri, yaşadıkları çevre ile kurdukları ilişki biçimleri, gelenek, görenek ve töreleri vb. konuları içinde barındırır. Yani kısaca sosyoloji ana bilim dalının kırsala yönelik olan bir bilim dalı olarak açıklanabilir. Dünyada ve Türkiye'de kırsal alan çalışmaları iki biçimde yapılmaktadır; ilki, kuramsal çalışmalar, ikincisi ise uygulamalı saha araştırmalarıdır. Türkiye'de her iki yöneliminde içinde yer alabilecek araştırmalar yapıldığından söz edilse de genellikle kır sosyoloji bağlamında yapılan çalışmalar "köy monografileri" ve "saha çalışmaları" kategorilerinde yapılmaktadır (Özensel, 2015: 29-30).

Kır sosyolojisi; ilk olarak ABD'de Pitirim Sorokin, Carle C. Zimmerman, Bertrand Russell, Galpin vb. sosyologların çalışmalarıyla önemli bir mesafe kat etmiştir. Kır sosyolojisinin Avrupa'da I. Dünya Savaşı'ndan sonra geliştiği görülmektedir. Her ne kadar sosyolojinin doğduğu ve geliştiği yer Batı Avrupa olarak görülse de kır sosyolojisi alanında ABD Avrupa'ya öncülük etmiştir. Kır sosyolojisinin Avrupa'da daha sonradan gelişmesinin sebebi, Avrupa'nın XIX. yüzyıl süresince hızlı bir şekilde sanayileşmesi ve bu sebeple kentlerin ilgi odağı olup, kentsel mekânlarla ilgili çalışmaların daha önemli görülmüş olmasıdır (Özensel, 2015: 31-33).

Kırdan kente göçler 1940-1950’li yıllarda yaşanmaya başlamıştır. 1950’li yıllarda ABD etkisinde kırsal alana ilişkin çalışma konuları değişmiş, ilgi daha çok serbestleşmenin yaygınlaşması, kırsal alana teknolojinin ulaşması, kırsalda çözülme, küresel pazar anlayışı ve göç vb. konulara kaymaya başlanmıştır. 1960’larda ise yaşanan göçlerin etkisi yoğun olarak hissedilmiş ve bu yıllarda köy sosyolojisinde önemli çalışmalar yapılmış, gelişmeler görülmüştür (Nerse, 2014: 167, 169, 174). Türkiye’de de kırdan kente doğru yoğunlaşan göçler sonucu çalışma konuları bu yönde gelişmiştir. Örneğin Kıray (1973: 561-573) sosyal değişim bağlamında önemli yapısal konuları ele almıştır. Çukurova bölgesinde yaptığı araştırma ile toplumsal değişimin ne kadar hızlı yaşandığını saptamaya çalışmış; topraktan kopuşun hızla yaşandığından, kapitalistleşme sürecinin başladığından söz etmiştir. Kıray’ın “Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası” (1964) isimli çalışması da kır ve kentin nasıl ayrıştığı, nasıl etkileşimde bulunduğu açısından önemli bir çalışmadır. Boran ise, köy-kent ayrımı ve değişim dinamikleri üzerine uygulamalı çalışmalar yapmış ve köyün kente oranla geri kalmışlığının, köy-kent arasındaki sosyal değerlerin, sosyal hayatın, kültür seviyesinin vb. farklı olmasına ve temelde ekonomik farklılıklara bağlı olduğunu saptamıştır (Durdu, 2017: 175).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında kırsala ilişkin değişim ve dönüşüm politikalarına önem verilip, devlet eliyle uygulamalar hayata geçirilirken, 1980’li yıllar ile beraber küresel politikalardan etkilenilmiş ve 2000’li yıllara yaklaşırken kırsala yönelik çalışmalar bitirilme aşamasına gelmiştir. Bununla beraber Türkiye’de hiçbir dönem hız kazanmayan köy sosyolojisi çalışmalarına 1980’lerde konuların farklılaşmasının etkisi ile beraber ilgi yeniden azalmıştır (Nerse, 2014: 178)

Kırsal alanlar Sanayi Devrimi sonrasında üretim merkezi haline gelen kentler sebebi ile önemini yitirmiştir. Ancak kentlerde gelişen teknoloji ve sanayi sonrası kentlere yaşanan yoğun göç sonucunda kentin cazip gelen imkânlarının sınırlanmaya başlaması ile kırsal alan hem yaşam hem de üretim alanı olarak yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Bütün bu süreçlerin sonunda kırsal ve kentsel yapılar etkileşime girmiş, bu etkileşimin sonucunda kırsalın kentine ait geleneksel dokusu değişmiş ve kırsal alan üzerine yapılan çalışmalar artmaya başlamıştır.

2.1.1.2. Kentsel Alan Tanımı

Kentsel alanlar organize edilmiş yaşamı temsil eden, il, ilçe, köy vb. bütün yaşam alanlarını sınırları içerisinde alan ve hem nitelik hem nicelik bakımından belirli bir nüfusa sahip olan alanlardır. Kentsel alanların kendine özgü idari, kültürel, ekonomik vb. kurumları ve özellikleri bulunmaktadır. Sanayinin ve teknolojinin gelişmesinin ardından kentin çekici özellikleri artmış ve giderek büyüyüp gelişmeye başlamıştır.

Günümüzde hem gelişmiş ülkeler hem de az gelişmiş ülkeler hızlı bir şekilde kentleşmekte ve bu kentleşme serüveni ise kent kavramı ile açıklanmaktadır. Kent tanımları demografik, ekonomik, toplumbilimsel ve yönetsel olmak üzere dört ayrı şekilde açıklanmaktadır. Demografik olarak kentler, belirli bir nüfusa erişmiş, kendine ait bir işgücüne sahip, kültürü, örgütlenmesi vb. geliştirmiş alanlardır. Ekonomik anlamda kent tanımlarında nüfusun büyüklüğünden ziyade niteliğinin önemine vurgu yapılmaktadır. Toplumbilimsel anlamda, bir topluluk olarak kentin kendine özgü nitelikler barındırması bir ölçüttür. Yönetsel olarak kent tanımları ise sayım sonuçlarını ve resmi verileri bir düzene koymada kullanılmaktadır. Kentler nüfusları ne kadar olursa olsun il ve ilçe merkezlerini tamamını ifade etmektedir (Özer, 2017: 251-253).

Kent tarım dışında ekonomik faaliyetlerin yapıldığı, teknolojik gelişmelerin net olarak gözlenebildiği, bütünleşme düzeyinin yüksek olduğu ve heterojen bir yapının görüldüğü yerleşim bölgelerini ifade etmektedir (Kıray, 2007: 28). Aynı zamanda kentler nüfusun fazla olduğu, sanayi ve ticaret merkezi olmasının yanında hizmet sektörünün de son derece geliştiği alanlardır (Göney, 1984: 3).

19. yüzyıl sosyologlarına göre kent toplumsal değişimin yaşandığı alanlardır. “Saint Simon’a göre feodal toplumdan sanayi toplumuna, Ferdinand Tönnies’e göre cemaatten cemiyete, Herbert Spencer’a göre basit toplumdan karmaşık topluma, Emile Durkheim’a göre mekanik toplumdan organik topluma geçiş alanları olarak açıklanmaktadır” (Güllüoınar, 2013: 52). Karl Marx kenti sınıf bilincinin ve proleteryanın geliştiği bölgeler olarak ele almıştır. Friedrich Engels ise kentteki mekân ve sınıf bilincinin arasında kurulan ilişkinin eşitsizliği üzerinde durarak kenti açıklamaya çalışmıştır (Turut ve Özgür, 2018: 2).

Kentleşme serüveni insanlık tarihinin avcılık ve toplayıcılık döneminden yerleşik hayata geçtiği dönemlerinin hepsini kapsamaktadır. Yani kentler uygarlıkların ortaya çıktığı dönemlerde oluşmuştur. Öyle ki uygarlıklarda görülen organize edilmiş yaşam tarzı kentlerde de karşımıza çıkmaktadır. Kent ile aynı anlamı taşıyan “medine” kelimesi kentler ve kent olmayan yaşam alanları arasındaki toplumsal ve ekonomik farklılıkları açıklayabilmek adına kullanılmaktadır. Medine’nin karşıtı olan “karye” ise kırsal alanları tanımlamakta kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada kentler organize edilmiş bir sosyal hayat tarzını yansıtmaktadır. Böylelikle kentler modern insanın yaşam alanlarını oluşturan bölgeler olmaktadır (Ertürk ve Sam, 2016: 9,40).

2.1.2. Sanayileşme-Fabrikalaşma

Makinelerin üretime katılması sonucunda 18. yüzyılda ilk olarak İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi üretim biçimlerini tamamen değiştirmiş ve ülkelerin ekonomik yapılarında da köklü değişimlere yol açmıştır. Eskiden küçük dükkânlarda el emeği ile yapılan üretim, artık makineler ile birlikte parçalara ayrılmış, daha geniş alanlarda, daha fazla çalışanın katılımı ile beraber yapılmaya başlamıştır. Bu durum da kırsal alanda üretim yapan küçük atölyeler önemini yitirmiş ve kent merkezlerinde başlayan fabrikalaşma ile baş edemez hale gelmiştir. Bu bağlamda kırsal alanda bulunan genç ve nitelikli nüfus, gelişen iletişim ve ulaşım imkânları ile birlikte kentlere göç etmeye başlamıştır. Kırsal alandan kentsel alana doğru yaşamaya başlayan bu yoğun göçler sonucunda kırsal alan nitelikli nüfusunu giderek kaybetmekte, kent ise gelen yoğun nüfus ile daha da kalabalıklaşmaktadır.

1950’lerde makineleşme ve sanayileşmenin yaygınlaşması, iletişim ve ulaşım imkânlarında artış yaşanması sonucunda kırdan kente yapılan göçler hızlanmış ve ciddi bir kentleşme sürecine geçilmiştir. 1960’lı yıllara kadar kırsaldaki toplumsal yapı ile ilgili yapılan araştırmaların odağı 1960’lardan sonra kentleşme, kırdan kente doğru gerçekleşen göç, gecekondulaşma vb. alanlarına doğru kaymıştır (Gençay, 1962: 5; Keleş, 1972: 272; Şenyapılı, 2004: 73; Yasa, 1966: 33; Geniş, 2009: 22).

Sanayi Devrimi 18. yüzyılın sonlarına doğru teknolojik gelişmeler sonucunda üretimde yaşanan makineleşme ile birlikte ilk olarak İngiltere’de ortaya çıkmıştır.

Atölyeler zamanla fabrikalara dönüşmüş, üretim alanlarında ciddi değişimler görülmüştür. Sanayi Devrimi 1750-1850 yılları arasında ilk olarak İngiltere’de başlamış ve zamanla diğer batı ülkelerine de yayılmıştır. Sanayi Devrimi, ekonominin yükseliş yaşadığı bir noktadır ve bu nokta ekonomik ilerlemenin en önemsenmesi gereken aşamasıdır (Torun, 2003: 83; Toynbee, 2004: 18; Rastow, 1990: 51). Thomas Savery’in 1698 yılında yaptığı buhar makinesi, ticari olarak kabul edilen ilk buhar makinesidir. Buhar gücünün makineleştirilerek üretimde kullanılmaya başlanması ile insan emeğine ihtiyaç azalmıştır. Bunların yanında üretimde var olan neredeyse bütün engelleri kaldırarak rasyonalize etmiştir (Weber, 1961: 304-307).

Üretimde makineleşme sonrasında sadece üretim biçimleri değil, üretim ilişkileri, çalışma koşulları ve saatleri, işçinin üretimdeki yeri vb. de değişmiştir. Sanayi Devrimi’nden sonra üretim ilişkilerinin farklılaşması ile beraber değişen çalışma kavramı, hâlâ günümüzde insan yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır. Üretime makinenin eklenmesi sonucunda modern fabrika ortaya çıkmış ve buna bağlı olarak, üretim ve emek süreci üzerinde sermayenin önemi artmıştır. Bu süreçte işçilerin zanaatkârlıkta bir bütün olan emek süreçleri, vasıf ve denetimleri parçalara ayrılmış, modern fabrikalarda vasıfsız veya az vasıflı olarak ikiye ayrılan işçiler tarafından detaylandırılmış işler şeklinde yapılmaya başlanmıştır (Yücesan-Özdemir ve Özdemir, 2008: 53-54). Yani emekçi, modern fabrika öncesinde işin tamamında söz sahibi ve hâkim, nitelikli bir konumdayken, modern fabrika ile beraber nitelikli olma özelliğini yitirmiş, parçalara ayrılarak iş sürecindeki kontrolünü ve denetimini kaybetmiştir (Tezgel, 2010: 7-8).

Üretim organizasyonlarına tarihsel sıralama ile bakıldığında; ilk olarak köleci toplumlarda feodal üretim tipinin öne çıktığı, daha sonra kapitalizmin üretim ilişkilerine yansısıyla loncalar ve atölye tipi fabrika üretimine geçildiği ve fabrikada montaj hattında yapılan kitlesel bir üretim benimsendiği, son olarak da yeniden büyük, kitlesel üretim yapan fabrikaların yerini küçük işletmelerin devralmaya başladığı görülmektedir. Yani teknolojik gelişmeler sonucunda yaşanan Sanayi Devrimi ile atölyelerde yapılan üretim fabrikalara taşınmış, bunun sonrasında ise büyük fabrikaların taşeron firmalara ihtiyaç duyması sebebi ile yeni dönem atölye tipleri yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak hem ekonomi hem de toplumsal yaşam anlamında önemli değişimler yaşanmıştır.

Tarihsel süreçte üretim ilk olarak kölelik sistemine bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Üretimde meydana gelen değişimler ve sermaye gerekliliği toplumsal ilişkilere de yansımış, sermaye sahibi olabilen zenginlerin, yanlarında köleler çalıştırarak üretim yapmalarına sebep olmuştur. Bu noktada köleler de üretim sürecinde toprak, çeşitli iş aletleri vb. gibi bir üretim aracı olarak konumlandırılmıştır (Tezgel, 2010: 10). Bahsi geçen üretim biçimi kölelerin bir zamandan itibaren yoğun sömürüye dayanamamaları ile beraber çökmüş ve üretimin artışı, köleleri merkeze koyan üretim tarzını ortadan kaldırmıştır (Garnsey, 1997: 34).

Köleliğe dayalı üretimin sonunu getiren etmenler, ticaretin yavaşlamasına sebep olmuş ve üreticileri sadece kendilerine yetecek kadar üretmeye yönlendirmiştir. Bu bağlamda üretimde yerleşmeler başlamış ve kölelik sisteminin de ortadan kalkması ile birlikte toprağa bağlı üretime dayalı bir ekonomik yapıya geçilmiştir (Tezgel, 2010: 12-13). Bu dönemde toprağa dayalı üretim yapan feodallerin dışında zanaatkârlar ve köylüler de vardır (Strayer, 1965: 25). Bahsi geçen üreticiler emeğe ve aletlere bağlı bazı ürünlerin yapımında çalışmaktadır. Feodal dönem meta üretiminin geliştiği bir dönemdir. Kentlerde de zanaatkârlık gelişmiş, toprağa bağlı üretim hız kazanmış ve bunlara bağlı olarak iktisadi bir hareketlenme de yaşanmıştır. Köylünün yaptığı, özel mülkiyet ve el emeğine bağlı üretime ise basit meta üretimi denmektedir (Tezgel, 2010: 13,15). Bu yaşanan değişimler bağlamında emek pazarda özgür olarak dolaşabilir bir hale gelmiş, özgür emeğin oluşturduğu kapitalist üretim biçimi de feodalizmi ve ona dayalı üretimi ortadan kaldırmıştır.

Sanayi Devrimi'nden önce ortaya çıkan, yaşam alanı ve çalışma alanını birbirinden ayırmadan, çalışma sınırlarının keskin bir şekilde belirlendiği üretim tipine “atölye tipi üretim” denir. Bu tarz üretimde, belli bir beceri elde edebilmek için uzmanlaşma gereklidir. Üretimde iş bölümü genellikle usta-kalfa-çırak olacak şekilde yapılır ancak zanaatın asıl odağı kalfa ve çıraklara işi öğreten ustadır. Atölye tipi üretimde genellikle sipariş üzerine yapılan üretim el emeğine, üretim ilişkileri de ataerkil ilişkilere dayanır. Yani ustanın kontrolünde gerçekleşen üretimde, usta ürettiği ürüne hem fiziksel hem de zihinsel becerilerini katar. Bu şekilde ustanın üretkenliği, ürettiği ürün ile somutlaşmaktadır (Tezgel, 2010: 18-19).

Atölye tipi üretimde yaşam ve çalışma alanının mekânsal olarak iç içe geçmiş olması üretici emek ve ürünün ayrışmasını, yani yabancılaşmayı engellemektedir.

Hiçbir alet kullanmadan tamamen el emeği ile üretimin yapıldığı atölye tipi üretim, zanaatın yerini makineli üretimin alması sonucunda dönüşmeye başlamıştır. Bir zanaat olan mesleklerde el becerisi bir usta gözetiminde uzun yıllar içinde aktarılır. Mesleki eğitim sonucunda tamamen el becerisine dayalı yapılan üretimde ürünler birbirine benzer ancak aynı değildir. Fakat makineli üretim bu durumu ortadan kaldırmış, standartlaşmış ve tamamen aynı ürünleri piyasaya sunmuştur (Tezgel, 2010: 20). Bu makineleşme ve standartlaşma sonucunda atölye tipi üretimde değişiklik görülmeye başlanmış manüfaktür üretim tarzına geçilmiştir.

Manüfaktür ile atölye tipi üretime genel hatlarıyla bakıldığında pek bir farklılık görülmemektedir. Ancak ortadaki ayırım, manüfaktürde; tek bir kişinin bireysel sermayesi ile eş zamanlı olacak şekilde birden fazla işçiyi çalıştırmasıdır (Marx, 2000: 313). Ancak manüfaktür işçisi ile fabrika işçisi de birbirinden farklıdır. Engels'e (1997: 102-103) göre, "16-18. yüzyıl manüfaktür işçisi, hemen her yerde, hâlâ bir üretim aletine, tezgâha, aile çıkırığına ve boş zamanlarında işlediği küçük bir miktar toprağa sahipti. Proleter bunlardan hiç birisine sahip değildir. Manüfaktür işçisi, hemen her zaman, kırsal kesimde ve kendi toprak beyi ve işvereni ile ataerkil ilişkiler içerisinde yaşar; proleter ise, çoğunlukla büyük kentlerde yaşar ve işvereni ile yalnızca para ilişkisi içerisindedir."

Karl Marx'a göre manüfaktürün ortaya çıkışı iki şekilde olabilir: İlk şekline göre manüfaktür "çeşitli bağımsız el sanatlarına bağlı olan ama belli bir malın son şeklini alabilmesi için teker teker ellerinden geçmek zorunda bulunduğu işçilerin, tek bir kapitalistin denetimi altında bir işyerinde toplanmaları ile ortaya çıkmaktadır" (Marx, 2000: 328). Manüfaktür'ün ikinci şekli ise üretimin bir zanaat işinin her aşamasını parçalara ayırarak yapılması ile gerçekleşmektedir. Her zanaatkâr parçalara ayrılmış üretimde işin bir parçasına dâhil olarak bir metanın üretimini tamamlar (Marx, 2000: 328). Yani birden çok aynı dükkânda toplanarak bir ürünün üretimi için ayrılmış farklı aşamalarda uzmanlaşıp üretimi gerçekleştirmektedirler. Hangi tür olursa olsun yabancılaşmanın ilk adımı olan manüfaktür; birden fazla zanaatkârın aynı üretim süreci etrafında birleşerek çalışmasıdır. Yani özünde manüfaktür derin bir iş bölümüne dayanmaktadır (Ure, 1835: 20).

Manüfaktür, gerek aletlerin yerini makinelerin alması, gerek işçilerin vasıflı bir hale gelerek makine sanayisi için kendilerini hazırlaması, gerek ise makineli üretim için

gerekli olan teknik koşulların ortaya çıkması ile zanaat tipi üretimden makineli sanayiye geçişte bir köprü görevi görmüştür (Babbage, 1832). Fabrika sistemine geçilmesi ile birlikte işçi kullandığı basit aletlere ilişkin becerilerini yitirerek, makine tarafından kontrol edilen bir öge olmuştur. Fabrikalaşma ile beraber atölyedeki iş bölümü kavramı da değişmiştir. Yani emek, artık üretimde bir özne olmaktan ziyade bir nesne olmaya başlamıştır. Bu noktada işçi artık ürettiği ürüne yabancılaşmaktadır. İşçi üretimdeki kontrolünü yitirip, vasıfsızlaşmaya başlamıştır (Bravemen, 1974: 85, 141, 143).

Fabrika tipi üretimde daha fazla kar elde etmek ana fikirdir. Daha fazla kar edebilmek adına teknolojik yatırımları arttırmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk fabrika sistemini değiştirirken, fabrika içerisinde üretimde kullanılan emeğin de nicelik ve nitelik bakımından etkilemektedir. Bahsi geçen dönüşüm ve değişim sebebiyle Taylorizm'in bilimsel yöntemi ışığında Fordizm'e, Fordizm'in kendi temelinde yatan problemlerinin üretimde azalmaya sebep olmasından dolayı Post-Fordizm'e geçilmiş ve üretim organizasyonlarının bir kısmı fabrikadan ayrılarak yeniden atölyelerde icra edilmeye başlanmıştır (Tezgel, 2010: 2).

20. yüzyılın başlarından itibaren Taylorizm fabrika düzeninde yoğunluğunu arttırmıştır. Taylorizm, işçinin makineleşme sonrası ürettiği ürüne yabancılaşmasının ve işe karşı gelişen olumsuz tavırlarının ortaya çıkarttığı problemlere yönelik olarak, işgücünün kontrolüne bir çözüm bulmaya çalışılmıştır (Nelson, 1995: 65-66).

Taylorizm ile birlikte üretimde iş bölümüne gidilmesi amaçlanmıştır. Bu iş bölümü ile birlikte her bir işçi parçalara ayrılmış işin devamlı bir basamağında görev alarak uzmanlaşma yoluna girmiştir (Tezgel, 2010: 96-97). Ancak iş bölümündeki artış ve işin ayrı parçalara bölünmesi ile birlikte, üretimin tamamındaki denetim işçiden alınmış ve yönetime geçmiş, işçi vasıfsızlaştırılmıştır (Yücesan-Özdemir, 2001). Taylorist sistem ile birlikte bütün beceri ve birikimlerinden kopartılan işçiler birbirlerinden farksızlaşarak türdeş bir gruba evrilmiştir (Braverman, 1974: 177).

Fordizm; aralıksız bir hareketin olduğu, makinelerin ve niteliksiz işgücünün ciddi bir biçimde üretime katıldığı seri üretim sistemidir (Hirst ve Zeitlin, 1991: 51-57). Fordizm aslında Taylorizm'in etkisinde ortaya çıkmış, Taylorizm'den bir sonraki aşamadır. Taylorizm'de olan işin küçük kollarına ayrılması ilkesine ek olarak Fordizm'de montaj hattı eklenmiştir. Ürün üretimin aşamalarına göre sıralanan makinelerden geçerek Fordist montaj hattını tamamlar (Tezgel, 2010: 102, 104).

1970’li yıllar geldiğinde Fordist üretimin yaygın olduğu alanlarda krizler görülmeye başlanmıştır. Piore ve Sabel’e (1984: 19) göre bu krizin ana nedenlerinden birisi, Fordist üretimin gelişme aşamasının II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşiyor olmasıdır. İşsizlik oranları yükselmiş, ekonomik durgunluk başlamış ve işletmelerin büyüme oranları azalmıştır. Bu noktada Fordizm bahsi geçen problemlere çözüm bulamamış ve yerini yeni üretim sistemine bırakmak durumunda kalmıştır.

Kumar (1999: 187) Fordizm’in yerini Post-Fordizm’e bırakmasını “düzenli kapitalist ekonomiden düzenli olmayan kapitalist ekonomiye bir geçiş” olarak açıklamıştır. Post-Fordizm, “araştırma-üretim-pazarlama ve finans” uygulamalarını, temele teknolojiyi koyan tasarım ve üretim bazında birleştirerek ciddi anlamda, Fordizm’den farklı olarak, vasıflı işgücünün çalıştığı bir üretim biçimi ortaya çıkarmıştır (Ceylan-Ataman, 2006: 53). Sanayi toplumunun bir ürünü olan katı kurallara sahip üretim biçimleri, bireyselleşmenin yeniden ön plana çıktığı günümüz gereksinimlerini karşılayamaz hale gelmiştir. Bununla birlikte kitle üretim anlayışı da yerini küçük ve orta ölçekli esnek üretim anlayışına bırakmıştır (Bozkurt, 2012: 227-228).

Günümüzde kültürel, ekonomik, sosyal vs. açılardan birbirinden farklı da olsa her ülke için küçük ve orta ölçekli işletmeler, gerek üretimdeki payı, gerek istihdam, gerekse işletme sayısı bakımından önemli yer tutmaktadır. 1980’lerde hız kazanan teknolojinin etkileri üretim, tüketim ve ticarete de yansımış ve ciddi farklılıklar gözlenmiştir. Bu yaşanan farklılaşmalar ile esnek üretim çerçevesinde küçük işletmelerin ekonomik olarak rolleri ciddi oranda çoğalmış ve önem kazanmıştır. Fordizm’den Post-Fordizm’e geçiş ile beraber gelen üretimde esnekleşmeye ve gelişen teknolojilere küçük işletmeler daha kolay adapte olabilmişlerdir (Tezgel, 2010: 162). Küçük ölçekli firmalar, büyük ölçekli firmaların üretimde artan maddi yükü azaltmak adına taşeron olarak ortaya çıkmıştır. Atölye mantığında üretim yapan bu firmalar, pazara daha hızlı ayak uydurabilmek adına her geçen gün gelişen teknolojiyi kullanmaya başlamaktadır (Golden vd., 2003).

Esnek çalışma biçimi kurumların kesin ve geri dönülmez bir biçimde dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda bugün ve geçmiş arasındaki süreklilik bozulur. Bu dönemin temel dayanağı gevşek networklerin Fordist dönemdeki hiyerarşik yapılara kıyasla dönüşüm geçirme eğilimlerinin daha fazla olmasıdır. Modern esnek çalışma döneminde sistem parçalı bir yapıdan oluşur. Bu durum sisteme edilecek

müdahaleleri kolaylaştırmaktadır. Yani sistemin bir bütün olmayışı sistemde değişiklik yapmayı kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle modern kapitalizmin yeni yapısı örgütsüzdür. Ancak onu kesin ve dönüşü olmayan bu değişim arayışına iten temel neden tüketici taleplerindeki dalgalanmalardır. Bu noktada esnek uzmanlaşma ortaya çıkmaktadır. Esnek uzmanlaşma piyasaya daha çeşitli ürünleri daha hızlı olarak sunmak demektir. Esnek uzmanlaşma gelişmiş teknoloji ile iç içedir. Bu durum makinelerin yeniden programlanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bu üretim biçiminde hızlı karar almak önemlidir. Bu sebeple küçük çalışma grupları bu çalışma biçimi için daha uygundur. Ancak bu küçük gruplar bir anakaraya bağlıdır. Bu noktada yeniden atölye tipi ve fason üretim ortaya çıkmaktadır (Sennett, 2020: 52-61). Bu yeni atölye tipi ile zanaatkârların üretim yaptığı atölyeler arasında farklılıklar vardır. İlk olarak günümüz Post-Fordist dönem atölyelerinde makine, hatta bilgisayar teknolojileri ile üretim yapılmaktadır. Bir diğer farklılık ise zanaat atölyelerindeki işçi üretimin tamamına hâkim, vasıflı iken, Post-Fordist dönem atölyelerindeki işçi üretimin çok az bir bölümünde söz sahibi, vasıfsız ya da yarı vasıflı durumdadır (Tezgel, 2010: 165-166).

Geleneksel anlamı ile atölye zanaatkârın yuvasıydı. Ortaçağda zanaatkârlar atölyelerinde uyurlar, çocuklarını yetiştirirler, yerler ve içerlerdi. Yani atölyeler aileler için bir mekândı. Buna ek olarak da küçük mekânlardı. Yani ortaçağ atölyelerinin yüzlerce insanın çalıştığı modern dönem fabrikaları ile bir benzerliği söz konusu değildi. Atölye insan emeğinin bir mekânıydı. Esnek uzmanlaşma dönemindeki atölyelerde ise bu durum değişmiştir. Atölyeler ayakta kalabilmek için dönüşmüştür. Bu noktada atölyeler ‘yuva’ anlamını yitirirken, zanaatkârlar da atölyede standartları belirleyen ve üst düzey bir eğitici konumunu zamanla kaybetmişlerdir. Modern kapitalist dönem atölyelerinde geleneksel dönemde olan zanaatkâr usta-kalfa-çırak hiyerarşisi değişmiş, atölyelerin otorite mekanizmaları bağlı oldukları anakara fabrikalar olmuştur (Sennett, 2009: 75-81).

Sanayi Devrimi sonrasında fabrikalar üretim sürecinin biricik unsuru olmuş, bunun beraberinde ekonomik, sosyal ve teknolojik alanlarda ciddi dönüşümler gerçekleşmiş ve kentleri üretimin merkezi haline getirmiştir. Üretimin atölyelerden fabrikalara kayması ile beraber hem üretimin yapılış şekli, hem de üretimi yapan işçi üzerinde ciddi değişimler yaşanmıştır. Önceden atölyede kendi işini yapan zanaatkâr artık fabrikada bir kapitalist için çalışır hale gelmiş ve giderek yaptığı işe yabancılaşmaya başlamıştır. Makinelerin üretime katılması ile zanaatkârın üretimden

farklı olarak aynı standartlarda, daha seri ve fazla ürün üretilmesi sağlanmıştır. Buna bağlı olarak da üretimdeki yetkinliği giderek azalan zanaatkâr, vasıfsızlaşarak makinelere bağlı hale gelmiştir.

Özetle değişen üretim biçimleri sonucunda büyük fabrikalarda yapılan üretimde ihtiyaç duyulan işçi sınıfını, üretimin kent merkezlerine kayması ile beraber ekonomik gelir kaynaklarını yitiren ve kente göç etmek durumunda kalan kırsal mekân zanaatkârları oluşturmaktadır. Kırdan kente yaşanan yoğun göç hareketleri kırsal alanda var olan sorunları kentsel alanlara taşımıştır. Kentte nüfus artarken, kırsalda zayıflamalar başlamıştır. Bu durum kır-kent ilişkisini dengeleyecek politikalara ihtiyacı gündeme getirmiş, kırsal alana yönelik geliştirilen politikaların değişmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

2.1.3. Kalkınma Kavramı

Kalkınma genel anlamı ile bireylerin yaşantısında zamanla değişim gösteren ekonomik koşulların beraberinde getirdiği sıkıntıların giderilmesi için yapılması gerekenleri ifade etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik sıkıntılar daha çok görülmüş ve böylelikle kalkınma kavramı daha sık karşımıza çıkar olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında kalkınma kavramı, gelişme kavramı ile birlikte ele alınmıştır. Bu yönü ile kalkınma yalnızca ekonomik bir anlam taşımaktan ziyade, kültürel, sosyal ve politik anlamlar da taşımaktadır.

İktisat sosyolojisi veya ekonomi sosyolojisi, sosyolojinin önemli çalışma alanlarından biridir. Bu alanların konularını çoğunlukla ekonomik veriler ve kaynaklar oluştursa da, kır yaşamı ve kırsal yaşama ilişkin konular da iktisat sosyolojisi çalışma konularındandır. Çünkü iktisat sosyolojisinin temel olgularından olan değişim ve dağıtım olguları bir topluluktan, toplumdaki, kültürden bağımsız değildir. İktisat sosyolojisinin bir diğer önemli ilgi alanı olan kalkınma kavramı kırsal alan ekonomisinin algılanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Kalkınma 1929 yılında yaşanan ekonomik bunalım ile iktisadın bir alt disiplini olarak ortaya çıkmıştır. Kalkınma ekonomisine 1939-1945 yılları arasında çöken uluslararası sistem ve bu çöküşün ardından yaşanan toplumsal sarsıntılar yön vermiştir (Yavilioğlu, 2002: 63).

Kalkınma; kişi başına düşen milli gelirin sürekli ve dengeli biçimde artması olarak tanımlanabilir (Karaduman, 1992: 16) Ekonomik kalkınma ise; bölgedeki potansiyel iş imkânlarını ortaya çıkartarak istihdam sağlamak, bölge halkını üretime teşvik etmek, yerel ölçekte kişi başına düşen milli gelirin yükselmesini sağlamak gibi yerel bir boyuta sahiptir (Beer ve Maude, 1996: 2; Cankorkmaz, 2011: 116).

Yakın tarihe kadar yukarıda bahsedilen bağlamda ele alınan kalkınma kavramı modern dünyada gelişmişlik kavramı ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Kalkınma ve gelişme kavramlarının bir arada kullanılmaya başlanması ile birlikte kalkınmadaki temel amaç kırsalda tarım yerine sanayi ve hizmet sektörünün yayılmasını sağlamak, üretim ve istihdamı arttırmak olmuştur (Demirel, 2018: 195).

Kalkınma temelde ekonomik anlamda bozulan dengeleri sağlamak amacı ile kullanılsa da, toplumsal yapıda yaşanan ekonomik değişim ve gelişim sosyal yapıyı da etkilemektedir. Özellikle günümüzde kalkınma kavramını sadece ekonomik açıdan tanımlamak mümkün olmayacaktır. Kalkınma artık ekonomik, toplumsal, beşeri-insani, fiziki, sürdürülebilir ve bölgesel kalkınma olacak şekilde ayrışmaktadır. Bu çalışmada araştırmanın konusu gereği “kırsal kalkınma” başlığı altında bölgesel kalkınma detaylı olarak ele alınmıştır. Özetle kalkınma kavramı toplumun içinde barındırdığı her bir yapının yaşadığı değişimlerin neden ve sonuçları ile açıklanabilmektedir.

2.1.3.1. Kırsal Kalkınma

Kırdan kente göç sonrasında kırsal alan yaşlılara ait bir mekâna dönüşürken, kentler ise üretimin hızlı yaşandığı kalabalık mekânlar haline gelmektedir. Kentlerde giderek artan nüfus, ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırmakta, kentin potansiyelini yetersiz kılmaktadır. Bununla birlikte kırsal alanların da giderek azalan nüfusunun bölgeyi işlevsiz kılması birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu problemlerin çözümü için kırsal alanların yeniden kalkındırılması bir gereklilik haline gelmiştir.

Kırsal kalkınma politikaları günümüzde neredeyse dünyanın birçok ülkesinde uygulanmaktadır. Zira kırsal alanlarda yaşayan nüfus geçimini günümüzde ekonomik getirisi belli bir seviyenin altında kalan tarım, hayvancılık vb. faaliyetler ile sağlamaktadır. Kentlerdeki sanayileşme sonrasında ihtiyaç duyulan niteliksiz ucuz işgücü ve tarımda makineleşmenin başlaması sonrasında sermayesi yeterli olmayan

çiftçi ve köylü nüfus, işçi statüsünde kentlere doğru göç etmiştir. Bunun sonucunda kırsal alanlardan göç eden nitelikli genç nüfus, kentlerde istihdam etmeye başlamaktadır. Bu orantısız nüfus dağılımı kırsalı işlevsiz bırakırken, kentlerdeki imkânların yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Kentte işçi olarak çalışmaya başlayan kırsal nüfusa kırsalı yeniden cazip kılabilmek adına kırsal kalkınma bir zorunluluk haline gelmektedir. Bahsi geçen sorunların çözümü için her ülke kendi gerçeklerine uygun kırsal kalkınma politikalarını geliştirip bunları uygulamaktadır. İlk olarak Avrupa’da başlayan bu politikalar, özellikle 1980’li yıllarda ülkemizde hız kazanmıştır.

Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomi bütün ülkeler için önemli bir hal almıştır ve ülkeler ekonomik politikalara ayak uydurabilmek adına ekonomik kalkınma ve büyümeyi sağlamayı hedeflemiştir (Cankorkmaz, 2011: 114). Kentlerdeki hızlı büyüme, kırsalın hızlı bir şekilde boşalması ve kırsalda azalan nüfusun kentlere göç etmesi ile gerçekleşmiştir. Çoğunlukla nitelikli genç nüfusu kaybeden kırsal alanlarda tarımsal işgücünde de kayıplar yaşanmış, buna bağlı olarak tarımsal faaliyetlerde de verim azalmıştır. Bununla birlikte daha kaliteli bir yaşam için kentlere göç eden nitelikli kırsal nüfusun yoğunluğu ile kentlerde imkânlar azalmakta, gecekondulaşma olarak tanımlanan çarpık büyümeler yaşanmaktadır. Hem kırsal, hem de kentsel alanlarda yaşanan bu değişimler iki bölgeyi de olumsuz etkilemekte, her iki alanda da yaşam kalitesinin düşük kalmasına; sağlık, istihdam, çevre ve sosyal problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Özdemir, 2004: 103). Ortaya çıkan bu durum sonrasında OECD ve Dünya Bankası vb. kuruluşlar sorunu çözmek adına kırsal kalkınma ve kırsal alanlarda çalışmalar yapıp, projeler geliştirerek gelişmiş Orta Avrupa ülkelerine doğru giden nüfusunu kendi ülkesinde tutmayı amaçlamıştır (Tufan, 1993: 26; Özdemir, 2004: 103). Dünya geneline bakıldığında şehirlerde yaşayan insanların büyük çoğunluğunun kırsal alanlardan kente göçmüş çiftçi ya da işçi olan insanlar olduğu görülmektedir. Bu bağlamda eğer kırsal alanlarda kalkınma sağlanırsa, kentlerdeki yoksul insanların yeniden kırsala dönüp orada istihdam etmeleri sağlanabilecektir (Jica, 2014: 17; Demirel, 2018: 197).

Neredeyse her ülkede belirli bir merkezin etrafında toplanan ekonomik ve sosyal etkinlikler, ciddi dengesizlikler yaratarak bölgeler arasında farklılıklar oluşturmaya sebep olmuştur (Arslan, 2005: 276). Bölgeler arasında ortaya çıkan dengesizlik her ülkede farklı yoğunlukta kendini göstermektedir. Farklı bölgelerde yaşanan bu dengesizlik ülke genelinde az gelişmiş kırsal bölgelerden sanayinin güçlü olduğu kent

merkezlerine göçleri yoğunlaştırarak ülkelerin demografik yapılarını bozmaktadır. Yaşanan göçler sonucunda göç veren bölge iyi yetişmiş nitelikli insan gücünü kaybedip vasıfsızlaşırken, yoğun bir göçe maruz kalan kentler plansız büyümüş ve sahip olduğu birçok hizmeti sunamaz hale gelmiştir (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 167) Sanayileşme sürecinde olan her ülkede iç nüfus hareketleri yoğun olarak görülmektedir. Ülkenin şartları bağlamında bu nüfus hareketliliğinde kır-kent dengesinin sağlanması bir gerekliliktir. Bu da kırsal alanlarda istihdam artırıcı girişimlerde bulunup, tarımsal anlamda el sanatlarının geliştirilmesi, yerel işgücünün değerlendirilebileceği kırsal sanayinin yayılması ile mümkün olacaktır (Özdemir, 2004: 108-109).

Kalkınma dönemlerine bakıldığında ülkelerin bazı belli bölgelerinin ön planda olduğu görülmektedir. Örneğin; Fransa'da Paris, Portekiz'de Lizbon, Japonya'da Tokyo ve Oslo, Türkiye'de ise İstanbul kutuplaşma bölgelerini oluşturmaktadır (Arda, 2002: 226-227; Tekin, 2011: 38). Her ülke kendine ait sistematiği, ekonomisi ve gelişmesi olan farklı yaşam alanlarından oluşmaktadır. Bu farklı yaşam alanları arasında fiziki, sosyal ve ekonomik açılardan farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farkların olabildiğince azaltılması ve geri kalmış bölgelerin kalkınmasının sağlanması hem bölge, hem de ülke ekonomisi açısından önemli bir yer tutmaktadır (Tekin, 2011: 38).

İktisat sosyolojisi kır topluluğunun gelir seviyesinin artırılmasının önemseydiği kadar, sosyal yapısının korunmasını da öncelikli bir durum olarak görmektedir (Demirel, 2018: 196). Bu bağlamda kırsal kalkınma ile beraber, bölge halkının yaşam biçimini bozmadan yaşam kalitesini ve gelir seviyesini arttırmak temel meseledir. Kırsal kalkınma politikaları ile beraber sanayileşme kırsal alanlara ulaşmış ve kırsaldaki ucuz işgücünden yararlanılarak kırsal istihdamda artış, kırsaldaki yerel potansiyelin hareketlendirilmesi ve insan kaynaklarının iyileştirilip, geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Kırsal kalkınmada, kırsaldaki istihdamın artırılması kırsaldaki yerel halk ile gerçekleşebilecektir. Bununla birlikte köy nüfusunun tarım dışında el sanatlarından ve kırsal sanayiden ekonomik bir gelir elde etmesi sağlanmıştır (Özdemir, 2004: 104; Gülçubuk ve Karabıyık, 2002: 471-472; Freshwater, 2014: 7).

Bölgeler arasında oluşan farkların giderilmesi adına bölgesel kalkınma politikaları geliştirmek ve uygulamak için Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmaya başlanmıştır Bölgesel kalkınma ajansları dünyada, 1930'lu yıllardan itibaren geri kalmış bir bölgenin sosyal ve ekonomik yapılarını geliştirmek amacı ile merkezi hükümetten

bağımsız olacak şekilde idari sınırlarını belirleyerek kurulmuştur (Berber ve Çelpe, 2001: 154; Tekeli, 2011 ; Avaner, 2005: 243; Cankorkmaz, 2011: 118). BKA'lar bölgedeki içsel dinamikleri hareketlendirmek ve KOBİ'leri teknoloji, kaynak ve bilgi anlamında desteklemek için kurulmuştur. Bölgesel kalkınma kavramı gelişmiş ülkelerde uzun yıllardır tartışılan bir konuyken, Türkiye'de 8. Kalkınma Planı (2001-2005) ile ilk defa detaylı bir şekilde ele alınmıştır (Turan ve Demiral, 2007: 72). Bu durumun sebepleri; Türkiye'nin yakın geçmişine kadar ekonomisinin kapalı olması, kalkınma planları oluşturulurken bilimden ziyade tecrübeye önem verilmesi, bölgesel kalkınmaya ilişkin yapılacak araştırmalar için yeterli ve gerekli kaynakların tahsis edilmemesi şeklinde sıralanabilir (Uğuş, 2006: 19-20). Türkiye'de bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu ise AB ile uyum süreci düzenlemeleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bölgelerin sosyo-ekonomik durumlarının analiz edilmesi, bölgede uygulanacak politikaların sınırlarının çizilmesi, bölgeye ait istatistiklerin toplanıp geliştirilmesi ve AB bölgesel istatistik sistemine uygun olarak karşılaştırılabilen istatistiki veri tabanı oluşturabilmek amacı ile Türkiye genelinde İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasının açıklanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı, 28.09.2002 tarihli ve 4720 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur (Apan, 2004: 50).

Kısacası bölgesel kalkınma ajanslarının amacı; yerel, merkezi ve bölgesel yönetim birimlerinden bağımsız bir biçimde çalışarak geliştirmeyi amaçladığı bölgenin potansiyelini ortaya çıkartıp kültürel, ekonomik, sosyal vb. alanlarda kalkınmasına ilişkin bölgeye özel olarak politikalar geliştirmektedir. Yani bölgenin küreselleşme sürecine dâhil olmasını sağlayarak bölgeler arasındaki eşit olmayan rekabeti dengelemeyi amaçlamaktadır (Özer, 2008: 395-396).

Bölgeler arasında oluşan farklar ve dengesizlikler gelişmiş ülkelerde her geçen gün azalırken, gelişmekte olan ülkelerde artış göstermektedir (Gündüz, 2006: 15; Turan ve Demiral, 2007: 66). Sanayileşme sonrasında kırdan kente yaşanan göçler gelişmiş ülkelerde daha kontrollü yaşanırken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kontrolü zor bir hızda gerçekleşmiştir. Ekonomik nedenlerle yaşanan bu nüfus hareketliliği kentlerde sosyo-ekonomik ve mekânsal birtakım sorunlara sebep olmuştur. Bu sebeple hem şehirlerde yaşanan sorunlara çözüm bulunabilmesi hem de genç nüfusu kırsalda tutabilmek için kırsal nüfusa yerinde istihdam sağlayabilmek büyük önem arz etmektedir (Bakır, 2013: 662)

Türkiye’de kırsal kalkınma politikaları beş yıllık kalkınma planları ile uygulanmaktadır. Özellikle 8. Kalkınma Planı ile kırsal kalkınma alanında sürdürülebilir kırsal kalkınma ilkesi önemli bir yer edinmiş ve kırsalda istihdam arttırmak temel amaç olarak gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda uygulanacak politikalar (DPT, 2000a: 83-84):

- Kırsal alanda istihdamın artırılması, insan gücü kaynağının geliştirilmesi, kırsal nüfusun gelirini artırıcı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, etkili örgütlenme ve her düzeyde katılımçılık önem taşımaktadır. Sivil toplum örgütlerinin kalkınma sürecine katılımlarını artırıcı düzenlemeler yapılması,
- Kırsal altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve etkinliğinin artırılmasında merkezi kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin eşgüdüm içerisinde çalışmaları sağlanması,
- Tarıma dayalı sanayi geliştirilerek paketlenme, muhafaza etme ve pazarlama yöntemleri konusunda gerekli teknik destek verilmesi,
- Sulama projelerinin arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri ile birlikte yürütülmesine önem verilmesi,
- Kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini artırmak ve işsizliği azaltmak için yöresel potansiyeli bulunan; turizm, el sanatları, hayvancılık, dokumacılık gibi alanlarda girişimciler desteklenmesi,
- Kırsal alanda yaşayan ve kamulaştırma nedeniyle baraj gölü altında kalan yerleşim birimlerindeki nüfusun yeni iskân alanlarında ekonomik ve sosyal yaşantılarının iyileştirilmesine özen gösterilmesi, şeklindedir. (Işık ve Baysal, 2011: 174).

1980 sonrasında Anadolu’da organize sanayi bölgeleri kentlerin çevrelerinde bulunan kırsal alanlara yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu sebepler ile bir yandan kırdan, kente ve kentin çevresine yoğun bir göç yaşanırken diğer yandan kırsal alanlardaki sanayileşme ve kentleşme ile birlikte kırsal yapılar bundan etkilenmektedir. Yani sanayileşme ile kırsalın toplumsal ekonomik yapısı değişirken, kırsal kültür de kentteki yaşam tarzından etkilenmekte ve kent yaşamına ait nitelikleri içselleştirerek yeni bir toplumsallaşma örüntüsüne girmektedir. Bu yaşanan değişimler, kır-kent/ köy-şehir/ geleneksel-modern ayrımına dayalı toplumsal değişim kuramlarının ortaya koyduğu

değişim süreçlerinden farklı yaşanmış ve birçok araştırmaya konu olmuştur (Geniş, 2009: 23). Sanayileşme ile beraber mekanikten organige, cemaatten cemiyete yani bir kutuptan diğesine bir geçiş yaşanmaktadır. Sanayileşme ve sanayileşmenin beraberinde getirdiği modernleşme sonrası birincil ilişkiler temelli, kaderci ve geleneksel olan topluluklardan, değişimin hızlandığı, statülerin önem kazandığı, evrenselci ve ikincil ilişkilerin daha göz önünde olduğu toplum formuna doğru bir ilerleme görülmektedir (Lerner, 1964; Wirth, 1938; Geniş, 2011: 120).

Kırsal kalkınma bağlamında kırsala çeşitli altyapı (su, elektrik, yol vb.) imkânları götürülmelidir. Altyapı sorunlarının yanında sağlık ve eğitim sorunlarının da çok sık yaşandığı bölgeler gene kırsal alanlardır (Tolunay ve Akyol, 2006: 121). Ancak 20. yüzyıl sonlarında etkisi daha fazla görünür olan küreselleşme ile beraber kırsaldaki değişim ve dönüşüm varlığını sürdürmüştür (Tekeli, 2016). Küreselleşme süreci ile birlikte iletişim ve teknolojik gelişmeler kırsal alanlar içinde erişilebilir olmaya başlamış, kırsal-kentsel alanlar arasında etkileşim artmıştır. Ulaşım imkânlarının da gelişmesi ile beraber kırsalda insan yaşamı canlanmış ve yenilenmiş, kır-kent arasındaki ilişkiler güçlenmiştir. Bu bağlamda kırsal alanlar içlerinde barındırdıkları potansiyelleri fırsata çevirerek gelişmiş ve küresel sistemde kendilerine yer bulabilmişlerdir (Yenigül, 2017: 18). Kırsalda gelişen altyapı vb. etmenler kırsal alanı girişimciler için çekici kılmış, sanayi ve hizmet sektörünün kırsala yönelmesini arttırmıştır. Bu sebeplerle kırsalda tarım dışında istihdam alanları oluşmaya başlamıştır (OECD, 2006).

2.1.4. Kırsal Yapısal Dönüşüm

Kırsal kalkınma politikaları sonrasında kırdan artan iş imkânları sayesinde kırdan kente göç edenlerin kıra geri dönmesi ve kırsal kalkınma çalışmalarının etkisi ile kırsal alanlarda değişen çalışma biçimleri, kırsal yapıların da zaman içerisinde değişim ve dönüşümüne sebep olmuştur. Ekonomik yapının değiştiği kırsal toplumlarda, sosyo-kültürel yapılar da bu durumdan etkilenmiştir. Yani çalışma koşullarının değişmesi ile birlikte, geleneksel, birincil ilişkiler ile birbirine bağlı ve geniş aile tipinin görüldüğü kırsal alanlar artık ikincil ilişkilerin ve çekirdek aile tipinin daha yaygın görüldüğü kentin izlerini taşıyan alanlara dönüşmeye başlamaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de iletişim ve ulaşımdaki gelişmeler sonucunda kırsalda değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Sanayi sektörü kırsal alanları kendisi için hem yeni bir üretim mekânı hem de kırsaldaki nüfusu ucuz işgücü olarak görmüştür (Somuncu ve Ceylan, 2018: 1152). Kır-kent arasındaki bağın ve iletişimin uzun yıllar kopuk olmasının temel sebebi 1925 yılına kadar kent ve kır arasında bir yol ağının olmamasıdır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülkenin birçok bölgesinde demiryollarının yapılması ile bu kopukluk giderilmeye çalışılmış, 1950’li yıllardan sonra ise kara yolları yapılmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemden sonra da gerek köy yollarını topraktan ve düzensiz olması, gerekse kırsaldaki araç sayısındaki azlık, kır-kent bağının artmasını geciktirmiştir. Pili radyoların çoğalması ile kır-kent iletişim ve haberleşmesi biraz da olsa hız kazanmaya başlamıştır (Tunçbilek, 1978: 151-152). Ülkelerde yaşanan nüfus hareketleri toplumsal yapıda yaşanan değişimin bir açıdan yansımasıdır. Bu nüfus hareketleri devletlerin mekânlar ile ilgili değişen etkilerine, mekânların coğrafi konumlarına, mekânların içlerinde barındırdığı üretim teknolojileri ve kapasitelerine bağlı olacak şekilde gerçekleşmektedir (Yıldırım, 2006: 33).

1980’li yıllar ile beraber Anadolu’da sanayileşmenin yayılması ve gelişmesi sadece kentlerin değil, kentin yakınında bulunan kırsal mekânların da ciddi ve hızlı bir değişim sürecine girmesine sebep olmuştur (Geniş, 2011: 119). Sanayi bölgelerinin kırsal alanlara doğru kaymaya başlaması, modern tarımsal faaliyetlerin yoğunlaşması, kırsal alanlarda turizm faaliyetlerinin çoğalması gibi durumlar kırsal alanların ve kırsal alan nüfusunun sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik vb. durumlarının değişim ve dönüşümünü beraberinde getirmiştir (Somuncu ve Ceylan, 2018: 1142). Sanayileşmenin kırsal alana doğru kayması kapitalizmin köylere de ulaştığının göstergesidir. Kapitalizm kırsalda değişim ve dönüşüme sebep olmakta ve bu değişimin etkisi kırsaldaki toplumsal yaşamın her alanına, tüm toplumsal yapılara sirayet etmektedir.

Kırsal alandaki değişim ve gelişimin hızını ve yönünü anlayabilmek için kırsalın, kapitalizmin daha yoğun olarak yaşandığı kentler ile olan ilişkisine bakmak gerekmektedir. Kırsal alan kent ile temas ettiği noktada kapitalizm ile ilişki kurmaktadır ve bu durum kırsalın da sosyal yapısını harekete geçirmektedir. Bu nedenle kırsal alanın içinde bulunduğu kentsel mekânın mevcut sistemle ilişki derecesi, örgütlenme biçimi, uluslararası ve yerel piyasayla ilişkisi vb. kentin çevresindeki kırsalın değişim hızını ve yönünü etkilemektedir. Bu değişim sürecinde kırsal alan etrafında çeşitlenmeye

başlayan pazar ile temas eden kırsal toplumların sosyal yapıları giderek sisteme daha bağımlı bir hale gelecek, kırsalın bağımsız, özgün olan kültürel dünyası, modern dünyanın ideolojisine doğru kayacaktır (Yıldırım, 2006: 115-117).

Kapitalizm, teknoloji, pazarla kurulan ilişki gibi kentsel alanda gelişen dinamiklerin kırsala ulaşması hane yapısına da yansımaktadır. Hane köye ait özelliklerini zamanla kaybetmiş, toplumsal sistemle bağdaşan bir hal almış geniş aile tipinin yerini giderek çekirdek aile görüntüsü almaya başlamıştır. Önceden hanenin ortak bir şekilde yaptığı üretimde, üretimin organize edilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında söz sahibi olan birey hane reisi olan, hanenin en yaşlı ve en tecrübeli erkek üyesiydi (Kıray, 1999: 276). Ancak artık değişen çalışma koşullarının etkisi ile beraber bu durum değişime uğramıştır. Teknolojik olanaklar kırsalda her ne kadar çoğalsa da kentlerdeki sanayiye oranla hâlâ sınırlı imkânlar sunmakta ve bu nedenle hâlâ hem sayıca çok hem de ucuz emeğin bir arada üretim yapması gerekmektedir. Bu bağlamda istihdam, işgücü ve üretim faaliyetleri hane üyeleri arasında pay edilip, organize edilmektedir. Hanenin toplumsal bir birim olarak değişmesi ile birlikte artık hane bireylerinin her biri üretimde yer almakta ve bazı aileler işçi gelirleri ile geçimlerini sağlamaktadır. Bu durum kırsalda hâkim olan geniş aile türünün giderek çekirdek aileye evrilmesine sebep olmuştur (Yıldırım, 2006: 1, 99-100).

Kırsaldaki örgütlenmelerin (STK, Kooperatif) artması, gelişen ulaşım imkânları, kırsaldaki genç nüfusun üniversite mezunu olması, bir süre kentlerde yaşayıp, kırsala geri dönen bireyler, medyanın kır-kent etkileşimini ve bilgiye erişimi kolaylaştırması, kırsal toplumların geleneksel yapılarından kopmalarına ve kent yaşamına benzer bir yaşam arzulamalarına sebep olmuştur (Somuncu ve Ceylan, 2018: 1145).

Kırsaldaki dönüşümlerin bir diğer itici gücü ise kentten kırsala yaşanmaya başlayan göçlerdir. Genç nüfusun kırsal alanları kalıcı olarak terk etmelerinden önce bir kuşak kentlere gidip geçici bir süre orada ekonomik hayatla ilişki kurarak, birikim yaptıktan sonra kırsala geri dönmüşlerdir. Kendi köylerini kalkındırmak amacı ile bu kuşak, şehirde gördüğü ve öğrendiği bazı değerleri köyde hayata geçirmiş ve kırsalı modernleştiren bir aktör olmuştur (Yıldırım, 2006: 154-155). Ayrıca kentin hareketli ve hızlı hayatından bunalan bireyler, gelişen ulaşım ve iletişim imkânları ve bazı mesleklerin artık evlerden yapılabiliyor oluşu ile birlikte köylere göç etmeye başlamışlardır. Literatürde bu durum “counter-urbanization” (karşı kentleşme) olarak

kavramsallaştırılmakta ve kentlerdeki geniş iş imkânlarından vazgeçmeden kırsal mekânlarda ikamet eden bireylere gönderme yapmaktadır (Perkins, 2006: 250). Kent ve kırsalın iç içe geçmesini ifade eden urbanization (kentleşme) kavramı, ikili bir sürece ve olguya karşılık gelmektedir. Sanayileşme sonrası daha yoğun bir etkileşime giren kırsal ve kentin farklı olan yaşam tarzlarının birbirine sirayet etmesine değinir (Afshar, 1994). Kırsal yaşamın kentsel yaşama etkilerine örnek olarak kırsaldan kente doğru hızlı ve yoğun bir şekilde yaşanan nüfus hareketleri sonucunda görülen gecekondulaşma verilebilir. Gecekondulaşmanın yaşandığı alanlara birçok açıdan kentten daha çok köy yapılarını andırmakta veya kent-kırsal karması görünümündedirler (Gençay, 1962: 8-9; Keleş, 1972: 195; Şenyapılı, 2004: 56; Yasa, 1966: 33; Geniş, 2011: 121-122). Kentlere ait kültürel yapıların ve toplumsal ilişkilerin kırsala yansması şeklinde gerçekleşen ikinci tarz kentleşme (urbanization) süreci ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Örneğin gelişmiş ülkelerde hem kentsel hem kırsal alanlarda bulunan toplumsal ve altyapısal hizmetlere erişimin dengelenmesi ile beraber kırsal-kent etkileşiminin hızlanıp, yoğunlaşması sonucunda sosyo-kültürel benzeşmeler yaşanmaktadır (Geniş, 2011: 121-122). Türkiye’de kentleşme (urbanization) kavramı 1950’lerden itibaren farklı zamanlarda farklı bölgelerde yaşanmıştır (Kurt, 2003). 1950’lerde hız kazanan sanayileşmenin etkisiyle kentleşmenin daha hızlı ve yoğun yaşandığı Batı bölgelerinde bu süreçleri daha net bir şekilde görmek mümkün olmuştur. Yakın tarihe kadar bölgesel olarak geri kalan ve belirgin bir şekilde kırsal-kent ayrımının görüldüğü Anadolu’da ise 1980’lerden itibaren bu sürecin yaşandığı söylenebilmektedir. Yani küreselleşmenin ve benimsenen ekonomik politikaların sanayi merkezi haline getirdiği kentlerden olan Denizli, Kayseri, Gaziantep vb. iller geniş ve hızlı bir toplumsal değişim yaşamaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 1996; Köse ve Öncü, 1998; Geniş, 2011: 122-123).

İletişim ve ulaşım imkânlarının çoğalması, sanayileşmenin hız kazanması, köylerdeki sosyo-ekonomik durumun iyileşmesi gibi durumlar sonucunda kırsal-kent etkileşimi artmakta ve kırsalda, kırsal alan nüfusunun çoğunluğuna istihdam sağlayan tarım dışında da istihdam alanları yaygınlaşmaya başlamaktadır. Bu süreçler kırsalda hâkim olan yaşam tarzı, kültürel değer ve tutumlarda da birtakım değişimlerin yaşanmasına sebep olmaktadır (Geniş, 2011: 122-123). Köylere doğru yönünü çeviren ve hız kazanan nüfus hareketi ile kırsalın yeniden inşası ve demografik açıdan değişimler geçirmesi sonucu kırsal mekânın kentsel mekâna dönüşme serüveni çok yeni

bir süreçtir. Bu yaşanan göç kırsal alandaki ilişkileri ve kırsalın kendine ait geleneksel özelliklerini değiştirecektir (Öztürk, 2009: 58). Tekeli'ye (2011: 496-497) göre insanların sakin ve huzurlu bir hayat arayışı ile kırsala geri dönmesi, sanayi sonrası toplumunda artık yeni bir kırsal yapı olmayacak, kırsal mekânlar kentsel mekânlara dönüşecek ve tüm yeryüzü kentsel bir mekân olacaktır.

2.1.5. Meslek

Meslek bireyin yaşamını biçimlendirecek öneme sahiptir. Bireyin yaşadığı çevrede ve toplumdaki konumunu, statüsünü vb. belirleyici bir unsurdur. Eskiden kişinin hayatında sürekli bir konumda olan meslek günümüzde bu anlamını yitirmiş ve bir değişim sürecine girmiştir. Geleneksel yapılarda bireyin kişiliğine kadar etkili olan mesleğin artık birey ile olan bağları zayıflamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri makineleşmedir. Makineleşme bireyin icra ettiği işe yabancılaşmasına sebep olmaktadır.

Meslek; toplumsal yapı için kurucu bir ögedir ve toplumun işleyişinde önemli bir rolü vardır. Toplumsal örgütlenmede, iş bölümünde vb. belirleyici olması ile birlikte toplumsal uzlaşmaya ve sürekliliğe de katkı sağlar. Yani meslek maddi kazanç sağlamanın ötesinde sosyo-kültürel bir boyuta da sahiptir (İlhan, 2008: 14).

Marshall (1999: 491) "Sosyoloji Sözlüğü"nde mesleği, emek piyasalarının genişlemesine bağlı olarak ev içi işlerden ayrılmış olan iktisadi bir rol şeklinde açıklar. Sosyolojik olarak meslek; sınırları belirlenen bir etkinlik alanına konumlandırılmış ve biçimlendirilmiş insan ilişkilerinin tamamıdır (Kemerlioğlu, 1973: 29). Bu anlamı ile meslek, ekonomik boyutu ve üretim şeklinin dışında, bireyin değerlerine, düşüncelerine, inançlarına ve normlarına da katkı sağlar. Yani aslında meslek geçim sağlamak amacı ile yapılan ekonomik bir aktivitenin dışında bir anlam taşımaktadır. Meslekler bu açıdan aynı mesleği yapan bireylerin yaşam tarzlarını benzeştirmekte ve bu benzeşme meslektaşlar arasındaki sosyal kontrolün sağlanması noktasında bir alt kültür oluşturmaktadır. Bu alt kültür meslek üyeleri arasında, mesleğe ait kavramsallaştırmalar/dil gelişimi, üniformalar, törensel ritüeller, rozetler vb. şeklinde somutlaşır (İlhan, 2008: 315).

Meslek bireyin yaşamını devam ettirmek ve ekonomik gelir sağlamak için yaptığı şeydir. Bir başka taraftan meslek; eğitim, yaratıcılık, beceri, bilgi ve çalışma gibi koşullara sahip bir uğraştır (Navaro, 2015: 183). Türk Dil Kurumu'na (2020) ait tanımlamaya göre meslek; “Belirli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insana yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” şeklindedir. Kuzgun (2003: 15) da yukarıdaki tanımlara benzer şekilde mesleği, bireye fayda sağlayacak, hizmet vermenin ve bir üretim yapmanın karşılığında maddi bir kazanç sağlayacak, bir üretim süreci ile elde edilen bilgi, deneyim ve beceriler ile oluşturulan etkinliklerin tamamı olarak kavramsallaştırmıştır. Bu açıdan bakıldığında meslek bireyin hayatta kalması için edinmesi zorunlu bir iş haline gelmektedir. Bu bakış modern dönemin meslek anlayışına daha yakındır. Oysa meslek insan yaşamının neredeyse tümüne yayılan bir olguyu işaret etmektedir. Meslek bireyin deneyimlediği yaşamdan ayrı meydana gelmez. Birey ve bireyin mesleği birbirinden ayrı değildir, iç içe geçmiş, ontolojik bir bütünlüktür. Meslek, bireyin varoluş biçimi, kendini ortaya koyma şeklidir (Navaro, 2014: 184-186).

Emile Durkheim meslek kavramını toplumsal ilişkiler ve yapı ile birlikte ele almış ve bunu ‘meslek ahlakı’ olarak kavramsallaştırmıştır. Durkheim’a (1986: 16-18) göre sanayileşmiş Batı toplumlarında, toplumsal bir ahlaktan söz edilemez. Durkheim buna çözüm olarak meslek ahlakından bahseder. Ancak meslek ahlakı edinilirse yeni kapitalist düzen içerisinde sanayi ve ticaret ilişkilerinin toplumsal yapıya uygun olarak düzenlenebileceğini söylemektedir. Durkheim’ın meslek üzerine bu söylemleri tam bilimsel bir kavramsallaştırmadan ziyade bir tavsiye niteliği taşımaktadır (Koytak, 2020: 5)

Tawney (1920: 92) mesleği “ hem mensupları hem kamunun faydası adına kuralları belirli bir işlevin icrası için örgütlenmiş ticaret” olarak tanımlamaktadır. P. Whalley’e (1987: 7) göre meslek bireyin yaşadığı çevresindeki rolü ve konumunu belirlemesine katkı sağlar, hatta meslek sahibi bireyler kimi zaman mesleklerini icra edemiyor dahi olsa toplumsal konumları meslekleri ile muhafaza edilmeye devam eder.

Parsons (1939: 453) mesleğin toplumsal sistem ile uyumlu bir işleve sahip olması gerektiğini söylemiştir. Parsons’ın yaklaşımına bağlı olarak, Barber (2000: 43-45) mesleğin kamusal fayda sağlamanın, sistematik bir bilgi birikimine ihtiyaç duymasının, tayin sistemleri gibi sistemler barındırmasının gerekliliğini dile getirmiştir.

Goode (2000: 67-69) ise meslekleri, bireylere ortak bir kimlik, eğilim ve denetim kazandıran cemaatler olarak tanımlamıştır.

Kısacası meslek; bireyin toplum içerisindeki statüsünü, konumunu vb. belirleyen ve bireye kimlik ve denetim gibi mekanizmalar kazandıran bir olgudur. Geleneksel anlamı ile ömür boyu bağlılığı temsil eden meslek, modern dönemde bireyin hayatına devam edebilmesi için sahip olması gereken bir iş olmaya başlamıştır. Her iki anlamı ile de meslek, beraberinde getirdiği bütün boyutlarıyla bakıldığında bireyden ayrı düşünülememektedir. Birey mesleği ile bir bütün olmuştur ve bu onun varoluşunun temsildir.

2.1.5.1. Geleneksel Meslek

Geleneksel mesleklerden bahsedebilmek için öncelikle gelenek kavramının tanımlanması gerekmektedir. Türk Dil Kurumu'nun (2020) gelenek tanımlaması: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon şeklindedir. Gelenekler toplumsal yapının farklılıklarını ve ait oldukları toplumsal yapı içerisinde yaşayan bireylerin yaşayış biçimlerini anlamayı kolaylaştırır (Ersoy, 2006: 135). Gelenek, bilgiyi, bilginin pratiğe döküş biçimini, teknikleri vb. ileriki nesillere sözlü ya da yazılı olarak aktarılır. Bu anlamı ile gelenek değişimlere maruz kalsa da her çağda yaşayan bir şeydir (Kaya ve Tatar, 2008: 37-38).

Geleneksel meslek, belli ritüellere ve geleneklere bağlı, usta-çırak ilişkisi ile varlığını sürdüren, bireysel yaratıcılığın önemli olduğu, çok eski dönemlerden beri devamlılığı olan ve toplumsal onay görmüş meslek gruplarıdır (Orhantekin, 2019: 16). Geleneksel meslek, eski zamanlardan beri süregelen, geleneksel anlamda usta-çırak ilişkisine dayalı olarak çırak yetiştiren, kol gücü ile üretim yapılan, el sanatları ile ilişkili meslek olarak tanımlanır. Geleneksel meslekte makine ile üretimden ziyade basit kol gücü ile çalışan el aletleri kullanılmaktadır. Geleneksel meslekler halkın ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla geleneksel üretimde halkın ortak beğenisinin ve kültürünün öğelerini taşıyan ürünler ortaya konmaktadır (Yolcu, 2014: 1721).

Geleneksel meslekler genel olarak babadan-oğula, ustadan-çırağa aktarılarak devamlılığını sürdürmektedir. Geleneksel meslek bir başka deyişle, belli bir geleneğe bağlı, usta-çırak, baba-oğul ilişkisinin kuvvetli olduğu, ustanın bireysel yaratıcılığına dayalı, toplum tarafından o topluma ait bir ürünü ortaya koyduğu kabul edilmiş, eski çağlardan beri varlığını sürdürmüş mesleklerdir (Duman 2011: 15). Aslında geleneksel mesleklerin ortaya koyduğu ürünler bir toplumdaki kültürel kodlamaların dışı yansımasıdır. Aynı zamanda geleneksel meslekler bireylerin yaşadıkları toplumun geçmişi ile bağlarını kuvvetlendirmektedir.

Eski dönemlerden beri devam etmekte olan her mesleğe geleneksel meslek demek hatalı bir tanımlama olacaktır. Zira bir mesleğin geleneksel olması sadece eski olması ile ilişkili değildir. Bir mesleği geleneksel meslek olarak adlandırabilmemiz için o meslekte bireysel yaratıcılık, geleneksel anlamda usta-çırak ilişkisi ve sanatsal bir kaygı olmalıdır. Bir mesleğin geleneksel olarak adlandırılabilmesi için en önemli detaylardan birisi de, bahsedilen mesleğin el sanatları ile ilişkilendirilebilmesidir. El sanatları, bireyin ve toplumun bilgi ve becerilerine dayanarak, ihtiyaçlar doğrultusunda elle, doğal hammaddelerden faydalanılarak, toplumun kültürünü yansıtan ürünler ortaya koyarak bundan maddi kazanç sağlama etkinliğidir (Özdemir, 1997: 191). Eski bir meslekte, geleneksel üretim biçimlerine dayanarak, el sanatları ile ilişkili olarak üretilmiş bir ürünün maddi bir kaygı ile belirli bir ücret karşılığında satılıyor olması o mesleğe geleneksel bir benlik kazandırmaktadır (Yolcu, 2014: 1721-1722). Geleneksel meslekler ve el sanatları sahip olunan en önemli halk ürünleridir. Çünkü geleneksel bağlamda üretilen ürünler kültürel taşıyıcılık rollerinin dışında ülkenin dünya çapında tanıtılmasına da fayda sağlar.

Geleneksel mesleklerin ayakta kalabilmek ve devamlılığını sağlayabilmek için belirli örgütlenmelere ve kurumsallaşmalara ihtiyaçları olmuştur. Bu görevi 13-19. yüzyıl arasındaki süreçte ahilik teşkilatı üstlenmiştir. Türk Dil Kurumu'na göre, kelime anlamı cömertlik olarak açıklanan ahilik, “kökleri eski Türk geleneklerine dayanan ve Anadolu'da büyük bir gelişim gösteren esnaf, zanaatçı, çiftçi vb. çalışma kollarını içine alan ocak” şeklinde açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2020).

Ahilik Teşkilatı 13. yüzyılda Ahi Evran tarafından kurulmuş, Anadolu halkının çeşitli mesleklerde ve sanat alanında iyi eğitim almasını sağlamış, mesleki eğitimin yanı sıra ahlaki bir eğitim de vererek varlığını 19. yüzyıla kadar sürdürmüştür. Anadolu

Selçuklu Devleti'nden Osmanlı Devleti'ne geçiş sırasında ahlak, çalışma ve bilgi temelli bir anlayış ile kurulan Ahilik teşkilatı, toplumun hem ekonomik yapısını etkilemiş hem de ahlaki anlamda devlet yapısının belirlenmesinde söz sahibi olmuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Ahilik kültürü bakıldığında çok eski zamanlara kadar dayanan, hem mesleki eğitim anlamında destek veren, hem de ticari yaşamı destekleyen bir gelenektir. Ahilik teşkilatı var olduğu dönemdeki mesleklerin örgütlenmesi ve aktararak öğretilmesi açısından önemli bir kurum olmuştur (Çolaklar, 2019: 2).

Ahilik teşkilatında eğitim; askeri eğitim, mesleki eğitim ve ahlaki eğitim olacak şekilde üç başlık altında toplanmaktadır. Askeri eğitim teşkilatın kurulduğu dönemin şartları gereği verilen bir eğitim iken, mesleki ve ahlaki eğitimin izleri günümüzde usta-çırak ilişkisinin devam ettiği geleneksel mesleklerde varlığını sürdürmektedir (Orhantekin, 2019: 18-19).

Ahilik teşkilatı geleneksel mesleklerdeki usta-çırak ilişkisinde çırağı emeği sömürülen kişi olarak konumlandırmak yerine, iyi bir esnaf olmanın ötesinde iyi bir insan olmayı amaçlamış, mesleği tüm yönleri ile öğrenmesini sağlamıştır. Çırağın emeğini koruyarak topluma fayda sağlayan bir meslek erbabına dönüşmesini amaçlayan ahilik teşkilatı usta-çırak ilişkisini bir baba oğul ilişkisi olarak ele almıştır (Orhantekin, 2019: 18)

Günümüzde Ahilik Teşkilatının görevlerini Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu üstlenmiştir. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu misyonlarını şu maddeler ile açıklamaktadır:

1. "Esnaf ve sanatkârlar odaları, birlikleri ve federasyonları arasında birliği temin, gelişme ve ilerlemeyi sağlamak,
2. Genel olarak esnaf ve sanatkârların çalışmalarını mesleki yönden ve kamu yararına uygun olacak şekilde düzenlemek ve bu hususta gerekli görülecek her türlü tedbiri almak ve teşebbüste bulunmak,
3. Mesleki eğitimlerini geliştirmek, esnaf ve sanatkârları yurt çapında ve uluslararası düzeyde temsil etmek,
4. Sorunlarının çözümü için ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinden gerekli girişimlerde bulunmak,

5. 5Ulusal ekonomideki gelişmelere paralel olarak lüzumlu görülecek mesleki tedbirleri almak,
6. Bakanlık tarafından esnaf ve sanatkârlarla ilgili verilecek görevleri yapmak üzere kurulmuştur" (Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu, 2020).

Genellikle babadan-oğula, ustadan-çırağa aktarılarak öğrenilen geleneksel mesleklerin çoğu değişen üretim anlayışına uyum sağlayamadıkları için ortadan kalkmaya başlamaktadır (Koyuncu, 2005: 32). Bir kısmı ise Sanayi Devrimi öncesinden kalan üretim ilişkilerini devam ettirerek varlıklarını sürdürmektedirler. Bu meslekler, seri üretim karşısında bireysel yaratıcılık, kültürel özellikler ve turizmin katkıları ile kısmen rekabet gücü kazanmaya çalışmaktadırlar (Yolcu, 2014: 1723).

2.1.5.2. Profesyonelleşme

Mesleklerin tanımlanmasında içinde bulunduğumuz yüzyılın başından itibaren sanayisi gelişmiş ülkelerde önemli değişimler yaşamıştır. Bu değişim mavi yakalı işlerde çalışanların oranında düşüş, uzmanlık gerektiren işlerde istihdam olanların oranında artış şeklinde gerçekleşmiştir (Giddens, 2000: 333). Bu süreçte mesleğin anlamı da değişmektedir Küresel kapitalizmin dünyanın her yanına yayılması ile beraber üretim biçimlerinde değişiklikler yaşanmıştır. Ve yeni kapitalizm ile beraber çalışma dünyası esneklik, değişkenlik, geçicilik üzerine kurulmuştur. Ve bu yeni düzenin getirdiği akışkanlık, geçicilik geleneksel meslek anlayışının karşısındadır. Bununla beraber meslekler dönüşü olmayan bir deformasyona maruz kalmıştır.

Yeni kapitalizm bilinen çalışma biçimini tamamıyla değiştirmektedir. Bu yeni üretim anlayışı ile meslek sabit bir yapı olarak kodlanır. Teknolojik gelişmeler ve kurumsal alandaki değişimler, geleneksel meslek ve mesleğe bağlılık anlayışını değiştirmiştir. Mesleğe ömür boyu bağlılık zihniyetinden, değişime açık ve kendini geliştirmeye yatkın mesleki anlayışa geçiş yaşanmıştır. (İlhan, 2008: 318). Bauman (2005: 35), uzun süreli belleğin yerine geçen kısa süreli belleğin toplumsal alanda sebep olduğu yıkıcı sonuçlardan bahsetmekte ve kapitalizmin “uzun vade yok” sloganının gündelik hayatta, aile yaşamında, sosyal ilişkilerde yıkıcı sonuçlara varabileceğini vurgulamaktadır. Böylece, yaşlıların aktarıcısı olduğu yerleşik mesleki kültür, kuşaktan

kuşağa aktarılan mesleki gelenek ve tecrübe değersizleşmekte, çalışma dünyası tamamen geçici bağılıklara dayalı esnek emek piyasasının hâkimiyeti altına girmektedir (İlhan, 2008: 318). Ve bu süreç içerisinde birtakım yeni meslekler ortaya çıkarken, kimi geleneksel meslekler de yok olmak ya da şekil değiştirmek durumunda kalmıştır.

Değişen toplumsal yapı ile mesleklerin çeşitleri, fonksiyonları, özellikleri, itibarları, örgütlenme biçimleri, ilişkileri uyguladıkları yöntem ve teknikleri, normları vb. değişmektedir (Kemerlioğlu, 1973: 117) Günümüz sanayi toplumları mesleki olarak endüstrileşme, iş bölümü ve uzmanlaşmaların artmasını sağlamış, mesleklerin içsel işleyiş sistematiklerini değiştirip karmaşıklştırmıştır (Aytaş, 2003: 16; Hughes, 2000: 29) Eğer mesleğin içinde bulunduğu toplum sanayileşiyor ise mesleğin profesyonelleşme ihtimali artmaktadır (Goode, 2000: 68). Sanayi Devrimi sonrasında sanayisi gelişmiş birçok ülkede mühendis, doktor, avukat, öğretmen gibi profesyonel meslekler toplumsal hiyerarşinin en üst sıralarında yer almaya başlamışlardır. Bahsi geçen meslekler dışında medya ve halkla ilişkiler, pazarlama, danışmanlık vb. meslekler de mesleki yapı da merkezi konuma gelmiştir. Böylelikle meslek edinmekte diploma/eğitim önemli bir hal almıştır. Diploma uzmanlaşma/profesyonelleşme anlamına gelmektedir. Uzmanlaşma/profesyonelleşme ise meslek sahibini, o meslekte bilgi sahibi olmayanlardan ayırmakta ve mesleki yeterliliği ölçmek için gerekli standartları barındırmaktadır (Huntington, 2004: 10; İlhan, 2008: 317).

“Profes” sözcüğü köken olarak “dinsel düzen adına yemin etmeyi” ifade eden dini bir anlam taşıyordu. 1675 yılında sözcük dinsel anlamını yitirerek “yeteri kadar iyi olma” anlamına gelmeye başladı. Böylelikle “profesyon” herhangi bir konuyu açık bir şekilde ortaya koyma şeklinde tanımlandı. Dolayısıyla, meslek (profession), mesleği edinmek isteyen bir bireyin o iş için gerekli niteliklere sahip olduğu (profess) anlamını taşımaya başladı. Özellikle bu tanımla ile meslek üç bilge meslek için kullanıldı; din, hukuk ve tıp; bazen de askeriye (Hughes, 2000: 26) Profession kavramını ilk kullanan isimlerden biri olan Nelson Foote (1953: 372) imalat sanayisinde çalışan çoğu vasıflı ya da yarı vasıflı işçinin yerini eğitilmiş mühendislerin alacağını iddia etmiştir. Profesyonel meslek, kişilere, örgütlere, hükümetlere ya özel bir hizmet ya bir eylem veyahut her ikisini de sunmaktadır. Bu sunulacak olan beceriler sistematik bir şekilde düzenlenmiş özel bir bilgiye sahip olmayı gerektirir. (Hughes, 2000: 25-26).

Moore ve Davis (1945: 247) mesleklerin topluma sağladığı fayda ve eğitim seviyelerine göre hiyerarşik bir şekilde sıralanması gerektiğini söylemektedir. Buna ilişkin olarak ABD Nüfus Sayım Bürosu profesyonel meslekleri şu şekilde sıralamıştır: “Hekim, hakim, avukat, mimar, mühendis, rahip, diş hekimi, göz hekimi, üniversite profesörü, gazeteci, kütüphaneci, oyuncu, fen bilimci, eczacı, sosyal bilimci, sosyal hizmetçi, cerrah ve öğretmen (Greenwood, 1957: 46).

Profesyonel mesleklerin davranış kalıpları dört temel özellik aracılığı ile açıklanabilir; “(1) yüksek derecede genel ve sistematik bir bilgi, (2) bireysel çıkarlardan çok toplumsal çıkarlara yönelme, (3) işteki toplumsallaşma süreci içerisinde ve uzmanların kendilerinin gönüllü olarak kurdukları ve işlettikleri dernekler aracılığıyla oluşturdukları etik kanunlar sayesinde yüksel derecede kendi kendine davranışları kontrol etme eğilimi, (4) bireysel çıkar anlamına gelmeyecek fakat sadece işteki başarıları sembolize eden bir ödül sisteminin varlığı” (Barber, 2000: 46).

Profesyonel meslekler fiziki bir varlığı olmasa da bir topluluk oluşturur. Aynı diğer topluluklar gibi hareket yetenekleri zayıftır ve mesleğin kurucuları ile şimdi mesleği devam ettiren kuşak arasında geleneksel mesleklerde olduğu gibi bir kan bağı yoktur. Yine de profesyonel meslekler üyelerinin kimlik duygusu ile birbirlerine bağlanmış olmaları, hem meslek grubuna üye olanlar hem de üye olmayanlar açısından rol tanımlarının belirli ve her üye için aynı olması, aynı meslek üyesi bireylerin geliştirdiği ortak bir dilin bulunması, biyolojik olarak yeni kuşaklar üretmiyor olsa bile mesleğe yeni katılacak acemileri seçme konusunda elinde bulundurduğu kontrol gibi özellikleri ile topluluk olarak adlandırılmaktadır. Mesleğin önde gelen kesimi topluluk kimliğinin farkındadır. Sonuç olarak eğer profesyonel bir meslek ortaya çıkarsa veyahut bir meslek profesyonelleşmeye başlarsa topluluk olma özelliği de üstlenmeye başlar (Goode, 2000: 67-68).

Profesyonelleşme ortaya atıldığı tarihten bu yana genellikle tıp ve hukuk meslekleri üzerinden kavramsallaştırılmaya çalışılmış, bu bakımdan tanımlamalar çok ileriye taşınamamıştır (Koytak, 2020: 10). Her ne kadar tanımlamaları ileriye taşınamamış olsa da meslekler tarihsel süreç içerisinde değişime uğramış ve profesyonelleşmiştir. Profesyonelleşme bir alanda uzmanlaşma, bir eğitim sürecinde elde edilen bilgilen ve diploma ile sağlanmaktadır. Profesyonel meslekler de geleneksel meslekler gibi birtakım kurallara, bir eğitim sürecine ve davranış kalıplarına sahiptir.

Ancak bu iki meslek türünü birbirinden ayıran en temel olgu ise mesleğin devamlılığında bir kan bağının aranmıyor oluşudur.

2.2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde araştırmaya kuramsal bir çerçeve çizebilmek adına ilk olarak kent kuramlarına yer verilmiştir. Ardından sırasıyla göç kuramları, kalkınma ve kırsal kalkınma kuramları ve kırsal yapısal dönüşüme ilişkin kuramlardan söz edilmiştir.

2.2.1. Kent Kuramları

Kent kuramları başlığı altında ilk olarak klasik kent kuramları üzerinde durulmuştur. Klasik dönem sosyologlarından Karl Marx ve Friedrich Engels'in ekonomik-politik yaklaşımı, Max Weber'in Şehir Tipolojisi ve George Simmel'in sosyal-psikolojik yaklaşımına ilişkin bilgileri "Klasik Kent Kuramları" başlığı altında ele alınmıştır. Ardından "Chicago Okulu: Ekolojik Kent Kuramları" başlığı altında okulun düşünürlerinden olan Robert Park, Ernest Burgess, Louis Wirth ve Roderick D. Mckenzi gibi sosyologların kent kuramlarına değinilmiştir. Son olarak da "Çağdaş Kent Kuramları" başlığı altında Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey'in kent kuramları bulunmaktadır.

2.2.1.1. Klasik Kent Kuramları

2.2.1.1.1. Ekonomik-Politik Yaklaşım: Karl Marx ve Friedrich Engels

Değişen üretim biçimleri ve gelişen sanayi, kentleri üretim ve ticaret merkezi haline getirmiş, kırsal alanların önemini yitirmesine sebep olmuştur. Böylelikle kent ve kır arasındaki farklar netleşmiş, kırdan kente doğru kitlesel göçler başlamıştır. Kırdan kente göç eden nüfus kentte genellikle işçi olarak çalışmakta ve şehrin sınırında bulunan yaşam standartları düşük bölgelerde yaşamlarını sürdürmekte proleter sınıf bu şekilde oluşmaktadır.

Klasik dönem sosyologları olan Karl Marx ve çalışmasında kapitalist kentleşmeden bahseden Friedrich Engels'in ekonomik-politik yaklaşımına göre, kentler hem kapitalist üretimin hem de burjuvazi sınıfının gelişim gösterdiği yerlerdir. Bu bağlamda kent ilerici bir unsur olarak ele alınırken, bir diğer yandan da kırdan sanayi merkezi kentlere doğru başlayan kitlesel göçler sonucunda kente gelen işçilerin yoksulluk yaşadığı ve emeklerinin sömürüldüğü bölgeler olmaktadır (Şengül, 2001: 10)

Marx sanayileşmenin etkisi sonucunda kırdan kente doğru yaşanacak göçlerin ülke nüfuslarının çoğunluğunun kentlerde yaşamaya başlayacağından ve buna bağlı olarak da sınıf sisteminin üretime dayalı ve kent odaklı olacak şekilde yeniden inşa edileceğinden bahsetmektedir. (Giddens, 2010: 296). Kent; nüfusun, üretim araçlarının sermayenin, zevklerin ve ihtiyaçların bir merkezde toplanmasıdır. Kır ise bunun tam tersidir. Kırsalda izolasyon ve dağınıklık söz konusudur. Kent ve kır arasındaki karşıtlık ancak özel mülkiyet bağlamında var olabilir. Bu nedenle emek bireyler üzerindeki güçtür ve bu güç varlığını sürdürdüğü sürece özel mülkiyet var olmaz zorundadır. Kentler mülkiyetin korunmasından, kentlilerin üretim araçlarıyla savunma araçlarını çoğaltmasından ve kaygılarından doğan mekânlardır. Kentler birbirinden bağımsız olarak bir araya gelmiş bireylerden oluşmaktadır. Kentsel mekânlar sürekli denetim altında, örgütlü ve savaş donanımlarına sahip olan güçlü bir sınıf ve örgütsüz bir halde bulunan, güçsüz sınıfın ortak yaşam alanlarıdır (Marx ve Engels, 2013: 56-57).

Marx kent tanımlaması yaparken iş bölümünü önemli bir yere koymaktadır. Ortaçağ sonrasında üretim biçiminin değişmeye başlaması ve ticaret merkezlerinin oluşması ile birlikte kır-kent ayrımı belirginleşmiştir. Kentlerde değişen ve gelişen kapitalist üretim yeni bir iş bölümünü beraberinde getirmektedir (Aslanoğlu, 2000: 58). Bu noktada değişen iş bölümü yeni sınıf düzenin inşasını sağlayacaktır. Bu yeniden oluşan sınıf düzeni sermaye sahibi olan burjuva sınıfı ve kırdan kente gelerek kapitalist üretime katılan işçilerden oluşan proleter sınıfın ortaya çıkması ile oluşmaktadır.

Engels (2013: 69-72) büyük kent merkezlerinin etkileyici görüntüsünün ardında rehavete kapılmış çok sayıda yeteneğin sadece birkaçı tam olarak işe yarasın ve başkalarının yetenekleri ile birleşerek çoğalsın diye bastırılıp, hareketsiz bırakıldığını ifade etmektedir. Ona göre kentin her köşesinde akıl almaz bir barbarlık, yoksulluk, toplumsal bir savaş, yasalar tarafından korumaya alınmış bir yağmalama vardır. Kentteki bu toplumsal savaşın temel silahı ise sermaye, yani üretim araçlarıdır. Bu

durumda kentin bütün yükü üretim araçlarına sahip olan burjuva tarafından yoksul olanların sırtına bindirilmiştir. Bu mülksüz sınıf çok az bir ücret ile kentte yaşamlarını idame ettirmektedir. Kentteki toplumsal savaş mülksüz sınıfı kentin çevresinde bulunan ‘kenar mahalleler’de yaşamaya itmiştir. Yani işçi sınıfı şehirden uzak çöküntü bölgelerde yaşamlarını sürdürmektedir. Bu durumu şu şekilde ifade eder:

“Bu sokaklar öylesine dardır ki, deli bir evin penceresinden karşıdaki komşunun penceresine rahatlıkla atabilirsiniz. Bu evler öylesine yüksektirler ve birbirlerinin üstüne öylesine yığılmışlardır ki, aralarında kalan avluya hemen hemen hiç ışık gelmez. Kentin bu bölgesinde evlere ait ne bir su kanalı ne bir lağım ve ne bir tuvalet vardır. Sonuç olarak bütün çöp, pislik ve yaklaşık elli bin kişinin dışkısı her gece hendeklere atılır. (...) Yoksulların evleri genelde pistir ve hemen hemen hiç temizlenmemektedir. Bu evler, çoğu durumda en kötü havalandırma koşullarına sahip, kırık pencerelerden soğuk alan ya da penceresi bile bulunmayan, çoğu kez rutubetli ve kısmen toprağın altında yer alan, her zaman kötü, rahatsız edici eşyaların serpiştirildiği, üstünde kadın-erkek, yaşlı-genç herkesin bir arada uyduğu bir ot yığını bulunan tek bir odadan oluşmaktadır. Su sadece umumi çeşmelerden akar ve suya ulaşmaktaki zorluk doğal olarak pisliği arttırır” (Engels, 2013: 72).

Özetle Engels sanayinin geliştiği kentlerde konut sıkıntısının yaşanacağını işaret etmektedir. Kırsal kesimden sanayi ve ticaret merkezi kentlere doğru yaşanan yoğun göçler ile gelen işçiler kentlerdeki nüfusu arttırmakta ve kentlerde bu yoğun nüfusa yetecek kadar ulaşım, sağlık, barınma vb. imkânları bulunmamaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere mülksüz sınıfın yaşam alanları birçok imkândan uzaktır. Böyle bir yaşam alanında ciddi salgın hastalıklar, sefalet, ahlaki çöküntüler görülmektedir (Engels, 2013: 84). Yani Engels’in öngörülerine göre kent burjuvazinin mekânı haline gelmiştir.

Engels ve Marx eserlerinde kentlerde bulunan işçi sınıfını, işçi sınıfının içinde buldukları koşulları ve kentsel mekân ile kurdukları ilişkiyi ele almışlardır. Ekonomik-politik yaklaşımda kapitalist gelişmenin evreleri, sınıf mücadelesi ve sermaye birikimi üzerinden kentleşme ve kent-kır ayrımı noktasında kentin rolü açıklanmaktadır (Güllüpmar, 2013: 54). Kentler işçi sınıfının emeğinin ve bilincinin olduğu mekânlar olması açısından bu yaklaşıma göre önemli ve özeldir. Proleter sınıf hem çalıştıkları fabrika ortamında hem de yaşam alanları bakımından dışlanmışlığı yaşamaktadır. Proleter sınıfın bu dışlanmışlığını fark edip buna karşı çıkması için bilinçlenip örgütleneceği en uygun mekân kenttir (Şengül, 2001: 54-55).

Özetle kente ekonomik kaygılar ile göç eden ve kentte işçi sınıfının bir üyesi olan kırsal nüfus, bir yanı ile kentin parçası olurken, diğer bir yandan buldukları sınıf

temelli bir ayrımcılığa maruz kalıp, kentin imkânlarından tam fayda sağlayamamaktadır.

2.2.1.1.2. Max Weber'in Şehir Tipolojisi

Kapitalizmin etkisi ile birlikte bilinen kent yapısı değişmiş, kentler sanayileşmiş ve siyasi anlamda özerkleşmiş bölgeler haline gelmiştir. Böylelikle kentler hem idari hem siyasi hem de ekonomik anlamda merkezler haline gelmiş, kent çevresinde yaşayan kesim de kente doğru kaymıştır. Bu noktada Max Weber kentin tanımlanmasında artık demografik özelliklerin yanı sıra yapısal özelliklerin de önemini vurgulayarak karakteristik bir kent tanımı ortaya koymaktadır.

Weber kent teorisini metropole bir eleştiri olarak geliştirmiştir. Weber kentin sosyal ve ekonomik yapısı, siyasi, dini vs. bütün kurumları üzerinden yapısal olarak incelemiştir. Weber'in ideal kenti ekonomik ve dini etkinlikleri birleştirmesinin yanı sıra özel ve kamusal yaşamı da bir araya getiren bir yapıdır. (Turut ve Özgür, 2018: 5).

Weber'in teorisinde kent tarihsel açıdan feodalizmden kapitalizme geçişin yaşandığı mekândır ve kentlerde topluluk olarak yaşama durumu kapitalizmin gelişi ile bozulmaktadır. Kentler artık tarım dışı faaliyetlerin, ticaret ve sanayinin daha yoğun yaşandığı alanlardır ve bu kentin ekonomik yönünü temsil etmektedir. Siyasi anlamda ise kentler özerk bölgelerdir. Weber bu bağlamda kentleri karakteristik olarak açıklamaya çalışmıştır. Bu karakteristik özelliklere göre, kentlerin korunması açısından bir kalesi, ekonomik faaliyetlerin sürdüğü bir pazar yeri, kendi özerk yasalarının uygulandığı mahkemeleri ve kentlilerin kendi seçtiği belirli yöneticileri olması gerekmektedir (Güllüpınar, 2013: 56).

Weber'in (2012: 88) şehir tipolojisine göre kentlerin tanımlanmasında demografik özellikler yeterli değildir, o kenti karakterize eden unsurları detaylı bir şekilde ele alarak kenti tanımlamaktadır. Yani kent ekonomik, politik, idari vb. anlamlar da taşımalıdır. Bu noktada Weber (2012: 100) ekonomik gereklilikleri sağlamasa da politik ve idari bakımdan kent olarak sayılan kente yakın bölgelerde bulunan yarı-kırsal ortaçağ kentlerine değinir. Bu tarz sayılabilecek olan yarı-kırsal olan bölgelerden üretici-tüketici ve tüccar kentlerine geçişlerin daha hızlı olabileceğinden bahseder.

Weber'e göre kentler gerçek anlamı ile sadece Avrupa toplumlarında oluşmuştur. Weber kentlerin gerektirdiği karakteristik özellikleri Batı toplumlarını inceleyerek ortaya koymuş ve Doğu'da bu tarz özelliklerin olmadığından bahsetmiştir. Bu noktada bahsi geçen özellikleri taşıyan Batı kentler ideal kentlerdir. (Aslanoğlu, 2000: 50). Aynı zamanda Batı kentlerinin özerk yapıları ile Avrupa da gelişen kapitalizmi ilişkilendirmiştir (Güllüpnar, 2013: 57).

Özetle değişen yapısı ile yeni karakteristik özellikleri de barındıran kent yaşamı Batı toplumları temelli tanımlar ile açıklanmaktadır. Bu anlamı ile kentler, çevresinde bulunan kırsal alanların işlevini yitirmesine sebep olmuş, bütün özel ve kamusal yaşamın merkezi haline gelmişlerdir.

2.2.1.1.3. Sosyal-Psikolojik Yaklaşım: George Simmel

Sosyal-psikolojik yaklaşım kent ve kır yaşamının arasındaki farklılıklara odaklanmaktadır. Kent yaşamında duygulara yer yoktur ve bu sebeple kent insanı hesaplanabilir olan şeyler bağlamında yaşamını sürdürerek, çıkara dayalı ikincil ilişkiler kurmaktadır. Çünkü kent yaşamında duygulara ve yakın ilişkilere ayıracak zaman yoktur. Bu noktada kentler, güvene dayalı birincil ilişkilerin kurulduğu kırsal alanlardan ayrılmaktadır.

George Simmel, "Metropol ve Zihinsel Hayat" (1903) adlı eserinde kenti yabancılaşma kavramı ile açıklamaktadır. Simmel kent ve kırdaki yaşayan insanların davranışlarını kıyaslayarak aradaki farklılıkları ortaya koyduğu bir analiz gerçekleştirmektedir (Turut ve Özgür, 2018: 6) Kent hayatı kendine ait dinamikleri, hızı, kalabalığı ve ekonomisi ile kırsal hayattan daha farklı bir yaşam ve kişilik tipini karşımıza çıkartmaktadır (Al-Rebholz, 2020: 141). Kentteki kalabalık kent insanını topluluk duygusunun ve mekâna olan bağının giderek zayıflamasına sebep olarak kent insanını yalnızlaştırmaktadır. Simmel'e göre kent insanı duygulardan uzak, gerçekçi, sayılar ile her şeyi hesaplanabilir kılan ve tutarlı olmayan davranışlarda bulunan bir yaşam tarzına sahiptir (Güllüpnar, 2013: 57). Kent insanı kentin içinde barındırdığı yoğun kalabalık ile baş edebilmek adına çekingen ve duygusal anlamda tepkisizdir (Urry, 2015: 22).

Yani aslında kent insanı bir yabancıdır ve yabancı olması ile ilişkili olarak bir yurdu yoktur. Çünkü yabancı demek yeri yurdu olmayan demektir. Bir yerin yurt olarak tanımlanabilmesi için kişinin mekân ile duygusal ve rasyonel anlamda bir bağ kurabilir olması gerekmektedir (Güllüpınar, 2013: 59). Kentler çok kalabalık bir nüfusu bünyesinde barındırır ve kentte zaman çok hızlı akar. Kentli insan duygusal meseleleri ve bağları düşünmeye vakit bulamamaktadır. Kent insanı kır insanından daha bilinçli olmaya zorlanmaktadır. Taşrada hayat daha stabil ve durgun, zihinsel ve duygusal bağlar daha düzenlidir (Simmel, 2015: 318).

Simmel (2015: 320, 322) kentli insanların hayatlarını para ekonomisine ve hesabına dayalı bir biçimde yaşamaya başladıklarından söz etmektedir. Bu da modern kentli insanın zihnindeki nitel değerlerin nicel değerlere dönüşmesine sebep olmaktadır. Bu tarz bir yaşam ile kentli birey sınırsız bir haz peşinde koşmakta ve bunun etkisi ile yorulmaktadır. Bu sebeple kentler insanlar için birer yabancılaşma mekânlarıdır. Simmel'e göre kent insanı kendine ve topluma yabancılaşmış, kendi katı sınırları içinde sıkışmıştır (Turur ve Özgür, 2018: 6)

Giderek hızlanan kentleşme kırsal alanlarda ulaşmaktadır. Bu noktada kent yaşamının getirdiği ekonomik temelli, uzak ilişkileri barındıran ve yabancılaşmanın yaşandığı yaşam biçimi kırsal alanları da etkilemektedir. Böylelikle giderek her alan kentsel alana katılmaktadır.

2.2.1.2. Chicago Okulu: Ekolojik Kent Kuramları

Robert Park, Ernest Burgess, Louis Wirth ve Roderick D. Mckenzi gibi sosyologların temsilcisi olduğu Chicago Okulu kentle ilişkili olarak ekolojik bir yaklaşım geliştirmişlerdir (Giddens, 2013: 93). Kenti sistemli olarak ilk kez ele almış olan ekolojik kuram, kentte yaşayan bireylerin ve bulunan kurumların örgütlenmesini, yerleşim alanlarını ve dağılımlarını incelemektedir (Arslanoğlu, 2000: 25).

Chicago kenti 1900'lü yılların başında artan ve çeşitlenen nüfusu, şehrin büyümesi bakımından Park ve öğrencileri için tam bir laboratuvar gibiydi. Böylelikle ekolojik kent kuramını ortaya atan kuramcılar mekân ve sosyal süreçleri kuramın merkezine alarak kentlerde yoğunlaşan nüfusun çevreyle uyumlarını nasıl gerçekleştirdiklerini sorgulamışlardır. Kentsel mekânda varlığını gösteren sosyal

süreçlerden birisi de rekabet olgusudur. Ve bu rekabet, farklı ekonomik temelli sınıf farklılıklarına sahip grupların kentin farklı bölgelerinde konumlandığını göstermektedir. Rekabet gücünü en fazla olan grubu oluşturanlar kent merkezinde dağılım gösterirler (Arslanoğlu, 2000: 61; Turut ve Özgür, 2018: 6-7).

Chicago Okulu kurucularından olan Robert Ezra Park kenti adeta canlı bir organizma gibi işleyen bir mekanizma olarak açıklayıp ekolojik bir yaklaşım ortaya koymuştur (Yörükkan, 2006). Park'ın bu yaklaşımına göre kent içinde bulundurduğu rekabet, yerini alma, istila etme gibi ekolojik sistemde de bulunan süreçlere benzerlik gösteren süreçlerden geçerek bir denge haline gelebilmektedir (Park, 2013: 87).

Park kuramını oluştururken insanların çevreyle uyum sağlama süreçlerini anlamaya çalışmıştır. Ve bu noktada Darwinizm'de bulunan rekabet ve hâkimiyet kavramlarından faydalanmıştır. Rekabet kavramını kente yerleşmiş bireyler arasında oluşan mekânsal ve işlevsel farklılıkları anlamaya çalışırken kullanmış, hâkimiyet kavramını ise kentleri hâkimiyeti altına almış olan ticaret ve sanayi kuruluşlarını açıklamak için kullanmıştır. Kenti hâkimiyeti altına alan sanayi ve ticaret sektörleri, kent merkezinde ve çevresinde rant oluşmasını ve kent sakinlerinin bu bölgelerde kümelenmesini sağlar. Bu şekilde sanayi ve ticaretin yoğunlaştığı bölgeler insanlar için çekici hale gelmektedir. Bu çekici hale gelen bölgeleri elde edebilmek için bireyler arasında artan rekabet kentin ana örüntüsünü oluşturmaktadır (Arslanoğlu, 2000: 27; Serter, 2013).

Park ele aldığı bu unsurlar arasındaki etkileşimi inceleyerek kentin inşa ettiği yaşam tarzının kültürel ve ahlaki olarak nasıl bir insan doğası yarattığını, doğayı ne derece de etkilediğini açıklamaya çalışır. Kent yaşamının beraberinde getirdiği yeni mesleki ilişkiler, artan rekabet ve endüstriyel örgütlenmeler bireylerin duygu ve düşünceleri üzerinde etkili olmaktadır. Kentte artık yüz yüze ilişkileri temel alan birincil ilişkiler yerini, dolaylı bir ilişki türü olan ikincil ilişkilere bırakmıştır. Bu noktadan yola çıkarak Park, kentte, daha çok kırsala ait olan adet, gelenek, birtakım alışkanlıklar ve toplumsal yaptırımların zayıfladığını, metropol şehirlerde giderek suç oranlarının ve ahlaksızlıkların arttığını söylemektedir (Park, 2015: 61, 63).

Okulun bir diğer kuramcısı olan Ernest Burgess (2015) ise kentleşme sürecini merkeze almış ve kentleşme sonrasında büyük şehirlerdeki nüfus, sınıf yapıları, ekonomik durum ve yaşamsal faaliyetler temelinde kentsel mekânın örgütlenmesini

açıklamayı amaçlamıştır. Bu noktada ekolojik kurama mekânsal bir boyut getirerek tek merkezli daireler kuramını inşa etmiştir. Kurama göre kent iç içe gelmiş olan 5 daireden oluşmaktadır:

1. Merkezde bulunan daire ana ticaret merkezini oluşturmaktadır ve kent bu bölgeden çevreye doğru genişler. En güçlü daire bu dairedir.
2. Merkezin çevresini tamamen saran küçük sanayi bölgeleri ve imalathanelerin bulunduğu dairedir. Geri kalmış çöküntü bölgelerdir ve burada işçi konutları bulunmaktadır
3. Bu dairede sanayide çalışan refah düzeyi daha yüksek olan mavi yakalı işçiler oturmaktadır. Yaşam standartları ikinci daireye göre çok daha iyidir ve çalıştıkları iş yerlerine daha yakın bir bölge olduğundan burası tercih edilmiştir.
4. Bu dairede üst düzey gelir sahibi olan insanların yaşadığı özel, lüks konutlar yer almaktadır.
5. Şehrin sınırlarının dışında olan son dairede kent merkezinde bulunan iş yerlerine gidip gelen insanların yaşadığı banliyöler ve uydu kentler yer alır (Burgess, 2015: 92-93; Arslanoğlu, 2000: 30).

Chicago okulunun bir diğer kurucu üyelerinden olan Louis Wirth kentleşmeyi bir yaşam biçimi olarak değerlendirir. Kent yerleşilip içinde yaşanan bir alanı oluşturmaktan ziyade ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda etkilerin de bulunduğu bir bütünü temsil eder (Güllüpnar, 2013: 65).

Wirth bir yaşam biçimi olarak kentleşmeyi açıklarken George Simmel ve Ferdinand Tönnies gibi sosyologlardan etkilenmiştir (Giddens, 2013: 97). Wirth'e (2002: 90) göre kent birbirinden olabildiğince farklı insanların bir arada yaşadığı bir alandır. Birbirinden farklı olup aynı kenti paylaşan bu bireylerin ilişkileri kısa süreli, çıkara dayalı kurulan, zayıf ve bireysel ilişkilerdir. Buna karşılık kentli insan yaşamsal faaliyetlerini yerinde getirebilmek için kırsalda yaşayan insana oranla daha fazla birey ile etkileşime girmek zorunluluğundadır. Aynı zamanda çok sayıda bireyin kısıtlı sınırlar içerisinde bir mekânı paylaşması farklılaşma ve uzmanlaşmayı gereklilik haline getirmektedir. Hem aralarında duygusal bir bağ bulunmayan hem de farklı alanlarda uzmanlaşmış bireylerden oluşan bu kent topluluğu rekabet ve sömürüyü de beraberinde getirmektedir (Wirth, 2002; Al-Rebholz, 2020: 149).

2.2.1.3. Çağdaş Kent Kuramları

2.2.1.3.1. Toplumsal Ürün Olarak Mekân: Henri Lefebvre

Lefebvre (2014a: 61)'ye göre mekân, üretim ilişkilerini içeren toplumsal bir üründür. Aynı zamanda da üretim ilişkileri ve biçimlerinin her biri kendi mekânını da üretmektedir. Bu noktada mekânın üretim aşamasında ortaya çıkan yeni mekânlar, yeni toplumsal ilişkileri de beraberinde getirmektedir. Yani her toplum kendi üretim tarzına ve üretim ilişkilerine göre mekânı üretmektedir. Ve bu üretilen toplumsal mekân ailenin örgütlenmesini, cinsiyetler ve kuşaklar arasındaki ilişkileri, iş bölümünü vs. içermektedir. Özetle mekânın asıl kullanım amacı sosyal etkileşimdir ancak bu etkileşimler ile de mekân sürekli olarak yeniden üretilmektedir.

Lefebvre kenti kapitalist ilerlemenin temel öznesi olarak görmektedir (Gottdiener, 2001: 254). Kapitalizm bir mekânda kendisine yer bulduğu vakit oraya yerleşir, sürekli olarak kendisini yeniden üreterek buradaki varlığını korumaya çalışır. Tam da bu noktada sermaye mekâna farklı bir işlev kazandırarak sermaye mekânını ortaya çıkartır ve böylelikle mekân sürekli olarak yeniden üretilen bir meta haline gelir (Güllüpnar, 2013: 70). Kapitalist üretimin hâkim olması ile beraber artık “biyolojik yeniden üretim düzeyi (aile), işgücünün yeniden üretim düzeyi (işçi sınıfı) ve toplumsal üretim ilişkilerinin yeniden üretimi düzeyi” arasındaki sınırlar belirsizleşmekte, iç içe geçme yaşanmaktadır (Lefebvre, 201a: 62).

Lefebvre (2014b: 7) günümüz toplumunu bilgi toplumu, sanayi toplumu, tüketim toplumu vb. gibi kavramsallaştırmaların yanı sıra kent toplumu olarak adlandırmaktadır. Kent toplumu “sanayileşmeden doğan tarımsal üretimi bizzat emen ve onun üzerinde hâkimiyet kuran bu süreç sonucunda inşa edilen toplumdur.” Günümüzde eski kentsel mekân anlayışından çok net bir şekilde ayrılan yeni kentsel mekânı açıklamak için Lefebvre “kent dokusu” ve “kentsel doku” kavramlarını ortaya atar. Kent dokusu kentin kır üzerinde kurduğu hâkimiyetin tamamını ifade etmekte ve bir noktada kır-kent arasındaki ayrımın muğlaklaşmasını anlatmaktadır. Örneğin kırsalın merkezine inşa edilen bir yazlık mekân ya da süpermarket kent dokusunun bir parçasıdır ve köy-kentlerin oluşmasının temel nedeni de budur (Lefebvre, 2014b: 9). Bu noktada kırsal alan da kapitalist üretimin etkilerine maruz kalmıştır. Bu bağlamda kırsal alanlar da değişen üretim biçimleri ve ilişkileri ile yeniden üretilen mekânlar haline gelmiştir.

2.2.1.3.2. Kollektif Tüketim ve Kentsel Mekân: Manuel Castells

Kentlerde üretimin devam edebilmesi için birtakım ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Barınma, sağlık, kültür vb. olarak sıralanan bu temel ihtiyaçları Manuel Castells, kollektif tüketim olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu ihtiyaçlar kentlerde devlet tarafından karşılanmakta ve böylelikle üretimin devamlılığı kesinleştirilmektedir. Ancak kollektif tüketim ihtiyaçlarının giderilmesi kentin her bölgesi için eşit seviyede değildir. Kentin sunduğu bu cazip imkânlar kent merkezinde yaşayan, sermaye sahibi kesim tarafından kolaylıkla kullanılabilirken, kent merkezinin dışında konumlanmış, düşük ekonomik gelire sahip sınıflar için ulaşılması güç imkânlardır.

Manuel Castells kent sorununun merkezine kollektif tüketim ve bu tüketimin çevresinde meydana gelen toplumsal mücadeleleri koymuştur. Bu noktada Castells'in ilgi alanını kentsel mekânın nasıl üretildiğinden ziyade kentte yaşanan sorunların nasıl üretildiği oluşturmaktadır (Güllüpinar, 2013: 73). Castells (1977: 461) kentsel mekânda insan emeğinin yeniden üretilebilmesi için eğitim, sağlık, ulaşım vb. gibi kolektif tüketim ihtiyaçlarının devlet tarafından sağladığını dile getirmektedir. Kolektif ihtiyaçların karşılanması kentte çalışmakta olan bireylerin gündelik hayatları içerisinde işlevselliklerinin devamlılığını sağlamaktadır. Böylelikle kentsel mekân emeğin yeniden üretildiği bir mekân olarak varlığını sürdürmektedir (Castells, 1977: 461).

Devlet kentin sermaye açısından faydalı olmayan bölgelerinin tüketim alanlarına karşarak birtakım hizmetleri sunmaktadır. Böylece işgücünün devamlılığını garanti altına alır ve toplumsal ayrışma ile ilgili çıkabilecek sorunları yatıştırmış olur. Ancak iletişim, kültür, sağlık, barınma vb. gibi tüketim ile ilişkili hizmetler her bölge ve kesim için aynı seviyede değildir. Varlıklı sınıfların mekânı haline gelen şehir merkezlerinde bu ihtiyaçlar giderilebilirken, daha alt sınıflar şehrin dışındaki ücra bölgelere itilmekte ve bu tarz kaynaklara ulaşmakta zorlanmaktadır (Castells, 2014: 57). Castells de Lefebvre gibi kentlerin metropolleşmesi ile birlikte kır-kent arasındaki farkın giderek belirginliğini kaybettiğini dile getirmektedir: “Gelişmiş kapitalizmin temel örgütlenme biçimi olan metropoliten alan, işlev ve toplumsal ilişkilerin belirlenmesinde fiziksel çevrenin önemini azaltır, kırsal ve kentsel arasındaki ayrımı ortadan kaldırır ve dinamik toplumu, yani bu toplumun temelini oluşturan toplumsal ilişkilerin bu tarihsel buluşma yerini ön sıraya koyar” (Castells, 2014: 57)

Kısacası kırsal alanlar giderek kent sınırlarına katılmakta ve kentte ihtiyaç duyulan işgücünü karşılamaktadır. Değişen üretim biçimleri ile önemini yitirmiş olan kırsal alanlardaki kesim, ekonomik kaygılar ve kentin sunduğu imkânlar ile kentte kurulan sanayi merkezlerinde işçi olarak çalışmakta, aynı zamanda da kent merkezinden uzak kesimlerde yaşamlarını sürdürerek kentin sunduğu kolektif tüketim ihtiyaçlarından minimum düzeyde fayda sağlamaktadır.

2.2.1.3.3. Sermaye Birikimi Olarak Kent: David Harvey

Kentler, gelişen sanayinin kent çevresinde bulunan mekânlara yayılması ile büyümekte ve gelişmektedir. Yani kent çevresinde bulunan kırsal alanlar sermaye yayılımı ile birlikte kentsel alanlara dâhil edilmektedir. Bu şekilde kentleşme yaşanmakta ve kırsal alanlar yavaş yavaş kaybolmaktadır.

David Harvey'e göre kentlerin büyümesi sermayenin kendini üretebilmek için kentin yapıları çevresine yani kentin yakınında bulunan kırsal alanlara yayılması ile başlamaktadır. Bu durumu sermayenin çevrim modeli ile açıklar: üretimin ve tüketimin önemli olduğu kent merkezlerinde yani birinci çevrimde sermaye fazlası ile birikmektedir. Sermayeyi bu krizden kurtarmak sanayinin daha az geliştiği bölgelere yönelmek ile sağlanabilmektedir. Bu şekilde sermaye yeni bölgelere yerleşerek kent merkezlerinin etrafında oluşacak olan yapıları çevreyi üretir. Sermaye sadece aşırı birikmesi sebebi ile birinci çevrimden ikinci çevreye geçmemekte, aynı zamanda kapitalizmin fazla kar amacı güdüyor olması da yapıları çevrenin oluşmasını etkilemektedir (Şengül, 2000: 30; Aslanoğlu, 2000: 70; Akın, 2007: 60). Kentleşme sürecinde artık kent ve kırsal, merkez ve çevre alışılmamış yeni yollar ile birlikte birbirlerine bağlanmaya başlamışlardır (Harvey, 2014: 425)

Özetle kentsel alanda gelişen sanayi ve biriken sermaye artık kentin çevresinde bulunan kırsal yerleşim yerlerine yayılmakta ve kırsal mekânları kentsel mekâna dâhil etmektedir. Böylelikle hem sermaye yayılacak hem de sanayi tarzı üretimde ihtiyaç duyulan işgücü açığı kırsal alan nüfusu tarafından karşılanabilecektir. Bu bağlamda Harvey'in kuramı da diğer çağdaş kent kuramları gibi, kentleşme süreci ile birlikte kırsal alan ve kentsel alan arasında farklılıkların ortadan kalkacağına ve bütün mekânların kentsel alana katılacağına işaret etmektedir.

2.2.2. Göç Kuramları

Bu bölümde araştırmanın konusunu kuramsal olarak destekleyecek olan göç kuramlarına yer verilmiştir. İlk olarak Ravenstein'in göç kuramı üzerinde durulmuştur. Ardından sırası ile itme-çekme kuramı, kesişen fırsatlar kuramı ve merkez çevre kuramına ilişkin bilgiler verilmiştir. Kuramcıların göç, sanayileşme ve kentleşme arasında kurulan ilişkiye ve bireylerin göç etme davranışlarının bu olguları nasıl etkilediğine dair görüşlerinden söz edilmiştir.

2.2.2.1. Ravenstein'in Göç Kuramı

Ravenstein'in göç kuramına göre bireyler sanayileşmenin yaşandığı ve ticaretin geliştiği bölgelere göç etmeye eğilimlidirler. Genellikle göç edilecek bölge yaşanılan bölgeye en yakın olan ticaret merkezlerinden seçilmektedir. Bu tarz bir göç kısa mesafeli göç olarak tanımlanmaktadır. Bir de uzak mesafeli büyük sanayi merkezlerine yapılan göçler vardır ve bu göçler de uzak mesafeli göçler olarak tanımlanır.

Ravenstein'in göç kuramı bilinen, göç ile ilişkili ilk çalışmadır. Bu yaklaşımda göç; sanayileşme ve kentleşme olguları üzerinden tanımlanmıştır. Sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte çalışma ve üretim biçimleri değişim ve gelişim göstermiştir. Buna paralel olarak da bireyler sanayinin geliştiği kent merkezlerine göç etmeye başlamışlardır (Çağlayan, 2006: 69).

Çalışmasını sanayileşmenin etkisi ile kentleşmenin hız kazandığı dönemlerde yapan Ravenstein (1885: 198-199) göç ile ilişkili yedi kanun ortaya atmıştır;

1. Göç ve mesafe ilişkilidir. İnsanların çoğunluğu göç edecekleri bölgeyi yaşadıkları bölgeye yakın seçerler. Yani büyük çoğunluk kısa mesafeli göç ederler. Bu yaşanan kısa mesafeli göçler genellikle sanayi ve ticaret merkezlerine doğrudur ve göç alan bölgede yeni göçmenleri içine çekecek etkiye sahip büyük göç dalgalarına sebep olacaktır. Göç alan sanayi ve ticaret merkezlerindeki yerel nüfus da önemli bir etkiye sahiptir. Yani göçün yaşanacağı merkezlerdeki iş olanakları ve kentte yaşanan nüfus göçün boyutunu belirler.

2. Sanayi ve ticaretin geliştiği kentler, çevrelerinde bulunan kırsal alanlarda yaşayan bireyler için cazibe merkezi haline gelmekte ve bu bireyleri kendine doğru çekmektedir. Kente doğru göç sonucunda kentin çevresinde bulunan kırsal alanlarda azalan nüfus da, bu alana yakın yaşayan diğer bireylerin bu sefer kente yakın olan kırsal alanlara göç etmesi ile doldurulacaktır. Böylelikle göç bir domino taşı etkisi göstererek bütün dünyaya yayılacaktır. Yani göç basamaklı bir olgudur. Boşalan yerler yakın çevresinden gelen göçmenler ile doldurulmaktadır. Bu noktada ilk kanun ile ikinci kanun birbirini desteklemektedir.
3. Göç olgusuna bakıldığında yayılma ve emme süreçlerinin birbirini desteklediği ve aralarında bir amaç birlikteliği kurduğu görölmektedir. Sanayi ve ticaretin geliştiği kentlerde insanlar gelişen kent imkânlarından faydalanabilmek adına kente yayılım gösterirken, gelişen sanayi sonrası kentte meydana gelen işgücü ihtiyacı da kent merkezinin çevresindeki yerlerden emilerek giderilir. Yani kent ile göçmen arasında bir arz talep olduğundan söz edilebilir.
4. Bir göçün başlaması bir başka göçü tetikleyerek göç zincirine yol açacaktır. Yani göç alan yer, göç de verecektir. Göç zincirleme olarak gelişir ve bir kez başladığı zaman artık önü kesilemez ve devam eder.
5. Bazı göçler doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız olarak gerçekleşir. Uzun mesafeli göçlerde bireyler buldukları bölgeye yakın sanayi ve ticaret merkezinden ziyade, daha büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru basamaksız bir şekilde göç ederler.
6. Kırdan yaşayan bireyler kenttekilere kıyasla daha çok göç etmeye eğilimlidirler. Kırdan kente ya da kentten kente doğru yapılan göçler bir diğer göçü çok tetiklemez iken, kırdan kıra yaşanan göçler de bu etki çok daha fazladır.
7. Kısa mesafeli ve iç göçlerde kadınlar erkeklere oranla daha fazla göç etmeye eğilimindeyken, uzun mesafeli göçlerde erkeklerin eğiliminin daha fazla olduğu görölmektedir.

Kısacası Ravenstein'ın açıklamalarına göre iki göç modeli oluşmaktadır. İlk göç modeli genellikle kısa mesafeli yerlere, sanayisi gelişmiş ticaret merkezlerine doğru, basamaklı ve zincirleme bir biçimde yaşanmaktadır. İkinci göç modelinde ise göç

doğrudan, büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru, uzun mesafeli olarak yapılır (Çağlayan, 2006: 70).

Ravenstein'a göre göç ekonomik temelli gerçekleşmektedir. Bireyler ekonomik gelirlerinin iyileşmesini amaçlayarak iş imkânlarının daha iyi olduğu sanayi merkezlerine doğru göç etmektedir. Sanayi ve ticaret gelişmesi devam ettiği sürece göçler de yaşanmaya devam edecektir (Yalçın, 2004: 26).

2.2.2.2. İtme-Çekme Kuramı

İtme-çekme kuramının kurucusu olan Everett Lee'nin 1966 yılında *Bir Göç Teorisi* isimli makalesi yayınlanmış ve bu makalede Lee kendisinden yetmiş beş sene önce göç üzerine çalışma yapmış olan Ravenstein'in çalışmasına atıfta bulunarak göç ile ilişkili bir saptama yapmıştır (Çağlayan, 2006: 72). Göçün birçok değişkeni olsa da belirleyici olan iki seçenek vardır ve bu seçenekler birbirleri ile ilişkilidir. Bunlardan ilki bölgeler arasındaki farklı refah düzeyleri, yoksulluk ve başka ekonomik sebeplerdir. İkincisi ise çatışmanın birçok bölgede etkin bir hale gelmiş olmasıdır (İnce, 2019: 2586). Lee ise itme çekme başlığı altında göçün yaşanması için gerekli faktörleri sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma dört başlık şeklinde sıralanabilir;

1. Yaşanan yer ile ilgili faktörler
2. Gidilmesi hedeflenen yer ile ilgili faktörler
3. Araya giren engeller
4. Bireysel faktörler (Lee, 1966: 50).

Lee'nin belirlediği bu faktörler itme-çekme kuramının temelini oluşturmaktadır. Lee'ye göre göçün meydana gelebilmesi için yaşanan ülke ile gidilecek ülke arasında fazlaca itici ve çekici faktör bulunmalıdır. Bu faktörler her iki bölgede de bir aradadır. Bu bağlamda bölgelerin içerisinde itmeye sebep olan olumsuz faktörler ve çekmeyi sağlayan olumlu faktörler çok fazladır ve birbirlerinden de farklıdır. Bu itici ve çekici faktörler kişiden kişiye değişmektedir. Kişinin kültürel, bireysel, ekonomik vb. özellikleri itici ve çekici faktörlerin belirlenmesinde çok önemlidir. Yani itme-çekme faktörleri farklı sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel vb. sınıflar için doğru bir şekilde tanımlanıp, içerikleri de doğru oluşturulmalıdır (Çağlayan, 2006: 76; İnce, 2019: 2587). Yaşanılan yerin içinde barındırdığı itici ve çekici faktörler kendi içinde, göç edilecek

yerin sahip olduğu itici ve çekici faktörler de oranın kendi içinde değerlendirilmelidir. Kurama göre hiçbir bölgede saf itme ya da saf çekme yoktur (Çağlayan, 2006: 73-74).

Kuramda bahsedilen bir diğerk faktör ise göç edilecek yer ile yaşanan yer arasında olan engelleyici faktörlerdir. Bu engelleri göç analizine katmak, analizin daha doğru ve iyi yapılabilmesini sağlayacaktır. Lee bu engelleyici faktörleri iki sınıfa ayırmıştır; (1) kişisel farklılıkları ve bağamları temele koyan mikro faktörler, (2) göçmenlerin karşısına çıkacak katı göç kanunları, ırk, göç için fiziksel olarak uygun olmak vb. gibi daha sert engelleri kapsayan makro faktörler (Todara, 1980: 17-18).

Göçü anlamak için bölgelerarası itici ve çekici faktörleri bilmek yeterli olmayacaktır. Göç daha kapsamlı ve çok boyutlu bir süreçtir. Göç analizinin doğru olabilmesi için itici ve çekici faktörlerin yanı sıra göçe engel olacak makro ve mikro faktörlerin de incelenmesi gerekmektedir. Yani Lee'ye göre itici ve çekici faktörler göçün sadece ilk basamağını oluşturmaktadır. Ancak günümüzde göçler artık bundan daha karmaşık bir hal almıştır. Halen itme ve çekme faktörleri göçün meydana gelmesinde etkili oluyor olsa da artık her sınıf için bu faktörlerin ayrı hesaplanması zorlaşmıştır. Çünkü günümüz dünyasında sınıf yapısı oldukça karmaşık bir hale gelmiştir (Çağlayan, 2006: 75).

2.2.2.3. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Bireyleri temelde göç etmeye iten ekonomik sebeplerdir. Ancak kesişen fırsatlar kuramına göre göç edilecek bölgeye karar verilmesinde önemli olan etmenler sadece ekonomik imkânlar ile sınırlı değildir. Bireyler göç edecekleri bölgeye karar verirken bir yandan ekonomik anlamda imkânları değerlendirirken bir yandan da yaşadıkları bölgeye olan mesafesini de göz önünde bulundurmaktadırlar.

Kesişen fırsatlar kuramında göç ile ilgili önemli olan faktörler; göç edilecek mesafe, göç edilecek bölgedeki ekonomik, sosyal vb. imkânlar ve imkânların oranıdır. Kuramda bu üç noktadan en önemli analiz faktörü mesafedir. Göç edilecek yerdeki çekim faktörleri de göçe karar vermek için çok önemlidir ancak bu faktörleri belirleyen asıl etken göç edilecek yer ile yaşanan yer arasındaki mesafedir. Özetle iki bölge arasındaki mesafe ne kadar kısa ise birey de göç etme konusundaki kararı o kadar kolay verecektir (Jansen, 1970: 11).

Bireyi göç etmeye ikna eden bir diğer faktör ise gidilecek yerdeki imkânların çokluğu ile ilgilidir. Bu sebeple göçler genellikle sanayisi gelişmiş büyük kentlere doğru yapılmaktadır. Yani kesişen fırsatlar kuramı daha çok ekonomik amaçlı göçleri açıklamaktadır. (Aydemir ve Şahin, 2017: 364). Bu bağlamda bir bölgede oluşan iş imkânlarının yarattığı çekicilik, bu kuramın temel işleyişini oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006: 78).

Kurama göre bireyi göç etmeye iten temel neden ekonomik sıkıntılardır. Dolayısıyla ekonomik kaygılar ile göç edecek olan bireyin gidilecek bölgeyi seçmesindeki belirleyici faktör gelişmiş iş imkânları olmaktadır. Özetle bireyler göç edecekleri bölgeyi yaşadıkları alana olan yakınlığı ve gelişmiş sanayi imkânları ile kararlaştırmaktadırlar.

2.2.2.4. Merkez Çevre Kuramı

Merkez-çevre kuramı ya da Bağımlılık Okulu olarak adlandırılan kuram, Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi düşünürler tarafından geliştirilmiştir. Bu düşünürler dünyayı merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Göçün yönünün çevreden merkeze doğru, yani gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru olduğu söylenen bu kuramda çevrenin merkeze olan bağımlılığına vurgu yapılır. Merkez-çevre kuramının temel işleyişi kapitalizm ve ulus-devlet temellidir (Çağlayan, 2006: 79; Yalçın, 2004: 35).

Wallerstein'in (1996: 48) dünya sistemi kuramının temellerini bağımlılık, çevre-merkez ülkelerin ilişkileri oluşturmaktadır. Merkez ülkelerin sosyal, ekonomik vb. açıdan gelişmiş ve kapitalist ülkeler olduğu görünmektedir. Çevre ülkeler ise, bahsedilen merkez ülkelere bağımlı kalmış gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerdir. Bu sistemde gelişmiş merkez ülkeler ve gelişmemiş ya da az gelişmiş çevre ülkeler arasında kurulan ilişkiler rıza ya da fikir birliği ile değil, merkez ülkelerin kurallarını çevre ülkelere dayatmaları ile kurulmaktadır. Bu yönü ile çevre ülkeler merkez ülkelere bağımlıdır.

Dünya sisteminin temel dayanağı kapitalist dünya ekonomisidir. Kapitalist dünya ekonomisi ise kapitalist üretim tarzının, sermaye birikiminin belirli bölgelerde yoğunlaşmasına dayanan bir sistemdir. Bu yoğunlaşma sermayeyi tekelinde tutan

devletlerin ayakta kalmasını güvence altına alır (Wallerstein, 1998: 168-170). Dünya sistemi yıllar içerisinde iyice genişleyerek dünyanın diğer kısımlarının da kapitalist dünya ekonomisinin yarattığı iş bölümüne katılmasını sağlamıştır (Wallerstein, 2000: 44-45). Bu açıdan bakıldığında merkez ülkelerin de çevre ülkelere ihtiyacı ortaya çıkmakta ve bir bağımlılık zinciri oluşmaktadır. Bu noktada çevre ülkeler merkez ülkelerin kapitalist gelişimi açısından önemlidir. Çevre ülkeler merkez ülkeler için hammadde, ucuz işgücü ve pazar anlamına gelmektedir. Çevreden alınan ucuz işgücü ve hammadde kapitalist döngüye bir geri dönüşüm olarak katkıda bulunur (Çağlayan, 2006: 80; Massey, 1993: 445).

Yani merkez ülkeler gelişmiş ülkeler olsalar da var olan kapitalist ekonomilerini korumak ve geliştirmek için çevre ülkelere bağımlı olurlarken, çevre ülkeler de gelişimlerini tamamlamak ve yaşam standartlarını daha da yükseltmek için merkez ülkelere bağımlıdırlar. Özetle hem merkez ülkelerin hem de çevre ülkelerin birbirlerine ihtiyaçları vardır.

Bu kurama göre kapitalist sistem etkisi ile göç de çevreden merkeze doğru yaşanmaktadır. Geçmişten günümüze baktığımızda göçlerin çoğunluğu, özellikle işgücü göçleri, çevre ülkelere merkez ülkelere doğru olmuştur (Zolberg, 1983: 9). Çevreden merkeze doğru yaşanan bu yoğun göçler vasıfsız işgücü göçlerini de oluşturmaktadır. Merkez ülkeler, çevre ülkelere gelen vasıfsız işçileri, kendi ülkesinin vasıfsız işçilerine oranla daha ucuza çalıştırdığı için vasıfsız işçileri de göçmen olarak kabul etmektedir. Ancak günümüzde vasıfsız işçi merkez ülkelere değil de sermaye çevre ülkelere gitmektedir. Merkezden çevreye akan sermaye ve bilgi, merkez ve çevre ülkeler arasındaki kapitalist ilişkileri daha da derinleştirip, bağımlılık ilişkilerini de değiştirmekte ve çevre ülkelerde birtakım değişimlere sebep olmaktadır. Merkez ülkelerin çevre ülkelere götürdüğü kapitalist çalışma koşulları, üretim biçimleri ve kurdukları fabrikalar çevre ülkelerde devam eden geleneksel üretimi zayıflatmaktadır. Ve zayıflayarak artık yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlayan geleneksel üretimde çalışan işçiler, yeni kapitalist üretimin bir parçası olmakta ve bu piyasayı canlı tutmaktadır. Bu noktada ucuz işgücüne ihtiyaç giderek artmakta, bu açık kadın ve çocukların da üretime katılması ile kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu ihtiyaca bağlı olarak çalışma hayatına kadınların katılması da aile yapısı başta olmak üzere toplumda birçok yapısal değişikliğe sebep olmuştur (Çağlayan, 2006: 81). Çevre ülkelerde de fabrikalaşmanın yaşanması sonucunda ülke içinde de göçler yaşanmaya başlamıştır.

Geleneksel üretim tarzından kopan işçiler yavaş yavaş ülke içindeki sanayi merkezlerine doğru göç etmişlerdir. Çevre ülkelerde sanayinin gelişmeye başlaması ile hem kırsaldaki nüfus işgücü kaynağı olmuş, hem de çevre ülkeler de sanayi toplumuna doğru değişim göstermeye başlamışlardır (Oktik, 1997: 81). Yani kurama göre çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru bir göç yaşanırken, aynı zamanda çevre ülkelerin içinde de kırsaldan sanayi merkezlerine doğru bir iç göç yaşanmaktadır.

2.2.3. Kalkınma Kuramları

Kalkınma kuramları savaş sonrasında bağımsızlığını kazanmış ülkelerin sahip oldukları doğal kaynaklarını ekonomik anlamda geliştirmek için ekonomistlerden aldıkları tavsiyeler ile ortaya çıkmıştır (Sharpley, 1999; Telfer, 2002; Roney, 2011; Bahar ve ark., 2014; Çiçek ve Sarı, 2018: 996).

Kalkınma ilk başlarda Adam Smith, David Ricardo, Karl Marx gibi önemli düşünürler tarafından ekonomik gelişme ve yapısal dönüşümleri anlamak amacı ile kullanılmıştır (Doğaner Gönel, 2010: 49). Daha sonraları geri kalmışlık olgusu ortaya çıkmış ve bununla birlikte içi daha kapsamlı doldurulan bir kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır. Geri kalmışlığı açıklamada daha çok ekonomist yaklaşımlar geri kalmış ülkelerin yetersizliklerini iyileştirme ve düzenleme konusu ile ilgilenmektedir. Fakat her toplumsal yapı farklıdır ve her toplum teorilerin uygulamalarına farklı tepkiler verebileceğinden ekonomist yaklaşım bazı durumlarda yetersiz kalabilmektedir (Erbay ve Özden, 2013: 9).

Kalkınma kuramlarından olan modernleşme kuramına göre, az gelişmiş ülkeler ancak sanayisi gelişmiş ülkelerin yardımları ile kalkınmayı sağlayabilecektir. Yani her toplum Batı toplumlarının geçtiği tarihsel aşamalardan geçerek kalkınma sürecini yaşayacaktır (Yıldırım, 2014). Bu bağlamda Rostow (1980: 18) az gelişmişliği kapitalistleşme sürecinin bir parçası olarak kabul etmekte ve sanayileşmeyi de modernliğin en belirgin işareti olarak görmektedir. Rostow (1980: 18) modernleşme sürecinin beş aşamada gerçekleşeceğini söylemektedir. Bu aşamalar sırasıyla; geleneksel toplum safhası, harekete geçiş safhası, kalkış safhası, olgunluk safhası, yüksek tüketim safhası şeklindedir.

İlk aşama olan geleneksel toplum safhasında olan toplumlar gelenekseldir ve ekonomik faaliyetleri tarıma dayalıdır. Teknoloji kullanımı, sosyal aktiviteler, kültürel imkânlar vs. son derece kısıtlıdır. Ve bu toplumlarda kişi başına düşen gelir belli bir seviyeye kadar arttırılabilir (Çiçek ve Sarı, 2018: 997; Erbay ve Özden, 2013: 15; Berber, 2011: 263). İkinci aşama olan harekete geçiş safhası artık kalkınma için en önemli aşamayı oluşturmaktadır. Bu aşamada ulaştırma ve diğer altyapı hizmetlerine belli başlı yatırımlar yapılmalıdır (Doğaner Gönel, 2010: 55). Rostow (1980) en çok kalkış safhasının üzerinde durmaktadır. Kalkış safhası gelişmenin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu safhada artık modern uygulamalar toplumun bütün kesimlerine ulaşmakta ve ekonomi güçlenerek ülkenin büyümesini sağlamaktadır (Öztürk, 2015: 83). Dördüncü sırada uzun bir süreci kapsayan olgunluk safhası vardır. Artık mevcut yapı gelişmekte, değişmekte, ilerlemekte ve tüm sektörlere yayılmaktadır. Son aşama olan yüksek tüketim safhasında toplumsal refah artmakta, üretim yerine tüketim ve arz yerine talep geçmektedir. Kentlileşme oranı giderek artarken, tarımda çalışan kırsal alan nüfusu giderek düşmektedir. Ayrıca bu aşamada olan bir ülke dış politika ve askeri anlamda da üstünlük kazanabilmek adına bu alanlara da yatırım yapmaktadır (Erbay ve Özden, 2013: 17).

Arthur Lewis'in ortaya attığı Sınırsız Emek Teorisine göre ise kalkınmanın geleneksel yapıdan modern yapıya geçiş olduğu belirtilmektedir. Bu kurama göre iki yapının varlığından söz edilebilir. Modern kesimi oluşturan kesim, kapitalist olarak adlandırılırken, tarım ile ilgilenen kırsal kesim ise kapitalist olmayan, güçlü olanın eziciliğine maruz kalan kesim olarak değerlendirilir. Çünkü modern yapı üretim konusunda daha çok sermaye ve imkâna sahipken, geleneksel yapı da modern yapının ihtiyaç duyduğu emek gücüne sahiptir (Kaynak, 2011: 2013)

Bağımlılık okulu yapısalcı ve Marksist düşünceden hareketle Latin Amerika'da doğmuştur ve okul, kaynakların bağımlı olan ülkelere gücü ve sermayeyi elinde bulunduran ülkelere doğru transfer edildiğini söylemektedir (Akdemir, 2017). Bu ekol gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin arasındaki ilişkiye odaklanarak aralarında kurulan ilişkiyi bağımlılık ilişkisi olarak tanımlamaktadır. Yoksul ülkeler bütünsel bir şekilde sosyoekonomik başarı elde edemedikleri sürece sömürüye açık olan ülkelerdir (Öztürk, 2015).

Kalkınmayı ekonomik etmenlerin yanında bir de sosyal, çevresel ve kültürel etmenler ile de değerlendiren alternatif kalkınma yaklaşımına göre kalkınma, görüldüğünden daha fazla katmanlı ve karmaşık bir olgudur. Kalkınma bir toplumsal model üzerinden planlanıp, dayatılan ve başkalarının kontrolünde olan bir süreç değildir. Her toplum kenti yapısına ve gerekli gördüğü ihtiyaçlarına göre kalkınma planını kendisi hazırlamalıdır. (Gladwin vd., 1995: 877).

2.2.3.1.Kırsal Kalkınma Kuramları

2.2.3.1.1.Sistem Yaklaşımları

Kırsal kalkınmaya ilişkin çalışmalar 1950’li yıllarda ortaya çıkan modernleşme kuramları ve sistem yaklaşımları ile ilişkili biçimde temellendirilmiştir. 1960 ve 1970’li yıllarda bahsi geçen çalışmalar daha da netleşmiş ve sayıca da artış göstermiştir.

Sistem yaklaşımı kuramları temelli çalışma yapanlardan biri olan Epstein (1962: 87) ekonomik ve toplumsal değişme arasındaki bağlantıyı açıklamaya çalışırken, Foster’da (1965: 297) sistem yaklaşımını, işlevselcilik ile bağdaştırarak çalışmalarını sürdürmüştür. Foster’a göre kırsal alanlarda yaşanan değişim ekonomik koşullar ile ilişkilidir. Yani kırsal yapı ve kültürün değişmesi, kırsal nüfusun üretim araçları ile olan ilişkisi ve bu üretim araçlarına sahip olabilmeye gücü ile ölçülebilmektedir (Öztürk, 2009: 175). Boserup (1965: 4-5) kırsal alanlardaki nüfus yoğunluğu, tarımda makineleşme ve değişen yöntemlerin sosyal ilişkiler ve kırsal alana bağlı kurumların da değişeceği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda Boserup’a göre de nüfus, teknoloji ve çalışma koşulları, yapı ve kültür üzerinde doğrudan etkili olacaktır.

Kırsal kalkınmayı sistem kavramı üzerinden açıklamayı amaçlayan Biggs, Yuan ve Max (1977: 18-20) gibi araştırmacılar da bir sistem olarak gördükleri kırsal toplumlardaki sosyo-ekonomik örüntüleri incelemişlerdir. Chambers ve Harris (1977: 302) ise bu alanda Hindistan’da nüfus yoğunluğu, çevre, ücretlendirme ve çalışma ilişkilerini inceledikleri bir araştırmaya yapmışlardır.

Özetle baktığımızda sistem yaklaşımı kuramcıları genel olarak demografik, teknolojik ve sosyal faktörlerin sisteme etkisi üzerinden kırsal alanları incelemişler ve

kırsal alanlardaki yapısal değişikliklerin bu bağlamdan kopuk olamayacağı üzerinde durmuşlardır.

2.2.3.1.2.Tarihsel-Yapısalcı Yaklaşımlar

Tarihsel-yapısalcı yaklaşım konuyu üretimin direkt olarak kendisini merkeze alarak incelemeye başlar. Bu yaklaşıma bağlı yapılan çalışmaların temelinde insanın doğal çevresi ve üretim ile kurdukları ilişkiler bulunmaktadır. İnsanların toplumsal ilişkilerinin yapısı ve çatışmaları son derece önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Çünkü kırsal değişimin tetikleyicisi toplumsal sınıf yapısıdır (Kitching, 1980; Laclau, 1971).

Üretimde yaşanan metalaştırılma sonucunda küçük kırsal alan üreticisi de küresel pazarda kendisine yer bulmak zorunda kalmıştır. Üretimde yaşanan metalaştırma kırsal alan üreticisini bazı temel ürünlerin alınıp satılması bağlamında küresel pazara bağımlı hale getirmekte ve kırsal değişimin incelendiği birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada kırsal alanlar ve kırsal alan üreticileri de artık kapitalist üretimin ve küresel pazarın bir parçası haline gelmektedir (Wolpe, 1980; Taylor, 1979; Palmer, 1977; Mouzelis, 1980). Bu sürecin başlangıcı Sanayi Devrimi sonrasında üretim ve ticaretin dünya genelinde değişim göstermesi ve dünyada ekonomik anlamda kurulmuş olan hiyerarşik yapının değişmesidir. Artık ekonomik hiyerarşinin ilk sıralarında kapitalist üretimin yaygın olduğu gelişmiş ülkeler yer alırken alt sıralara doğru indikçe az gelişmiş çevre ülkeler görülmektedir (Pamuk, 1988: 186).

Ülkeler arası ilişkiler ve ticaret, gelişmişlik bakımından eşit olmayan ülkeler ve eşit olmayan koşullarda gelişmektedir. Gelişmiş ülkeler ekonomik anlamda güçlü konumda iken, az gelişmiş ülkeler ekonomik anlamda gelişmemeleri nedeni ile güçsüzdür. Bu ilişkilerin sebebi 1970'lerin sonunda başlayan ve 1990'lı yıllarda gelişen neo-liberal ekonomi politikalarının, tarım politikaları da dâhil olacak şekilde, her alana yayılarak uluslararası ilişki ve politikaları değiştirmesidir. Aynı zamanda teknolojik gelişmeler ile birlikte ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda tek bir merkez ve pazar anlayışının oluşması da bu ilişkilerin oluşumu ile doğrusal orantılıdır. Bu sürecin etkileri ile beraber ülkeler küresel pazarda yer edinebilmek adına kapitalist üretime uygun olacak şekilde politikalar geliştirip uygulamaya başlamışlardır (Yeldan, 2001: 13).

Neo-liberal politikaların uygulanması 1980'lerden sonra küreselleşmenin etkileri ile beraber dünyanın pek çok ülkesinde zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda birçok ülke kendi ulusal politikalarını geliştirmek ve uygulamak zorunda kalmıştır. Bu noktada az gelişmiş ülkeler hem kendi politikalarını geliştirmek bağlamında hem de bu uygulamaların uygulanması noktasında dezavantajlı konumda kalmakta ve kalkınma politikalarını gelişmiş ülkeler ile beraber belirlemektedirler (Öztürk, 2009: 179).

2.2.3.1.3. Merkez ve Çevre Modeli Kuramı

Kentleşme, ya tarım dışı etkinliklerin ve aktif nüfusun belirlenmiş olan bölgelerde birleştirilmesi ya da kente ait olan değerlerin, yaşam tarzının ve kurumların kent merkezinden çevrede bulunan kırsal alanlara da yayılması ile gerçekleşmektedir. Merkez-çevre kuramı bu anlamda kentleşmeyi en iyi açıklayan kuramlardan birisidir. Merkez-çevre kuramına göre merkez gelişme ve değişimin hızlı yaşandığı bölgeleri oluştururken çevre kalkınma politikalarının uygulandığı, merkez olan bölgeler tarafından belirlenmiş bölgelerdir (Koç ve Gül, 2004: 118).

Kurama göre modernleşen toplum yapısı ile ilişkili olarak ekonomik yapı tüm toplum için bütünleşmiş, eğitim imkânları ve kentleşme toplumun birçok kesimine ulaşmış, toplumun her kesiminden bireyler birbiri ile daha sık temas etmeye başlamıştır. Böylelikle merkeze ait sosyal, kültürel ve ekonomik bütün sistemler çevreye daha fazla sirayet etmiştir (Gülener, 2006: 38) Yani merkez olan bölgeler sahip oldukları değerler ve inançlar ile çevreyi etkisi altına alabilen toplumu yöneten semboller, değerler, inançlar vb. merkezi olarak adlandırılmaktadır (Shill, 2002: 86)

Merkez ve çevre çok sık temas halindedir ancak bu ilişkide yukarıda da bahsedildiği gibi belirleyici olan merkezdir. Bu noktada kırsal alanlardan oluşan çevrenin kalkınması için merkezde yaşanan gelişim ve değişimlerin çevreye aktarılması önemlidir. Teknolojik ve ticari anlamda gelişmeler ilk olarak merkez tarafından benimsenir ve sonrasında çevre bundan etkilenir. Bu tarz değişimler yapısal dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Çevrede bulunan ekonomik, sosyal, kültürel vb. yapılar da değişime uğramaktadır (Koç ve Gül, 2004: 119).

2.2.4. Sosyolojide Kırsal Yapısal Dönüşüm ile İlgili Çalışmalar

Sosyolojik araştırmaların temel ilgisi toplumsal yapı üzerinedir. Yani sosyoloji ve toplumsal yapı birbirine bağlıdır. Dolayısıyla toplumsal yapıda meydana gelen değişimler sosyoloji kuramları ile açıklanırken, bir diğer yandan da yeni kuramların ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Kızılçelik, 2000: 1). Yapı; toplumun, grubun oluşturduğu birimlerin hepsidir. Aile, köy, şehir vb. bir yapıdır. Her yapı belirli bir çevreye bağlı olarak şekillenen sosyal bir çevrenin içerisinde (Nirun, 1991: 7-28).

Toplumsal yapıların anlaşılır olması için toplumsal gruplar, sınıflar, etnik ve kültürel yapı, demografik yapı gibi öğelerin bilinmesi gerekmektedir. Toplumsal bir yapının sahip olması gereken özellikler şunlardır:

1. “Derecelendirilmiş mevki ve mertebelerin gerilme-yarışma içinde olması
2. Aralarında sürekli yenileme ve aynı zamanda kararsız bir dengenin bulunması
3. Böyle bir dengenin varlığı konusunda bir toplumsal bilinçlenmenin uyanması
4. Dengeyi ayakta tutabilecek ve hemen çökmeyecek sağlamlıkta bir çatının kurulması
5. Yapı ile eylem arasındaki bağıntıyı sağlayacak yapılaşma; yeniden yapılaşma devingenliklerinin sürdürülmesi” (Yasa, 1970: 2-9; Başak, 2005: 46-47).

Yapı araştırmalarında genellikle Marxist ve yapısal-fonksiyonalist kuramsal yaklaşımlar kullanılırken, bir diğer grup da herhangi bir kuramsal yaklaşıma bağlı kalmadan nicel araştırma tekniklerini kullanarak ulaşmak istedikleri bilgilere ulaşmaktadır. Yapısal-fonksiyonalistler toplumsal yapıların ve bu yapıların fonksiyonlarının toplumsal sistemin devamlılığı için yerine getirmeleri gerekli görevleri teşhis etmektedir. Toplumun oluşturan sistemin parçaları birbirleri ile ilişkilidir. Ve bu parçalar devamlı bir denge halindedir. Yapısal-fonksiyonalist kuramcılardan Auguste Comte sosyolojiyi sosyal statik ve sosyal dinamik olarak ikiye ayırmaktadır. Bu iki kavram toplumsal dengenin sağlanması için son derece önemlidir. Sosyal statik toplumda var olan tutarlı ve devamlı ilişkiler bağlamında sosyal yapı ile ilgilenirken, sosyal dinamik toplumların değişimini ifade etmektedir (Köseihal, 1968; Ritzer, 2008; Aydın, 2014: 215).

Kır ve kent arasında oluşan farklılaşmalar yapı çalışmalarının bir parçasıdır. Kırsal alan ve kentsel alan birbirinden ayrı yapıları bünyesinde barındıran alanlardır.

Kırsal alanlar bozulmamış ve doğal, bir kaçış mekânı, korunmaya muhtaç, ekonomik anlamda geçimini genellikle tarım ve hayvancılık gibi alanlardan sağlayan ve modernleşmeye ihtiyaç duyan ilkel mekânlardır. Kentler ise istihdam alanlarının ve imkânların daha fazla olduğu, modernleşmiş alanlardan oluşmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde kırsal kesim kentlerdeki siyasi otoritelerin sınırlarını belirlediği derecede pazara yönelik faaliyetleri olan küçük mülk sahibi köylülerin mekânı olmuştur. 16. ve 18. yüzyıllar arasında dünya ekonomisinin bütününe yayılan kapitalist dinamikler bağımsız köylülük ve güçlü merkezi otorite arasındaki ilişkiye dayalı ülkelerde ekonomik gelişmeler başlatmış ve bu klasik toplumsal düzenin çözülmesi için gerekli koşulları yaratmıştır (Keyder, 2009: 259-264).

Kır ve kent arasındaki ayrım modernleşmenin önem kazanması ile daha da belirginleşmiştir. Toplumların gelenekselden moderne dönüşmesi sosyologların ilgilendiği temel bir problemdir. Modernleşme sürecinde toplumlarda görülen farklılaşmalar değişme kavramı ile tanımlanmaktadır. Geleneksel yapılarda değişme süreçleri modern toplumların yapılarındaki değişmeye oranla daha yavaştır. Ancak Aydınlanma ve Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan düşünce yapıları geleneksel olanı altüst etmiş ve değişme olgusunu bambaşka bir kimliğe büründürmüştür. Yani değişme kavramı artık modernleşme ile ilişkili ve Batı'ya ait toplumsal yapılar üzerinden tanımlanır olmuştur (Solmaz, 2011: 36). Modernleşme kuramlarından klasik modernleşme modeline göre, modernleşme Batının yaşam biçimlerini ve bazı kurumlarını benimsemek ile mümkün olacaktır. Bu anlamı ile modernleşme ve batılılaşma eş anlamlıdır. Klasik modernleşme modeline göre modernleşme ancak Batıda geliştirilmiş olan toplumsal, ekonomik ve siyasal sistemlere doğru bir değişim göstererek yaşanabilecektir. Yani bu anlayışa göre modernleşmemiş toplumlar, modernleşmiş toplumların geçtikleri aşamalardan geçecekler ve bu toplumların sahip oldukları ekonomik, siyasi ve idari yapılarına ulaşarak modern bir toplum haline gelecektir (Tezcan, 1995: 49-56).

1950'lerde hız kazanan modernleşme anlayışı ile birlikte kırdan kopma ve kente doğru göç hareketleri başlamıştır. Bu göç dalgası coğrafi anlamda dengesiz bir şekilde yaşanmıştır. 1950'lerden 1980'lere kadar bu göç eğilimleri artarak devam etmiştir. Göç, kentleşme ve modernleşme üzerine inşa edilmiş kuramlara göre kırsal alanlar gelenekseldir ve modernitenin yaşam alanı kentsel alanlardır. Bu durumda göç modernleşmeye atılan bir adımdır. Kentten kıra yaşanan göç dalgası kırsalın kendine ait

geleneksel ilişkilerinin yerine kent yaşamının ikincil, güvenden ziyade, çıkara dayalı yabancılaşmış ilişkilerini koyacak ve modernleşme bu şekilde yaşanacaktır. 1980’li yıllara gelindiğinde Batı’nın toplumsal yapılarına ulaşarak modernleşmenin yaşanacağına ilişkin anlayış terk edilmiştir. Bu anlayış eski ulusal kalkınmacı dönemine aittir. Ulusal kalkınmacı dönemde sanayileşmek, kentleşmek, tarımda modernleşmeye ayak uydurmak, Batılı standartlara kavuşmak, kısacası geleneksel olan her şeyi modernleştirmek amaçlanmaktadır. Ancak yeni modernleşme yaklaşımlarına göre modernleşme Batı modelinin özelliklerinden ayrıştırılarak az gelişmiş ülkeler özelinde yeniden tanımlanmaktadır. Yani modernleşme uluslaşma ve sosyo-ekonomik anlamda kalkınma ile olacaktır (Keyder ve Yenal: 2013: 142-160, 172-179, 180).

Toplumsal değişmeye ilişkin olarak toplumların geleneksel olandan modern olana geçiş sürecini cemaat (gemeinschaft) ve cemiyet (gesellschaft) kavramları ile açıklayan Tönnies (2000: 209-217) cemaat olan kırsal dostluk, güvene dayalı ilişkiler, bilinirlik bağlamında cemiyetten ayırmıştır. Ona göre modernleşme süreci cemaatten cemiyete geçerek gerçekleşecektir. Simmel (2000: 183) ise, kent ve kır ayrımını para ekonomisi aracılığıyla bireyselleşen kentlerdeki ilişkiler ile kırsal mekân ilişkilerini birbirinden farklılaştırarak yapmıştır. Yani kırsal alan her zaman için güvene dayalı, maddi kaygı taşımayan ilişkilerin kurulduğu bir mekândır.

Modernleşme ve toplumsal değişme sürecinde Emile Durkheim’a göre ise toplumsal düzeni ve istikrarı iş bölümü sağlayacaktır. Sanayi sonrası oluşan modern toplumlarda düzen ve dayanışmanın kaynağını da iş bölümü oluşturmaktadır. Geleneksel toplumlarda mekanik dayanışma vardır ve buna bağlı olarak da iş bölümü çok gelişmemiştir. Ancak sanayi toplumlarında organik dayanışmaya paralel biçimde iş bölümü ayrıntılı bir şekilde çoğalmış ve uzmanlaşma yaşanmıştır (Aydın, 2014: 2017). Yani kırsal alanlarda sanayinin gelişmeye başlaması ile birlikte artık kentsel mekânlara benzer bir iş bölümünü barındırmaya başlamıştır.

Toplumsal değişme üzerine çalışmalar yapan Pitirim Sorokin ise değişim olgusunu kültür üzerinden ele almaktadır. Ona göre kültürel obje ve değerler bir noktadan diğer noktaya karşılıklı hareket içerisinde. Kültürel obje ve değerlerin hareketleri “uygar toplumlardan uygar olmayan toplumlara, kent toplumundan kır toplumuna, üst tabakadan alt tabakaya” doğru yaşanmaktadır. Kültürel obje ve değerlerin akışı merkezden alta doğru gerçekleşmektedir. Sorokin’e göre sosyo-kültürel

sistem sürekli devam eden ve işlevlerini kesintisiz bir şekilde sürdüren bir olgudur. Bu sebeple tamamen durgun olan bir ortamın içerisine de girse, var olmaya devam ettiği sürece, kaçınılmaz olarak değişimi getirecektir. Sosyo-kültürel sistemin içinde değişim barındırıyor olması, onun geçeceği gelişim sürecini de tetikler. Böyle içeriden değişen ve gelişen bir sistem hem kendisinin hem de içinde bulunduğu ortamın değişimine yol açmaktadır (Kızılçelik, 1991: 36-38).

Carle C. Zimmerman ise köy sosyolojisi ile köy-şehir farklılaşmasını tespit etmek amacındadır. Köy sosyolojisinin amacı köy ve kent arasındaki farklılaşmaları veya köye ait sosyal yapıların önemini açıklamaktır. Köy toplumu, tarımsal etkinlikler ile organize edilmiş bir hayatın içerisinde birbirine organik bağlar ile bağlanmış bir toplumu ifade etmektedir. Zimmerman'a göre iki köy tipi vardır: Pür-köy tipi ve ticari köyler. Teknolojik gelişmeler ve sanayileşme sonrasında köylerde bundan etkilenmiş ve şehirleşme sürecinde köylerin de ekonomik yapıları değişmiş, şehir hayatı köye yansımıştır. Bunun sonucunda kapalı köy ekonomisi yerini kapitalist para ekonomisine bırakmıştır. Böylelikle ticari köy toplumları ortaya çıkmıştır. Pür-köy toplumları kendi ihtiyaçları kadar üretim yapıp, tüm temel ihtiyaçlarını evde kendi imkânları ile gideren toplumlar iken ticari köy toplumları ise bütün ihtiyaçlarını pazardan gidermekte ve pazar için üretim yapmaktadır. Ticari köylerde ekonomik, ticari ve sosyo-politik anlamlarda sosyal tabakalaşma daha net görülmektedir. Ticari köy toplumlarında bireyin konumlanacağı statü başarısı ile belirlenmektedir. Pür-köy toplumlarında ise statüler benzerlikler göstermektedir. Yani ticari köylerde gelişen sosyal hareketlilik ve sosyal tabakalaşma kentlerde bulunan sınıf tiplerinin köylerde de ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Türkdoğan, 2011: 119-126).

Kırsal yapısal dönüşüm sürecinde kırsaldaki aile yapısı ve kurumsal yapılar gibi olgular da değişim göstermiştir. Kırsal yapısal dönüşümler sonucunda üretim ilişkileri açısından iki temel köylü üretici tipi oluşmaktadır. Bunlardan ilki emek-sermaye ilişkilerinin merkezde olduğu kapitalist köylülüktür. Bu üretim tipinde az sayıda sürekli işçi ya da fazla sayıda mevsimlik işçi çalıştıran büyük toprak sahipleri yer almaktadır. İkinci üretici köylü tipinde ise aile emeği kullanılmaktadır (Keyder, 2009: 283-285). Kırsal ekonomilerde de artık para, kişisel olamayan pazar yeri, ticaret, rekabet vb. unsurlar bulunmaktadır. Kapitalizm bu şekilde küçük kırsal alan işletmelerine de sirayet edince, küçük üreticiye ait ekonomik çözümlere gerek kalmamaktadır. Bu noktada sosyo-ekonomik bağlamda "köylülük" ortadan kalkmaktadır. Ancak kırsal alanlardaki

küçük işletmeler bir yanları ile kapitalist bir ekonominin içinde olsalar da bir yanları ile de kapitalizme direnmektedir. Kapitalist bir işletmeden farklı olarak kırsal alan işletmeleri üretici bir birim olmanın yanında aynı zamanda tüketici bir birimdir. Çünkü küçük kırsal alan işletmeleri genellikle aile işletmeleridir ve devamlılıkları bu şekilde sağlanmaktadır (Boratav, 2004: 107-109). Yani genellikle aile işletmesi olan kırsal alan işletmeleri küresel kapitalist ekonomiden etkilenmiş, kentteki fabrikalara, makinelere, şirketlere vb. sahip olmasa da kapitalist ekonominin özelliklerini taşıyor hale gelmiştir. Bu bağlamda kırsal alan işletmeleri sosyo-ekonomik anlamda değişimler göstermiş olsa da aile işletmesi olması sebebi ile kapitalist ekonomiye direnç göstermektedir.

Toplumsal değişimde toplumun bir ögesi olan kurumsal yapının yani örgütün değişmesi de söz konusudur. Örgüt, iki ya da daha fazla kişinin bilinçli bir şekilde bir araya gelerek sergiledikleri etkinliklerinden ya da güçlerinden oluşan bir sistemdir. Örgütsel değişim ise örgütün alt sistemlerinde, ilişki davranışlarında, ögelerinde ve örgüt ile çevresi arasında yaşanan her türlü değişimdir. Örgütü oluşturan yapıların birinde yaşanan herhangi bir değişim örgütün bütününe değiştirecektir. Örgütsel değişimin yaşanmasında örgütün iş görme becerilerinin, kullandığı makine ve ürünlerin teknolojik anlamda düzeylerinin yükseltilmesi ile sağlanabilir. Örgütler çevreye bağımlıdır. Böylece örgütler değişen ve gelişen dış çevreye uyum sağlayarak değişmektedir. Genellikle örgütler çevreye uyum sağlayan konumda olsalar da bazı durumlarda örgütler çevreyi değiştirmektedir ve bu süreç “kurumlaşma” olarak adlandırılmaktadır (Tezcan, 1995: 95-101).

Özetle kırsal alan-kentsel alan arasındaki ayırım 1950’lerde modernleşme yaklaşımlarının hız kazanması ile daha belirgin hale gelmiştir. 1980’lere kadar devam eden modernleşme anlayışına göre kent modern olanı temsil ederken kırsal alanlar geleneksel olanı temsil etmektedir. Geleneksel olan her şeyin modernleşmesi anlayışı ile birlikte kırsal alanlar ancak kentsel alanların geçtiği süreçlerden geçerek modernleşebilecektir. Ancak 1980’li yıllara gelindiğinde ulusal kalkınmacı anlayışın terk edilmesi ile bilinen Batılı modernleşme fikrinden uzaklaşmış ve bölgesel kalkınma planları daha da önem kazanmıştır. Bu noktadan sonra kırsal alanlarda, bölgenin özellikleri de göz önünde bulundurularak, istihdam arttırılmaya, ulaşım, iletişim, altyapı, eğitim, sağlık vb. hizmetlerin çoğaltılmasına ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Tüm bu süreçlerin sonunda kırsal yapılarda dönüşüm yaşanmıştır. Kırsal yapıların dönüşüm sürecinde kırsala ait olan sosyo-ekonomik yapı, aile yapısı ve kurumsal yapılar

dönüşüm göstermiş, kentsel alana benzer özellikleri bünyesinde barındırmaya başlamıştır.

2.2.4.1. Türkiye’de Kırsal Yapısal Dönüşüm ile İlgili Çalışmalar

Türkiye nüfusunun %80’ini oluşturan kırsal nüfus, tarımda basit teknoloji ile geçimlik ekonomilerini sağlamaya 1950’lere kadar devam edebilmiştir. 1950’li yıllarda artık insanların toprağı kullanma, ürünleri değerlendirme ve işletme biçimleri değişmiş, tarımsal alanda kullanılacak teknolojiler gelişmiş ve yeni ürünler pazara girmeye başlamıştır (Abadan-Unat, 2012: 118). Kırsal alanlardaki dönüşümlerin en temel sebebi sanayileşme ve fabrikalaşma olmuştur. Kapitalist üretim biçimlerinin kentlerde gelişmesi ile kentlere emek göçleri başlamıştır. Kentlerde yoğunlaşan nüfus, kentte bulunan imkânların artık yetersiz kalmasına, kentlerde yoksulluk, açlık vb. durumların artmasına neden olmuştur. Bu sorunların ortadan kaldırılması amacı ile kırsal kalkınma politikaları geliştirilmiştir. Kırsal kalkınma politikaları ile birlikte kırsal alanlarda eğitim, sağlık ulaşım, konut, iş imkânları gibi sorunların çözülmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye’de kırsal kalkınma planlı döneme geçiş ile birlikte olmuştur. Bu doğrultuda 1960 sonrasında “Toplum Kalkınması, Örnek Köy, Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması, Merkez Köy ve Köykent Modelleri” vb. projeler hazırlanmış ve uygulanmıştır. Türkiye’de kırsal kalkınma çalışmaları asıl 1980 sonrasında hız kazanmış ve 2005 yılı sonrasında Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde kırsal ve bölgesel kalkınma noktasında daha hızlı adımlar atılmıştır. Kırsal kalkınmada yukarıda bahsi geçen amaçlara ulaşabilmek için Bölgesel Kalkınma İdareleri, Kalkınma ajansları gibi kurumsal yapılar oluşturulmuştur (Güven, 2017: 212-217). Tüm bu kırsal kalkınma çalışmaları ile Türkiye’de kırsal alanlarda altyapı hizmetleri gelişmiş ve yeni istihdam alanları oluşturulmuştur. Kırsal alan nüfusu için tarımın tek geçim kaynağı olmaktan çıkması ve tarım dışı gelir sağlayacak faaliyetlerin önem kazanması ile birlikte kırsalda yaşayan genç nüfusun kentlere göçü yavaşlamıştır. Köylerin yakınlarına kurulan fabrika ve atölyelerde istihdam eden gençler köylerde yaşamaya devam etmiştir. Böylelikle kırsalda gelişen tarım dışı faaliyetler Türkiye kırsalında ücretli emeğin kalıcı hale gelmesini sağlamıştır. Bunlara ek olarak ulaşım ve iletişim alanında kırsal alanlara yapılan yatırımlar da düşünüldüğünde tüm hayatını köyde geçiren, teknolojik gelişmeler ve tarımdan elde ettiği ürünün pazarlanmasında devlete bağımlı,

edilgen köylü modelinin bir dönüşüm sürecine girdiği anlaşılmaktadır. Kısacası küreselleşme olarak tanımlanan küresel boyuttaki değişimler Türkiye kırsalını da etkilemiştir. Kırsalın sahip olduğu yaşam biçimleri, ekonomik ve teknolojik imkânları, bunların etkisi ile gelişen göç ve kentleşme davranışları değişmiştir. Bütün bunların etkileri ile kırsal alanlar da küreselin bir parçası haline gelmiş ve kentsel olanaklara erişimi kolaylaşmıştır (Keyder ve Yenal: 2013: 142, 160, 172-179, 180). Bu bağlamda Türkiye’de mutlak bir kırdan kopuş yaşanmamış, kırsal kalkınma politikaları ile birlikte kırsal alanlar yeniden cazip hale getirilmiştir. Kırsalda uygulanan bu politikalar ile kırsal mekânlardaki ekonomik hayat değişmiş ve bu değişim toplumsal yapıları da etkilemiştir. Özetle kırsal alanlar giderek kentsel alanların iletişim örüntülerine, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarına maruz kalmış ve yapısal bir dönüşüm geçirmiştir.

Türk sosyolojisinde 1930’lardan 1950’lere kadar Ziya Gökalp etkisinde kalınmış ve çoğunlukla felsefe, din, kültür vb. araştırmalarına yönelim olduğu görülmüştür. Gökalp Türkiye’de değişimin en hızlı yaşandığı ve ülkenin en buhranlı olduğu dönemlerde yaşamış, fikirlerini genellikle Durkheim’e dayandırmıştır. Yaşadığı dönem ve sahip olduğu sosyoloji bilgisi Gökalp’i toplumsal değişme üzerine kuram geliştirmeye itmiştir. Gökalp bir evrimcidir ve bütün toplumların üç aşamadan geçeceğini kabul etmektedir. Bu aşamalar sırası ile kavim devri, ümmet devri, millet devridir. Kavim devrinde dil ve ırk birliği toplumlarda ön plandadır. Toplumsal bütünlüğü sağlayacak ortak kurumlar ve adetler vardır. Bu ortak noktalar iki ayrı kavim arasındaki farkları ortaya koymaktadır. Ümmet devrinde toplumsal yapıyı artık evrensel dinler oluşturmaktadır ve bunun etkisi ile kavimler kendilerine özgü olan özelliklerini kaybetmektedir. Millet devrinde kavimler kaybettikleri özelliklerine ve kişiliklerine yeniden kavuşmaktadır. Bu özelliklerin yeniden kavimlere kazandırılması ancak toplumun kendi içindeki değerleri ile yüksek bir uygarlık seviyesine ulaşip yeniden örgütlenmesi ile olacaktır (Kongar, 2019: 106-107).

1950’li ve 1960’lı yıllara gelindiğinde Türkiye’de hızlı bir değişim ve bazı yapısal dönüşümler yaşanmıştır. Buna bağlı olarak sosyo-kültürel yapıya ilişkin çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır (Akşit, 1986: 195). Sosyo-kültürel yapıya ilişkin çalışmalara yönelen Türk sosyologları Marxist ve yapısal-işlevselci kuramsal yaklaşımlardan yola çıkarak modernleşme ya da azgelişmişlik/gelişme kuramları ile toplumsal değişimi açıklamaya çalışmışlar ve sosyo-kültürel yapı ile ilgili de değerli

veriler sunmuşlardır. Mübeccel Belik Kıray, Niyazi Berkes, Behice Boran, Bahattin Akşit, Şerif Mardin, Emre Kongar, İbrahim Yasa, Özer Ozankaya, Korkut Boratav gibi isimler bu alanda çalışma yapan sosyologlar arasında ilk akla gelenlerdir (Başak, 2005: 36).

Türk sosyologların yapı araştırmalarının bir kısmına bakılacak olursa; Ömer Bozkurt'un "Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı" (1972) çalışması Marksist bir yaklaşım olarak kabul edilen Gurvitch'in Toplumsal Yapılar (1991) yaklaşımı üzerine yapılmış bir incelemedir. Beylü Dikeçligil "Bir Analiz Modeli Denemesi 'Sosyal Yapı' ve 'Toplumsal Yapı'" (1997) çalışması ile çatışmacı ve yapısal fonksiyonalist yaklaşımların yapı ile ilgili açıklamalarını sorgulayarak bir yapı analizi modeli inşa etmeyi amaçlamıştır. Nihat Nirun ise "Sosyal Dinamik Bünye Analizi" (1991) çalışması ile yapısal fonksiyonalist yaklaşımdan yola çıkarak "sosyal yapı ve elemanları ile sosyal bünye ve faktörleri" kavramları arasındaki ayrımın ortaya koymayı amaçlamıştır (Başak, 2005: 39).

Ankara Ekolünün temsilcilerinden olan Behice Boran genellikle uygulamalı sosyolojiyi savunmuş ancak teorik çerçeveyi de göz ardı etmeyip "toplumsal yapı" kavramı üzerinden burada da çalışmalar yapmıştır. Yapı kavramını ve bununla birlikte kurumları açıklarken Marx'ın altyapı-üstyapı yaklaşımını temel almıştır (Durdu, 2017: 170-173). B. Boran köylerin değişmesi için, öncelikle sosyal ve ekonomik koşulların değişmesi gerektiğini ifade etmektedir. Köyler ülkelerin geçirdiği değişimlerden bağımsız değildir. Yaşanan değişimler ile kentler gelişmekte ve sanayi merkezi haline gelmektedir. Köyler de her ne kadar yavaş da olsa bu değişime maruz kalacaktır (Kaçmazoğlu, 1999: 56; Durdu, 2017: 175).

Behice Boran (1945) "Toplumsal Yapı Araştırmaları" çalışmasında toplumsal yapıdaki değişimleri dağ ve ova köyleri olmak üzere iki köy tipi üzerinden ekonomik hayat, nüfus, dışarı ile etkileşim, aile yapısı ve köylerin şehirleşmesi üzerinden ele almıştır. Boran ova köylerinin dağ köyelerine oranla daha fazla nüfusa sahip olduklarını ifade etmektedir. Dönemin şartları da göz önünde bulundurulduğunda ova köyleri ve dağ köyelerinin teknolojik imkânları, çok fazla olmasa da birtakım farklılıklar göstermektedir. Ova köylerinde at daha fazla kullanılmaktadır ve bu durum o dönemin şartlarında daha ileri bir konumda olduklarının göstergesidir. Aynı zamanda ova köyleri el aletleri kullanımında daha ileri bir seviyededir. Tarımda kullanılan teknikler

bakımından da ova köylerinin dağ köylerinden daha gelişmiş olduğu söylenebilir. Ova köylerinde üzüm, pamuk ve tütün gibi ürünlerin yetiştiriliyor olması bu bölgeleri ekonomik anlamda dağ köylerinden daha yüksek bir konuma taşımıştır. Ova köylerinin kent ile etkileşim kurma imkânlarının daha fazla olması sebebi ile ova köyleri şehir ile daha bütünleşmiş bir konumdadır. Dağ köylerinin ise ulaşım imkânlarının sınırlı olması bakımından kent ile etkileşimi daha azdır. Ova köylerinde ekonomik imkânların gelişmiş olması, kent ile etkileşimin fazla olması sebebiyle köyler gittikçe daha açık bir hal almakta ve aile yapısı da bundan etkilenmektedir. Ova köylerinde aile kuruluş biçimleri ve yapıları kentteki aile yapısına benzer bir hal almaya başlamıştır. Ova köylerinde yaşanan şehirleşme eğilimleri ile birlikte evlilik adetleri ve törenleri yavaş yavaş zayıflamaktadır. Aile yapısındaki değişmelere bakıldığında ise geniş aile tipinden çekirdek aile tipine geçişin başladığı görülmektedir. Dağ köylerinde ise bu değişimler kent ile olan etkileşimin sınırlılığından kaynaklı daha yavaş seyretmektedir (Boran, 1945: 51, 96, 103, 171, 190, 194). Bu noktada kırsal yapıların dönüşümünün, bahsi geçen kırsal alanın fiziki konumu ile ilişkilidir. Zira fiziki konum kırsalın kent ile olan etkileşimini ve ekonomik yapısını etkilemektedir.

Niyazi Berkes (1942) “Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında kırsal yapılardaki dönüşümü nüfus, ekonomik hayat, alet ve tekniklerin kullanımı ve aile üzerinden ele almıştır. Kent merkezine ulaşım imkânlarının daha fazla olduğu köylerde nüfusun da daha fazla olduğu görülmektedir. Bütün köylerde temel geçim kaynağı topraktır. Ancak kent merkezine yakın olan köylerde süt ve süt ürünleri, arıcılık gibi sektörler de gelişim göstermiştir. Tarımda alet ve teknik kullanımına bakıldığında bütün köyler benzerlik gösterse de, kente yakın olan köylerde daha gelişmiş el aletleri kullanılmaktadır (Berkes, 1942: 22, 36, 89).

Mübeccel Belik Kıray (1964) “Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası” adlı çalışmasında 1960 yılında Ereğli’ye kurulan demir çelik fabrikası ile bölgenin toplumsal yapılarındaki dönüşümleri nüfus hareketleri, sosyo-ekonomik hayatı, gelir farklılıkları ve tüketim normları, aile yapısındaki değişimler, eğitim, iletişim ve ulaşım imkânları gibi konular üzerinden ele almıştır. Kasabaya kurulan fabrika sonrasında kente göç oranlarında azalma yaşanmış hatta bölge nüfusu %300 oranında bir artış göstermiştir. Bölgedeki nüfusun yaş ortalamasına bakıldığında genellikle aktif genç bireylerin bölgede ikamet etmeye başladığı görülmektedir. Bölgede bulunan bireylerin %82.2’sinin okuma-yazma bildiği ve okuma yazma oranlarının yıllar içerisinde arttığı

bilgisine ulaşılmıştır. Ereğli’de geçim kaynaklarına bakıldığında tarım ile uğraşan kesimin çok düşük olduğu, genellikle geçim kaynaklarının esnafılık ve tüccarlık olduğu, fabrika kurulduktan sonra da kasaba halkının yoğunluklu burada istihdam ettiği anlaşılmaktadır. Ereğli’de yaşam tarzlarının, giyim kuşam ve tüketim davranışları gibi olguların kente benzer bir görünüm kazanmaya başladığı görülmektedir. Kasabada aile yapısını yansıtan genel aile tipi çekirdek ailedir. Aileler kök aileleri ile birlikte yaşıyor olsalar da artık otorite ve kontrolün erkek evlada geçtiği görülmektedir. Bu bağlamda bölgede geniş aile tipinde işlev ve ilişkiler bakımından değişimler yaşanmıştır. Hem ailede hem de toplumda kontrol sağlayan bireylerin yaş ortalaması da değişmiştir. Şehirleşme ve dışa açılmanın etkileri ile baba-oğul ilişkisinde değişimler gözlemlenmektedir. Erkek evlatlar artık eşlerini ve mesleklerini kendileri seçmekte, oturacakları yere kendileri karar vermektedir. Bölgedeki yollar ve iletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte çevre ve dünya ile yaşantıları belli bir oranda bütünleşmiştir (Kıray, 1964: 55-56, 83, 96-98, 129-130, 135, 185). Sonuç olarak bölgede kurulan demir çelik fabrikası sonrasında Ereğli’de bulunan yapılarda dönüşümler yaşanmıştır.

Bahattin Akşit (1985) ise “Köy Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme” adlı çalışmasında kapitalist üretim biçimleri ve ilişkilerinin iki Antalya köyüne girişi ile bu köylerin toplumsal yapısında kökten yarattığı değişimi incelemiştir. Kırsal alanların kendi için üretim yapmaktan kapitalist pazar için üretim yapmaya geçtiğinde üretim araçlarında, toplumsal farklılaşma ve tabakalaşmada ne gibi değişiklikler olduğunu, değişen bu şartlara ailenin nasıl uyum sağladığını ve yaşanan teknolojik gelişmelerden değerlerin ne derece etkilendiğini ortaya koymuştur. Akşit’in çalışmasında incelediği köylerin kapitalist pazara üretim yapmaya başlaması 1945’lerden sonra modern teknolojilerin köylere girişi ile olmuştur. Bunlar olurken, kasabalarda bulunan pazarlar ve ulaşım yolları da gelişim göstermiştir. Bu bağlamda köylerdeki hareketlilik artmış ve toplumsal yapılarda birtakım değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasında bu köylere tarımda kullanılan el aletleri ve 1950’lerde de traktör girmiştir. Bunun sonucunda kapitalist işleyişin her alanında olduğu gibi toprak ve modern teknolojiyi elinde bulunduran zenginler ve emeklerinden başka satacak bir şeyleri olmayan işçiler olacak şekilde kırsalda da iki sınıf ortaya çıkmıştır. Bu durum pazar ile kurulan ilişkinin toplumsal farklılaşmayı ne derece etkilediğini göstermektedir. Köylerde üretim biçimleri ve pazar ilişkileri genişledikçe toplumsal farklılaşma ve tabakalaşma da daha keskin bir şekilde sınırlarını çizmektedir. Para

ekonomisinin köye girmesi ile birlikte köydeki aile yapısı da çözülmüştür. Artık anne-baba ve evlenmiş çocuklar ayrı evlerde yaşamaya başlamış, geniş aile tipinden çekirdek aile tipine geçiş olmuştur. Çünkü kapitalist para ekonomisinde büyük aileyi geçindirmek çok zordur ve aile bölünür. Bütün bunların sonucunda anlaşılmaktadır ki, köy toplumunda tabakalaşma o toplumun yaşam düzeyi, pazara yönelik yaptığı üretim, modern teknolojinin kullanımı ve şehir merkezine ulaşım imkânları ile ilişkilidir (Akşit, 1985: 3-4, 12-13, 16, 23, 44, 50, 57). Özetle, köylerde modern teknoloji ile üretim başlamıştır ancak köy toplumundaki herkes bu üretim araçlarına sahip olamamaktadır. Bu nedenle kimi köylüler sermaye sahibi olurken kimileri işçi konumuna geçmektedir. Böylelikle kırsal alanlardaki tabakalaşma yeniden şekillenmekte ve bu şekillenen tabakalaşma kırsal yapıların dönüşümüne sebep olmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye’de kırsal alanlarda 1950’li yıllara kadar basit teknoloji kullanılarak geçimlik ekonomi devam etmiştir. 1950 sonrasında kırsal alanlara tarımda kullanılacak teknolojiler ulaşmıştır. Türkiye’de 1980 sonrasında kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik birtakım çalışmalar yapılsa bile bu çalışmalar 2005 yılından sonra hız kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda Türkiye’deki kırsal alanlarda tarım tek geçim kaynağı olmaktan çıkmıştır. Böylelikle Türkiye kırsalında ücretli emek kalıcı hale gelmiştir. Buna ek olarak kırsal alanlarda ulaşım, iletişim, altyapı, eğitim vb. imkânlar da gelişmiştir. Kısacası küresel boyutta yaşanan değişimler Türkiye kırsalını da etkilemiştir. Bu noktada Türkiye’de kırsal alanlar yeniden cazip hale gelmiştir. Türkiye kırsalında yaşanan sosyo-ekonomik değişimler toplumsal yapıları da dönüştürmüştür. Türki sosyolojisinde ise kırsal yapısal dönüşüme ilişkin çalışmalar 1950-1960 yıllarında hız kazanmıştır. Kırsal yapısal dönüşüm ile ilişkili çalışmalar yapan Türk sosyologları konuyu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel temelde ele almış ve yapısal dönüşümü çalışma yapılan bölgedeki nüfus, göç, teknolojik gelişmeler, istihdam alanları, ulaşım ve iletişim imkânları, aile yapısı, eğitim gibi olgular üzerinden saptamışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL BİR MESLEK OLARAK AYAKKABICILIK MESLEĞİ

3.1. GELENEKSEL BİR MESLEK OLARAK AYAKKABICILIK

İnsan giyiminin temel bir parçası olan ayakkabı tarihi Eski Yunan, Antik Mısır, Eski Roma ve Hititlere kadar dayanmaktadır. Ayakkabı çorabın üzerine giyilen dışarıdan insanı koruyan aynı zamanda giyimi tamamlayan bir unsurdur. Ayakkabı ile ilgili araştırmalar insanların yaşadıkları toplumun kültürel yapısına uygun olacak şekilde ayakkabı türlerini “terlik, potin, iskarpin, çizme, bot, pabuç, edik, fotin, mest, sandal, terlik, tomak, yemeni, çarık, harik vb.” olarak sıralamaktadır (Sökmen ve Balkanal, 2018: 383; Kaplan, 2020: 56). Koçu (1996: 20)’nun tanımıyla ise “ayakkabı geçmişte; başmak, cermuk, tomak, edik, çedik, çapula, filar, fotin, Galata yemenisi, kaloş, kamerçin, katır, mest, mercan terlik, merkup, nalın, takunya, pabuç, postal, patik, pantufla, sandal, yemeni, kundura ve iskarpin olarak bilinmektedir.”

Ayakkabı tanımlarına bakacak olursak ayakkabı, ayağı koruyucu özelliğinin dışında artık günümüzde şekli, rengi ve görünümü ile kıyafeti tamamlamaktadır. Ayakkabı insanlar için gıdadan sonra gelen en önemli ihtiyaçlardan bir tanesidir (Özcömert ve Zirek, 2003: 8). Ayakkabı tarih boyunca kullanım amacı, görünüşü ve üretim malzemeleri bakımından belli evrelerden geçerek değişim göstermiştir. İlk çağlarda ayakkabı yalnızca doğa şartlarından korunmak amacı ile kullanılırken, daha sonraları giyim tamamlanması için kullanılmaya başlanmıştır. (Özdilli, 2014: 22).

Ayakkabı yapımının tam olarak ne zaman ve hangi malzemeler ile başladığı bilinmemektedir. Ancak yazılı kaynaklara bakıldığından ayakkabı üretiminin ilk olarak Mısır’da başladığı, daha sonra Anadolu ve Mezopotamya’ya geldiği görülmektedir. Mağara resimlerine bakıldığında ayakkabı üretiminde kullanılan ilk malzemelerin de deri olduğu anlaşılmaktadır (Kayabaşı ve Özdemir, 2004: 39). Başka bir kaynakta ise ayakkabıya ilişkin ilk bulgular Avrupa ülkelerinde bulunan mağaralarda karşımıza çıkmaktadır. “M.Ö. 12000-15000 yıllarında İspanya’nın doğusundaki paleolitik mağara resimlerinde erkeklerin deri, kadınların kürk çizmeler giydikleri görülür” (Kastan, 2007: 13).

Eski çağlardan bugüne kadar ayakkabı üretiminde birçok medeniyet farklı hammaddelerden faydalanmıştır. Persler ve Hintliler ahşap tozu kullanarak sandalet üretirken, Japonlar 2-6 inç yüksekliğinde tahta tabana sahip sandaletler yapmışlardır. İspanyollar ise sandalet yapımında ip kullanırken, Slavlar keçe kullanmışlardır (İmre, 2016: 194). Hun, Göktürk, Uygur ve Anadolu Selçukluları ise keçe ile çizme yapmışlardır (Somçağ ve Akçakale, 2016: 217). Osmanlı'da ayakkabı yapımında da atlas, kadife kumaş ve deri kullanılmıştır (Kuru ve Paksoy, 2008: 824). Ayakkabı üretiminde kullanılan derileri işleme ve koruma teknikleri geliştikçe ve kullanılan malzeme çeşitliliği arttıkça günümüzde giyilen ayakkabılar üretilmiş ve yeni modeller ortaya çıkmıştır (Tunç, 2013: 18).

Bir topluma ait yaşam tarzını ve kültürünü en iyi el sanatları yansıtmaktadır. Geleneksel ayakkabıcılık ise bu el sanatlarından bir tanesidir (Sökmen ve Balkanal, 2018: 383). Osmanlı Döneminden kalma belgelere bakıldığında zaman ayakkabı ya da ayakkabıcılık gibi kelimeler bulunmamaktadır. Ayakkabıcı yerine; babbuççu, başmakçı, dikiçi, haffaf gibi kelimelerin kullanıldığı görülmektedir (Kuru ve Paksoy, 2008: 823; Sökmen ve Balkanal, 2018: 385).

Eski çağlardan beri her aşaması elde yapılan ayakkabıcılık mesleği geleneksel bir meslek olarak tanımlanabilir. Ancak günümüzde yaşanan makineleşme ayakkabıcılık mesleğinde de etkilerini göstermiştir. Makinelerin üretime katılması ile rekabet, seri üretim ve pazar arayışı artmış, böylece ayakkabıcılık bir el sanatı olmaktan ziyade ekonomik kaygılar taşıyan bir sektör haline gelmiştir.

3.2. SEKTÖREL OLARAK AYAKKABICILIK

Ayakkabıcılık mesleğine bir sektör olarak bakıldığında ayakkabıcılık işkolu; üretici işletmeler ve pazarlama kanallarında yer alan aracı işletmeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Üretici işletmeler; ayakkabı üretenleri ve işletmeleri kapsarken, pazarlama kanallarında yer alan aracı işletmeler; iç ve dış pazara yönelmiş, dış pazara yönelmiş, iç pazara yönelmiş, tamamen makineleşmiş, yarı makineleşmiş ve el aletleri ile üretim yapan işletmeleri kapsamaktadır (DPT, 2000b).

Ayakkabıcılık sektöründe kullanılan malzemelerin, deri, tekstil, metal ve plastik vb. gibi, çeşitliliğinin fazla olması sebebi ile ayakkabıcılık sektörü diğer işkolları ile

etkileşim halindedir. Makineleşme noktasında ayakkabı sektöründeki işletmeler üç grupta incelenmektedir; tamamen makineleşmiş işletmeler, yarı makineleşmiş işletmeler ve el aletlerinin kullanıldığı işletmeler. Tamamen makineleşmiş işletmeler, bir fabrika gibi üretim bandında, işin bütün parçalarının yapıldığı tek bir makine ile usta eli değmeden üretim yapan işletmelerdir. Yarı makineleşmiş işletmeler, işin parçalara bölüdüğü ve her aşama için ayrı bir makinenin bulunduğu, bu makinelerin başında da ustaların durduğu işletmelerdir. Yani kısmen makine kullanılırken kısmen de usta eli değmeye devam ediyordur. El aletlerinin kullanıldığı işletmeler ise el sanatı vasfını devam ettirmektedir (Bayındır, 2008: 73).

Ayakkabı insan giyiminde, sosyal ilişkilerinde vb. kapladığı yer bakımından önemli bir unsur olmuş ve bu bakımdan ayakkabı sektörü de çoğu zaman güçlü kalmayı başarmış, krizlerden en az etkilenen sektörlerden biri olmuş, istikrarlı bir biçimde büyümeye devam etmiştir (Şen, 2007: 3-4; İmre, 2016: 191-194). Aynı zamanda emek yoğun üretimin gerçekleştiği bir sektör olması sebebi ile ciddi bir şekilde istihdam yaratmaktadır. Üretimin geleneksel aşamalardan oluşması sebebi ile ayakkabı sektörü yan sanayilerde de önemli bir istihdam sağlamaktadır. Ayakkabı sektöründe kullanılan yöntemler genel olarak geleneksel ve enjeksiyon olmak üzere ikiye ayrılır. Geleneksel yöntemde ayakkabı üretimi aşamalara ayrılır ve ayakkabının parçaları ayrı ayrı üretilip daha sonradan birleştirilmektedir. Enjeksiyon yönteminde de ayakkabının her bir parçası birbiri ile monteli bir biçimde üretim yapılır. Geleneksel üretim aşamalarının kalıp hazırlanması, kalıp üretimi ve saya dikimi vb. aşamalara ayrıldığı ve fason üretim yapan işletmelerin ihtiyaç duyduğu işgücü de göz önünde bulundurulduğunda sektörde yaratılan istihdam daha da genişlemektedir. (Bayındır, 2008: 73; Ekonomi Bakanlığı Ayakkabı Sektörü Raporu, 2016: 1; Budak ve Yaralıoğlu, 1993: 12)

Ayakkabı insanların temel ihtiyaçlarından birisidir ve her geçen gün insanların ayakkabı konusunda çeşitlilik talepleri artmaktadır. Başka bir açıdan da tüketicinin taleplerini belirleyen etmenler yüksek kalite ve düşük fiyattır. Küçük çap ve bölgesel üretim yapan ayakkabı üreticileri her geçen gün değişen moda ve tüketici taleplerine karşılık bulamamakta ve varlıklarını sürdürme noktasında sorunlar yaşamaya başlamaktadırlar. Tüketicilerin yüksek kalite ve düşük fiyat talepleri doğrultusunda ayakkabı üretimi işgücü maliyetlerinin daha ucuz olduğu bölgelere taşınmaktadır. İşgücü maliyetlerinin yüksek olduğu ülkeler ise ayakkabı üretimini yapmak yerine bu talebi yurtdışından karşılamaya yönelmişlerdir (Bayındır, 2008: 74).

3.2.1. Dünyada Ayakkabıcılık Sektörü

Dünyada ayakkabıcılık sektörü farklı bölgelerdeki yoğunluk oranına göre dağılım göstermektedir. Dünya ayakkabı üretiminin %87'sini Asya ülkeleri karşılamaktadır. Asya ülkelerinin arasında da Çin bu üretimin %70'ini gerçekleştirmektedir. Çin'den sonra da sırası ile Hindistan, Brezilya, Vietnam, Endonezya, Pakistan, Bangladeş, Meksika, Tayland, İtalya ve Türkiye gelmektedir. Çin yalnızca ayakkabı üretimi konusunda değil ihracat ve yüksek istihdamı ile de sektörel bazda önemli bir konumdadır (Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 4). Bahsi geçen bu ülkeler dünya ayakkabı ihtiyacının %90'ı gibi yüksek bir oranını gidermektedir (Tunç, 2013: 28).

ITC verilerine bakıldığında 2000 yılında dünya ayakkabı ihracatı 37,9 milyar dolar iken 2010 yılına kadar %116 artış yaşamış, 2009 yılında 82 milyar dolar olmuştur. 2014 yılında ise dünya ihracatı bir sene öncesine oranla %10,6 oranında artarak 140,95 milyar dolara yükselmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, 2016: 6). 2018 yılı sonrasında dünya ayakkabı ihracatı bir önceki seneye göre %8,6 oranında, 2019 yılında ise %5,6 oranla artış göstermiştir. Dünyada 2018 ve 2018 yılları arasındaki ayakkabı ihracatı verileri Tablo 1'de görünmektedir. Üretim dışında ihracat konusunda da Asya dünya genelinde %85'lik bir oran ile ilk sırada yer almaktadır. Tablo 1'de de görüldüğü üzere dünya genelinde ihraç edilen ayakkabının çoğunluğunu Çin satmaktadır. Dünyada ihraç edilmekte olan 4 çift ayakkabıdan yaklaşık olarak 3'ü Çin'den geçmektedir. Diğer Asya ülkelerinden olan Vietnam, İtalya, Endonezya, Belçika, Fransa gibi ülkeler dünyada ihracat konusunda ilk ona girmektedir. Avrupa ayakkabı ihracatının %11'lik bir kısmını temsil etmektedir. Liste AB üyesi ülkelerden olan İtalya, Belçika, Almanya, Hollanda ve Güney Amerika ülkesi Brezilya şeklinde sıralanarak tamamlanmaktadır (Tunç, 2013: 31; Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektör Raporu, 2020).

Tablo 1. Dünya Ayakkabı İhracatı (Bin ABD\$)

ÜLKE	2018 yılı	2019 yılı
Çin	47.135.169	47.803.893
Vietnam	16.813.014	25.328.429
İtalya	12.302.539	12.338.690
Almanya	8.589.605	9.025.381

Belçika	7.052.863	6.629.850
Fransa	4.277.270	4.438.398
Endonezya	5.113.294	4.409.834
Hollanda	4.149.169	4.184.635
İspanya	3.304.708	3.186.959
Hong Kong	2.823.722	2.967.946
Hindistan	2.849.391	2.808.402
İngiltere	2.348.196	2.460.124
Polonya	2.093.114	2.441.901
Portekiz	2.534.941	2.064.426
ABD	1.562.104	1.635.096
Romanya	1.556.617	1.332.329
Kamboçya	1.040.417	1.267.884
Bangladeş	1.039.709	1.138.513
Avustralya	1.004.057	1.101.066
Brezilya	1.132.651	1.085.150
DİĞER	16.417.957	15.652.223
GENEL TOPLAM	145.140.507	153.301.129

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektör Raporu, 2020.

Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC) verilerine göre 2000 yılında dünya ayakkabı ithalatı 49,6 milyar dolar iken, 2010 yılına kadar %75 oranında bir artış yaşamış ve kriz yılı olarak bilinen 2009 yılında bu oran 87 milyar dolara çıkmıştır. Küresel kriz sürecinin devam ettiği 2010 yılından sonra da ayakkabı sektörü olumlu gelişmeler yaşamış, 2014 yılında bir önceki yıla oranla %7.41 artış göstererek 131,4 milyar dolar olmuştur. Dünya ayakkabı sektörünün en büyük ithalatçısı %20'lik bir oran ile Amerika Birleşik Devletleri'dir. ABD 2014 yılında 26 milyar dolar tutarında ayakkabı ithal etmiştir. Dünyada ayakkabı ithalatı konusunda adı geçen diğer ülkeler ise sırası ile Almanya, Fransa, İtalya ve Japonya'dır. Dört Avrupa Birliği ülkesi, 2014 yılındaki dünya ayakkabı ithalatının %25'ini oluşturmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, 2016: 5). 2018 ve 2019 yıllarına ait dünya ayakkabı ithalatı verileri Tablo 2'de verilmiştir. 2018 yılında dünya ayakkabı ithalatı bir yıl öncesine kıyasla %7,2 oranında, 2019 yılında ise 2018 yılına kıyasla %2,1 oranında artmıştır. 2019 yılında dünya ayakkabı ithalatında birinci sırada olan ABD'nin ithal ettiği ayakkabı tutarı

yaklaşık olarak 28,1 milyar dolardır. 2019 verilerine göre dünyada ayakkabı ithalatında büyük ülkeler sırasıyla Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere ve Çin'dir.

Tablo 2. Dünya Ayakkabı İthalatı (Bin ABD \$)

ÜLKE	2018 yılı	2019 yılı
ABD	27.543.110	28.192.906
Almanya	13.203.500	12.275.162
Fransa	8.528.089	8.419.017
İtalya	7.196.522	7.045.229
İngiltere	6.890.038	6.918.784
Çin	4.661.494	5.634.520
Japonya	5.491.927	5.355.242
Hollanda	4.892.020	5.001.358
Belçika	4.940.518	4.918.337
İspanya	3.684.030	3.882.266
Hong Kong	3.435.508	3.498.055
Rusya Federasyonu	3.430.479	3.393.071
Kore Cumhuriyeti	3.194.964	3.265.064
Polonya	2.799.637	3.055.444
Kanada	2.519.478	2.497.815
İsviçre	2.253.446	2.304.480
Avusturya	1.985.755	2.015.485
Vietnam	952.919	1.887.938
Avustralya	1.738.635	1.781.016
Birleşik Arap Emirlikleri	1.738.635	1.781.016
DİĞER	33.049.028	33.596.779
GENEL TOPLAM	144.227.404	147.322.548

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektör Raporu, 2020.

3.1. milyar çift ayakkabı ve yaklaşık olarak 50 milyar Euro değerinde ayakkabı tüketimi ile AB birinci dünya ayakkabı pazarında birinci sıradadır. Dünyada yıllık kişi başına düşen ayakkabı tüketimi 3 çift iken, AB ülkelerinde yıllık olarak kişi başına düşen ayakkabı tüketimi 4.2. çifttir (100 Euro). Ayakkabı tüketiminin en çok yaşandığı AB ülkeleri sırası ile Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'dır (Doğaka

Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 5). Hindistan ise yıllık 2000 milyon çift ayakkabıdan daha fazlasını tüketmektedir. Endonezya, İngiltere, Brezilya ve Japonya toplamında dünya pazarının %4'ünü oluşturmaktadır. İspanya, Fransa ve Almanya'nın her biri ise dünya ayakkabı tüketiminde %2'lik bir yer kaplamaktadır. Bu ülkelerin tamamı dünya genelinde ayakkabı tüketiminin %62'sini oluşturmaktadır (Tunç, 2013: 30).

3.2.2. Türkiye'de Ayakkabıcılık Sektörü

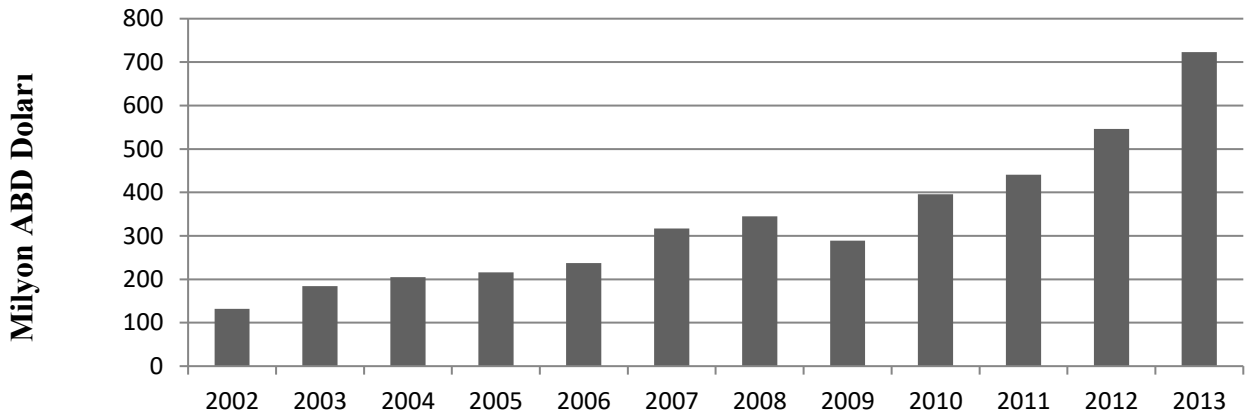
Türkiye'de Büyük Selçuklular ve Osmanlı Devleti'ne kadar uzanan ayakkabı üretimi bir zanaattır ve babadan oğula aktarılarak devamlılığı sağlanmıştır. Ancak 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de ayakkabı işletmeleri küçük sanayi olarak üretim yapmaya başlamıştır. 1960'larda bu küçük sanayi durumunun değişimi başlamış, 1970'lerde ise sanayileşme çabaları görülmeye başlanmıştır. 1980'lerin ortalarına gelindiğinde ithalat konusunda yaşanan serbestleşmeler ile beraber ayakkabı sektöründe birtakım makineleşmeler görülmüştür. Böylelikle o tarihten itibaren sektördeki işletmelerin %65-70'i yarı makineleşmiş üretim yapmaktadır. Sektörde istihdam eden kişi sayısı 300.000 kişidir. Bu 300.000 kişinin yaklaşık olarak 20.000 kişisi sanayileşmiş, 280.000 kişisi ise sanayileşmemiş işletmelerde istihdam etmektedir. (Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 8)

Türkiye'de ayakkabıcılık mesleğinin sektörel dağılımına bakıldığında işletmelerin büyük çoğunluğu İstanbul'da yer almaktadır. Ayakkabı üretiminin yapıldığı diğer iller ise İzmir, Konya, Bursa, Ankara, Gaziantep, Manisa, Denizli, Adana, Malatya, Çorum şeklinde sıralanabilir. 300 milyon çift kadar ayakkabının üretildiği Türkiye ayakkabı sektörü 500 milyonun üzerinde bir ayakkabı üretim kapasitesine sahiptir (Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 8-9; Kayalı ve Albayrak, 2009: 18-19; Kaplan, 2020: 58).

Küçük ve orta büyüklükte işletmelerin yaygın olduğu Türkiye ayakkabı sektörü ihracat konusunda gelişim gösterebilmek adına 1995'li yıllarda çeşitli yollar aramıştır ve bu noktada Sektörel Dış Ticaret şirketini kurmuştur. Sektörün ivme kazanıp ilerlemesinde etkili olan diğer kuruluşlar ise şunlardır; TASD (Türkiye Ayakkabı Sanayicileri Derneği), AYSAD (Ayakkabı Yan Sanayicileri Derneği), TUAİF (Türkiye

Umum Ayakkabıcıları Federasyonu) ve TASEV (Türkiye Ayakkabı Sektörü Araştırma Geliştirme ve Eğitim Vakfı) (İSO, 2004: 38). Sektörde yaşanan bütün gelişmelere ve sahip olunan avantajlara rağmen üretim genellikle küçük atölye tipi üretim biçiminin olması, nitelikli kalifiye eleman eksikliği, ayakkabı yan sanayilerinde düşük standartlar ve kalite eksikliği vb. gibi yapısal sorunlar sebebi ile ihracatta sahip olunan potansiyelin tamamı değerlendirilememektedir. İhracat 1990'lı yıllarda özellikle Rusya pazarına gerçekleştirilmeye başlanmış, 1997 yılında ise 200 milyon doları aşmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik krizden Türkiye ayakkabı sektörü de etkilenmiş ve ihracatta yeniden düşüş yaşanmıştır (Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 10)

Şekil 1. Türkiye’de Ayakkabı İhracatının Gelişimi

İhracat Milyon \$	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	132	184	205	216	237	317	345	289	396	441	546	723

Kaynak: Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 10.

Şekil 1’de görüldüğü gibi 2002 yılından itibaren ihracat, 2008 yılı sonunda yaşanan kriz sebebi ile 2009 yılında düşmüş olması dışında istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir.

2010 yılından sonraki verilere bakıldığında da Türkiye ayakkabı ihracatı rakamları hız kesmeden artmıştır. Ancak 2019 verilerine göre Türkiye’nin, dünya ayakkabı sektöründeki payı %0,61’dir ve bu payla Türkiye dünya ayakkabı ihracatında 23. sırada yer almaktadır. Bu noktada Türkiye’nin ayakkabı sektöründe yurt içi pazarına odaklı üretim yaptığı görülmektedir (Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektörü Raporu, 2020). Türkiye’nin 2010 ve 2019 yılları arasındaki ayakkabı ihracat rakamları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye'nin Ayakkabı İhracatı (ABD\$)

Yıl	Değer
2010	395.624.111
2011	441.246.902
2012	545.923.172
2013	723.219.481
2014	719.258.058
2015	670.432.007
2016	704.163.324
2017	765.970.181
2018	887.674.572
2019	932.435.584

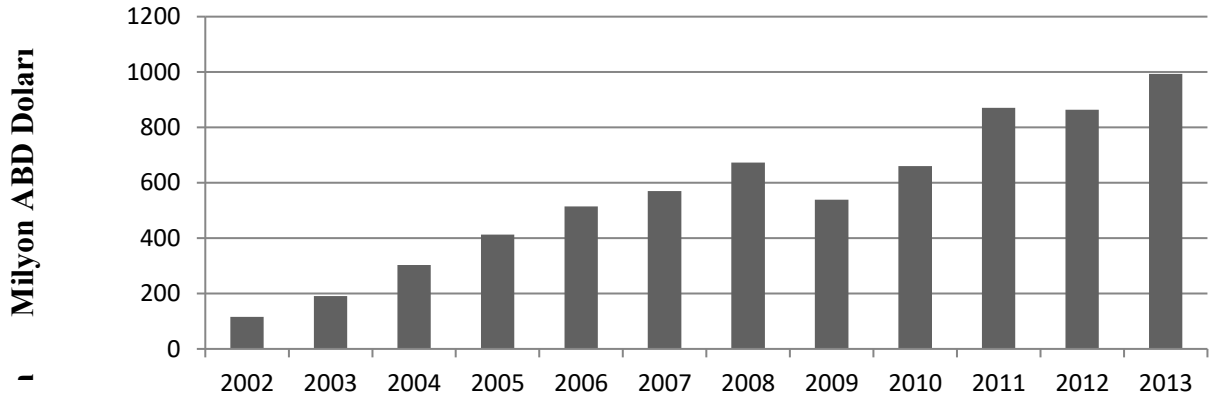
Kaynak: Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektör Raporu, 2020.

Türkiye'nin 2013 yılında ayakkabı ihracat ettiği başlıca ülkeler Rusya Federasyonu, Irak, Litvanya, Suudi Arabistan ve Ukrayna'dır (Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 11). T ASD'nin 2020 verilerine bakıldığında ihracat rakamlarına göre yıl boyunca en çok ihracatın yapıldığı ülkeler Rusya Federasyonu, Irak, Almanya, İspanya, Romanya, Suudi Arabistan, İtalya, Hollanda, İsrail, İngiltere'dir (tasd.com.tr). Bu noktada görülmektedir ki Türkiye ayakkabı ihracatı konusunda genellikle komşu ülkeleri ile ilişkiler kurabilmiş, ayakkabı ithalatı yüksek oranlarda olan Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Kanada, birçok Avrupa Birliği ülkeleri vb. ülkelerde pazar oluşturamamıştır.

Türkiye ayakkabı ihracatı dışında tabanlar, topular, döküm kalıplar ve ayakkabı köseleleri gibi ayakkabı parçaları üretip onların da ihracatını yapmaktadır. Ayakkabı parçaları üretim en çok İstanbul'da yapılmakla birlikte İzmir ve Ege Bölgesi, Konya, Gaziantep gibi şehirlerde de yapılmaktadır (Tunç, 2013: 35).

1994 yılında Türkiye ayakkabı ithalatı 28,1 milyon iken 1997 yılında AB ile Gümrük Birliği'nin ardından 135,2 milyon dolar gibi rekor bir rakama çıkmıştır. 2002 yılı sonrasında ham AB ülkelerinden hem de uzak doğu ülkelerinden yapılan ayakkabı ithalatı artmış ve toplam 116 milyon dolarlık ayakkabı ithal edilmiştir.

Şekil 2. Türkiye’de Ayakkabı İthalatının Gelişimi

İhracat Milyon \$	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	116	191	303	413	511	570	673	539	660	871	864	993

Kaynak: Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014: 11.

Şekil 2’de de görüldüğü üzere kriz yıllarının ardından azalış gösteren rakamları 2002 yılından sonra yeniden artışa geçmiştir. Ancak 2015 yılından sonra bir önceki yıla oranla %16,7 azalmış ve bu yıldan sonra ithalat rakamlarında düşüş devam etmiştir. 2014 yılında uygulamaya geçen ilave gümrük vergisi yerli ayakkabı üreticisini koruma altına almıştır. Ancak 2014 yılından sonra ayakkabı ithalatı düşmeye başlamıştır (Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektör Raporu, 2020). Türkiye’nin 2010 ve 2019 yılları arasındaki ayakkabı ithalat rakamları ise Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Türkiye’nin Ayakkabı İthalatı (ABD \$)

Yıl	Değer
2010	659.673.910
2011	871.463.821
2012	863.682.220
2013	992.947.486
2014	953.894.053
2015	794.566.743
2016	734.370.656
2017	676.126.540
2018	622.793.124
2019	493.180.183

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektör Raporu, 2020.

Türkiye ayakkabı ithalatının %25,3'ünü Çin'e yapmaktadır. Ancak Çin'den yapılan ithalat 2018 yılı ile kıyaslandığında %33,9 oranında bir düşüş olduğu görülmektedir. Ayakkabı ithalatında ikinci sırada %13,9 gibi bir oran ile Vietnam vardır. Dünya ayakkabı modasına yön veren ve aynı zamanda dünyada ayakkabı üretiminde ilk üç içerisinde yer alan İtalya, Türkiye'nin ayakkabı ithal ettiği ülkeler arasında üçüncü sıradadır. Endonezya, Kamboçya, Hindistan, Portekiz, İspanya, Bangladeş, Almanya gibi ülkelerde Türkiye'nin ayakkabı ithalatı yaptığı ülkeler arasındadır (Ticaret Bakanlığı Ayakkabı Sektör Raporu, 2020).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ VE SOSYO-EKONOMİK BAKIMDAN YEŞİLYUVA HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

4.1. YEŞİLYUVA MAHALLESİNİN TARİHÇESİ

Yeşilyuva Mahallesi'nin bağlı olduğu, dağların ortasındaki ovaya kurulmuş olan Acıpayam Ovası, tarih öncesi dönemlerden beri yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. Yerleşimin izleri M.Ö. 8000 yıllarına kadar gitmektedir. Hayvanların evcilleştirildiği, tarımın yaygınlaşmaya başladığı Neolitik çağ tüm Anadolu'ya M.Ö. 8000'lerde yayılmaya başlamıştır. Acıpayam Ovasına da yerleşmelerin bu dönemlerde yapıldığı varsayılabilir. Fakat yapılan çalışmalar bölgeye ilk yerleşmelerin M.Ö. 4000 yıllarında yaşandığını göstermektedir. Ovaya ilk yapılan toplu yerleşmelerin ise Yassıhöyük'te yapılan kazı çalışması ile M.Ö. 2700 yıllarında yapıldığı görülmüştür (Ertaş, 2007: 32). Araştırmalardan anlaşıldığına göre Türklerin hâkimiyetine geçmeden önceki adı Casanes Vadisi olan bölge günümüzde Acıpayam adını almıştır (Çavdaroğlu, 2014: 15). 2018 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre, toplam ilçe nüfusu 55.648'dir (acipayam.gov.tr).

Denizli İlinin Acıpayam İlçesine bağlı bir mahalle olan Yeşilyuva'nın nüfusu 3879'dur (acipayam.bel.tr; TÜİK, 2021). 1908 yılına kadar köy statüsünde olan Yeşilyuva, eski adı ile Kayser, bu yıldan sonra kasaba olarak anılmıştır. Kayser adının Yeşilyuva ile değişmesi ise 1925 yılında olmuştur (yeşilyuvam.tr.gg). 2012 yılında kabul edilmiş olan 6360 Sayılı, On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ilke Denizli Belediyesi, Denizli Büyükşehir Belediyesi olmuş ve çoğu köy, mahalle olarak değiştirilmiştir (mevzuat.gov.tr). Yeşilyuva'da bu dönemde mahalle olan bölgelerden bir tanesidir. Yeşilyuva tarım vb. gibi kırsal alanda yaygın olan işkolları için uygun olmayan coğrafi koşullara sahiptir ve bölgenin temel geçim kaynağını ayakkabıcılık mesleği oluşturmaktadır (yeşilyuvam.tr.gg).

Yeşilyuva Mahallesi'nin kuzey, doğu ve batı kısımları dağlar ile çevrelenmiş, genel olarak akarsular tarafından ayrıştırılmış bir araziye kurulmuştur. Bölge kurulduğu arazinin çevresindeki dağların sunduğu kaynaklar ile beslenmektedir. Günümüzde

kurumuş bulunan iki akarsudan birisi olan Adak Deresi bölgenin tam ortasında güneyden kuzeye doğru akmaktadır. Bu su kaynakları bölgenin çok eski dönemlerden beri yerleşim yeri olarak seçilmesinde etkili olmuştur (Kılıç, 2014: 15).

Yeşilyuva bölgenin tarihi olarak en eski yerleşim yerlerinden biridir. Burdur ve Denizli illerine bağlı yapılan kazı çalışmalarında M.Ö. 3000 yılına ait kalıntılara rastlanmıştır. Bölgeye, M.Ö. 2500 yıllarında Luviler hâkim olurken, M.Ö. 2000 yıllarından sonra ilk olarak Arzava Krallığı ve Hititler hâkim olmuşlardır. Daha sonraki yıllarda hâkimiyet sadece Hititlere geçmiş ve uzun yıllar bu şekilde devam etmiştir. Hititlerin tarih sahnesinden silinmesi ile birlikte bölgede sırasıyla Firigler, Lidyalılar, Persler ve İskender İmparatorluğu yaşamıştır. M.Ö. 176-185 yıllarında bölgede Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti sürmüştür. Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması sonucunda bugün Yeşilyuva'nın olduğu bölge Bizans İmparatorluğunun olmuştur. M.S. 7. ve 10. yüzyıllarda Müslüman Araplar bölgeye gelip Yeşilyuva'ya yerleşmişlerdir. 1100 yıllarından sonra bölge Selçuklu Türklerinin akınına uğramış ve Büyük Selçuklu İmparatorluğunun sınırları içine girmiştir. Selçuklu İmparatorluğunun yıkılmasının ardından Hamit Oğulları Beyliği ve Garmiyân Oğulları Beyliği arasında paylaşılmıştır. Bu tarihlerde Kayser adını alan Yeşilyuva'nın bulunduğu bölge tamamen Türklerin yaşadığı bir yer haline gelmiştir (Caner, 1986: 8-9).

Türk hâkimiyeti altındayken de başlarda ismi Kayser olan Yeşilyuva'ya Kaisareia adı, ilk olarak İmparator Octavianus Augustus tarafından verilmiştir (İrmiş ve Eroğlu, 2015: 691). Kaisereia adı Octavianus Augustus tarafından ilk olarak bir suikast sebebi ile hayatını kaybeden Romalı devlet adamlarından olan Sezar'ı onurlandırmak için verilmiş bir ünvanıdır (Texier, 2002: 23). M.Ö. 27 yılından itibaren de Kaisareia, Roma İmparatorluğunda kurulan ekonomik ve askeri yerleşim yerlerine verilen bir ad olmuştur. Kaisareia bu dönemde, dericilikte etrafındaki yerleşim bölgelerinin de ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar üretim yapan, bölgenin en önemli kenti olarak bilinmektedir (Kılıç, 2014:19). Bu dönemden sonra 1200'lü yıllarda Türklerin hâkimiyetine geçen Yeşilyuva'da o günden günümüze kadar ayakkabıcılık zanaati devam ettirilmiştir (Türktaş, 2014: 180).

4.2. YEŞİLYUVA'DA NÜFUS VE DEMOGRAFİK YAPI

Yeşilyuva 1908 yılında kasaba statüsünü kazanmış, 2012 yılında ise mahalle olarak anılmaya başlanmış, genel geçim kaynağı ayakkabıcılık olan bir yerleşim yeridir (yeşilyuvam.tr.gg). Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan makineleşme sonrasında mesleği icra eden bireylerin bir kısmı sermaye yetersizliğinden mesleğe devam edemez hale gelmişlerdir. Ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimlerin ardından Yeşilyuva'da 2000 yılından itibaren nüfusun düştüğü görülmektedir.

Tablo 5. Yeşilyuva'nın 1965-2000 Yılları Arasındaki Nüfus Sayım Verileri

YIL	KADIN	ERKEK	TOPLAM
1965	2996	2819	5815
1970	3073	2954	6027
1975	2954	2999	5953
1980	2791	2551	5342
1985	3055	2998	6053
1990	3351	3192	6543
2000	3145	3355	6500

Kaynak: TÜİK, 2021.

Tablo 5'de görüldüğü üzere 1965-2000 yılları arasında Yeşilyuva'da cinsiyet bazındaki nüfus dağılımında kadın ve erkek arasında çok ciddi farklar olmamak ile birlikte kadın nüfusu genellikle erkek nüfusundan daha yüksektir. Tablo 5'de verilen yıllar arasında Yeşilyuva'da, 1975 ve 1980 yılları arasındaki görülen düşüş dışında, nüfus oranlarında artı yaşanmıştır. Ancak Tablo 6'da verilen 2009-2020 yılları arasındaki nüfus verilerine bakıldığında durumun değiştiği görülmektedir.

Tablo 6. Yeşilyuva'nın 2009-2020 Yılları Arasındaki Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Verileri

YIL	NÜFUS
2009	5440
2010	5215
2011	5097
2012	4920
2013	4714
2014	4570

2015	4438
2016	4367
2017	4254
2018	4126
2019	3989
2020	3879

Kaynak: TÜİK, 2021.

Tablo 6’da 2009-2020 yılları arası adrese dayalı nüfus kayıt verilerine yer verilmiştir. Tablo 5’de verilen 1965-2000 yılları arasındaki nüfus artışının tam tersi 2009-2020 yılları arasında yaşanmış ve Yeşilyuva nüfusu her geçen sene biraz daha azalmıştır. Nüfus düşüşüne ek olarak Yeşilyuva’nın genel geçim kaynağı olan ayakkabıcılık mesleğindeki aktif çalışan dükkân oranlarında da düşüş görülmektedir. 1985 yılında 800-900 tane maliyede kaydı bulunan esnaf varken (Türktaş, 2014: 184) 2019 yılı verilerinde bu rakam 204’e düşmüştür (Denizli İl Sanayi Durum Raporu, 2019). Bu durumda nüfusun ve aktif çalışan ayakkabı dükkânlarının azalması arasında bir doğru orantı vardır.

Tablo 7. Yeşilyuva’da 1985-2000 Yılları Arasındaki Cinsiyet ve Yaş Dağılımına Göre Nüfus Sayım Verileri

YIL	KADIN			ERKEK		
	0-14 Yaş	15-64 Yaş	65+ Yaş	0-14 Yaş	15-64 Yaş	65+ Yaş
1985	977	1759	259	1047	1842	164
1990	942	1972	277	995	2160	196
2000	777	2027	341	910	2178	265

Kaynak: TÜİK, 2021.

Tablo 7’de 1985-2000 yılları arasında yapılan nüfus sayımına ait cinsiyet ve yaş bazında verilere yer verilmiştir. Bölgede ekonomik açıdan etkin nüfusu erkekler oluşturmaktadır. Yeşilyuva’da 1985-2000 yılları arasında erkek nüfusunun kadın nüfusundan daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 7’den anlaşıldığı üzere doğum oranları yıllar içerisinde düşse bile 15-64 yaş ve 65+ yaş gruplarında nüfus artışı görülmektedir. Yani 2000 yılına kadar Yeşilyuva’da aktif çalışan genç ve orta yaş grubunda olan 15-64 yaş nüfusunda artış görülmektedir. Bu noktada cinsiyet ve yaş

bağlamında bakıldığında 2000 yılına kadar Yeşilyuva'dan dışarıya emek göçü verilmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 8. Yeşilyuva'da 2009-2020 Yılları Arasındaki Yaş Dağılımına Göre Nüfus Kayıt Verileri

YIL	0-14 Yaş	15-64 Yaş	65+ Yaş
2009	1151	3383	737
2010	1076	3393	760
2011	997	3329	771
2012	933	3209	778
2013	860	3054	800
2014	786	2967	817
2015	739	2861	834
2016	668	2848	830
2017	647	2787	820
2018	585	2711	830
2019	539	2624	826
2020	488	2554	837

Kaynak: TÜİK, 2021.

Tablo 8'de 2009-2020 yılları arasında adrese dayalı nüfus kayıt verileri yaş dağılımına göre verilmiştir. Tablo 8'de görüldüğü üzere 2009 yılından itibaren 0-14 ve 15-64 yaş gruplarında istikrarlı bir düşüş görülürken, 65+ yaş grubunda artış yaşanmıştır. 15-64 yaş grubu ekonomik açıdan etkin nüfus niteliğine sahiptir. Bu yaş grubundaki düşüş Yeşilyuva'dan dışarıya yoğun emek göçünün verildiğini göstermektedir. 65+ yaş grubu ise ekonomik açıdan etkin olmayan nüfus niteliğindedir. Bölgede görülen bu yaş grubundaki artış Yeşilyuva'daki yaşlı nüfusun göç etmediğini, göç eden nitelikli nüfusun ise emekli olduktan sonra yeniden Yeşilyuva'ya döndüğünü göstermektedir. Tüm bu veriler Yeşilyuva'nın giderek ekonomik açıdan etkin nüfusunu kaybederek niteliksiz nüfusun yaşam alanı haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 9. Yeşilyuva'da 2015-2020 Yılları Arasındaki Cinsiyet Dağılımına Göre Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Verileri

YIL	KADIN	ERKEK
2015	2260	2178
2016	2228	2139

2017	2183	2071
2018	2109	2017
2019	2039	1950
2020	1980	1899

Kaynak: TÜİK, 2021.

Tablo 9’da ise 2015-2020 yılları arasındaki adrese dayalı nüfus kayıtlarının cinsiyete göre dağılımına yer verilmiştir. Tablo 7’de verilen 1985-2000 yılları arasında cinsiyete göre nüfus dağılımında erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olduğu görülmüştür. Ancak 2015-2020 yılları arasında bölgede ekonomik açıdan etkin olan erkek nüfusunun kadın nüfusundan daha az olduğu görülmektedir. Bu noktada Yeşilyuva’nın ekonomik açıdan nitelikli olan erkek nüfusunun kadın nüfusuna oranla daha çok dışarıya göç ettiği anlaşılmaktadır.

Özetle 1965-2000 yılları arasında artış gösteren Yeşilyuva nüfusunun 2009-2020 yılları arasında yapılan adrese dayalı nüfus sayımlarında düştüğü görülmektedir. Genel olarak nüfusun azaldığı yaş grubu aktif çalışabilecek nitelikli işgücünü barındıran 15-64 yaş grubu olmuştur. Genel çerçevede bakıldığında Yeşilyuva’daki erkek nüfusunun kadın nüfusuna oranla daha çok azaldığı söylenebilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu Arşivinde Yeşilyuva ile ilgili nüfus verilerine ulaşılabilmektedir. Ancak Yeşilyuva hakkında göç, doğum ve ölüm ile ilgili herhangi bir istatistiksel veri bulunmamaktadır.

4.3. YEŞİLYUVA’DA İDARİ VE SOSYO-EKONOMİK YAPI

Tarihi geçmişi çok eski olan Yeşilyuva’nın idari ve sosyo-ekonomik yapısına ilişkin pek çok belge Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerinden takip edilebilmektedir. Belgelerin çoğunluğu XIX. yüzyıla aittir. Osmanlı Devleti’nin XIX. yüzyılda uygulamaya başladığı merkezileşme politikalarından Yeşilyuva (eski adı ile Kaysar) da etkilenmiştir. Bu dönemde ilan Tanzimat Fermanı ile Yeşilyuva bağlı olduğu Acıpayam ile beraber muhasıllık sisteminin uygulamaya konulduğu bir bölge olmuştur. Muhasıllık sistemi 1840-1842 yılları arasında uygulanmış, daha sonra kazalara bölgenin sorunlarına hâkim ve çözüm üretebilecek müdürler atanmıştır. İlk olarak sadece o zamanki adı Gölhisar Karaağaç olan, Acıpayam kazasına bir müdür atanmış ancak daha sonra bu yeterli gelmeyince yeni bir idari yapılanma yoluna gidilmiştir. Yeni düzenleme

ile birlikte Kızılhisar Nahiyesi oluşturulmuş ve buraya bir müdür atanmıştır. Yeşilyuva, Yatağan, Kuyucak ve Yüreğil köyleri de idari bakımdan Kızılhisar Nahiyesine bağlı hale gelmiştir (Haykıran ve Çetin, 2014: 26-27).

1908 yılında ise Yeşilyuva köy statüsünden kasaba statüsüne yükselmiş ve Yeşilyuva Belediyesi bu yılda kurulmuştur. Bölgede kurulan en eski belediyelerden biri olması sebebi ile çevre yerleşkeler için de örnek teşkil etmiştir. Belediyenin kurulmasının ardından ulaşım, altyapı ve eğitim gibi hizmetlerde bölgeye ulaşmıştır. 1943 yılında Yeşilyuva ve Acıpayam yapımına başlanmış ve Yeşilyuva Belediyesinin bu yolun yapımında katkıları olmuştur. 1954 yılında ise bölgeye tazyikli su gelmiş, bir so deposu yapılmış ve bu depoya bağlı su boruları döşenerek Yeşilyuva'daki evlere su abonelikleri verilmiştir. Yeşilyuva'da elektrik ise 1964 yılında Jenaratör yardımı ile kullanılmakta ve bu elektrik günün belli saatlerinde verilip belli saatlerinde kapatılmaktaydı. 1974 yılında Acıpayam İlçesin'nin ulusal elektrik şebekesine bağlanması ile birlikte aynı yıl Yeşilyuva'da elektrik almaya başlamıştır. Bunun ardından bölgeye elektrik ile çalışan makineler girmeye başlamıştır. Ayakkabıcılık mesleğinde de kullanılan frezee, fora, tıraş makineleri, saya dikiş makineleri gibi elektrikli makineler yavaş yavaş bölgede kullanılabilir hale gelmiştir. Yeşilyuva'da bulunan eğitim hizmetlerine bakıldığında Cumhuriyetten önce bölgede Müftüler Medresesi, Keskinler Medresesi, Veli Efendiler Medresesi, Yaka Medresesi, Hayrettinler Medresesi, Şeyhler Medresesi, Hacı Aliler Medresesi, Orta Cami Medresesi olacak şekilde sekiz medrese bulunmaktadır. 1987 yılında bölgeye Mekteb-i Rüştîye adında bir ilkokul yapılmıştır. Bölgeye ilk ortaokul 1967 yılında, ilk lise ise 1985 yılında yapılmıştır (Caner, 1986: 14, 16, 20, 39, 42-46).

Yeşilyuva'da bulunan caddelere bakıldığında Bayındırık caddesi, İzmir caddesi, Lise caddesi, Sokullu Mehmet Paşa caddesi, Semercioğlu bulvarı, Ufuk caddesi, Menderes caddesi, Yıldırım Beyazıt caddesi, Fevzi Çakmak caddesi, Hayrettinler caddesi, Hoca Ahmet Yesevi caddesi gibi caddeler olduğu görülmektedir. Bu caddeler ve caddelere bağlı sokaklarda 8 km uzunluğunda ve 47.000 metrekare alanında asfalt bulunmaktadır (yeşilyuvam.tr.gg). Yeşilyuva 2012 yılına kadar kasaba olarak anılmış, bu yıldan sonra ise statüsü mahalle olarak değiştirilmiştir (mevzuat.gov.tr).

Yeşilyuva sosyo-ekonomik anlamda tarihsel süreç içerisinde bakıldığında genellikle geçimini dericilik, ayakkabıcılık ile sağlayan bir kırsal alandır. Tarihi geçmiş

çok eski zamanlara dayanan bu bölgenin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin çoğunluğu XIX. yüzyıldan kalma belgelere Osmanlı Arşiv belgelerinden ulaşmak mümkündür (Haykıran ve Çetin, 2014: 26).

XIX. yüzyılın ilk yarısına ait bir belgede, dönemin değişen sosyo-ekonomik ilişkilerinin sonucunda Acıpayam Kazasında bulunan Karahüyük ve Işkıyan pazarlarının halk için yeterli gelmediğine ek olarak Kaysar Pazarı'nın kurulmasının kararlaştırıldığı görülmektedir. Böylelikle Kaysar bölge ve çevre halkının hem ürettiği ürünleri sergilemek hem de temel ihtiyaçlarını gidermek için gideceği önemli bir pazar yeri olma vasfını edinmiştir (Haykıran ve Çetin, 2014: 28-29). Zamanında cumartesi günleri kurulmaya başlanan pazar **hâlâ** aynı gününde kurulmakta ve genellikle bölge halkının sebze-meyve vb. ihtiyacını karşılamasını sağlamaktadır.

Bölgeye ait XIX. yüzyıl kayıtlarına bakıldığında Yeşiyuva'da, dikicilik mesleği en başta olmak üzere Tablo 5'de verilen mesleklerin icra edildiği görülmektedir;

Tablo 10. XIX. Yüzyılda Kaysar'daki Mesleklerin Dağılımı

Meslek	Hane	Meslek	Hane
Dikici	141	Kasab	2
Amele	80	Muytab	2
Hatab(Oduncu)	46	Müderriş	2
Debbağ	44	Müezzin	2
Ziraat	28	Nalband	2
Eskici	21	Yolcu	2
Bazarcı	17	Berber	1
Haffaf	11	Bıçakçı	1
İmam	8	Çakmakçı	1
Hatib	6	Çulha	1
Hizmetkar	6	Hademe	1
Semerci	6	Karye Kethudası	1
Dülger	4	Müftü (Ma'zul)	1
Muallim-i Sıbyan	4	Sebetçi	1
Tacir	4	Sipahi süvarisi-Zaptiye	1

Temurci	4	Tellal	1
Kıracı	3	Terzi	1
Kömürcü	3	Ticaret	1

Kaynak: Özçelik, 2014: 68.

Yıllar içerisinde bakıldığında Yeşilyuva’da ayakkabıcılık mesleği dışında; demircilik-bakırcılık, kalaycılık, semercilik, halı dokumacılığı gibi mesleklerin icra edilmektedir. Ancak bu meslek kollarında çalışan insanların sayısı oldukça düşüktür (Çot, vd., 2014: 212-213). Yeşilyuva’nın nüfusunun %95’i geçimini ayakkabıcılık mesleği ile sağlamaktadır (Türktaş, 2014: 180).

4.4. YEŞİLYUVA’DA AYAKKABICILIK MESLEĞİ

Bir bölgede herhangi bir mesleğin tercih edilebilmesi için bölgenin gerekli kaynaklara ve imkânlarla sahip olması gerekmektedir. Bu uygunluk iklim, ulaşım ve hammadde gibi birçok meseleyi içinde barındırır. Yeşilyuva’da da ayakkabıcılık mesleğinin tercih edilmesinin temel sebebi çevre köylerde yeterince hayvancılık yapılması ve bölgenin deri işleme için yeterli su kaynaklarına sahip olması olmuştur. Yani ayakkabı üretimi için gerekli çevresel koşullar, pazara yakınlık ve ayakkabı üretimi için gerekli hammadde olan deri gibi etmenler Yeşilyuva’da mevcuttur (Türktaş, 2014: 180; Türktaş, 2004: 26). Bu gerekçelerden dolayı antik çağdan beri bölgede ayakkabı üretimi yapılmaktadır. Yeşilyuva’da ayakkabıcılık mesleğinin seçilmesinin bir diğer sebebi ise buraya yerleşen obaların Orta Asya’dan beri hayvancılık ve deri işlemleri ile ilgilenmeleri ve bu mesleklerini burada da devam ettirmeleridir (Caner, 1986: 9).

Türklerin hâkimiyetine geçmeden öncesinde Kaiseria olarak bilinen Yeşilyuva, o çağlarda da dericilik ile uğraşmış ve hatta çevresinde bulunan yerleşim yerlerinin deri ihtiyacını karşılayacak kadar yeterli üretim yapıp, bölgenin deri üretimi konusunda en önemli kenti olmuştur (Kılıç, 2014: 19). Yeşilyuva Türklerin hâkimiyetine geçtikten sonra bölgede hâkim olan dericilik oraya gelen Türklerin kendi deri işleme teknikleri ile eklemlenerek devam etmiştir (Türktaş, 2004: 26). İlk başlarda tabaklar bölgenin üst tarafından altına doğru uzanan Cıllan ve Macar dereleri boyunca sıralanmış, daha sonradan “Seyrekler Tepesi” denilen bölgenin etrafında toplanmışlardır (Aykota, 2011:

140). Yeşilyuva'da 13. yüzyılın başından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar dericilik faaliyetleri gelişim göstererek devam etmiştir (Koyuncu Okca ve Kouzhaıganova, 2015: 610).

Debbağlığın piri olan Ahi Evran'ın şeyhi Ahi Kayser bir dönem Yeşilyuva'da bulunmuş, burada dericilik zanaatını öğretmiş aynı zamanda usta ve çıraklar da yetiştirmiştir (Toker, t.y.: 105; Kaptan, 1989: 113; Caner, 1986: 9-10). Dericilik sektörü 13. yüzyılda Denizli'de de gelişim göstermiştir. Bu gelişimin temel sebebi Ahi Kayser'in öğrencisi olan Ahi Evran'ın Denizli'de bulunmuş olmasıdır. Ahilik teşkilatının kurucusu olan Ahi Evran'ın bir dönem Denizli'de yaşamış olması buradaki ticari hayatı ve esnaf geleneğini etkilemiş ve bu etkilerin bugüne hâlâ izlerini göstermesini sağlamıştır (Haytaoğlu, 2006: 96).

Yeşilyuva ile ilişkili kayıtlara bakıldığında 19. yüzyılda yaygın olarak devam eden meslek kolunun halen dericilik olduğu görülmektedir. Bu dönemde bölgenin nüfusu 2460 olarak bilinmekte ve bölgenin toplan hanelerinin %40'ı dericilik ile ilgili mesleklere uğraşmaktadır. Meslek gruplarının %30,7'sini o zamanlar dikici adı ile anılan ayakkabıcılar oluşturmaktadır. Dikicilerin dışında 44 hane reisi kayıtlara debbağ olarak geçmiştir (Haykıran ve Çetin, 2014: 29; Özçelik, 2014: 68-71). Ancak seneler içerisinde Denizli kent merkezi sanayi ve ticaret etkinliklerinin toplandığı bir alan haline gelmiş ve bölgenin önemli pazarlarından biri olan Karahöyük pazarı önemini yitirmiştir. Bu sebeplerden Yeşilyuva'daki dericilik faaliyetleri olumsuz yönde etkilenmiş ve tabaklık zamanla yok olmaya başlamıştır (Koyuncu Okca ve Kouzhaıganova, 2015: 610).

Dericilik mesleğinin alt kollarından biri olan Dikicilik mesleği ve Dikicilik mesleğinin devamı olan ayakkabıcılık bölgede ne zamandır sürdüğüne dair kesin bir belge bulunmasa da Kılıç (2014: 19)'ın makalesinde bahsettiği antik çağdan kalma bir yazıt ayakkabıcılık mesleğinin ilkçağlara kadar uzandığını göstermektedir. Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğinin çok eski çağlardan günümüze kadar gelmesinde ahilik kültüründen gelen mesleğin usta-çırak, baba-oğul ilişkisi içerisinde aktarılıyor olmasıdır. Çırak usta olabilmek adına ustasının yanında en az dört sene eğitim almakta ve bu dört senenin sonunda ustası çırağın artık yetiştiğini kabul ederse, çırak o vakit usta olabilmektedir (Türktaş, 2014: 182; Çot, Nergis ve Karakaya, 2014: 210; Caner, 1986: 95). Ahilik eğitim süresinde asıl amaçlanan mesleki eğitimin yanında ahlaklı

bireyler de yetiştirmektedir. Bu amaç ile mesleğe yeni başlayan çıraqlar mesleki anlamda yetiştirilirken, ahlaki değerler konusunda da bir eğitim almaktadırlar. Bu anlamda ahilik yalnızca bir esnaf teşkilatı olmaktan ziyade kültürel ve ahlaki yönü de bulunan bir eğitim öğretim kurumudur (Kızıler, 2015: 414-418; Yüksel, 2019: 515; Durak, 2016: 111; Durak ve Yücel, 2010: 100).

Yeşilyuva'da ayakkabı üretimi aşamaları; “saya kesimi, saya tıraşlama, saya dikimi, ayakkabı kasma, freze, fora, boyama ve son olarak satış” şeklinde sıralanabilmektedir. Eski dönemlerde ustalar bütün bu aşamaları el emeği ile kendileri yapmaktadır. Ancak son yıllarda yaşanan makineleşme sayesinde ustalar belirli bölümler üzerinde uzmanlaşmıştır (Caner, 1986: 96-97, Çot vd., 2014: 211). Makineleşme sonrasında mesleki iş bölümü ile uzmanlaşmada birtakım değişimler yaşanmıştır ve kadınlar da üretime katılmaya başlamıştır (Koyuncu Okca ve Koızhayganova, 2015: 614). Kadınlar saraçlık mesleği ile sektörde çalışmaktadırlar. Saraçlık uzun süreli bir eğitim ve nitelikli işgücü gerektirmeyen saya diye adlandırılan ayakkabının üst kısmını el ile dikme işi olarak açıklanmaktadır (Çot vd., 2014: 211). Yeşilyuva'da geçmişten günümüze kadar yemeni, tulumbacı, yan düğmeli, içten kollu, dıştan bağcıklı, magoson, gıcırdağı gibi ayakkabı türleri üretilmiştir (Türktaş, 2014: 180-182).

Dünya ayakkabı sanayisinde yaşanan makineleşme sonrasında Yeşilyuva'da da makineleşmenin görüldüğü söylenebilmektedir. Yeşilyuva ayakkabı sanayisindeki makineleşmeye bakıldığında, burada bulunan ayakkabı imalathanelerinin yarı-makineleşmiş işletmeler olarak adlandırılabilceği görülmektedir. Bölgede yaşanan makineleşmeye karşın sektörün genel durumuna ve günümüz rekabet ortamına bakıldığında, sermaye birikimi ve teknolojik gelişmelerin Yeşilyuva'da yetersiz kalması sebebi ile bölgedeki ayakkabıcılık mesleği gerileme yaşamakta ve mesleği devam ettiren kişi sayısı giderek düşmektedir. 1985 yılındaki maliye kayıtlarına göre 800-900 esnaf bulunmaktayken, 2014 verilerinde bu sayının 214 olduğu görülmektedir. Bu noktada ayakkabı üretimini yeniden hareketlendirmek amacı ile standartlara uygun üretim alanları oluşturulmuş ve Ayakkabıcılar Sanayi Sitesi inşa edilmiştir (Türktaş, 2014: 183; Çot vd., 2014: 210). Yeşilyuva mahallesinde 1000 kişiye istihdam sağlayan Ayakkabıcılık Sanayi Sitesi 254 iş yeri kapasitesi ile birlikte 40 dekar alanın üzerinde kurulmuştur (Ekonomik Yönüyle Denizli, 2018: 48). 2017 yılına Ayakkabıcılar Sanayi sitesi doluluk oranı %69, aktif işyeri 175 iken (81 İl Sanayi Durum Raporu, 2017), 2018

yılına ait verilerde doluluk oranının %80'e, aktif iş yeri sayısının da 204'e yükseldiği görülmektedir (Denizli İl Sanayi Durum Raporu, 2019). Ancak sanayi sitesinin doluluk oranı artarken yıllar içerisinde üretilen ayakkabı sayısının düştüğü görülmektedir. 2014 yılına ait verilere bakıldığında yılda 3 milyon çift ayakkabı üretilirken (Türktaş, 2014: 183), 2017 yılında bu rakamın 500.000 çift ayakkabıya gerilediği görülmektedir (Ekonomik Yönüyle Denizli, 2018: 48).

Yeşilyuva'da yaşanan mesleki örgütlenmelere bakıldığı zaman ilk olarak, Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan 1946 yılından kalma belgelerde 30 yıl boyunca, 1000 Türk Lirası sermaye verilerek ayakkabıcılık yapan esnafa destek ve ayakkabı üretimini arttırmak amacıyla Yeşilyuva'ya "Mahdut Sorumlu Yeşilyuva Umumi Ayakkabıcı Sanatkarları Küçük Sanat Kooperatif Ortaklığı" adı ile bir kooperatif kurulduğu görülmektedir. Kooperatif esnafa hem üretimde kullanılan hammadde alımında hem de üretilen ayakkabının satılacağı bir pazar oluşturma konusunda imkânlar sağlamıştır (Haykıran ve Çetin, 2014: 98). 1965 yılında kurulan ve üye sayısı 600'leri aşip hızla artan Esnaf Kefaret Kooperatifi, daha çok ayakkabı alanında üretim yapan esnafın kredi ihtiyaçları konusunda yardımcı olmuştur (Caner, 1986: 98). Günümüzde Yeşilyuva'da mesleki örgütlenme anlamında bir örgütlenme görülmemektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın bu bölümünde; katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine, Yeşilyuva'da devam etmekte olan ayakkabıcılık mesleği ve meslekte yaşanan değişimlere, Yeşilyuva'dan kente yaşanan göçe, bölgedeki kırsal kalkınmaya ilişkin çalışmalara ve tüm bunların etkisi ile Yeşilyuva'da yaşanan kırsal yapısal dönüşüme ilişkin görüşlerini içeren bulgular yer almaktadır. Bu kategoriler üzerinden araştırmanın temel sorularına yanıtların bulunması amaçlanmıştır. Bu bölümde verilen katılımcıların görüşleri (Kod No, Yaş) şeklinde belirtilmiştir.

5.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Bu kısımda katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine yer verilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetleri, yaşları, doğum yerleri, eğitim durumları, meslekleri ve gelir durumları hakkındaki bilgiler aşağıda Tablo 6'da yer almaktadır. Tabloda yer alan bazı veriler, araştırmanın ilerleyen kısımlarında detaylı bir biçimde ele alınarak yeniden değerlendirilecektir.

Tablo 11. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir (TL)
K1	Erkek	52	Yeşilyuva	Lise	Dükkân sahibi	8000-10000
K2	Erkek	67	Yeşilyuva	Lise	Emekli	2500
K3	Erkek	63	Yeşilyuva	Ortaokul	Usta	3000-4000
K4	Erkek	59	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	5000-7000
K5	Erkek	55	Yeşilyuva	Lise	Usta	2000-3000
K6	Erkek	24	Yeşilyuva	Önlisans	Kalfa	2000-2500
K7	Erkek	31	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	3000-5000
K8	Erkek	34	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	4000-5000

K9	Erkek	42	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	5000-7000
K10	Erkek	76	Yeşilyuva	Ortaokul	Emekli	2500
K11	Erkek	54	Yeşilyuva	Lise	Usta	2000-3000
K12	Erkek	40	Yeşilyuva	Lise	Usta	2500-3000
K13	Erkek	65	Yeşilyuva	Ortaokul	Usta	2000-2500
K14	Erkek	62	Yeşilyuva	Ortaokul	Usta	2000-3000
K15	Erkek	54	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	5000-6000
K16	Erkek	60	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	10000-15000
K17	Erkek	54	Yeşilyuva	Lise	Usta	2000-3000
K18	Erkek	53	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	5000-6000
K19	Erkek	22	Yeşilyuva	Lise	Kalfa	2000-2500
K20	Erkek	49	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	6000-7000
K21	Erkek	55	Yeşilyuva	Ortaokul	Usta	2000-2500
K22	Erkek	40	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	7000-8000
K23	Erkek	72	Yeşilyuva	Ortaokul	Emekli	2500
K24	Erkek	42	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	20000-25000
K25	Erkek	36	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	10000-15000
K26	Erkek	60	Yeşilyuva	Lise	Dükkân Sahibi	7000-8000

Katılımcıların tamamını ayakkabıcılık mesleği ile uğraşan 26 erkek birey oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; 6'sı ortaokul, 19'i lise ve 1'i önlisans olmak üzere, çoğunluğunun lise mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların ayakkabıcılık mesleği içerisindeki statüleri; 2'si kalfa, 8'i usta, 13'ü dükkân sahibi ve 3'ü emekli olacak şekilde dağılım göstermektedir. Dükkân sahibi ve

usta arasındaki fark ilerleyen kısımlarda yeniden ele alınacak ve detaylandırılacaktır. Katılımcıların gelir düzeyleri, çeşitlilik göstermek ile birlikte, Covid-19 salgınından etkilenerek son bir yıl içerisinde düşmüştür.

5.2. YEŞİLYUVA'DA AYAKKABICILIK MESLEĞİ VE MESLEKTE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Bir bölgede yaygın olarak bir mesleğin seçilmesi, o bölgenin çevresel koşulları ile ilişkilidir. Yeşilyuva'da da ayakkabıcılık mesleğinin seçilmesi ve uzun yıllardır varlığını sürdürüyor olması, bölgenin bu meslek için uygun koşullara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak meslek yıllar içerisinde birtakım değişiklikler göstermiştir. Bu değişimlerin temel sebebini gelişen sanayi ve ticaret oluşturmaktadır. Bu değişimlerden Yeşilyuva da etkilenmiş ve Yeşilyuva'da da mesleki makineleşme yaşanmıştır. Bu kısımda ilk olarak ayakkabıcılık mesleğinin tarihine ve mesleğin devamlılığının nasıl sağlandığına, daha sonra ise mesleki değişimlerin neler olduğuna, nasıl yaşandığına ve bu değişimlerin mesleki devamlılığa etkilerine değinilmiştir.

5.2.1. Katılımcıların Yeşilyuva'daki Ayakkabıcılık Mesleğine İlişkin Görüşleri

Bu kısımda Yeşilyuva'da hâlâ devam etmekte olan ayakkabıcılık mesleğinin ne zaman başladığına, yıllar içerisinde mesleki devamlılığın nasıl sağlandığına ve mesleğin icra ediliş biçimine ilişkin verilere yer verilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda mesleğin geçmişinin çok eski tarihlere uzandığı ve babadan-oğula, ustan-çırağa aktararak devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Mesleğin icra ediliş biçimlerine bakıldığında da kullanılan malzemeler yıllar içerisinde çeşitlilik gösterse de üretim aşamaları yaşanan bütün gelişmelere rağmen çok ciddi bir değişiklik göstermemiştir. Mesleğin Yeşilyuva'da çok eski tarihlerden beri varlığını sürdürdüğüne ilişkin katılımcı yorumları aşağıda yer almaktadır:

“Vallahi bu köy doğuştan bu işe başlamış. Herkes esnaf burada, herkes ayakkabıcı. Bildim bileli vardı bu meslek burada” (K10,76).

K9, K2 ve K17, bu mesleğin ne zaman başladığını bilmeseler de çok uzun zamandır devam ettiğini, ayakkabıcılık mesleğini atalarının da yaptığını ifade etmişlerdir.

“Yani şimdi kim başlatmış biz çok bilmiyoruz. Ama dediğim gibi çok eskilerden beri var. Hep varmış. Büyüklerimizden bu işi öğrendik biz” (K9, 42).

“Biz kendimizi bildik bileli bu meslek yapıyor burada. Benim babam, dedem hepsi bu işi yapmış” (K2, 67).

“Bak ben bile bir 30 35 senedir burada çalışıyorum. Benim babam dedem falan hepsi böyle çalışmıştır. Çok uzun zamandır var yani” (K17, 54).

Katılımcı 5, bu mesleğin uzun yıllardır Yeşilyuva’da devam ettiğini ve mesleği Yeşilyuva’da doğmuş her erkek evladın mutlaka öğrendiğini vurgulamıştır:

“Biz gözümüzü açtık bu mesleği yapıyorduk. Çok eskilerden beri var. Yeşilyuva’da büyüyen her erkek çocuk mutlaka birinin yanında çıraklık yapmış bu işi öğrenmiştir. Başka bir işle uğraşsa bile o çocuk mutlaka bilir bu işi bizim buralarda” (K5, 55).

Katılımcıların bir kısmı ayakkabıcılık mesleğinin Yeşilyuva’da ilk olarak dericilik olarak başladığını, daha sonradan dericiliğe bağlı olarak ayakkabıcılık mesleğinin geliştiğini ifade etmişlerdir:

“Vallahi kaç yıldır yapıldığını bilen yok. Ben kendimi bildim bileli yapıyorum. Babamlar da yapıyordu. Daha önce deri işliyormuş burası. Mesleği kim başlatmış bilinmiyor. Bir geçim kaynağı, bir zanaat, babamızdan gördüğümüz şey o yüzden bu mesleği tercih etmişler” (K11, 54)

K8, ayakkabıcılık mesleğinin Orta Asya’dan buraya dericilik ile geldiğini ve bölgenin de sulak bir arazi üzerine kurulu olması sebebi ile deri işlemek için uygun bir yer olduğunu söylemiştir:

“Orta Asya’dan buraya Dericilik ile beraber gelmiş şimdi buraya bu iş. Bizim burası üç dere üzerine kurulmuş bir yer. Burada eskiden bu üç dereye akıyormuş henüz kurumamış o zamanlar. O zamanlar bütün tabakçılar o derelerin etrafına sıralanmış o şekilde çalışırmış. O günlerden bu günlere ayakkabıcılık olarak gelmiş bu iş. Hep civar yerlere bizim buradan satış yapılmış” (K18, 53).

K15, 200 250 sene öncesine kadar bölgede dericilik iş kolunun hâkim olan meslek olduğunu ifade etmiştir.

“Önceden mesela tabaklık varmış. Tabaklık dediğim deri. Kösele işi. 200-250 sene öncesine kadar. Sonra ayakkabıcılık olmuş” (K15, 54).

K3 ve K16 ayakkabı üretiminin Yeşilyuva’da dericilik ile başladığını, hatta kendi çocukluklarında dericilik işini yapanları gördüklerini dile getirmişlerdir:

“Şimdi çok eskiden beri yapılıyor bu iş buralarda. İlk olarak deri üretimi ile başlamış sonra ayakkabı üretimine geçmişler genelde. Benim çocukluğumda hâlâ daha vardı mesela burada deri ustaları 1-2 tane. Kimyasal hiçbir şey olmadan sadece elde işlerlerdi deriyi. Şimdi deri falan hep dışarıdan geliyor” (K3, 63).

“Dericilik varmış işte burada önceden. Benim çocukluğumda tabakhaneler vardı hatırlıyorum ben. Deri o zamanlar köyde yapılırdı, yani benim çocukluğumda” (K16, 60).

Özetle katılımcıların büyük bir çoğunluğu ayakkabıcılık mesleğinin bölgede hangi tarihlerde başladığını net olarak bilmesede de çok eski zamanlara dayandığını ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmeler sonucunda bölgede ilk olarak çevresel koşulların uygunluğu ile ilişkili olarak dericilik mesleği icra edilmeye başlanmış, dericilik mesleği de zaman içerisinde yerini, günümüzde hâlâ devam etmekte olan, ayakkabıcılık mesleğine bırakmıştır.

Yapılan görüşmeler neticesinde, Yeşilyuva’da tarihi çok eski zamanlara dayanan bu mesleğin devamlılığının babadan oğula aktarılarak sağlandığı sonucuna varılmıştır. Aile içerisinde aktarılan bu meslek, Yeşilyuva’da doğan her erkek evlada öğretilmiş ve bu şekilde günümüze kadar gelmiştir. Bu konu ile ilgili katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Babadan oğula aktarılarak devam ediyor. Dedem de babam da bu işi yapmış, ben de yaptım şimdi oğlana bıraktım” (K14, 62).

K11, küçük yaşlardan itibaren dükkânda mesleği öğrendiğini ve babasından sonra mesleği devraldığını söylemektedir:

“Mesleği ben babamdan öğrendim. Babam rahmetli oldu biz devam ettiriyoruz. Babadan oğula aktarılan bir meslek bu. Küçüklükten beri bu dükkânda ben” (K11, 54).

K4, ayakkabıcılık mesleğini icra eden babanın ‘ben artık çalışmayacağım’ dediği zaman mesleği oğlanın devraldığını ifade ederken, katılımcı 10, 20 25 sene oğlu ile çalıştıktan sonra işleri oğluna bıraktığını anlatmaktadır:

“Mutlaka bu meslek babadan oğula geçer. Baba artık ben çalışmayacağım dediği vakit hepsini devrediyor tamam artık o oğlanın işi oluyor” (K4, 59).

“Ben bıraktım oğlana artık. Oğlanla biz aşağı yukarı 20-25 sene beraber çalıştık. Sonra ben emekliye ayrıldım. Bize de dedelerimizden babalarımızdan kaldı öyle oluyor hep” (K10, 76).

K8 de mesleği babasından devraldığını, babasına arada akıl danıştığını ancak artık patronun kendisi olduğu şu şekilde ifade etmektedir:

“Şimdi o bana bıraktı artık. Arada gelir işlere bakar. Yardım lazım oldu mu ben çağırırım akıl danışırım ama artık patron benim” (K8, 34).

Bazı katılımcılar artık erkek evlatların bu mesleği devralmadığını, gidip okuduklarını ve başka meslek sahibi olduklarını, bu sebeple de mesleğin devamlılığının artık sağlanamayacağını ifade etmişlerdir.

“Yıllar öncesinde babadan oğula aktarılırdı. Şimdi yok öyle babadan oğula aktaran başka yerlere bakıyorum adamın kendi işi varsa mutlaka çocuğu devam etsin istiyor hâlâ. Ama bizim burada artık öyle bir şey yok” (K5, 55).

“Eskiden mutlaka aktarılırdı. Şimdi yok olmuyor çok. Çünkü eğitim düzenimiz ona müsait değil. Şimdi çocuklar 7 yaşında başlıyor okula 20 yaşına kadar devam ediyor yani nasıl devam etsin öğrensin etsin bu işi. Olmuyor tabii. Yani şimdi ortaokulda sonra eğitim zorunlu olmasa devam edip bu işi öğrenen mutlaka olurdu bence” (K3, 63).

K16, arkadan gelen neslin artık bu işi devam ettirme konusunda kendileri kadar hevesli olmadığını, bu işi yapan en geç bireylerin 40-45 yaşlarında olduğunu ve bu nedenlerle mesleği yapan son nesil olacaklarını söylemiştir:

“Eskiden babadan oğula aktarılarak devam ederdi meslek şimdi oğlan kalmıyor ki köyde nasıl devam etsin. Bizler varız bizden genç nesil 40-45’ler var onun dışında başka yok işte. Mesela ben de elektrikçiydim döndüm geldim bu işi yapıyorum şimdi gene çünkü çocukken öğrenmişim. Yeni nesil çok tembel. Biz son olacak gibiyiz” (Katılımcı 16, 60).

K1, artık babaların da erkek evlatlarının bu işi devam ettirmelerini istemediklerini dile getirmiştir:

“Şu an da hangi dükkâna giderseniz gidin 15 yaşında çocuk falan göremezsiniz dükkânlarda. Benim bir tane oğlum var mesela okuyor şu an o. Herkesin çocuğu okuyor. Kimse artık bu işi devam

ettirmiyor. Yani bizlerde artık şu düşünce var ne olursa olsun ayakkabıcı olmasın diyoruz” (K1, 52).

K18, ayakkabıcılık mesleğinin zaman içerisinde zorlaştığını ve sigorta olmaması gibi sorunların ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu yüzden babaların erkek evlatlarının şehre gidip başka işler ile uğraşmalarını istediklerini şu şekilde anlatmıştır:

“Yani evet eskiden babadan oğula aktarılırdı şimdi yok öyle devam eden çok. Herkes çocuğum okusun etsin istiyor. Şehirde sigortalı bir işe girsin rahat etsin diyorlar. Sigorta çok sorun oldu burada. Yani burada kazanan adam gideyim de sigortamı yatırıyım demiyor.” (K18, 53).

K13, erkek evlatların artık bu mesleği öğrenmek için küçük yaşlarda çırak olarak dükkâna gelmediğini, 80’li yıllarda civar köylerden gelen çırakların onların yerini aldığını, günümüzde ise bu açığı Suriyelilerin doldurduğunu ifade etmiştir:

“Babadan oğula aktarılan bir meslekti bizim burada bu iş. Şimdi devam eden yok. Bırak babadan oğula aktarılmasını yetişen çırak yok artık. Şimdi Suriyeliler geldi bizim buraya onlar çırak gibi geldi çalışıyorlar. Sonra civar köylerden 80’li yıllarda çırak olarak adamlar geldi öyle bir toparlandı. Ama şimdi kimse gelmiyor bizim buraya çırak olarak. Şimdi gezmişsindir dükkânları yok yani 8-10 yaşında bir tane çocuk. Bizim burada en genç bizim patronlar var başka yok” (K13, 65).

Genel olarak bakıldığında eskiden mutlaka babadan oğula aktarılarak devam etmekte olan ayakkabıcılık mesleği günümüz şartlarında bu devamlılığı sağlayamamaktadır. Mesleğe devam eden bazı erkek evlatlar olsa da gerek mesleğin geçirdiği değişimler sonucunda zaman içerisinde daha çok sermaye gerektirmesi gerekse ise sigorta sorunu ile Yeşilyuva’daki çoğu erkek evlat başka sektörlere yönelmektedir. Kimi katılımcılardan alınan cevaplar, ayakkabıcılık mesleğini icra eden babaların da evlatlarının bu işi devam ettirmelerinde istekli olmadıkları yönündedir.

Yeşilyuva’da çok uzun yıllardır babadan oğula aktarılarak devam etmekte olan ayakkabıcılık mesleğinde kullanılan malzemeler ve yapım aşamalarına ilişkin katılımcı yorumlarına aşağıda yer verilmiştir:

“Deri, taban, yapıştırıcı, çivi, kalıp vb. gibi malzemeler gerekir. Eskiden de böyleydi şimdi de öyle. Önceden kamyon lastiği vb. den taban yapılırmış şimdi hazır alınıyor, önceden kalıp tahta olurmuş çivi de şimdi plastik kalıp var ama aynı sonuç olarak malzemeler”(K16, 60).

K13 ve K17 kullanılan malzemelerin eski zamanlardan günümüze ne derece değiştiğini detaylı bir şekilde anlatmışlardır. Eski zamanlarda Yeşilyuva’da yapılan deri,

tahta çiviler ile tahta kalıplara kasılır, daha sonrasında ise ya kamyon lastiği tabalarla ya da kösele tabanlarla birleştirilerek ayakkabı imalatı tamamlanırdı. Günümüzde ise dışarıdan alınan deriler ve plastik tabanlar ayakkabı üretiminde kullanılmaktadır. Bu sürece ilişkin katılımcı yorumları şu şekildedir:

“Makine olmadan önce şu gördüğün lastik zemin var ya (Sayayı kestiği yeri gösteriyor) meşe ağacındandı. Bayağı kalın ve büyüktü. Biz deriyi sererdik üstüne. Kalıplar yapılırdı. O zamanlar Amerika’dan gelen kolilerin içi ziftli olurdu onlardan model kalıp çıkartırdık. Onlar kolay yırtılmazdı o yüzden onlarla yapardık. Sonra onları koyardık derinin üstüne böyle çevresinden bıçakla keserdik. Deri kesildikten sonra bu kesim yaptığımız bıçaklarda daha büyük bıçaklar vardır onunla elde inceltirdi derilerin kenarları. Çünkü bu kestiğimiz deriler birbirine dikilerek ayakkabının üst kısmı oluşurdu. O dikiş yapıldığında orantısız olmasın daha düzgün dikilsin diye birleşecek kenarları inceltirdi. Sonra bu şekilde bütün parçalar birleşir. Buna saya dikişi diyoruz biz. Bu aşamadan sonra artık model ortaya çıkar. Ondan sonra bu model kalıba kasılır. Kalıba çivilenir. Bak mesela eskiden o çiviler de kalıplar da tahtadandı. Şimdi plastik kalıplar demir çiviler var. Neyse o şekilde kalıplara monte edilir. Sonra ısınması lazım bu şekilde derinin şimdi fırınlara atıyoruz 1-2 saatte oluyor. Eskiden güneşe sererdik hep. Bu aşama da bittikten sonra tabanla monte edilirdi üst kısım. İşte eskiden kösele olur kamyon lastiği olur o tabanlar vardı onlarla dikilirdi. Yani kösele ile dükkânda yapılırdı. Kamyon lastiği oldu mu kadınlara giderdi. Onlar dikerdi. Şimdi hazır tabanlar var ilaç sürülüyor bir de presli makineler var hemen yapıştırılıyor. Pek zahmetliydi önceleri o tabanı dikmek. Neyse sonra bütün aşamalar biter ayakkabı temizlenir boyanır satışa hazır hale gelir” (K13, 65).

“Taban olur, deri olur. Deri genelde yurtiçinden İstanbul’dan falan geliyor buraya. Daha önceleri dedelerimiz burada hayvanın dışını temizleyip deri yaparlarmış. Eskiden taban da kamyon lastiğinden yapılırdı. Şimdi hazır tabanlar var plastik. Önceden dediğim gibi kamyon lastiğinden taban keserlerdi sonra deriyi elle o lastik tabana dikerlerdi. Çok zahmetliydi o zamanlar uzun sürerdi. Böyle böyle derken bu günlere geldik. Bunlar dışında ayakkabının içi için meşin kullanılırdı hayvanın ince derisidir bu. Eskiden ayakkabının kasıldığı bu plastik tabanlar var ya onlar yoktu tahta kalıpla vardı. çiviler de tahtadandı. Öyle bunlarla kalıba kasılırdı ayakkabı. Her sene daha da ilerledi iş bugüne geldi” (K17, 54).

K14, 1950’li yıllardan günümüze kadar ayakkabı üretiminde kullanılan malzemeleri sırasıyla detaylı olarak anlatmıştır. Yemeni ile başlayan ayakkabı üretiminde yıllar içerisinde kösele, kamyon lastiği, cızlama gibi taban türleri de kullanılmıştır. Günümüzde ise hazır tabanlar kullanılmaktadır. Bu sürece ilişkin katılımcı yorumu aşağıda yer almaktadır:

“Şimdi şöyle 60-65 civarı kamyon tekeri kullanıyorduk. 70-75 gibi cızlama başladı. Sonra 87 gibi japon kösele geldi. Tabii bunlardan önce ilk yemeni yapıyorduk. 1953-1954 yılları gibi yemeni yapardık. Kara lastik (kamyon tekeri) falan nice sonraları geldi 1965’den sonra başladı o tek tük olurdu hatta. Bundan 5-6 sene sonra cızlamaya geçtik. Dünya deriz biz ona. Cızlama naylonla yapılan bir tabandı. Deriyi kalıba kasardık sonra tabanı dikerdik önce küçük çiviler falan çakardık sonra ızgara ile gaz ocağı ile ısıtıp yapıştırırdık. Naylondan olduğu için erirdi o sıcakta ona cızlama derdik taban ve saya ayrılmasın diye. Bu sonraları sağlık yönünden sorun oldu. Lastik eriyor tabi şimdiki kadar kolay ve sağlam yapılmıyor o yüzden ilaç fazla kullanılıyor. O yüzden kiminin saçı döküldü kiminin başka bir şey ondan sonra japon meselesine girildi. Arkasından bunu da terk ettik şu anki duruma geldi. Böyle hızlıca anlattım ben tabii ama çok zaman aldı bu 20 sene falan oldu” (K14, 62).

K2 eskiden kullanılan malzemeler ile elde yapılan ayakkabı üretiminin yıllar geçtikçe zorlaştığını ve bu durumun satışları etkilediğini ifade etmiştir:

“Eskiden demirden kalıplar vardı şimdi tahta o kalıplar da. Demir kalıba küçük tahta çivilerle sayayı kalıba kasardık sonra tabana yapıştırırdık sayayı. 72 ile 80 arasında kara lastik dediğimiz kamyon tekeri ile taban hazırlıyorduk. Bunun yanında dünya vardı bu 80’e kadar aşağı yukarı devam etti. Bundan sonraları demode oldu ondan sonra kösele cinsi japon kösele gelmeye başladı 80’den 95’e kadar. 94-95 gibi Japon kösele de bitti. İşçilik de değişti tabi. Biz tamamen el işçiliği ile yaptığımızdan eskiden zorlamaya başladı. Satışlar da azaldı” (Katılımcı 2, 67).

Katılımcılar yıllar içerisinde ayakkabı üretiminde kullanılan malzemeler değişse de üretim aşamalarının değişmediğini, sadece her aşama için makinelerin üretime katıldığını ifade etmektedirler:

“Bak şimdi bu makine var ama aşamalar hemen hemen aynıdır hâlâ. Kullanılan bazı şeyler değişti bu meslekte aslında yaptığımız her aşama aynı sadece makineler ile yapıyoruz” (K13, 65).

“Bu aşamalar eskiden de aynıydı sadece makineler geldi eskiye göre tek fark bu. Mesela bu kesim presi falan yoktu önceden biz onu hep elde kendimiz bastırarak falan yapıyorduk çekiçle. Fırın yoktu güneşte bekliyordu ayakkabı. Sonra kuvvetli ilaçlar yoktu ayakkabının tabanı ver sayası elde dikilerek monte ediliyordu. Köyün gençleri elleri ile dikerdi. Ben çocukken öyle dikilirdi” (K3, 63).

“Ben derisini keserim sayacı alır gider onu sayacı diker sayacıdan monteye gider. Montede o adam kalıba çeker kalıptan sonra tabanı diker. Sonra en son halini alır. Yani deri, taban, çivi falan kullanılıyordu. Hâlâ aynı, tabi artık daha kaliteli” (K10, 76).

Genel olarak yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde, ayakkabıcılık mesleğinin Yeşilyuva’da ne zamandan beri yapıldığı tam olarak belirlenemese de tarihinin çok eski zamanlara dayandığı sonucuna varılmıştır. İlk başlarda dericilik/tabakçılık mesleği olarak bölgede başlayan zanaat yıllar içerisinde yerini ayakkabıcılık mesleğine bırakmıştır. Ayakkabıcılık mesleği bölgedeki varlığını babadan oğula aktararak korumuştur. Ancak son dönemlerde ortaya çıkan sermaye, sigorta vb. gibi sorunlar sebebi ile mesleğin aktarımında birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Her ne kadar arkadan yetişen nesil olmasa da günümüzde hâlâ varlığını sürdüren ayakkabıcılık mesleğinde, ayakkabı üretiminde kullanılan malzemelerin bir kısmı yıllar içerisinde değişiklik göstermiş fakat üretim aşamaları hâlâ aynı kalmış, sadece her aşama için makineleşme yaşanmıştır.

5.2.2. Katılımcıların Yeşilyuva’da Ayakkabıcılık Mesleğinde Yaşanan Makineleşme ve Değişen Mesleki İş bölümü Hakkındaki Görüşleri

Sanayi devrimi sonrasında şehirdeki makineleşme kırsal alanlardaki üretimi de etkilemiştir. Denizli kent merkezinde yaşanan fabrikalaşma ve gelişen seri üretim Yeşilyuva ayakkabı üretimi üzerinde de etkili olmuştur. Kentteki seri üretime yetişmekte güçlük çeken Yeşilyuva, ayakkabı üretiminde makineleşmeye geçmek durumunda kalmıştır. Makineleşme ile ayakkabı üretim aşamaları değişmese de üretim hızlanmış, meslek artık sermaye gerektiren bir hal almış ve mesleki iş bölümünde birtakım değişiklikler yaşanmıştır.

Katılımcıların kentteki fabrikalaşmanın Yeşilyuva’ya etkileri hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Fabrikalar çıkınca etkilendi bizim işler. Biz burada günde 10.000 çift çıkarıyoruz günlük tüm köy herkes satışını ayrı yapıyor falan. Adam dedi fabrikalar günde 10.000 çift çıkarıyor. Bu yüzden bizim satışlar düştü” (K2, 67).

“Biz çok gerideyiz şu an fabrikalardan. Köyün geneli eski sistemde çalışıyor. Makineleştik ama 10-15 sene geriden geliyoruz” (K8, 34).

“Etkilendi tabii. Mesela biz günde 100 çift yapıyorsak fabrika 1000 çift yapıyor. Çok etkilendi” (K14, 62).

Bazı katılımcılar, fabrikalaşma ile beraber gelen model çeşitliliği ve özellikle spor ayakkabıya talebin artmasının, Yeşilyuva ayakkabı satışını etkilediğini ifade etmişlerdir.

“Mesela ayakkabı fabrikaları ile adamlar spor vs. üretiyor bizim ayakkabıya talep azaldı tabii. Yani adam bakıyor fabrikasyon spor ayakkabılar daha çok hitap ediyor gençlere satıcı da fabrikalardan falan alım yapmaya başladı. Bizim pazarımızı da etkiledi” (K1, 52).

“Etkilendi, etkilenmez olur mu? Yani çeşitler arttı bir kere şimdi herkes spor ve benzeri ayakkabılar giriyor. Bizim yaptığımız ayakkabılar artık daha yaşlı kesime hitap etmeye başladı müşterimiz azaldı öyle olunca” (K18, 53).

“Tabii çok etkiledi. Mesela köydekiler bile spor ayakkabı giyiyor burada. Adam mesela ayakkabıcı burada o bile gidip fabrikasyon ürün alabiliyor” (K3, 63).

K5 ve K13 ise Yeşilyuva’daki ayakkabı üretimini kentteki fabrikalaşmanın değil, bölge esnafının döneme ayak uyduramayışından etkilediğini dile getirmişlerdir:

“Bana göre çok etkilenmedi. Yani eğer sen düzene ayak uydurursan etkilenmezsin senin müşterin belli pazarın belli. Talebe göre üretim yapabilirsen eğer seni etkilemez. Bak adamın dükkânında en az 25 çeşit model var şu an satışını yapıyor. Yani bizim burayı fabrikalaşma değil de döneme ayak uyduramayan esnafları etkiledi bence” (K5, 55).

“Hayır bence hiç kimse etkilemedi biz kendi kendimizi etkiledik. Döneme ayak uydurmayı başarırsan kimse etkileyemez seni. 15 sene aynı modeli çalışamazsın sen artık. Alırsa alsın vatandaş diye aynı modeli çıkartıp durdu bazıları. Dönem öyle dönem değil takip edeceksin geliştireceksin başka türlü olmaz. Talep ne bakacaksın. Yeniliklere ayak uyduramadık biz” (K13, 65).

Fabrikalaşmadan bazı katılımcılara göre doğrudan, bazılarına göre de dolaylı olarak etkilenen Yeşilyuva’daki ayakkabıcılık mesleği çağa ayak uydurmakta zorlanmış ve kentlerdeki seri üretimin hızına yetişebilmek için makineleşmek durumunda kalmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre, bölgede makineleşme 90’lı yıllarda başlamıştır. Yıllar içerisinde üretimin her aşaması için makineler, Yeşilyuva ayakkabı üretiminde kullanılmaya başlanmıştır. Makinelerin üretime katılmaya başladığı dönemler ile ilgili katılımcı yorumları aşağıda yer almaktadır:

“90’larda başladı diyebiliriz. Makineler 90’lı yıllarda gelmeye başladı. Ondan sonra daha seri bir üretim yapılır oldu burada” (K1, 52).

“Yani makineler yavaş yavaş 90’lı yıllarda girmeye başladı buraya öyle olunca da üretim biraz değişti. Yani daha seri üretim olmaya başladı” (K16, 60).

“90’lı yıllarda geldi bu makineler buraya o zamandan sonra da giderek çoğaldı” (K13, 65).

K5, Yeşilyuva’da yaşanan makineleşmenin fabrika tarzı bir makineleşme olmadığını ve makineler üretime katılsa bile el emeğinin ayakkabı üretiminde hâlâ varlığını koruduğunu ifade etmiştir:

“Makineleşme ile değişim başladı diyebiliriz onun da bir 20-30 senesi var. 90’lı yıllarda gelmeye başladı bu makineler. Makineleşme diyoruz ama bizim burada el gene değişiyor bu ayakkabıya bak öyle seri bir üretim değil” (K5, 55).

Katılımcı 18, makineleşme sonrasında ayakkabı üretiminin artık sermaye gerektiren bir iş haline geldiğini ve herkesin bu işi devam ettiremediğini söylemektedir:

“1990’dan sonra makineler gelmeye başladı buraya değişim o zamanlarda başladı. O zamandan sonra değişim başladı aslında. Dükkanlar kalabalıklaştı iş bölümü arttı üretim daha seri bir hale geldi. Aynı zamanda bu meslek sermaye gerektirmesi bakımından artık herkesin yapabileceği bir iş olmaktan çıktı. Para gerekiyor sonuçta makineleri alabilmek için” (K18, 53)

Yeşilyuva’daki her aşama için kullanılan makineleri K1 sırasıyla detaylı bir şekilde anlatmıştır:

“Aşamalarından bahsedeceksek makineli üretim ile eski elde üretim aşamaları aynı aşamalar hiçbir fark yok sadece her aşama için artık makine var. Şimdi bize ilk sıgır derisi gelir biz o deriyi keseriz. Ona saya kesme deriz biz. Evveli elle kesiliyordu bu. Şu lastiğin üzerinde (Önünde duran lastikten yapılmış kalın ve büyük şeyi göstererek), veya camın üzerinde ellerimizde küçük bıçaklarla kesilirdi. Bu plastik ya da camda yapınca bıçaklar bozulmazdı çünkü. Şimdi tabii makine çıkınca kesim preslerimiz var bizim onunla yapılıyor. Yerli üretim bu bendeki kesim presi. Bunların bilgisayarlıları da çıktı bizdekiler biraz geri kalmış modeller. Bu yani bilgisayarlılarda deri daha faydalı kullanılıyor daha hesaplı. Daha sonra kesilen derinin kenarlarına tıraş yapılıyor. Dikilirken ve yapıştırılırken fazlalık olmasın diye. Sonra saya makinelerinde dikim yapılıyor. Yani bu kesilen ve inceltelen deriler dikiliyor ve ayakkabının üstü oluşuyor kabaca. Eskiden de elde dikilirdi. Sonra kalıba kasılıyor çivilerle. Eskiden tahtadan ağır kalıplar varmış şimdi plastik. Daha sonra çivilerin olduğu yere yapıştırıcı süreriz biz daha sağlam olsun diye. Şimdi fırınlar var bizim onlarda 2 saat bekler ayakkabı bizim. Önceden güneşe sererlermiş fırın olmadığından. Sonra ısıdan dolayı daha kolay şekil alır deri. Isındı şekil aldı mı tamam çivileri sökersin yapıştırma ilacını iki

tarafa sürersin hem deriye hem ayakkabıya birbirine yapıştırırsın. Şimdi yapıştırma preslerimiz var onunla yapılıyor önceden tüpte ısıtıp yapıştırırlarmış. En son içindeki kalıbı çeker alırsın ve tamam ayakkabı oluşmuştur. Sonra işte temizlemesi boyanması vs. olur en son güzelleştirirsin yani ve satışa hazır” (K1, 52).

Özetle 1990’lı yıllarda başlayan Yeşilyuva ayakkabı üretimindeki makineleşme, fabrika tipi bir seri üretim bandından ziyade yarı makineleşme olarak açıklanabilmektedir. Yani makineler üretime katılsa da el emeğinin üretimden tamamen çıkartılmaması Yeşilyuva ayakkabı üretiminin atölye tipi üretim olduğunu göstermektedir. Yaşanan makineleşme ile bölgedeki ayakkabı üretimi hızlanmıştır fakat meslek daha fazla sermaye gerektiren bir hal almıştır. Bu nedenlerle her ayakkabıcı mesleğe devam edemeyip ya mesleği bırakmış ya da bir başka dükkânda usta olarak görev almaya başlamıştır. Bu noktada makineleşmenin Yeşilyuva’daki mesleki iş bölümünü etkilediği görülmektedir. Ayakkabı üretiminde değişen mesleki i şbölümü ve uzmanlaşma hakkında katılımcı yorumları aşağıda yer almaktadır:

“Bir kişi bilmedin iki kişi çalışıyordu. Bir usta deriyi keserdi, sayayı dikerdi, ayakkabıyı da dikerdi ama günde iki çift dikerdi üç çift dikerdi. Şimdi öyle mi? Sayacısı ayrı, dikişçisi ayrı, monte yapan ayrı derken derken çok daha kalabalık oldu dükkânlar” (K4, 59).

“Eskiden her usta her işi bilirdi mesela benim ustam bilirdi. Geçtiği zaman deriden saya mı kesilecek keser, tıraş mı yapılacak monte mi yapılacak yapılır. Sonradan gelen nesil yapmıyor. Benim işim monte yapmak mı onu yaparım diyorlar. Eskiden tek başına yapan usta çoktu. Sonra sonra daha da arttı iş bölümü. Eskiden bir dükkânda bir usta ve çırakları olurdu öyle şimdiki gibi çok kalabalık olmazdı” (K13, 65).

K17, eskiden her ustanı ayakkabı yapımındaki her aşamayı bildiğini, ancak günümüz makineleşmesinde her aşama için üretime katılan makinelerin hepsini öğrenmekte güçlük yaşadıkları için artık bir iş bölümünün ortaya çıktığını söylemektedir:

“O eski köyün içindeki dükkânlarda iki masa ancak vardı. Eskiden bir dükkânda bir usta vardı genelde. Bu dükkândaki her işi yaparım ben. Yani her usta her aşamayı bilir aslında. Ama tabii sonra makineleşme yaşanınca her aşama için olan makinelerin kullanılmasını öğrenemedik hepimiz. Mecbur herkes en iyi yaptığı işte ustalaşmak zorunda kaldı” (K17, 54).

K10, eski dükkânlar ufak olduğu için bir dükkânda çalışan usta sayısının az olduğunu ancak eskiden de her işin ayrı ustaları olduğunu fakat şimdiki gibi bir dükkânda değil, herkesin kendi dükkânında kendi işini yaptığını ifade etmektedir:

“Her işi bilen usta farklıydı. Mesela deriyi kesen böyle bir kalem keserdi yani. Her usta kendi işini yapardı. Bir dükkânın içinde bir masa vardı ufak onun etrafında en fazla 2-3 kişi çalışırdı. Her dükkânda farklı işler yapılırdı eskiden. Mesela bir dükkânda saya kesilirken bir diğer dükkânda kalıba kasılırdı” (10, 76).

Yani makineleşme sonrasında değişen üretim biçimi mesleki iş bölümü ve uzmanlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Hatta bu süreç içerisinde kadınlar da bu iş bölümüne katılmış ve ‘saraçlık’ olarak adlandırılan, ayakkabının ön tarafını dikme işini üstlenmişlerdir.

“Genelde kadınlar elde dikim işlerini yapıyor ama makinede çalışan kadınlar da var. Eskiden kadınlar şimdiki kadar etkin değilmiş” (K8, 34).

“Kadınlar son 10-15 senedir bu işin içinde. Atölyeleri var iki yan dükkânda orada saya dikimi yapıyorlar. Eskiden elle yapıyorlardı, hâlâ elle yapanlar var. Şimdi makine alıp dükkân açtılar kendilerine dikim yapıyorlar” (K1, 52).

Eskiden genellikle hem dükkân sahibi hem de dükkânın ustası aynı kişi olurmuş. Ancak mesleki iş bölümü ve uzmanlaşmanın artması ile beraber küçük dükkânlar birer atölyeye dönüşmüş ve bu atölyelerde birden fazla usta bir arada çalışmaya başlamıştır. Bu noktada usta ve patron birbirinden ayrılan birer olgu haline gelmiştir. Bu duruma ilişkin katılımcı yorumları aşağıda yer almaktadır:

“Şimdi yeni düzende patron var ama patron da ustadır. Yani her aşamayı bilir. Eğer patron bu işin her aşamasını bilmezse yapamaz zaten. Yani patron en azından her aşamayı görsel olarak bilir yapamasa da bir sorun olacağı zaman müdahale edebilir” (K18, 53).

“Eskiden bir dükkânın bir ustası olurdu o yüzden patronu da o olurdu. Yani yanında çalışan başka usta olsa da o da kendi çıraklıktan yetiştirdiği kişi olurdu. Şimdi artık ustalardan patron olanlar var. Bu patronlar da çıraklıktan yetişip usta oluyor. Ayrıldı yani usta ve patron birbirinden evet. Ama dediğim gibi patron da ustalıktan gelmedi sonuçta, bilir ayakkabı yapmasını” (K13, 65).

K10 ve K14, patron olan ustaların her aşamayı bilse de artık yapılan işi kontrol eden ve işin ekonomik kısımları ile ilgilenen bir rol üstlendiklerini, üretimi dükkânda çalışan ustaların yaptığını dile getirmektedirler:

“Eskiden aynı kişi oluyordu. Şimdi patron ayrı ama o da ustadır yani işini ustasına bırakıp da kendi ayrı oturan yoktur. İşin sahibi aslında işi bilen, işin her aşamasına hâkim olan, işin ekonomisini yöneten insan. Patron her aşamayı bilir yani. Eksiklerini ustanın o söyler kontrol eder işi” (K14, 62).

“Artık imalatı yapan usta oluyor satan ekonomik kısımları ile ilgilenen patron oluyor” (K10, 76).

Bütün bu mesleki değişimlerin etkileri ile birlikte Yeşilyuva’da aktif çalışan dükkân sayısı yıllar içinde azalmıştır. Görüşmeler sonucunda bu konu ile ilgili katılımcılardan elde edilen verilere aşağıda yer verilmiştir:

“Her evin altı dükkândı. Çarşıda 500 kadar dükkân vardı. Yeşilyuva’ya çık her evin altı dükkândı burada. Buraya 250 dükkân falan yapıldı zamanında. Ama şu an 100 tane anca çalışan vardır” (K7, 31).

“Eskiden çok aşırı dükkân vardı. Benim bildiğim 80’lerde 800-900 tane maliye kayıtlı esnaf var. Şimdi 100 esnaf yoktur maliye kayıtlı” (K16, 60).

K9 ve K17, artık mesleğin ekonomik bir sermaye gerektirmesi sebebi ile herkesin bu işi devam ettiremediğini, ya bu mesleği bırakıp gittiklerini ya da başkasının yanında çalışmaya başladıklarını, bu sebeple de Yeşilyuva’daki ayakkabı dükkânlarında azalmalar olduğuna ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Artık büyük esnaflar kaldı. Yapabilecek olanlar kaldı. Çünkü herkes bunun maliyetini kaldıramıyor. Kaldıramayanlar kalfa olarak devam etti. Kaldırabilenler dükkân açtı. Ötekiler başkasının işine girdi. Şimdi mesela ben birkaç kişi çalıştırıyorum. Birisi geliyor bir kısmını yapıyor çalışıyor. Eskidi kadar çok dükkân yok” (K9, 42).

“Köyün içinde olan her evin altında dükkân vardı eskiden. Yani azaldı sayı. Çoğu makineleri alamayınca ayak uyduramadı bıraktı gitti, ya da başkasının yanında çalışmaya başladı” (K17, 54).

Sonuç olarak, şehirdeki makineleşmeden etkilenen, Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleğinde, 90’lı yıllarda makineli üretime geçilerek seri üretimin hızına yetişebilmek amaçlanmıştır. Makineleşme sonrasında üretim biçimleri değişmiş, meslek daha çok sermaye gerektiren bir hal almış ve iş bölümünde artış görülmüştür. Bütün bunların etkisi ile her usta, mesleği kendi dükkânında devam ettirememiş ve küçük dükkânlardan daha geniş atölyelere taşınan üretimde, aynı atölyede birden fazla usta bir arada çalışmaya başlamıştır. Bu noktada dükkân sahibi ve usta olguları birbirinden ayrılmış, ustalar dükkân sahibinin yanında çalışan birer işçi haline gelmişlerdir. Ustalar ayakkabı

imalatı ile ilgilenirken, dükkân sahibi işin ilerleyişi ve daha çok satış kısımlarında yer almaya başlamıştır. Bütün bunların etkisi ile Yeşilyuva'da aktif çalışan dükkân sayısında düşüş olduğu görülmektedir.

5.3. YEŞİLYUVA'DAN KENTE GÖÇ

Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan makineleşme ile birlikte üretim biçimlerinde ciddi bir değişiklik yaşanmıştır. Bu değişimlerin ilk izleri kent merkezlerinde görülmüş, kent merkezleri sanayi ve ticaretin merkezi haline gelmiştir. Böylelikle kentlerde imkânlar artarken, kırsal alanlar önemini yitirmeye başlamıştır. Bu nedenle kırsal alanlardaki nitelikli genç nüfus kente göç etmeye başlamış ve kırsal alanlar niteliksiz yaşlı nüfusun hâkim olduğu yerleşim yerleri haline gelmiştir. Raventein (1885: 198-199) göçün mesafe ile olan ilişkisine değinmektedir. Yani bireyler çoğunlukla yaşanılan yere yakın olan sanayi ve ticaretin geliştiği kentlere göç etme eğilimindedirler. Göç etmeye karar vermede mesafeye ek olarak göç edilecek bölgedeki ekonomik, sosyal vb. imkânlar da önemlidir (Jansen, 1970: 11) Bu bağlamda Denizli kent merkezinde sanayinin gelişmesi ve imkânların artması ile birlikte Yeşilyuva'da Denizli kent merkezine doğru yoğun göçler yaşanmıştır. Bu kısımda ilk olarak; Yeşilyuva'dan kente yaşanan göçün yoğunluğuna, nedenlerine ve ne zaman başladığına, daha sonrasında ise göçün ayakkabıcılık mesleğine etkilerine, göç eden kesimin gitmeyi tercih ettikleri bölgelere, göç ettikleri yerde yaptıkları mesleklere ve Yeşilyuva'ya geri dönüş olup olmadığına ilişkin verilere yer verilecektir.

5.3.1. Katılımcıların Yeşilyuva'dan Kente Göçün Nedenleri Hakkındaki Görüşleri

Kent merkezlerinde gelişen sanayi ve ticaret ile artan imkânlar kent merkezlerini cazip mekânlar haline getirmiş, kırsal alanlardan kentsel alanlara kitlesel göçler yaşanmıştır. Bu noktada araştırmanın evrenini oluşturan Yeşilyuva'dan, çoğunluğu Denizli kent merkezi olacak şekilde, kentlere doğru göç hareketleri başlamıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, bölgeden kente doğru görülen bu göç hareketlerine ilişkin katılımcı yanıtları bu kısımda değerlendirilmiştir.

K11, Denizli kent merkezine göçün 1990'lı yıllarda başladığını ve o zamandan günümüze kadar nüfusun neredeyse yarı yarıya düştüğünü ifade etmiştir:

“1990'lı yıllarda başladı ama son 10-15 senede iyice arttı göç. Mesela bizim buranın nüfusu 7 bin falandı şimdi 4 bin vardır yoktur” (K11, 54).

K1, ise 1970'li yıllarda Avrupa'ya işçi göçünün olduğunu ancak Denizli merkeze göçlerin 90'lı yıllarda başladığını dile getirmiştir:

“Çok göç oldu buradan. 70'li yıllarda yurtdışına işçi olarak giden de oldu buradan ama asıl bundan 20-30 sene evvel Denizli merkeze gitmeye başladılar. Ondan öncesi bizim buradan giden pek olmazdı herkesin keyfi yerindeydi. Denizli'ye göçler başlayınca pek azaldı bizim buranın nüfusu” (K1, 52).

Yapılan görüşmeler sonucunda Yeşilyuva'dan Denizli merkeze çok yoğun bir göç yaşandığı, yıllar içerisinde Yeşilyuva nüfusunda ciddi bir düşüş olduğu anlaşılmaktadır:

“Bu bölgede çok göç yaşandı. Yeşilyuva nüfusuna kayıtlı 50.000 kişi olsa da buradaki nüfus 5.000 civarında ancak vardır. Çoğu gitti” (K12, 40).

“Sadece Denizli'de şu anda 7000 Yeşilyuvalı varmış. Antalya'da 1000 kişi çıkar Yeşilyuvalı. Yeşilyuva'da o kadar insan bulamazsın” (K6, 24).

Yapılan görüşmelerde bireylerin neden kente göç ettiği sorulduğunda; K13 ve K22, bazı esnafların meslekte yaşanan gelişmelere ayak uyduramadıklarını ve bu sebeple göç ettiklerini ifade etmiştir:

“Biz bu gelişmelere ayak uyduramadık ondan olmadı. Eh ayak uyduramayan vatandaş da bıraktı gitti ne yapsın? Genelde Denizli'ye gitti insanlar” (K13, 65).

“Yani şimdi herkes alamadı bu gelen makineleri. Alamayınca düzgün üretim yapamıyor, kazanamıyorsun da artık. Kazanamayan da bıraktı gitti Denizli'ye” (K22, 40).

K1 ise, göç edenlerin aile olarak gittiklerini, kentte bütün aile üyelerinin çalışıp para kazanabileceğini ve bunun insanlara cazip geldiğini söylemiştir:

“Şimdi giden aile olarak gidiyor. Ailede 4 kişi var diyelim, anne, baba ve iki çocuk, hepsi gidip giriyor bir fabrikaya işçi olarak. Böylelikle eve 4 maaş giriyor. Bu da aylık ortalama 10.000 TL yapar. Eh tabii daha mantıklı geliyor insanlara. Burada herkes o parayı

kazanamaz. Bakma şimdi kadınlar da çalışıyor diyoruz ama bizim burada kadınlar çalışmazdı önceden. Denizli'ye gidince onlar da çalışabiliyordu. Bunu düşünerek gittiler” (K1, 52).

K11 ve K18, göç edenlerin asgari ücretli ve sigortalı bir işe girebilmek için gitmeyi tercih ettiklerini dile getirmişlerdir:

“Denizli'ye gittiler genelde. Asgari ücretli, sigortalı bir iş bulan gitti hep. Eskiden burada kimsede sigorta olayı falan yoktu. İsteyen kendi kazandığından yatırır. Eh adam da onu yapmıyor. İlaç falan alamıyorduk. İyi kazanacaksın ki burada hem Bağ-kur yatırıp hem kendine para ayıracaksın. Kazanamayan yapamadı bunu, sigortam olsun bari diye gitti genelde” (K11, 54).

“Burada standart fabrika gibi aylık maaş veren yok. Çift başı kazandığın için her ay ne kadar kazanacağın belli olmaz. Bir de sigorta sorunu var. Fabrikada çalıştın mı bu sorunlar yok. O yüzden gittiler hep” (K18, 53).

K6, insanların Yeşilyuva'da ekonomik olarak durumu iyi olanların gitmediğini, para kazanamayanların gitmeyi tercih ettiklerini ifade etmektedir:

“İnsan para kazansa göç yapmaz. Şehrin çok artışı yok. Burada adamın kendi evi var pazar ucuz, köy uygun tarlası bahçesi var, şehirde bu olay yok. Şehirde 2000 lira maaş alan adam geçinemez. Çok zor. Artı bir şey koyamaz” (K6, 24).

Sonuç olarak; 1990'lı yıllarda Yeşilyuva'dan Denizli kent merkezine doğru yoğun göç hareketleri başlamıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, yaşanan bu yoğun göçlerin temel sebepleri; ayakkabıcılık mesleğinde birtakım değişikliklerin olması ve esnafın bu yeni düzene ayak uyduramaması, kentte bütün aile üyelerinin çalışabilme imkânlarının olması, kentte bir fabrikada, Yeşilyuva'da olmayan, asgari ücret ve sigorta imkânlarının insanlara cazip gelmesi vs. şeklinde sıralanabilmektedir.

5.3.2. Katılımcıların Yeşilyuva'dan Kente Göçün Sonuçları Hakkındaki Görüşleri

Kırsal alanlardan kent merkezlerine doğru yaşanan göçlerin birtakım sonuçları olmuştur. Giderek nüfusu yoğunlaşan kentlerin yanında kırsal alanlar da bu göçten etkilenmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre, Yeşilyuva'dan Denizli merkeze doğru yaşanan göçler sonucunda ayakkabıcılık mesleği bundan etkilenmiştir.

Bölgeden göç eden bireyler gittikleri yerlerde genellikle mesleği devam ettirmemiş başka sektörlerde istihdam sağlamışlardır.

K2, K11 ve K20 göç sonrasında mesleğe devam edecek insan yetişmediğini ve artık mesleğin devam etmesi noktasında endişeli olduklarını dile getirmişlerdir:

“Çalışacak adam bulunmuyor artık. Geriden gelen gidiyor durmuyor burada. Oğlanlar artık bu işi öğrenmiyor, mesleği de devam ettiremeyecekler” (K2, 67).

“Göç ayakkabıcılık mesleğini de çok etkiledi burada. Meslek bitecek artık yavaş yavaş, devamı gelmez gibi” (K11, 54).

“Bu meslek göçten çok etkilendi, Çalışacak adam yok artık burada” (K20, 49).

K6 ve K21, yetişmiş iyi ustaların da kente göç ettiğini ve artık çalışacak iyi usta bulma noktasında zorluk yaşandığını ifade etmişlerdir:

“Mesleği de etkiledi tabii. Artık istediğin işçiliği sağlayamıyorsun. Önceden 100 usta varsa şimdi 10 tane iyi usta kalmıştır. Çalışacak adam olsa seçebilirsin ama şu an seçemiyorsun” (K6, 24).

“Tabii etkilendi. Usta sıkıntısı çekildi, eleman sıkıntısı çekildi. Hep yetişmiş ve bu işi bilen insanlar gitti. En büyük kayıp o zaten” (K21, 55)

K10 ve K12, göç sonucunda Yeşilyuva ayakkabıcılık sektöründe ortaya çıkan eleman açığının Suriyeli çalışanlar ile kapatıldığını söylemişlerdir:

“Suriyeliler olmasa nasıl devam ederdi iş bilmiyorum. Onlar çalışıyor hep burada. Eleman yok zaten onlar dışında bulamazsın” (K10, 76)

“Ne çırak ne eleman yetişmiyor artık Suriyeliler olmasa çalışacak adam zor bulunurdu” (K12, 40).

K7 ve K8, Yeşilyuva’ya gelip ayakkabı sektöründe çalışmaya başlayan Suriyelilerin memleketlerinde de bu işi yapan ustalar olduklarını eklemişlerdir:

“Yani çok eleman bulma sıkıntısı çektik. Suriyeliler var şimdi. Bu gelenler de Suriye’de ayakkabı ustasıymış. Buranın ayakkabıcı olduğunu duyunca gelmişler buraya. Bugün Yeşilyuva’nın iş gücünü hep onlar taşıyorlar. Esnaf da mecbur çalıştırıyor onları. Eleman yok çünkü” (K7, 31).

“Suriye’den gelenler sayesinde eleman buldu burada esnaf. Onlar da gelmese devam etmezdi herhalde. Bu gelenler de zaten Suriye’de bu işi yapanlarmış” (K8, 34).

K14, Suriye’den gelip Yeşilyuva’da istihdam etmeye başlayan ayakkabı ustalarından, Yeşilyuva’da evlenerek kalanların da olduğunu ifade etmektedir:

“Şimdilerde çoğu dükkânda, ben Suriyeli çalıştırmam diyenlerde bile Suriyeliler çalışıyor. Önce İstanbul’a gitmiş bunlar sonra buraya. Kız bile alıp kalan oldu burada. Yani buraya gelenler de orada bu işi yapan insanlar aslında. Halep’den gelmiş bunların hepsi. Orada da işleri buymuş. Eh tabii eleman bulamayınca artık burada herkes Suriyelileri çalıştırmaya başladı. Yani bu işi bilen insanlar bunlar yönlendirme ile gelmişler buraya da” (K14, 62).

Yeşilyuva’dan kente göç eden bireylerin gittikleri yerlerde ayakkabıcılık mesleğini devam ettirip ettirmedikleri sorulduğunda ise katılımcılardan alınan yanıtlar şu şekildedir:

“Devam ettiren pek olmamıştır sanmam. Genelde fabrikaya girdiler, tekstil temizlik falan o tarz işler yaptılar” (K11, 54).

“Yok devam ettiren çok olmadı bence. Tekstil falan hep fabrikada çalıştılar (K6, 24).

K12 ve K20, kent merkezine göç ettikten sonra orada ayakkabıcılık mesleğine devam eden kesimin çok az olduğunu, genellikle başka sektörlerle yönelindiklerini ya da okumak için gidenlerin kaldıklarını dile getirmişlerdir:

“Gidip de bu mesleği sürdüren var mı çok ben bilemiyorum şimdi. Ettiren de olmuştur illa. Ama tabii çoğu başka işlerde çalışmak içi gidiyor. Okumaya gidip kalanlar oluyor, onlar da zaten kendi mesleklerini yapıyorlar” (K12, 40).

“Gidenlerin geneline baktığımızda en fazla %10’luk bir kesim bu işi yapmıştır oralarda. Geri kalanlar başka sektörlerde çalıştılar” (K20, 49).

K13, Denizli ve İzmir gibi kent merkezlerine göç edenlerin, oradaki ayakkabıcıların yanında işçi olarak çalışarak bu işe devam ettiklerini ancak kendi dükkânlarını açmadıklarını ifade etmektedir:

“Devam edenler oldu Denizli’ye İzmir’e gidip devam edenler oldu. Ama işçi olarak gittiler. Yani ayakkabıcıların yanında işçi olarak çalıştılar kendi işlerini kurmadılar. Çünkü istekleri sigortalarının olmasıydı. Bizim burada sigorta işi yoktu biz bir maliyeci falan geldi mi kaçardık burada. Yani sigorta o kadar iyi bir şey ki bunu yaşlanınca

anlıyorsun. İleriyi düşündü insanlar emekliliklerini falan bu yüzden gittiler” (K13, 65).

K2 ise, Denizli Kaleiçi’nde bulunan ayakkabıcıların büyük bir çoğunluğunun Yeşilyuvalı olduğunu iddia etmektedir:

“Ediyorlar. Denizli Kaleiçi esnafının neredeyse tamamı Yeşilyuvalı. Yani etmeyen de oldu tekstile giren de oldu” (K2, 67).

K15 ve K17, göç edenlerin el yatkınlığı sebebi ile genellikle tekstil fabrikalarında istihdam ettiklerini söylemektedirler:

“Tekstile girdi çoğu. El yatkınlığından olabilir. Şimdi burada küçüklüğünden beri ayakkabı yapıyor, dikeyor adam. Gidince fabrikada da iş yapabiliyor” (K15, 54).

“Vallahi devam eden de oldu da çoğunluğu tekstile girmiş bunların. El yatkınlığı da var herhalde ondandır. Makine kullanmayı falan biliyorlar. Fabrika da makine kullanmayı bilince alıyor” (K17, 54).

Katılımcılara, kente göç edenlerden geri Yeşilyuva’ya dönüş yapanların olup olmadığı sorulduğunda, geri dönüşün çok olmadığı anlaşılmaktadır.

“Geriye dönen 100 kişide 1 tanesidir. Çok nadir dönen var” (K12, 40).

“Yok dönen olmuyor. Çok az belki” (K11, 54).

K20, göç edenlerden geri dönenlerin olmadığını çünkü gidenlerin çoğunun sigortalı işlerde çalıştığını ve Yeşilyuva’da bu imkânın olmadığını anlatmaktadır:

“Çoğu dönmüyor. Çünkü sigorta yok. Herkes sigortalı işte çalışmak istiyor. Eh kente giden de sigortalı iş buluyor zaten. Neden dönsün adam” (K20, 49).

K13 ise, kente gidenlerin sadece sigortalı bir işte çalışıp emekli olup yaşlılıkta rahat etmeyi amaçladığını ve emekli olduktan sonra Yeşilyuva’ya geri döndüklerini ifade etmektedir:

“Çoğunluğu kaldı. Genelde sigortalı bir işe gireyim ileride emekli maaşım olsun diye gittiler zaten. Çalışanlar hep kaldı. Dönenler de emekli olduktan sonra döndü. Köyde yaşam güzel diye emekliliği burada geçirmek istediler” (K13, 65).

K17 de, aile olarak gidip çalışanların Yeşilyuva'ya dönmediğini ancak tek başına gidip asgari ücretle çalışanların ekonomik anlamda geçimlerini sağlayamayıp döndüklerini ifade ederken, okumaya gidip kalanları ayrı tutmaktadır:

“Yani kente gidip tek çalışan oldu mu yapamayıp döndüler. Tek asgari ücret nasıl yetecek olmadı. Ailecek çalışan olunca çok gerek duymamışlardır belki ama tek olunca yapamayıp dönen oldu. Dönünce de ne yapacak mesleğe devam etti çoğu zamanında. Şimdi giden gençler okuyup gidiyor onlar dönmez ama tabii önceden giden işçi olarak gittiği için dönen oldu” (K17, 54).

Özetle, Yeşilyuva'dan kente göç yaşanmasının ardından, ayakkabıcılık mesleği bundan son derece etkilenmiştir. Göçten sonra bölgede mesleği devam ettirecek bireylerin kalmaması ve yetişmiş, bilinen ustaların da kente göç etmesi sonucunda meslekte eleman açığı meydana gelmiştir. Şimdilik bu açık Suriyeli ustalar ile kapatılmış olsa da mesleğin gelecek nesillere aktarımı ve devamlılığı konusunda katılımcıların çoğunluğu endişelidir. Kente göç eden ayakkabıcılardan gittikleri yerlerde mesleği devam ettirenler olsa da, çoğu ayakkabıcı başka sektörlerle yönelmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen verilere bakıldığında göç edenlerin çoğunluğu, el yatkınlığı sebebi ile, tekstil sektöründe istihdam etmektedir. Göç edenlerden Yeşilyuva'ya, kentte emekli olup dönenler dışında, çok fazla geri dönüş yaşanmamıştır.

5.4. YEŞİLYUVA'DA KIRSAL KALKINMA ÇALIŞMALARI

Kentlerde sanayi ve ticaretin gelişmesi ile kentin sunduğu imkânların artması sonucunda kırdan kente yoğun olarak yaşanan göç, kent nüfusunun hızla artmasına ve aynı zamanda kır nüfusunun da hızla azalmasına sebep olmuştur. Kentler gelişirken, giderek gerileyen kırsal alanlar bölgeler arası dengesizliklere yol açmıştır. Nüfus yoğunluğu artan kentlerde artık imkânların yetersiz kalması nedeniyle bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu doğrultuda kırsal kalkınma politikaları geliştirilmiş ve kırsal alanların yeniden canlandırılması amaçlanmıştır. Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları 80'li yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Araştırma kapsamında cevap aranan sorulardan bir tanesi de Yeşilyuva'da kırsal kalkınma anlamında ne gibi çalışmaların yapıldığıdır. Bu kısımda Yeşilyuva'daki kırsal kalkınma ile ilişkili veriler ışığında bölgedeki kırsal kalkınma çalışmaları değerlendirilmiştir.

5.4.1. Katılımcıların Yeşilyuva Ayakkabıcılar Sanayi Sitesi Hakkındaki Görüşleri

Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimler sebebi ile mesleğin kalkındırılabilmesi için mekânsal bir değişikliğe ihtiyaç duyulmuştur. Yeşilyuva’da ayakkabıcılık mesleği, iş bölümünün artması ve üretime katılan makinelerin dükkâna sığmaması sebepleri ile artık evlerin altındaki küçük dükkânlarda sürdürülemez hale gelmiş ve daha geniş mekânlara ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu noktada bölge esnafı birleşip bir kooperatif kurarak sanayi sitesi yapımına başlamıştır.

“Kooperatif kuruldu onlar yaptırdı bu sanayi sitesini” (K16, 60).

“Bir kooperatif kurdu ayakkabıcılık bir araya gelip. Başkan, başkan yardımcısı falan seçtiler zamanında. Öyle o kooperatif aracılığı ile yapıldı bu sanayi sitesi” (K1, 52).

K5, K13 ve K17, 1985’te esnafın kendi isteği ile bir araya gelip, devlet desteği olmadan, yalnızca kredi çekerek sanayi sitesinin yapımına başladığını dile getirmişlerdir:

“Aslında inşaatına 1985’te başlandı. Esnaflar birleşti kooperatif adı altında devletten kredi çekildi de öyle yapıldı burası” (K5, 55).

“1985’te başladı buranın yapımı. Devlet desteği ile yapıldı diyemeyiz, kredi çekildi” (K13, 65)

“Kooperatif yaptırdı burayı. 1985’te devletten kredi çekildi öyle yapılmaya başlandı. Kooperatif geri kalan esnafı da ikna etti” (K17, 54).

Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere, Yeşilyuva’da sanayi sitesinin yapımı 1985’te başlamış olsa da esnafın taşınması 2000’li yıllarda gerçekleşmiştir.

“2003 yılında taşındık biz buraya. 2000 yılında dükkânlar bitti gelebilirsiniz dediler bize” (K1, 52).

“2000 yılına kadar köyün içindeki dükkânlardaydık. Sonra 2000lerin başında taşındık buraya” (K22, 40).

“2000’lerin başında anca bitti inşaatı buranın 15 sene sürdü. Yani bu sanayi sitesinin geçmişi öyle çok da eski değildir 10-15 senesi ancak var” (K24, 42).

Katılımcılara sanayi sitesinin yapımına neden ihtiyaç duyulduğu sorulduğunda çoğu katılımcı, artık üretimde kullanılan makinelerin eski küçük dükkânlara sığmadığı ve makineleri almadan üretim yapmanın da çok zor olacağını söylemişlerdir. İlgili katılımcı yorumları şu şekildedir:

“Bizim o evlerin altındaki dükkânlar çok küçüktü. Makineler sığmadı oraya. Mecbur aldı çoğu ayakkabıcı makineleri mecbur nasıl üretecek makine olmadan artık? Mümkün değil. Başlarda birkaç makine vardı o zamanlar biraz idare ettik ama sonra olmadı yeni bir yere ihtiyaç duyduk” (K14, 62).

“Günümüzde o dükkânlara sığmak mümkün değildi. Görsen o kadar küçüktü ki iki usta ve çırakları aynı anda zor sığardı. İki masayı ancak sığdırıyorlardı o kadar makine nasıl sığsın? E makineleri almayayım desen olmaz. Makine olmadan üretim yapamazsın artık” (K18, 53).

K10 ve K23, artık ayakkabı üretiminde kullanılmaya başlanan kuvvetli yapıştırıcıların küçük ve havalandırması olmayan dükkânlarda, çalışanlara zarar vermesinin de mekân değişikliğine ihtiyaç duyulmasında etkili olduğunu dile getirmektedirler:

“Yani şimdi eskisi gibi değil, ayakkabı sağlam olsun diye daha çok ilaç kullanılıyor. Bizim küçük dükkânlarda da havalandırma falan yoktu. Çok kişi zarar gördü böyle olunca. Daha geniş ve havalandırması olan dükkânlar gerekiyordu” (K10, 76).

“Şimdi bizim zamanımızda daha küçük yerde yapılabiliyordu bu iş. Şimdi tabi makineler falan geldi dükkânlara sığmaz oldular. Bunun yanında bir de kullanılan ilaçlar kötü etkiledi insanları. Havalandırması olan bir yer istedi çoğu” (K23, 72).

K8 ve K26, ayakkabıcılık mesleğine devam etmekte olan bütün esnafın sanayi sitesine taşındığını, köyün içinde ancak 1-2 dükkân kaldığını çünkü o küçük dükkânlarda seri üretimin yapılmasının mümkün olmadığını ifade etmektedirler:

“Kalmadı köyün içinde hiç dükkân. Gez bak öyle göremezsin. Önceden bütün evlerin altı dükkândı hepsi. Şimdi yok. Hepsi geldi buraya. Yapamaz çünkü orada adam. Sadece tek başına neyi nasıl yapsın küçük dükkânlarda” (K8, 34).

“İşe devam edecek olan herkes geldi sanayi sitesine. Bak bizim dükkânlar nasıl kalabalık, kaç kişi çalışıyor, kaç makine var. Bu kadar adamı bu kadar makineyi sığdıramazsın o dükkânlara. Eh bunlar olmadı mı da olmaz artık burada üretim” (K26, 60).

Görüşmelerden elde edilen verilere bakıldığında, sanayi sitesinde aktif çalışan dükkânlar olsa da inşaat aşamasında çekilen kredi borcunu her esnaf ödeyemediği için hiçbir dükkânın tapusunun hâlâ alınmadığı anlaşılmaktadır.

“Yani 1985 gibi başladı buranın yapımı. Geldik çalışıyoruz ama hâlâ tam bitti denilemez bence. Daha hâlâ almadık tapuları. Yakında borç kapanacak tamamen diyorlar o zaman alacağız inşallah” (K18, 53).

“Yani kredi ile yapıldı burası sonuçta, her esnaf da ödeyemedi borcunu, tapular yok o yüzden” (K3, 63).

K22, her esnafın payına düşen kredi borcunun ödeyememesinin sebebini, ayakkabıcılık mesleğini yapan herkesin eskisi kadar para kazanamıyor oluşu olarak açıklamaktadır:

“Baktığında kaç esnaf iyi kazanıyor ki burada bugün. Eskisi gibi değil artık. O yüzden adam ancak kendini geçindiriyor. Nasıl ödesin kredi borcunu. Eh öyle olunca da tapular gelmiyor (K22, 40).

K26 ise, esnafın bu borçları ödemekte zorlandığını söylemekte ve bu nedenle devlet desteği ile tapuların sahiplerine verilmesinin gerekliliğini dile getirmektedir:

“Bak bu sanayi sitesinde hiç devlet desteği olmadı bizim buraya. Halk kendi birleşti yaptı. Mecbur kredi çekildi o dönemden de borçlar kaldı. Olmadı ödeyemedi insanlar. Öyle olunca da alamadı kimse tapusunu hâlâ. Devlet yardım etmeli” (K26, 60).

Özetle, Yeşilyuva’da değişen üretim biçimleri ve iş bölümü sebebi ile artık ayakkabı üretimi için kullanılan evlerin altındaki küçük dükkânlar işlevsiz hale gelmiş, bir mekân değişikliği ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda esnaf birleşip bir kooperatif kurmuş ve Yeşilyuva Ayakkabıcılar Sanayi Sitesi bir devlet desteği olmadan, kooperatifin kredi çekmesi ile yapılmıştır. 1985 yılında yapımına başlanan sanayi sitesinin inşaatı 2000 yılında tamamlanmış ve esnaflar 2000’li yılların başında sanayi sitesine taşınmaya başlamıştır. Ancak üzerinden yıllar geçmesine rağmen çekilen kredi borçları tamamlanamamış ve bu sebeple dükkânların tapuları alınamamıştır. Katılımcılar bu konuda bir devlet desteğinin gerektiğini dile getirmişlerdir.

5.4.2. Katılımcıların Yeşilyuva Ayakkabıcılık Mesleğinin Kalkınmasına İlişkin Görüşleri

Yapılan görüşmelerde katılımcılar ayakkabıcılık mesleğinin kalkındırılması için sanayi sitesi dışında bir çalışma olmadığını, kırsal kalkınma noktasında devlet desteğinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcı yorumları aşağıda yer almaktadır:

“Devletin hiç yardımı, yatırımı olmadı bizim buraya” (K1, 52).

“Yok yok hiç desteği olmadı devletin buraya. Sadece isteyene kredi veriyor. Onu da sen ödüyorsun zaten” (K18, 53).

K16, dünyada sadece ayakkabıcılık mesleği ile uğraşan üç köyden birisinin Yeşilyuva olduğunu, bu yüzden Yeşilyuva'nın önemli bir yer olduğunu ve devletin buraya yatırım yapması gerektiğini dile getirmiştir:

“90 yılında yabancı bir ayakkabı ustası geldi bizim buraya. O söylemişti, dünyada üç örnek varmış bizim burası gibi; Türkiye, Hindistan ve İtalya. İtalya ve Hindistan'da da bizim gibi olan, sadece ayakkabıcılık yapan köyler varmış. Ayakkabı her yerde yapılıyor evet ama böyle tüm köyün ayakkabıcı olduğu üç yer varmış. Çok enteresan. Değerli bir yer burası, dikkat çekici yani. Devletin yatırım yapıp geliştirmesi lazım bizim burayı. Meslek kaybolur giderse çok yazık” (K16, 60).

K3 ve K26, Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğinin kalkınması için devletin bölgeye ayakkabı ile ilgili bölümlerin olduğu bir meslek lisesi ya da meslek yüksekokulu açabileceğini, böylelikle gençlerin hem okula devam edip hem de ayakkabıcılık mesleğini öğrenebileceğini, aynı zamanda mesleğin daha da profesyonelleşeceğini iddia etmektedirler:

“Yani devletin desteği kredi desteği veriyor sadece başka yok. Mesela ben yönetici birisi olsam böyle bir yere olan mesleğin en azından 2 yıllık meslek yüksekokulunu falan getiririm. En azından profesyonelleşmesi açısından olabilir. Veya hiç değilse meslek lisesi açarım ayakkabıcılık bölümü açılır en azından çevreden bizim köyden girer çocuklar okur. Hem işi öğrenir hem okul hayatına devam eder. Burada da meslek devam eder böylece” (K3, 63).

“Bak bizim buraya lise açtılar. Ama normal düz lise. Neden meslek lisesi değil? Ayakkabıcılığı kalkındırmak için devletin buraya meslek lisesi açması lazım. Öyle olursa çırak da yetişir. Çocuklar okudukları için artık gelmiyorlar dükkânlara. Eğitim zorunlu 12 sene. Tamam o zaman buraya ayakkabıcılık mesleğinin de öğretildiği bir meslek lisesi açılabilir. Hem civar köylerden de çocuklar gelip bu işi öğrenebilirler orada. Devlet hiç destek olmadı buraya hiç. Bunun gibi şeyler yapılmalı” (K26, 60)

K5, ayakkabıcılık mesleğinin kalkınması için devletin üretimde kullanılan makinelerin alımında esnafa destek olmasının ve esnafında birleşerek o makineleri ortak kullanabilmesinin, mesleği ileriye taşıyacağını düşündüğünü ifade etmiştir:

“Yok valla devletin bir desteği olmadı bizim buraya. Herkes kendi makinesini almaya çalıştı. Aslında benim şu dükkân benim gibi çalışan 5-6 kişiye yeter. Devlet böyle ortak makineler verse biz de birleşebilsek çok kazanacaktık da olmadı” (K5, 55).

K25, Yeşilyuva’da ayakkabıcılık mesleğinin kalkındırılması için esnafın birlik olup örgütlenmesi gerektiğini ancak Yeşilyuva’da esnafın buna yanaşmadığını dile getirmiştir:

“Şimdi artık bu mesleği daha iyi yerlere getirmek istiyorsak birlik olmamız şart. Ama bizim burada olmuyor o. Kooperatifleşme falan beceremiyor bizim buranın esnafı. Burada herkes patron, ortak iş yapamıyorlar” (K25, 36).

K1, Yeşilyuva’da mesleki örgütlenme hakkında, sadece sanayi sitesi yapılacağı zaman bir kooperatif kurulduğunu fakat artık bir işlevinin kalmadığını, onun dışında ayakkabıcılık özelinde bir örgütlenme olmadığını, genel olarak esnaf odalarının olduğunu ancak onun da esnafa tek katkısının kredi çekme konusunda kolaylık sağlamak olduğunu söylemektedir:

“Sanayi sitesi yapılacağı vakitlerde ayakkabıcılar bir araya geldi bir kooperatif kurdu ama sadece site inşaatı içindi o. Onun dışında ayakkabıcılığa bir katkısı olmadı. Sonra da başka bir kooperatif sendika vs. girişimi olmadı burada. Evet esnaf odamız var ama o da sadece ayakkabıcılık ile ilgili değil. Genel tüm Yeşilyuva esnafı için. Esnafın Halkbank’tan kredi çekmesine katkı sağlıyor o da bir tek” (K1, 52).

K16 ve K24, Yeşilyuva ayakkabıcılarının örgütlenme konusunda sıkıntı yaşadıklarını, herkesin kendi işinin patronu olduğunu ve bu sebeplerle birlik olma noktasında sıkıntı çektiklerini dile getirmişlerdir.

“Bir sanayi sitesi kurulacağında birlik olundu o kadar. Başka yok. Bizim meslekte olmaz zaten ben bunu iddia ediyorum. Herkesin sermayesi farklı şimdi. Ortak bir iş yapalım dedik mi olmaz. Herkesin cebinden aynı para çıkmaz yani anlaşamazlar o yüzden” (K16, 60).

“Ya mesleği ileri taşımak için birlik olmak şart ama bizim burada olmaz o. Çünkü herkes patron. Öyle olunca ortak bir fikirde buluşmak zor oluyor. Bak şimdi burada iyi iş yapan 2-3 esnaf var onun dışında kimse eskidi gibi değil. Birleşme olsa aslında ya da bir destek olsa herkes kazanır. Ama olmadı. Ne bir devlet desteği oldu burada, ne de esnaf birleşebildi. Bir tek işte sanayi sitesi yapılacağına birlik olundu o da tam olmadı hâlâ borç ödeniyor” (K24, 42).

K1 ve K18 ise Türkiye Ayakkabıcılar Federasyonu’nun Yeşilyuva’ya çok ciddi bir desteği olmasa da bölgedeki ayakkabıcıların meslek ile ilgili sertifikalar alması ve fuarlara gitme noktasında katkı sağladığını ifade etmişlerdir:

“Türkiye genelinde ayakkabıcılar federasyonlarının da pek bir katkısı çok olmadı buraya ama fuarlar oluyordu bazen oralara gidelim diye otobüs falan gönderiyorlardı” (K1, 52).

“Türkiye genelinde olan bir ayakkabı federasyonu var. Onların bize ilgisi var. Yani eğer isteyen ayakkabıcı olursa onları İstanbul’a eğitime götürüyor. Sertifika olmasını sağlıyor. Fuarlara katılmak istersek de destekleri oluyor” (K18, 53).

Katılımcılar Yeşilyuva’da bir ayakkabı fabrikası kurma noktasında herhangi bir devlet desteğinin bulunmadığını ve esnafın da kendiliğinden örgütlenerek bir fabrikalaşma girişiminin olmadığını söylemektedirler.

“Burada fabrikalaşabilsek aslında seri üretim yapıp Yeşilyuva ayakkabılarının adını daha çok duyurabilirdik ama olmadı. Zaten buranın esnafı da istemez. Herkesin sermayesi aynı değil. Herkes aynı parayı çıkarıp koyamaz. Hadi koydu diyelim. Ortak iş yapılmaz burada. Kimse ortak olmaya yanaşmaz” (K20, 49).

“Valla bizim burada ayakkabıcılık ile ilgili bir fabrikalaşma falan olmadı. Aslında bizler de artık küçük fabrika gibi olduk makineler var her yerde. Ama işte fabrikalaşma olmaz burada. Adamın tek başına gücü yetmez. Ortak olmak lazım öyle bir yatırım için ya da devlet desteği. İkisi de olmadı burada” (K25, 36).

“Bizim buranın esnafı patronudur. Öyle ortak iş yapmaya gelemiz. Fabrika kuralım desen en az 4-5 iyi kazanan adamın bir araya gelmesi şart. Eh o da olmaz yürümez yani öyle. Herkes alışılmış kendi işinin başında olmaya. İşine karışan biri oldu mu sevmez bizim esnafımız” (K23, 72).

K2 ve K15, Yeşilyuva’da ayakkabıcılık üzerine olmasa da 1972 yılında dericilik üzerine bir fabrika kurulduğunu ancak kısa süreyle çalıştığını, daha sonra fabrikayı kuran ortakların anlaşamadığını ve fabrikanın kapatıldığını anlatmışlardır:

“Bak Yeşilyuva esnafının örgütlenip bir iş yapamayışına örnektir deri fabrikası. 70’li yıllarda bir iki ayakkabıcı baktılar bizim mesleğin ilerisi sıkıntılı ortak olup bir deri fabrikası kurdular buraya. Ama çok sürmedi kapandı geri. Ortaklık işini beceremediler. Şimdi milyonluk makineler duruyor öyle kaldı” (K2, 67).

“Bizim burada kimse birlik olmaz. Bak 1972 senesinde birkaç ayakkabıcı ortak oldu da deri fabrikası açtı. Ama olmadı işte devam edemediler. Adamlar alışık tek başına kendi işini yapmaya. Şimdi makineler orada eskiyor kendi kendine” (K15, 54).

Özetle yapılan görüşmeler sonucunda, Yeşilyuva’da ayakkabıcılık mesleğinin kalkınması için herhangi bir devlet desteğinin yapılmadığı, ayakkabı esnafının da sanayi sitesi yapımı dışında örgütlenerek mesleği kalkındırmak için herhangi bir girişiminin

olmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar mesleğin kalkınması için devletin, bölgeye ayakkabıcılık ile ilgili eğitim veren bir kurum açabileceğini, böylelikle yeniden çırak yetişeceğini ve mesleğin profesyonelleşmeye başlayacağını, bunun dışında üretimde kullanılan makinelerin alınmasında esnafa destek olabileceğini ifade etmişlerdir. Devlet desteği dışında, mesleğin kalkınması için esnafın da örgütlenmediği görülmektedir. Sanayi sitesinin yapılması için kurulan kooperatif site inşaatından sonra işlevsiz kalmış ve bölgede ayakkabıcılık konusunda başka bir mesleki örgütlenme yaşanmamıştır.

5.5. YEŞİLYUVA'DA KIRSAL YAPISAL DÖNÜŞÜM

Yıllar içerisinde kentte artan nüfus ve bunun etkisi ile gelişen kırsal kalkınma politikaları ile birlikte kırsal alanlarda birtakım değişimler yaşanmıştır. Kırsal kalkınma ile ekonomik anlamda kalkınması amaçlanan bölgelerde yaşanan değişimler, sosyo-kültürel anlamda da değişimleri beraberinde getirmiştir. Kente katılan ya da sanayileşmenin yaşandığı kırsal alanlarda kentsel alanın izleri görülmeye başlanmış ve kırsal yapılar bundan etkilenmiştir. Yani modern toplum yapısına ait olan sosyal, kültürel, ekonomik ve toplumsal yapılar toplumun birçok kesimine ulaşmıştır. Toplumun her kesimindeki bireyler birbirleri ile daha sık temas etmeye başlamış böylece merkez olan kentlerdeki yapılar çevre olan kırsal alanlara sirayet etmeye başlamıştır (Gülener, 2006: 38; Shill, 2002: 86). Yeşilyuva bölgede hâkim iş kolu olan ayakkabıcılık mesleği sebebi ile uzun yıllardır çevre ile etkileşim içinde olan bir kırsal alandır. Yıllar içerisinde yaşanan mesleki değişimler bu etkileşimi de şekillendirmiştir. Bu bölümde Yeşilyuva'da bulunan toplumsal, kültürel, sosyal ve ekonomik yapıların değişen üretim biçimlerinden ve kentten ne derece etkilendiğine ilişkin veriler analiz edilmiştir.

5.5.1. Katılımcıların Yeşilyuva'nın İdari Yapısı Hakkındaki Görüşleri

Yeşilyuva 1908 yılında kasaba olmuş ve böylece Yeşilyuva Belediyesi bu tarihten itibaren faaliyetlerine başlamıştır (Caner, 1986: 20). Katılımcılardan elde edilen bilgilere göre Yeşilyuva 2012 yılında mahalle statüsüne geçmiştir. Yeşilyuva'da belediyenin kurulduğu tarihe ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“1900’lü yılların başında belediye olmuş burası. Sonra da mahalle oldu” (K23, 72).

“Tam 1908 yılında kasaba olmuş. Kasaba olunca belediye gelmiş buraya. Ondan önce köydük biz. Geçtiğimiz yıllarda da mahalle oldu işte” (K10, 76).

K26 Yeşilyuva’nın belediye olmadan önce de önemli bir yerleşim yeri olduğunu ancak belediye olduktan sonra daha da geliştiğini ifade etmiştir:

“Belediye gelmeden önce de o zamanlarda önemli bir yermiş bizim burası hep. Gelişmiş yani çevre yerlere göre. Sonra 1900’lerin başında belediye olmuş. Belediye olunca ödenek falan var daha iyi olmuş daha da gelişmiş” (K26, 60).

1995’ten beri meclis üyeliği yapmakta olan K16, 1908 yılında Yeşilyuva’da belediye kurulduğunu ve belediyenin 2012 yılına kadar bölgeye çok hizmetlerinin olduğunu dile getirmiştir.

“Bak şimdi 1908’de ilk belediye olmuş burası. 2012 yılına kadar da öyle devam etti. Belediye varken çok iyiydi bizim burası. Yol falan hep belediye varken yapıldı buraya. Hizmeti çoktu. Mahalle olunca geriledi” (K16, 60).

K3 ve K13, Acıpayam-Yeşilyuva yolunun 1940’lı yıllarda, bölgenin kendi caddelerinin de 2000’lerde belediye desteği ile asfaltlandığını anlatmışlardır:

“Bak bizim Acıpayam yolu çok kötüydü önceden öyle çok aracı olan da yoktu zaten. İşte 40’lı yıllarda yanlış bilmiyorsam yapılmış ilk yok. Belediye çok destek vermiş o zamanlarda o yolun yapımında. Hatta bizim köyden insanlar da para vermiş yapılınsın diye para veremeyenler de yolun yapımında çalışmış. Öyle anlatırlardı. 2000’li yıllarda da köyün içerisinde bulunan caddeler asfaltlandı. Çoğu yolumuz asfalt oldu” (K3, 63).

“1940’larda yapılmış Acıpayam yolu. Şimdi makas diyorlar ya işte oraya kadar olan yok. İlk Karahöyük’e kadar yok varmış. Sonra bizim buradan oraya kadar yol yapmışlar da bizim de Acıpayam’a ulaşım kolaylaşmış. Belediye zamanında çok iyiydi o açıdan yapıyordu yani pek çok şey. Mesele 2000 yılında köyün tüm caddeleri asfalt oldu. Birkaç ara sokak vardır taş olan şimdi” (K13, 65).

K10 Yeşilyuva’nın eskiden beri çok büyük bir yerleşim alanı olduğunu, çok fazla caddesinin bulunduğunu ve yıllar içerisinde bu caddelerin sayısının arttığını aynı zamanda da yolların iyileştiğini ifade etmiştir:

“Bizim köy hep çok büyüktü. Belediye olmadan önce de büyük bir yerdi yani. Çok cadde vardır bizim köyde. Ama bilinen üç cadde vardır.

İlki Şu Kavakaltı dedikleri park var ya oraya giden Şu caddedir. Sonra onun arkasına iki cadde daha çok iŐlek kullanılır oldu. Şimdi bir yol daha yaptılar dört oldu. Ama dediğim gibi eskiden de çok büyüktü. Sadece çok düzgün değildi yollar. Belediye döneminde hepsi yapıldı” (K10, 76).

Katılımcılar altyapı hizmetlerinin de Yeşilyuva Belediyesi kurulduktan sonra bölgeye geldiğini dile getirmişlerdir:

“Bizim buraya elektrik su falan hep belediye döneminde gelmiş” (K11, 54).

“Eskiden beri var bizim burada elektrik falan. Belediye olduktan sonra yapılmış hepsi” (K24, 42).

K23 çocukluğunda Yeşilyuva’da elektrik olduğunu ancak günün belli saatlerinde kullanılabildiğini, tam olarak elektriğin 70’li yıllarda geldiğini anlatmıştır:

“Benim çocukluğumda da vardı elektrik ama biz gündüz kullanırdık akŐam kesilirdi. 1970’li yıllarda tam olarak geldi” (K23, 72).

K2 ve K14 Yeşilyuva’da evlere su aboneliğinin 1950-1960 yılları arasında geldiğini ifade etmişlerdir:

“Ben kendimi bildim bileli su vardı evlerde. Ama büyüklerimiz anlatırdı önceden çeşmelerden falan taşırlarmış. Yani gene su varmış ama evlere abonelik yokmuş. 50-60 yılları arasında su boruları döŐenmiş de evlere su gelmiş” (K2, 67).

“1950-60 yıllarında su gelmiş evlere. Önceden herkes taşırmış suyunu” (K14, 62).

Katılımcılara Yeşilyuva’da eğitim hizmetleri sorulduğunda ise bölgede eğitimin çok eski zamanlardan beri önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

“Bizim burada eğitim hep önemliydi. Önceden medreseler falan varmış. Çok adam yetişmiş buradan. Daha hâlâ herkes çocuğu okusun etsin ister yani” (K18, 53).

“Yeşilyuva’dan çok okumuŐ adam çıkmış eskiden. Hatta devletin önemli yerlerinde de çalışmışlar. Eğitim önemlidir burası için. Ayakkabıcı olsa da okurdu kafası olan eskiden de bizim burada” (K10, 76).

K21 Yeşilyuva’da eğitim hayatının çok eski zamanlardan beri önemli olduğunu, Yeşilyuva’lı yetişmiş gençlerin önceden de devletin önemli kademelerinde yer aldığını ve Yeşilyuva için eskiden “hocalar diyarı” dendiğini dile getirmiştir:

“Bizim buradan çok adam yetişmiş. Osmanlı zamanında da İstanbul’a gidip devletin önemli kademelerinde çalışan çok olmuş. Hatta bak bizim köy için hocalar diyarı derlerdi. Düşün o kadar adam yetişmiş buradan eğitilmiş. Daha hâlâ önemlidir eğitim. Herkes okutmaya çalışır çocuğunu” (K21, 55).

K10, Yeşilyuva’da eğitim hayatının Cumhuriyet döneminden önce de çok önemli olduğunu ve çok sayıda medrese bulunduğunu, Cumhuriyet’in ilanından sonra ise 1960-80 yılları arasında Yeşilyuva’da tüm eğitim kademelerinde okulların da yapıldığını ifade etmiştir:

“Çok medrese varmış bizim burada önceden. Cumhuriyet’ten sonra da okul yapılmış. 1960’larda yapılmış ortaokul binası. Daha sonra 1980’lere kadar ilkokul lise hepsi yapılmış. Bizim buranın gençleri çok zorluk çekiyordu Acıpayam’a git gel yaparken okumak için önceleri” (K10, 76).

K26, şu an Yeşilyuva’da bir adet ilkokul, bir adet ortaokul ve bir adet çok programlı lise olduğunu ancak bölgede ayakkabıcılık bölümünün olduğu bir meslek lisesinin de olabileceğini dile getirmektedir:

“Bizim burada ilkokul, ortaokul, lise hepsi var. Çevreden çok okumaya gelen oluyor o yüzden buraya. Yani hangi köyde lise vardır. Sayılı köylerde var sonuçta. Ama işte lisemiz çok programlı lise. Bir tek çocuk gelişimi ve TM bölümleri var diye biliyorum ben. Halbuki bir meslek lisesi olsa ayakkabıcılık mesleği bölümü de olsa. Bizim meslek için de iyi olur” (K26, 60).

Yeşilyuva 2012 senesinde kasaba statüsünü yitirerek mahalle olmuştur. Bu tarihten sonra belediyenin kapatılması ve muhtarlık olması konusunda katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“2012 yılına kadar belediye vardı. O zamanlar daha iyiydi. Ödenek vardı sonuçta. Daha çok şey yapılıyordu. Şimdi hiçbir yatırım yok buraya” (K24, 42).

“Belediyeyken daha iyiydik biz. Bir şey olduğunda ya da ne bileyim bir şey yapılması gerektiğinde direkt belediye binasına gidip bir muhatap bulabiliyordun kendine. Eksiğimiz çok yoktu o zamanlar. Şimdi mahalle olduk. Hiçbir yatırım yok buraya artık” (K22, 40).

K16, Yeşilyuva Belediyesi varken yapılan hizmetleri şu şekilde anlatmıştır:

“Belediye varken her şeyimiz vardı bizim. Ne zaman mahalle olduk kaybettik her şeyimizi. Bak mesela belediye buraya spor salonu yaptı, düğün salonu yaptı. Kütüphanemiz vardı belediye binasında. Hâlâ duruyor o ama yapılmıyor hiç bakımları falan buraların artık.

Zabıtalarmız vardı haliyle belediyeyken. Benzin istasyonumuz Opet falan bile vardı. Belediye anlaşmasını falan yapmıştı hep. Belediye gitti 2012 yılında muhtarlık geldi hepsi gitti bunların. Ne yeni bir yatırım yapıldı ne de olanların bakımı. Öyle belediye nasıl bıraktıysa öyle şimdi burası” (K16, 60).

Özetle, yapılan görüşmeler sonucunda idari anlamda çok eski zamanlardan beri önemli bir yer olan Yeşilyuva'nın 1900'lü yılların başında kasaba statüsüne kavuştuğu ve bu dönemde Yeşilyuva Belediyesinin kurulduğu anlaşılmaktadır. Belediye geldikten sonra bölgede ulaşım ve altyapı hizmetleri hız kazanmıştır. Yeşilyuva'da eğitim hayatına bakıldığında ise eski zamanlardan beri çok önemli olduğu, Cumhuriyet Döneminde de eğitim kurumlarının bölgede inşa edildiği görülmektedir. 2012 senesinde kasaba statüsünden mahalle statüsüne geçen Yeşilyuva'da belediye kapanmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilere göre Yeşilyuva Belediyesi kapandıktan sonra bölgeye yapılan hizmetler de azalmıştır.

5.5.2. Katılımcıların Yeşilyuva'nın Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yapısı Hakkındaki Görüşleri

Yeşilyuva'da yaygın olan işkolunun bir zanaat olması bölgeyi hem ekonomik hem de kültürel anlamda etkilemiş, diğer kırsal alanlardan farklı kılmıştır. Bölgede gerek ayakkabı yapım aşamasında kullanılan malzemeleri temin etmek için gerek ayakkabıların satışı için dışarıya ile etkileşim kurulmuştur. Bu da kültürel anlamda Yeşilyuva'nın değişmesine ve gelişmesine sebep olmuştur. Bölgede ekonomik kazanç sağlanan yaygın bir meslek edinilmiş olması, Yeşilyuva'yı ekonomik anlamda da ileriye taşımıştır.

“Bizim burada bir zanaat var tabii bu bizi ileriye taşıdı. Hem ekonomik hem de kültürel anlamda” (K18, 53).

“Yeşilyuva'ya giren çıkan çok olur. Bunun etkisini çok gördük biz burada. Farklıdır yani bizim burası çevre köylere göre” (K5, 36).

K1, Yeşilyuva'nın kent ile etkileşiminin çok olduğunu, kültürel olarak dışarıya ile etkileşimin sağlandığını ve bu sebeplerle kültürel yapının bir kırsal alana oranla daha çok kent izleri taşıdığını dile getirmektedir:

“Kültürel olarak baktığında da bizim buraya şimdi dışarıdan içeriden bir sürü insan geliyor. Biz de mesela gidiyoruz dışarıya

ayakkabı satmaya kendimiz. Mutlaka bir etkileşim oluyor. Hatta şimdi bazıları yurtdışına bile pazarlıyor. Tarımla vs. uğraşan diğer köyler daha doğal. Adam hayvan bakıyor, tütün dikiyor kendi halinde bizim etkileşimimiz iletişimimiz dışarıyla daha fazla. Bizde yaşam çok eskiden beri daha farklıdır sıradan bir köye göre, şehre benzeriz biraz daha” (K1, 52).

K22 de Yeşilyuva'nın kendine ait kültürel öğelerinin bulunduğunu fakat kent ile etkileşim olmasının etkilerinin yadsınamayacağını ifade etmektedir:

“Şimdi esnaf yapıyor burada ayakkabıyı nasıl yapıyor peki? Dışarıdan mal alıyor, sonra üretiyor satıyor. Yani hem üretimin başında hem de son aşamasında dışarıya bağımlı bir sektör bizim sektör. İletişim kuruyorsun mecbur. Eh ne olacak etkileşimin de oluyor böyle olunca. Tarımdan falan farklı oluyor tabii bir zanaat olması. Bizim burası eskiden de böyleydi. Bizim de kültürel olarak kendi adetlerimiz var yok değil. Ama şimdi git tarımla uğraşan bir köye o zaman anlarsın bizim burası farklıdır” (K22, 40).

K10, eskiden de Yeşilyuva'nın kültürel yapısının çevresinde bulunan kırsal alanlardan farklı ve gelişmiş olduğunu söylemektedir:

“Bizim etkileşimimiz daha fazlaydı hep dışarı ile. Geleni gidene çok olur bizim köyün. Esnaf da dışarıya gider müşterisi ile iletişim kurardı. Konuşması etmesi hep daha farklıdır bizim buranın bak. Mesela şivemiz vardır bizim de ama bizim esnafımız düzgün konuşmayı da becerir. Adetlerimiz var tabi ki bizim de ama dışarıya da ayak uydururuz. Mecbur uyduruyorsun. Adam İstanbul'a gidiyor mal almaya, ülkenin dört bir yanına gidiyor satmaya. E gide gele oranın özelliklerini de alıyor geliyor tabi” (K10, 76).

K19, ise kültürel yapının gelişmiş olmasında ekonomik yapının da etkili olduğunu, Yeşilyuva'nın da ekonomik olarak diğer kırsal alanlardan daha ileri seviyede oluşunun kültürel yapısını da farklılaştırdığını dile getirmiştir:

“Ekonomik olarak iyi kazanınca şimdi yaşam tarzında değişebiliyor. İmkânın daha çok oluyor. Eh dışarıyı da görüyorsun. Kentte daha farklı bir yaşam var mesela. Bizim burada bu iki imkân da vardır. Hem ekonomik olarak iyiydi durum hem de dışarıyı görme şansın vardır. Şimdi adam gidiyor dışarıya mal satmaya orada etkileşimi oluyor, kentteki yaşam tarzını görüyor aynı zamanda para da kazandığı için oradan bir şeyler alıp da gelebiliyor. Kıyafet falan mesela, ya da yiyecek içecek neyse artık. Kent yaşamını taşıyabiliyor yani evine. O yüzden farklıydı hep bizim burası bence” (K19, 22).

K1, Yeşilyuva'da yaygın olan bir zanaatin olmasından dolayı bölge halkının ekonomik anlamda daha rahat olduğunu ifade etmektedir:

“Biz diğer köylere göre çok rahatız. Hiç yoktan herkes bir sanat ile uğraştığı için kişilerin bir maliye kaydı ve bağ-kuru var. Ekonomik olarak çok daha rahatız. Her ailede bir emekli bulunur” (K1, 52).

K13, bölge halkının ekonomik olarak durumlarının her zaman etrafına bulunan kırsal alanlara oranla daha iyi olduğunu şu sözler ile anlatmaktadır:

“Şimdi daha önceleri bizim buraya Serinhisar’dan falan sebze meyve satıcıları gelirmiş hep ekonomik olarak buranın durumu iyi diye. Oradan buraya gelirlerken birbirlerine Almanya’ya gidiyoruz derlermiş. Düşün yani o kadar iyiymiş bizim burası. Civar köyler bizim hep çiftçi çiftçinin eline para senede 1 kere geçer yıllık alır. Ama bizim burada elime para geçmiyor ya dese bir adam onun en fazla bak en fazla 3 aydır eline para geçmiyordur. 3. ayın içerisinde mutlaka para geçer. Yani bizi burası zengindi hep” (K13, 65).

K3 ve K17, Yeşilyuva’nın eskiden beri hem ekonomik hem de kültürel anlamda gelişmiş olduğunu dile getirmektedirler:

“Şöyle söyleyeyim daha Acıpayam’ın yolu asfalt değilken bizim köyün yolları asfaltı. Yani buradaki esnaf sonuçta dışarıya ayakkabı satmaya falan gidiyor geliyor. mutlaka etkileşimi oluyor dışarıyla. Daha gelişmiş bir yerdi burası. Hem ekonomik hem kültürel anlamda. Mesela buradaki herkes hem ayakkabının her aşamasını biliyordu ama çoğunluğu da okumuştur. Yaşam standartları yüksektir bizim buranın” (K3, 63).

“Bizim buraya çok giren çıkan oluyor. Malzeme geliyor dışarıdan misal o zaman bile iletişim oluyor dışarı ile. Bir de çok para dönüyor bizim buralarda. Diğer köylere göre ekonomik olarak çok daha iyidir. İzmir, İstanbul, Gaziantep çok mal gelir buralardan bize. Kültürel olarak da etkileşim çok oluyor tabii” (K17, 54).

K5 ve K16 ise, Yeşilyuva’nın ekonomik ve kültürel anlamda çok ileride olduğunu fakat son 15-20 yıl içerisinde gerilemeye başladıklarını ifade etmişlerdir:

“Şimdi şöyle bizim burada eskiden beri diğer köylere göre çok gelişmiş olduğundan bahsedilir. Diğer köylerde böyle konuşur Yeşilyuva hakkında. Yani hatta bundan 20 sene önce falan civar köylerle kıyaslasan bizim burası hem ekonomik hem kültürel olarak çok daha ileriydi şimdiki haline oranla. Şimdi geriledik. Şu an hâlâ mesleğimiz çok güzel ama geliştiremediğimiz için geri kaldık” (K5, 55).

“Ekonomik anlamda da kültürel anlamda da çok çok ileriyiz biz. İleriydik yani son 15-20 sene öncesine kadar. Burada Yatağan Yeşilyuva Serinhisar üç yer var üçü de meslek sahibi. Bir zanaat yapıyorlar yani. Buralar öbür köylerden farklıdır. Öbür yerler daha fakirdir bize göre. Hem kültürel olarak da dışarıyla bağlantılı olunca kültürel anlamda da fark oluyor” (K16, 60).

Özetle, Yeşilyuva’da genel olarak bir zanaatın yapılıyor olması, bölgeyi kültürel ve ekonomik anlamda etkilemekte, geliştirmektedir. Ayakkabıcılık mesleğinin yapım aşamasında kullanılan malzemelerin temini ve ayakkabının satışı sebebi ile bölgenin kent ile etkileşimi, diğer kırsal alanlara oranla daha fazla olmuş bu sebeple de Yeşilyuva kültürel ve ekonomik anlamda kente benzer özellikler göstermektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda, bölgede kültürel ve ekonomik yapı hâlâ farklılaşmış olsa da eskiye oranla gerileme olduğu anlaşılmaktadır.

5.5.3. Katılımcıların Yeşilyuva’daki Aile Yapısı Hakkındaki Görüşleri

Yeşilyuva’da babadan oğula aktarılan bir mesleğin varlığı aile yapısını da etkilemektedir. Mesleğin aile içerisinde aktarılıyor oluşu aile tipinin, aile üyelerinin yaşamlarını sürdürdükleri mekânların da belirleyicisidir. Yapılan görüşmelerden elden edilen verilere göre, Yeşilyuva’da eskiden geniş aile tipinin yaygın olduğu ve erkek evlatlardan birinin mutlaka mesleğe devam ettiği, ancak artık çekirdek aile tipinin daha çok görüldüğü sonucuna varılmıştır.

“Eskiden aileler daha geniş olurdu çok çocuk olurdu. Mutlaka birisi devam ederdi. Hepsi öğrenirdi işi ama kimin eli daha yatkınsa o yapardı bu işi. Ha ikisi üçü birlikte yapmak ister öyle de olurdu. Biz karışmayız. Devam etmek isteyen oğlan devam eder. Ama asıl mesele kalabalık olması ailenin. Şimdi herkesin 2 3 çocuğu var. E hepsi okumaya gidiyor. Devam edecek olan olmuyor” (K26, 60).

“Eskiden çok çocuğu olurdu herkesin. Geniş aileler vardı. Ailenin bütün erkek çocukları öğrenirdi bu işi. Devam etmek istemeyen okuyan eden gene olurdu ama mutlaka içinden devam edecek biri çıkardı. Artık daha az çocuk yapıyor insanlar. Çocuk büyütme daha masraflı eskiye göre. Öyle olunca azaldı çocuk sayıları. Hepsi de gidiyor okuyor başka meslek ediniyor” (K23, 72).

Yeşilyuva’da aile içinde aktarılan ayakkabıcılık mesleğinde baba-oğul bir süre beraber çalışmakta ve erkek evlat evlense bile kök ailesi ile aynı evde yaşamaktadır. Ancak görüşmelerden anlaşıldığı üzere bu durum artık değişmiş ve erkek evlat evlendiği zaman ayrı eve geçmektedir.

“%90’ı beraber kalırdı. 3 göz 4 göz neyse. 2-3 gözü oğlana verirsin baba tek göze sıkışır. Aynı sofrada yerler içerler baba oğul beraber çalışmaya devam ederler. Şimdi babanın hali vakti yerindeyse, ev yapabiliyorsa kiraya gönderebiliyorsa oğlum sen filan yere git derler” (K2, 67).

“Ben babamın yanında tek göz odada yaşadım. Eskiden aynı dükkândan çıkanlar aynı eve girerdi zengini fakiri hepsi aynı evdeydi. Şimdi bir bina ayrı yapıyorsun” (K14, 60).

K8, eskiden beraber çalışan baba-oğulun kazandığı gelir ile bir ev geçinirken, artık evlerin ayrılması sebebi ile bir dükkândan iki evin de ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığını dile getirmektedir:

Benim babamlar evlendiklerinde birkaç yıl aynı evde yaşayıp sonra ayrılmışlar. Şimdi ayrı evde yaşıyor mesela ben ayrı evde yaşıyorum ama kazanç paylaşılıyor. Biz de öyle yapardık babamla çalışırken. Bir dükkândan iki ev geçinirdi (K8, 34).

K7 ve K9, artık genelde babası ile beraber çalışan erkek evlat evlendiğinde kök ailesi ile evleri ayırsa da aynı binada yaşamaya devam ettiklerini ifade etmektedirler:

“Genelde buralarda altlı üstlü yaşanır yani biz altlı üstlü yaşıyoruz zaten buralarda evler genelde iki katlı üç katlıdır adam çocuğuna göre ev yapıyor” (K7, 31).

“Genelde hemen hemen aynı evde aynı katta yaşıyorlardı. Yapabilen ayrı evde yapıyordu tama az. Evi olan evine katıyor. Evi olanlar iki üç katlı yapıyor artık genelde aynı binada kalıyorlar” (K9, 42).

K20 de artık evlenen erkek evlatların bazılarının kök aileleri ile altlı üstlü oturduklarını ifade etse de genellikle çocukların evlendikleri zaman Yeşilyuva’da kalmadığını, kente göç ettiğini eklemektedir:

“Eskiden birdi evler. Şimdi ayırıyor gençler ama. Daha çok altlı üstlü ev yapıyor adamlar çocuğum evlenirse gelsin diye. Ama zaten evlenen de genelde burada yaşamıyor ki artık. Genelde hep dışarı gidiyorlar” (K20, 49).

Katılımcılara, mesleğin aile içerisinde aktarılıyor olmasının baba-oğul ilişkisini ne derece etkilediği sorulduğunda alınan cevaplardan, dükkânda baba-oğul ilişkisinin aynı bir usta-çırak ilişkisi gibi olduğunu ancak dükkândaki bu iletişim biçiminin eve taşınmadığı anlaşılmaktadır.

“Dükkânda çalışan oğlana babası çıraklara nasıl davranıyorsa öyle davranır. Evdeki gibi olmaz. Sonuçta iş öğretmek istiyorsun. Otoriter olmak gerekiyor. Ama eve yansımaz o ilişki. Yani adamın yapısına da bağlı o ama baba olarak nasılsa öyle olur evde. Dükkânda usta evde baba yani” (K23, 72).

“Dükkânda çırak olur evlat artık. Azıcık sert olabilir baba. Ayırmaz çıraklardan oğlunu. Eve öyle olmaz. Baba oğulsundur” (K26, 60).

K4, çıraklık aşamasını tamamlayıp babası ile çalışmaya devam eden erkek evlat ve baba arasındaki ilişkiyi ve dükkândaki rolleri şu şekilde açıklamıştır:

“Çok katı sert olmazsın. Sonuçta artık o da işi biliyor. Ancak olmaz yani öyle çok da kuralsız olmaz. Sonuçta patron benim hâlâ. Ben bırakana kadar benim sözüm geçer dükkânda. Ha evde öyle olmaz. Zaten şimdi herkes kendi evinde yaşıyor” (K4, 59).

Katılımcılar artık mesleğin aile içerisinde aktarılmadığını ve bunun aile yapısını da değiştirdiğini dile getirmişlerdir:

“Meslek etkiliyordu aileyi de. Bir kere erkek çocukları dükkâna doğuyordu direkt. Orada büyüyordu. Babası gibi mesleği devam ettiriyorlardı. Bir dükkândan bir ev geçiniyordu. İstersen evleri ayır sonuçta gene aynı dükkândan geçiniyordun. Gene bir aile gibiydin bence. Artık gençler başka işler yapıyorlar, şehre gidiyorlar derken dağılıyor bence aile” (K13, 65).

“Şimdi mesleğe baba oğul devam eden çok az var. Sondur onlar da. Herkes kendi meslek ediniyor gidiyor onu yapıyor. Evlenip köyde kalanlar giderek azalıyor. Bu tabi bence etkiliyor aile yapısını. Değişiyor yani. Eskiden beraber dururdu herkes şimdi öyle değil” (K23, 72).

“Baba ile çalışan yok artık. Yani ekonomik olarak ayrılıyor adam tamamen babasından. Başka iş yapıyor sonuçta. Eskiden aynı dükkândan kazanıyordu sonuçta. Aile ortak bir yerden geçiniyordu. Şimdi öyle değil herkes kazanıp kendi evini geçindiriyor. Bence bu durum aile içindeki bağları özellikle ekonomik bağları değiştiriyor” (K25, 36).

Sonuç olarak; Yeşilyuva’da eskiden geniş aile tipi yaygınken artık çekirdek aile tipi daha çok görülmektedir. Eskiden baba ile beraber çalışmaya devam eden erkek evlat, kök ailesi ile aynı evde yaşamaya devam etmekte, tek dükkânda kazanılan para tek eve girmektedir. Ancak yıllar içerisinde bu düzen değişmiş ve evlenen erkek evlatlar baba ile çalışmaya devam etseler bile evlerini kök ailelerinden ayırmaya başlamışlardır. Görüşmelerden elde edilen verilere göre evlerini ayıran erkek evlatlar çoğunlukla kök aileleri ile aynı binada bulunan ayrı evlerde yaşamlarını sürdürürken, mesleğe devam etmeyenler kente göç etmektedir. Katılımcıların çoğu artık mesleğin aile içinde aktarılmadığını, bu durumunda eskiden olan geniş aile tipini değiştirdiğini ve

erkek evlatların evlenseler bile kök ailesi ile yaşamaya devam ettikleri mekânların ayrılmaya başladığını ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Bu çalışmanın genel amacı Denizli ilinin Acıpayam ilçesine bağlı Yeşilyuva mahallesindeki ayakkabıcılık ve bu mesleğin kırsal yapısal dönüşüme etkilerini inceleyerek gelecekteki çalışmalara katkı sağlamaktır. Çalışmada Yeşilyuva'daki ayakkabıcılık mesleğindeki değişimleri ve bölgedeki kırsal yapısal dönüşümü saptamak amacı ile nitel araştırma tekniklerinden katılımcı gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılarak 26 ayakkabıcı birey ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada alan sınırlılığını belirginleştirmek adına ilk adım olarak Yeşilyuva ayakkabıcılarından konu ile ilgili bilgi sahibi olan bir kişiye ulaşılmıştır. Sonrasında kartopu örnekleme kullanılarak belirlenen kişinin yönlendirdiği ayakkabıcılar ve bu ayakkabıcıların da tavsiyeleri sonucunda ulaşılan kişiler ile birlikte Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğini icra eden bireylerden oluşan bir örneklem oluşturulmuştur. Araştırmanın belirlenen örnekleme yönelik olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formunun arka planında; Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleği ve meslekte yaşanan değişimler, Yeşilyuva'dan kente göç, Yeşilyuva'da kırsal kalkınma çalışmaları, Yeşilyuva'da kırsal yapısal dönüşüm olacak şekilde dört ana tema yer almaktadır. Belirlenen bu ana temalardan hareketle katılımcılara sosyo-demografik sorular başta olmak üzere bölgede icra edilen ayakkabıcılık mesleğinin tarihine ve meslekte yaşanan değişimlere, bölgeden dışarıya verilen göçe ve göçün ayakkabıcılık mesleği üzerindeki etkilerine, bölgede ayakkabıcılık mesleğinin kalkındırılması için ne gibi çalışmalar yapıldığına, ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan tüm bu değişimlerin Yeşilyuva'daki aile yapısını, idari ve ekonomik yapıyı ne derece etkilediğine ve etkileşimin sonuçlarının ne olduğuna ilişkin sorular sorulmuştur. Araştırmanın verileri belirlenen dört ana tema çerçevesinde değerlendirilmiş ve sınıflandırılmıştır. Araştırmanın teorik bölümünü oluşturan kavramlar aynı zamanda araştırmanın bulgularının analizinde de kullanılmıştır. Bu çalışma kırsal alan-kentsel alan, sanayileşme-fabrikalaşma, kalkınma, kırsal kalkınma ve kırsal yapısal dönüşüm kavramlarına sosyolojik açıdan bakmayı hedeflemektedir.

Katılımcıların tamamını ayakkabıcılık mesleği ile uğraşan Yeşilyuvalı 26 erkek birey oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; 6'sı ortaokul, 19'i lise ve 1'i önlisans olmak üzere, çoğunluğunun lise mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların ayakkabıcılık mesleği içerisindeki statüleri; 2'si kalfa, 8'i usta, 13'ü dükkân sahibi ve 3'ü emekli olacak şekilde dağılım göstermektedir.

Araştırmanın soru cümleleri doğrultusunda yapılan görüşmeler ve yazılı literatür sonucunda Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğinin çok eski zamanlardan beri varlığını sürdürdüğü sonucuna varılmıştır. Mesleğin ne zaman başladığı tam olarak bilinmese de bölgede ilk olarak dericilik olarak başlayan meslek yıllar içerisinde yerini ayakkabıcılık mesleğine bırakmıştır. Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleği uzun yıllardır babadan oğula, ustadan çırağa aktararak devamlılığını sağlamaktadır. Katılımcılar Yeşilyuva'da doğan her erkek evladın bu işi öğrendiğini ifade etmişlerdir. Küçük yaşlardan itibaren babasının yanına giderek iş öğrenmeye başlayan erkek evlatlar babaları bıraktığı noktada mesleği tamamen devralmaktadırlar. Ancak katılımcılar artık çocukların mesleği öğrenmediğini ve okuyarak başka meslekler edindiklerini dile getirmişlerdir. Yapılan görüşmelerde erkek evlatların mesleğe devam etmek istememesinin yanında babaların da artık çocuklarının okuyup sigortalı bir işe girmelerini istedikleri anlaşılmıştır. Eskiden babadan oğula aktararak devamlılığı sağlanan Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleği günümüz şartlarında bu devamlılığı sağlayamamaktadır.

Yapılan görüşmelerden elde edilen verilerde Yeşilyuva'da ayakkabı yapım aşamaları ve kullanılan malzemelerin yıllar içerisinde değişmediğini, yalnızca her aşama için artık makinelerin üretime katıldığı ve kullanılan malzeme konusunda mesleğin dışa bağımlı hale geldiği anlaşılmaktadır. Eskiden bölgede üretilen deri, tahta çiviler ve tahta kalıplar gibi malzemeler kullanılırken bugün deri, taban, yapıştırıcı vb. malzemeler genellikle yurtdışından temin edilmektedir. Meslek bu dışa bağımlılıktan ekonomik anlamda etkilenmektedir.

Yeşilyuva'da ayakkabıcılık mesleğinin seçilmesi ve uzun yıllardır varlığını sürdürüyor olması, bölgenin bu meslek için uygun koşullara sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak meslek yıllar içerisinde birtakım değişiklikler göstermiştir. Bu değişimlerin temel sebebini dünyada gelişen sanayi ve ticaret oluşturmaktadır. Dünyadaki bu değişimlerden Yeşilyuva da etkilenmiş ve Yeşilyuva'da da mesleki makineleşme yaşanmıştır. Bu makineleşmede kent merkezlerine yaşanan sanayileşme ve fabrikalaşma etkili olmuştur. Kentlerde yapılan seri üretime yetişmekte sorun yaşayan Yeşilyuva, ayakkabı üretiminde makine kullanmak durumunda kalmıştır. Makineleşme sonrasında ayakkabı üretim aşamaları değişmese de üretim hızlanmıştır. Makineleşme sonrasında meslek artık sermaye gerektiren bir hal almış ve mesleki iş bölümünde birtakım değişimler yaşanmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre Yeşilyuva'da makineleşme 1990'lı yıllarda başlamıştır. Ancak Yeşilyuva'da

yaşanan makineleşme fabrika tarzı bir makineleşme değildir. Katılımcılar üretime makineler katılsa bile el emeğinin ayakkabı üretimi için hâlâ önemli olduğunu dile getirmektedirler. Yani Yeşilyuva'daki makineleşme yarı makineleşme olarak açıklanabilmektedir. Bu bağlamda Yeşilyuva ayakkabı üretimi atölye tipi üretim haline gelmiştir.

Ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan makineleşme ile birlikte meslek artık daha çok sermaye gerektiren bir hal almıştır. Bu nedenle makineleri alamayan ayakkabıcılar mesleğe devam edemeyip ya mesleği bırakmış ya da başka bir dükkânda usta olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu noktada yapılan görüşmeler sonucunda anlaşılmaktadır ki makineleşme mesleki iş bölümünü de etkilemiştir. Eskiden ayakkabının her aşamasını bilip tek başına bu aşamaların hepsini yapabilen ustalar varken artık mesleki uzmanlaşma başlamış ve her usta ayakkabının bir aşamasında uzmanlaşmıştır. Eskiden küçük dükkânlarda bir iki ustanın bir arada yaptığı üretim artık daha geniş dükkânlarda daha fazla kişinin katılımı ile yapılır hale gelmiştir. Bu bağlamda usta ve patron birbirinden ayrılan iki olgu olmuştur. Patron işin her aşamasını bilen kişi olsa da artık yapılan işi kontrol eden ve işin ekonomik boyutları ile ilgilenen bir konumdadır. Ayakkabı üretimini ise dükkânda çalışan ustalar yapmaktadır. Değişen iş bölümü sebebi ile Yeşilyuva'da aktif çalışan dükkân sayıları azalmıştır. Katılımcılar her ayakkabıcının artık ekonomik sermaye yetersizliği sebebi ile bu mesleği kendi dükkânında devam ettiremediğini, başkasının yanında çalışmaya başladığını ifade etmektedirler.

Yapılan görüşmeler sonucunda Yeşilyuva'da yaşanan mesleki makineleşme ve iş bölümündeki değişmelerin etkisi ile meslekte artan sermaye gerekliliği her ayakkabıcının mesleğe devam edememesine sebep olmuştur. Bunun sonucunda kimi ayakkabıcılar başka dükkânlarda usta olarak çalışmaya yönelirken kimileri de kente göç etmiştir. Yeşilyuva'dan kente göç hareketlerinin çoğunluğu Denizli merkeze doğru olmuştur. Bölgeden Denizli kent merkezine doğru göçler 1990'lı yıllarda başlamıştır. Katılımcılar Yeşilyuva nüfusunun bu yıllardan sonra neredeyse yarı yarıya düştüğünü ifade etmektedirler. Göç eden ayakkabıcıların bir kısmı gittikleri yerde mesleğe devam etse de çoğunluğu asgari ücretli ve sigortalı bir işte çalışmaya başlamıştır. Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleği Denizli merkeze doğru yaşanan yoğun göçlerden etkilenmiştir. Katılımcılar göç ile beraber iyi yetişmiş ustaların bölgeden gittiğini ve yetişecek eleman da kalmadığını dile getirmektedirler. Göç sonrasında Yeşilyuva ayakkabı sektöründe oluşan açığın Suriyeliler ile kapatıldığı görülmektedir. Yapılan görüşmelerden elde

edilen verilere göre Suriye’de ayakkabıcılık mesleğini yapan ustalar bölgeye gelip yerleşmiş ve burada ayakkabıcılık yapmaya başlamışlardır. Şimdilik meslekte oluşan eleman açığı Suriyeliler ile kapatılmış olsa da katılımcıların çoğunluğu mesleğin gelecek nesillere aktarımı ve devamlılığı konusunda endişelidirler.

Kentler gelişirken, giderek gerileyen kırsal alanlar bölgeler arası dengesizliklere yol açmıştır. Nüfus yoğunluğu artan kentlerde artık imkânların yetersiz kalması nedeniyle bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu doğrultuda kırsal kalkınma politikaları geliştirilmiş ve kırsal alanların yeniden canlandırılması amaçlanmıştır. Türkiye’de kırsal kalkınma çalışmaları 1980’li yıllarda başlamıştır. Bu araştırmada da Yeşilyuva’da ne gibi kırsal kalkınma çalışmaları yapıldığı sorusuna cevap aranmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişmelerin beraberinde getirdiği sorunların çözülmesi ve mesleğin kalkındırılması için mekânsal bir değişikliğe ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Mesleki iş bölümünün artması ve üretimde makineleşmenin yaşanması ile meslek artık evlerin altındaki küçük dükkânlarda sürdürülemez hale gelmiş, daha geniş mekânlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada bölge esnafı birleşip bir kooperatif kurarak, devlet desteği olmadan, yalnızca kredi çekerek şu an bölgede aktif olarak çalışan Yeşilyuva Ayakkabıcılar Sanayi Sitesini yaptırmıştır. 1985’te yapımına başlanan sanayi sitesine esnafın taşınması 2000’li yılların başında gerçekleşmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilere göre sanayi sitesinde aktif çalışan dükkânlar olsa bile sitenin yapım aşamasında çekilen kredi borcunu her esnafın ödeyememesi sebebi ile hiçbir dükkânın tapusunun hâlâ alınmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar bu konuda bir devlet desteğinin gerektiğini dile getirmişlerdir. Katılımcılar ayakkabıcılık mesleğinin kalkındırılması için bölgede sanayi sitesi dışında bir çalışma yapılmadığını, kırsal kalkınma noktasında bir devlet desteğinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Kırsal kalkınma çalışmaları ile kırsal alanlar ekonomik ve toplumsal anlamda değişimler yaşamıştır. Kente katılan ya da sanayileşmenin yaşandığı kırsal alanlar kentsel alanlara benzer bir görünüm kazanmış ve kırsal yapısal dönüşüm bu noktada başlamıştır. Bu araştırmada bölgedeki ayakkabıcılık mesleğinde yaşanan değişimler sonrasında Yeşilyuva’da bulunan toplumsal, idari, kültürel, sosyal ve ekonomik yapıların ne derece değiştiği saptanmaya çalışılmıştır.

Yeşilyuva'daki idari yapıya bakılacak olursa 1908 yılına kadar köy olup bu yıldan sonra kasaba olan bölge 2012 yılında mahalle olmuştur. Katılımcılar Yeşilyuva'da ulaşım, altyapı vb. hizmetlerin en hız kazandığı dönemin bölgenin kasaba olduğu ve bir belediyenin kurulduğu dönem olduğunu ifade etmektedirler. Yapılan görüşmelerde Acıpayam-Yeşilyuva arasındaki yolun 1940'lı yıllarda belediye desteği ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda elektrik, su gibi altyapı hizmetlerinin de Yeşilyuva Belediyesi döneminde geldiği görülmektedir. Katılımcılar Yeşilyuva'da eğitim hayatının her zaman bölge halkı için çok önemli olduğunu hatta eskiden Yeşilyuva için "hocalar diyarı" dendiğini dile getirmişlerdir. Katılımcılar Yeşilyuva'da Cumhuriyetin ilanından sonra 1960-1980 yılları arasında tüm eğitim kademelerinde okulların da yapıldığını ifade etmişlerdir.

Yeşilyuvan'ın sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısına bakıldığında, bölgede yaygın olan işkolunun bir zanaat olmasının bu hususlarda etkili olduğu görülmektedir. Bölgede gerek ayakkabı yapımında kullanılacak malzemeler gerek ise üretilen malın satışı konusunda dışa bağımlı olan bir mesleğin olması Yeşilyuva'nın sosyo-kültürel anlamda değişmesine ve gelişmesine sebep olmuştur. Yapılan görüşmelerde Yeşilyuva'nın kent ile olan etkileşiminin çok olduğunu bu sebep ile Yeşilyuva'daki kültürel yapının bir kırsal alana oranla daha çok kent izleri taşıdığı sonucuna varılmıştır. Katılımcılar kültürel yapının gelişmiş olmasında ekonomik yapının da etkili olduğunu, Yeşilyuva'nın ekonomik anlamda diğer kırsal alanlardan daha iyi durumda olması sebebi ile kültürel yapısının da farklılaştığını ve geliştiğini ifade etmişlerdir.

Yeşilyuva'daki aile yapısı aile içerisinde aktarılan bir mesleğin varlığından etkilenmiştir. Ayakkabıcılık mesleğinin babadan oğula aktarılması aile tipinin ve aile üyelerinin yaşamlarını devam ettirdikleri mekânların belirleyicisi olmuştur. Yapılan görüşmelerde Yeşilyuva'da eskiden geniş aile tipinin yaygın olduğu ve erkek evlatlardan mutlaka birinin mesleği devam ettirdiği görülmektedir. Mesleği devam ettiren oğlan evlendiği zaman kök ailesi ile beraber yaşamaya devam etmektedir. Ancak zaman içerisinde bu durum değişmiştir. Yeşilyuva'daki aile yapısı geniş aile tipinden çekirdek aile tipine evrilmiştir. Ayrıca erkek evlatlar evlendiğinde baba ile çalışmaya devam ediyor olsa bile yaşam alanlarını kök ailelerinden ayırmaya başlamışlardır. Katılımcılar mesleğin babadan oğula aktarılacak devamlı olan baba-oğul ilişkisini etkilemediğini, dükkânda baba ve oğulun usta-çırak gibi bir ilişki içerisinde

olduğunu, evde ise bu ilişkinin yeniden baba-oğul ilişkisinde dönüştüğünü ifade etmektedirler. Ancak artık meslek aile içerisinde aktarılmamakta ve erkek evlatlar mesleğe devam etmemektedirler. Bu noktada katılımcılar aile yapısının bundan etkilendiğini ekonomik anlamda da erkek evladın kök ailesinden ayrılmasının aile bağlarını değiştirdiğini dile getirmektedirler.

Sonuç olarak araştırma kapsamında yapılan literatür taraması ve gerçekleştirilen saha çalışmasından elde edilen veriler analiz edildiğinde; küresel anlamda yaşanan sanayileşme ve fabrikalaşma kırsal alanları da etkilemiş ve Yeşilyuva’da bundan etkilenen bir mekân olmuştur. Bu etkiler ile makineleşmenin yaşandığı Yeşilyuva ayakkabıcılık mesleğinde ve mesleki iş bölümünde değişimler yaşanmıştır. Yaşanan değişimler neticesinde bölgede icra edile ayakkabıcılık mesleği daha fazla ekonomik sermaye gerektirir hale gelmiştir. Meslekte yaşanan değişimler sonucunda mesleğe devam edemeyen bireyler kente göç etmiş ve genellikle başka sektörlerde çalışmaya başlamışlardır. Sanayileşme ile birlikte önem kazanan kentleşme sonucunda kentler kalkınırken kırsal alanlar önemini yitirmiştir. Kırsal alanların yeniden toplumsal ve ekonomik bakımdan cazip olabilmesi için kırsal kalkınma politikaları önem kazanmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcılar Yeşilyuva’da mesleğin kalkındırılması için hiçbir devlet desteğinin olmadığını yalnızca bölgedeki ayakkabı esnafının bir araya gelerek bir Sanayi Sitesi inşaatı yaptığını ifade etmektedirler. Katılımcılar devletin bölgeye mesleğin kalkındırılabilmesi için üretimde kullanılan makinelerin temini ve mesleğin devam edebilmesi için bölgede ayakkabıcılık mesleğinin de içinde bulunduğu bir meslek yüksekokulu ya da meslek lisesinin yapılabileceği konusunda destek olabileceğini dile getirmişlerdir. Son olarak sosyoloji literatüründe Yeşilyuva ile ilgili bir çalışmanın bulunmadığını belirtmek gerekmektedir. Bu çalışma yanıtlamaya çalıştığı sorularla başlangıç niteliği taşımakta, bölgenin farklı yönlerden ele alınarak araştırılmasına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abanat-Unat, N. (2012). Kaleidoskopik Aileden Küreselleşmenin Yarattığı Ulus-Ötesi Ailelere. S. Tüzün (Ed.), *Değişmenin ve Geçiş Toplumunun Sosyoloğu: Mübeccel B. Kıray kitabı* içinde (s.117-128), Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Afshar, F. (1994). "Globalization: The Persisting Rural-Urban Question and the Response of Planning Education", *Journal of Planning Education and Research*, XII/4, 271-283.
- Akder, H. (2002). Linking Agricultural Statistics to Other Data Sources for Analysing Rural Indicators of Social Well-Being and Eguity, *8th IWG. AGRI Seminar*, OECD, Paris.
- Akın, E. (2007). *Kentsel Gelişme ve Kentsel Rantlar: Ankara Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akşit, B. (1985). *Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Akşit, B. (1986). Türkiye’de Sosyoloji Araştırmaları: Bölmelenmişlikten Farklılaşma ve Çeşitlenmeye. S. Yavuz (Ed.), *Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi kitabı* içinde (195-233), Olgaç Matbaası, Ankara.
- Al-Rebholz, A. (2017). Kent Kuramları: Klasikler ve Çağdaşlar. M. Talas ve E. Yiğit (Ed.), *Kent Sosyolojisi kitabı* içinde (s. 135-164), Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Apan, A. (2004). "Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, XII/4, 39-58.
- Arda, E. (2002). *Ekonomi El Sözlüğü*, Alfa Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.
- Arslan, K. (2005). "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama Ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 275-294.
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Avaner, T. (2005). BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?. Menaf Turan (Ed.), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? kitabı* içinde, Paragraf Yayınevi, Ankara.
- Aydemir, S. ve Şahin, M.C. (2017). "Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz", *Journal of Islamic Research*, XVII/3, 359-371.
- Aydın, K. (2014). "Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 213-239.

- Aydınlı, H. A. ve Çiftçi, S. (2015). "Türkiye'de Kırsal-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği ve Mevzuatın Sürece Etkisi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, XIV/54, 192-200.
- Aykota, A. V. (2011). *Acıpayam: Garbikaraağaç Halkının Asırlık Tarihçesi ve Köylerimize Serpilen Maarif Işığının Temeli Yüreğir'de Nasıl Kuruldu*, Gökçağ Matbaası, Bursa.
- Aytaç, Ö. (2003). "Meslekler Sosyolojisi Açısından Polislik Mesleği", *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 15-33.
- Babbage, C. (1832). *The Economy of Machinery and Manufactures*, Bread Street Hill, London.
- Bahar, O., Özkoç, H. Ve Samırkaş, M. (2014). Turizm ve Ekonomik Kalkınma İlişkisine Ampirik Bir Yaklaşım: Panel Koentegrasyon Analizi. S. Bekmez (Ed.), *Farklı Boyutlarıyla Türkiye'de Kalkınma kitabı* içinde (s. 260-297), Efil Yayınevi, Ankara.
- Bakır, M. (2013). "Kırsal Alanda İstihdamın Çeşitlendirilmesi: Kahta Tekstil İşçileri Örneği", *Marmara Coğrafyası Dergisi*, 27, 660-681.
- Bakırcı, M. (2007). *Türkiye'de Kırsal Kalkınma: Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Ballas, D., Kalogerisis, T. & Labrianidis, L. (2003). "A Comparative Study of Typologies for Rural Areas in Europe", *43rd ERSO Congress*, Finlandiya.
- Barber, B. (2000). Meslek Sosyolojisinde Bazı Sorunlar. Z. Çirhinlioğlu (Ed.), *Meslekler ve Sosyolojisi kitabı* içinde (s. 43-65), (çev. Zafer Çirhinlioğlu), Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Başak, S. (2005). "Türk Sosyolojisinde Yapı Araştırmaları", *Bilgi Dergisi*, 32, 33-63.
- Başer, U. E. (2011). *I. Sanayi Devriminde Teknolojik Gelişmelerin Rolü*, (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baum, S., Froberg, K., Hartmann, M., Matthews, A. & Weingarten, P. (2004). *The Future of Rural Areas in the CEE New Member States, Report of Network of Independent Agricultural Experts in the CEE Candidate Countries*, Institut für Agrar-Entwicklung in Mittel- und Osteuropa, Germany.
- Bayındır, S. (2008). *Ayakkabı Sektöründe Markalaşma ve Rekabet İlişkisi: Konya Ayakkabı Sektörü İçin Bir Hibe Projesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Beer, A. & Maude, A. (2002), *Local and Regional Economic Development Agencies in Australia*, Report Prepared for the Local Government Association of South Australia, Flinders University.

- Berber, M. (2011). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Berber, M. ve Çelpeçi, E. (2005). “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu- 13-14 Ekim*, 149-157.
- Berkes, N. (1942). *Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma*, Uzluk Basımevi, Ankara.
- Biggs, S. D., Yuan, C. K. & Max, L. R. (1977). *Agricultural Sector Analysis*, Singapore University Press, Singapore.
- Boran, B. (1945). *Toplumsal Yapı Araştırmaları*, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Boratav, K. (2004). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Boserup, E. (1965). *The Conditions of Agricultural Growth*, Allen & Unwin, London.
- Bozkurt, Ö. (1972). *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Bozkurt, V. (2012). Toplum ve İktisat. İ. Sezal (Ed.), *Sosyolojiye Giriş kitabı* içinde (s. 200-240), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Braverman, H. (1974). *Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century*, Monthly Review Press, New York.
- Braverman, H. (1974). *Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century*, New York: Monthly Review Press.
- Bryden, J. (2002). “Rural Development Indicators and Diversity in the European Union, Bildiri”, *Measuring Rural Diversity Conference*, Washington, DC.
- Budak, G. ve Yaralıoğlu, K. (1993). *Ayakkabı Sektörünün İhracata Yönlendirilmesi İzmir Ayakkabı Sektörü Prototip Atölye Geliştirme Modeli*, İzmir Ticaret Odası, İzmir.
- Burgess, E. W. (2015). Şehir Büyümesi: Araştırmaya Giriş. R. E. Park ve E. W. Burgess (Ed.), *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerinde Öneriler kitabı* (çev. Pınar Karababa Kayalığı) içinde (s. 89-104), Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Caner, B. (1986). *Yeşilyuva*, Yeşilyuva Belediyesi Yayını, Denizli.
- Cankorkmaz, Z. (2011). “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XVII/1, 113-138.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question: A Marxist Approach*, Edward Arnold Press, London.

- Castells, M. (2014). *Kent, Sınıf, İktidar*, (çev. Asuman Türkün), Phoenix Yayınevi, Ankara
- Ceylan Ataman, B. (2006). *Türk İşgücü Piyasasında Bilgi ve İletişim Teknolojileri*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Chambers, R. & Harris, J. (1977). Comparing twelve South Indian Villages: in Search of Practical Theory. B. H. Farmer (Eds.) in *Green Revolution*, Macmillan, London.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri - Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (Çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Çağlayan, S. (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Çavdaroğlu, H. A. (2014). *Dünü ve Bugünü ile Acıpayam*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli.
- Çetin, M. Ve Haykıran Sarıbey, A. (2014). Osmanlı Arşiv Belgelerinde Yeşilyuva. T. Tok ve M. T. Bakırtaş (Ed.), *Yeşilyuva kitabı* içinde (s. 25-66). Denizli Grup Gazetecilik Matbaacılık Ltd. Şti, Denizli.
- Çiçek, D. ve Sarı, Y. (2018). “Kalkınma Kuramları ve Turizmin Gelişimi”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, VI/4, 993-1015.
- Çolaklar, H. (2019). “Ahilik Geleneği ve Kütüphanecilik”, *Journal of Turkish Studies*, XIV/2, 231-257.
- Çot, D., Nerkiz, M. ve Karakaya, H. (2014). Yeşilyuva’da Halk Kültürü. T. Tok ve M. T. Bakırtaş (Ed.), *Yeşilyuva kitabı* içinde (s. 185-222), Denizli Grup Gazetecilik Matbaacılık Ltd. Şti, Denizli.
- Deane, P. (1988). *İlk Sanayi İnkılabı* (çev. Tefik Güran), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Demirel, N. (2018). “Kır Sosyolojisi ve Kırsal Kalkınma”, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, II/2, 194-210.
- Dikeçligil, B. (1997). “Bir Analiz Modeli Denemesi ‘Sosyal Yapı’ ve ‘Toplumsal Yapı’”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 3, 447-666.
- Doğanay, H., Özdemir, Ü. ve Şahin, İ.F. (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Doğaner Gönel, F. (2010). *Kalkınma Ekonomisi*, Efil Yayınevi, Ankara.

- Duman, M. (2011). *Gaziantep'deki Geleneksel Meslekler Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme*. (Doktora Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Durak, İ. (2016). "Sosyal Girişimcilik ve Ahilik Teşkilatı: Teorik Çerçeve", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 47, 101-120.
- Durak, İ. ve Yücel, A. (2010). "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımalar", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XV/2, 151-168.
- Durdu, Z. (2017). "1940'lı Yıllar Türkiye'sinde Behice Boran'ın Sosyoloji Anlayışında Toplumsal Yapı ve Değişme", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40, 165-176.
- Durkheim, E. (1986). *Meslek Ahlakı* (çev. Mehmet Karasan), Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Durkheim, E. (2006.) *Toplumsal İşbölümü*, (çev. Özer Ozankaya,). Cem Yayınevi, İzmir.
- Engels, F. (1997). *Komünizmin İlkeleri*, Sol Yayınları: Ankara.
- Engels, F. (2013). *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*, (çev. Oktay Emre), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Epstein, T. S. (1962). *Economic Development and Social Change in South India*, Manchester University Press, Manchester.
- Erbay, E. R ve Özden, M. (2013). "İktisadi Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Yaklaşım", *Sosyal Bilimler Metinleri Dergisi*, 3, 1-28.
- Ersoy, R. (2006). "Şehirleşme ve Halk Kültürü İkileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Dergisi*, 20, 233-238.
- Ertaş, M. Y. (2007). *XV. – XVI. Yüzyılda Karaağaç-ı Gölhisar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Ertürk, H. Ve Sam, N. (2016). *Kent Ekonomisi*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Eryılmaz, B. Ve Tuncer, A. (2013). "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması", *Akademik İncelemeler Dergisi*, VIII/1, 165-189.
- Foote, N. (1953). The Professionalization of Labor in Detroit, *American Journal of Sociology*, LVIII/4, 371-380.
- Foster, G. M. (1965). "Peasant Society and the Image of Limited Good", *American Anthropologist*, LXVII/2, 293-315.

- Freshwater, D. (2000). *Three Papers on Rural Development*, Basic Books, Newyork.
- Garnsey, P. (1997). *Ideas of Slavery from Aristotle to Augustine*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gençay, M. (1962). *Gecekondu Problemi*, İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Geniş, Ş. (2009). “Gaziantep Kırsalında Sanayileşme Ve Toplumsal Değişim: Dülük Köyü Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VIII/1, 21-48.
- Geniş, Ş. (2011). “Sanayileşme ve Kırsal Yapıda Sosyo-Kültürel Değişim Örüntüleri: Gaziantep’de Bir Köy Araştırması”, *Bilig Dergisi*, 58, 119-146.
- Geray, C. (1975). “Türkiye’de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy Kent Yaklaşımı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, XXX/1, 45-66.
- Geray, C. (2011). *Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikalar*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, (Çev: Hüseyin Özel vd.), Ayraç Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2010). Marx, Weber ve Sınıf. A. Giddens (Ed.), *Sosyolojiye Başlangıç Okumaları kitabı* (çev. Günseli Altaylar) içinde (s. 295- 302), Say Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2013). Kent: Kentsellik ve Gündelik Hayat. A. Giddens (Ed.), *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş kitabı* (çev. Ülgen Yıldız Battal) içinde (s. 91-109), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gladwin, T. N., Kennelly, J. J. & Krause, T. S. (1995). “Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research”, *Academy of Management Review*, XX/4, 874-907.
- Golden W. vd. (2003). *National Innovation Systems and Entrepreneurship*, CISC Working Paper, No.8.
- Goode, W. (2000). Topluluk İçinde Topluluk: Meslekler. Z. Çirhinlioğlu (Ed.), *Meslekler ve Sosyolojisi kitabı* içinde (s. 67-80), (çev. Zafer Çirhinlioğlu), Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Gottdiener, M. (2001). “Mekân Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru”, *Praksis Dergisi*, 2, 248-269.
- Göney, S. (1984). *Şehir Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Göymen, K. (2005). “Türkiye’de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Sabancı Üniversitesi ve İstanbul Politikalar Merkezi*, İstanbul.
- Greenwood, E. (1957). “Attributes of a Profession”, *Social Work*, II/3, 45-55.

- Gurvitch, G. (1999). Toplumsal Yapılar. K. Cangızbay (Ed.) *Sosyoloji ve Felsefe kitabı* (çev. Barlas Tolon) içinde, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Gülçubuk, B. ve Karabıyık, E. (2002). “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’nin Kırsal Kalkınma Politikası ve Yükümlülükleri”, *Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi 18-20 Eylül 2002 Erzurum*, 471-476.
- Gülener, S. (2006). “Türk Siyaseti’nde Merkez-Çevre İlişkilerinin Seyri ve 27 Mayıs 1960 Darbesi”, *Bilgi Dergisi*, 14, 36-66.
- Güllüpnar, F. (2013). Kent Kuramları. F. Güneş (Ed.), *Kent Sosyolojisi kitabı* içinde (s.50-83), Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2978.
- Gülümser, A. A. ve Baycan Levent, T. (2010). “Türkiye’nin Kırsal Yapısı: AB Düzeyinde Bir Karşılaştırma”, *İtüdergisi/ A Mimarlık, Planlama, Tasarım*, IX/2, 133-144.
- Gündüz, A. Y. (2006). *Bölgesel Kalkınma Politikası*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa
- Güven, O. (2017). “Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Analizi”, *Akademik Bakış Dergisi*, 63, 209-227.
- Harvey, D. (2014). Sonsöz. H. Lefebvre (Ed.), *Mekânın Üretimi kitabı* (çev. Işık Ergüden) içinde (s. 419-426), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Haytaoğlu, E. (2006). Denizli Tabaklığı Üzerinde Ahiliğin Rolü ve Geleneksel Etkisi. Denizli 1. *El Sanatları Kongresi Bildiriler 10-12 Mayıs 2006* içinde (s. 92-103), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Hirst, P. ve Zeitlin, J. (1991). Flexible Specialization versus Post Fordism: Theory, Evidence, and Policy Implications. H. Beynon vd. (ed), *The Fordism of Ford and Modern Management: Fordism and Post Fordism* in (s. 266 – 322), C.2 MPG Books Ltd, Bodmin, Cornwall.
- Hobsbawn, E. (2003). *Devrim Çağı: 1789-1848*, (çev. Bahadır Sina Şener), Dost Kitabevi, Ankara.
- Hughes, E. C. (2000). Meslekler. Z. Çirhinlioğlu (Ed.) *Meslekler ve Sosyoloji kitabı* içinde (s. 25-41), (çev. Z. Çirhinlioğlu), Gündoğan Yayıncılık, Ankara.
- Huntington, S. P. (2004). *Asker ve Devlet: Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*, (çev. Uğur Kızılaslan), Salyangoz Yayınları, İstanbul.
- Işık, N. ve Baysal, D. (2011). “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, XII/1, 165-186.

- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (1996). "Development and Conflict: The Two Faces of Local Transformation-the Case of Denizli, Turkey", *City-Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy and Action*, V, 93-70.
- İlhan, S. (2008). Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 313-328.
- İmre, H. M. (2016). "Tarihsel Gelişim İçerisinde İnsan, Moda, Ayakkabı İlişkisi", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2, 189-204.
- İnce, C. (2019). "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme", *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, XI/18, 2579-2615.
- İrmiş, A. ve Eroğlu, Ş.G. (2015). "Bir Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Geleneksel Üretimi Yeniden Canlandırma Örneği: Yeşilyuva Ayakkabı Üretimi", *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, Avrasya Ekonomistler Derneği, 9-11 Eylül 2015, Kazan, Rusya*, 689-698.
- İSO, (2004), *Deri ve Deri Ürünleri, Ayakkabı, Ayakkabı Yan Sanayi ve Suni Deri Sektörü, Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde İstanbul Sanayi Odası Meslek Komiteleri Sektör Stratejileri Geliştirme Projesi*, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, İstanbul.
- İzıbrak, R. (1992). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları Öğretmen Kitapları Dizisi: 157.
- Jansen, C. J. (1970). *Readings in the Sociology of Migration*, Pergamon Press, New York.
- Kaçmazoğlu, H. B. (1999). *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Birey Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, M. (2020). *Dinamik Yeteneklerin Rekabet Avantajı ve Çevresel Türbülans Üzerine Etkisi: Ayakkabıcılık Sektörü Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Konya.
- Kaptan, Ş.T. (1989). Yeşilyuva ve Ayakkabıcılık Tarihi. *Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu Bildiriler 27-30 Eylül 1988 içinde* (s.113-118), Denizli Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Denizli.
- Karaduman, E. (1992), *Ekonomik Kalkınmada Finansman ve Organizasyon*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Entitüsü, Ankara.
- Kastan, C. (2007). *Ayakkabı Teknolojisi*, Konya.
- Kaya, Y. ve Tatar, T. (2008). *Gelenekten Modernliğe Kalıplaşan Yenilik*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.

- Kayabaşı, N. ve Özdemir, M. (2004). “Geçmişten Günümüze El Yapımı Ayakkabılar”, *Milli Folklor Uluslararası Halk Bilimi Dergisi*, VIII/62, 39-48.
- Kayalı, C. A. ve Albayrak, M. (2009). *Manisa İli'nde Ayakkabı İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Finansal Sorunlarına Yönelik Bir Araştırma ve Çözüm Önerileri*, Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, Manisa.
- Kaynak, M. (2011). *Kalkınma İktisadı*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (1972). *100 soruda Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Kemerlioğlu, E. (1973). Erzurum'da Meslekler ve Sosyal Tabakalaşma, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Erzurum.
- Keyder, Ç. (2009). *Toplumsal Tarih Çalışmaları*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Keyder, Ç. Ve Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Kılıç, Y. (2014). Eskiçağ'da Yeşilyuva (Kaisera/ Kaysa/ Er). T. Tok ve M. T. Bakırtaş (Ed.), *Yeşilyuva kitabı* içinde (s. 15-24). Denizli Grup Gazetecilik Matbaacılık Ltd. Şti., Denizli.
- Kıray, M. (1999). *Toplumsal Yapı Toplumsal Degisme*, Bağlam Yayınevi, İstanbul.
- Kıray, M. B. (1964). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*, Devlet Karayolları Matbaası.
- Kıray, M. B. (1973). “Gecekondu: Az gelişmiş ülkelerde hızla topraktan kopma ve kentle bütünleşme” *SBF Dergisi*, XXVII/3, 261-573.
- Kıray, M. B. (2007). *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kızılcılık, S. (1991). “Pitirim A. Sorokin: Hayatı ve Eserleri”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 27-44.
- Kızılcılık, S. (2000). *Sosyoloji Yazıları*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Kızıl, H. (2015). “Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, IV/2, 408-423.
- Kitching, G. (1980). *Class and Economic Change in Kenya: The Making of an African Petite Bourgeoisie 1905-1970*, Yale University Press, New Haven, Conn and London.
- Koç, B. ve Gül, A. (2004). “Türkiye’de Kırsal Kalkınmada Köykent Yaklaşımı ve Bazı Ülkelerde Uygulanan Benzeri Modeller”, *Türkiye VI. Tarım Ekomisi Kongresi, Tokat (16-18 Eylül 2004)*, 116-124.

- Koç, R. E. (1996). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- Kongar, E. (2019). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Koytak, E. (2020). Meslek Sosyolojisinde Teorik Yaklaşımlar, *Journal of Economy Culture and Society*, Özel Sayı, 1-27.
- Koyuncu Okca, A. Ve Koızhaganova, M. (2015). “Geçmişten Günümüze Denizli’de Dericilik Faaliyetleri”, *Journal of Turkish Studies*, X/6, 603-618.
- Köse, A.H. ve Öncü, A. (1998). “Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Anadolu İmalat Sanayi: Zenginleşmenin mi Yoksa Yoksullaşmanın mı Eşiğindedeyiz?”, *Toplum ve Bilim*, 77: 135-59.
- Kösemihal, N. Ş. (1968). *Sosyoloji Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kumar, K. (1999). *Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, (çev. Mehmet Küçük), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kurt, H. (2003). *Türkiye’de Kent-Köy Çelişkisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Kuru, S. ve Paksoy, C. (2008). “Anadolu’da Ayakkabı ve Cumhuriyet Dönemi Ayakkabı Kültürü”, 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 821-836, Ankara.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Labrianidis, L. (2004). *The Future of Europe’s Rural Peripheries*, Ashgate, UK.
- Laclau, E. (1971). Feudalism and Capitalism in Latin America. E. Laclau (Eds.), in *Politics and Ideology in Marxist Theory*. New Left Books, London.
- Lee, E. S. (1966). “A Theory of Migration”, *Demography*, III/1, 47-57.
- Lefebvre, H. (2014a). *Mekânın Üretimi*, (çev. Işık Ergüden), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2014b). *Kentsel Devrim*, (çev. Selim Sezer), Sel yayıncılık, İstanbul.
- Lerner, D. (1964). *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, Free Press Collier – MacMillan, Toronto.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (2000). *Kapital Cilt: I*, (çev. Alaattin Bilgi), Sol Yayınları, Ankara.

- Marx, K. ve Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi*, (çev. Tonguç Ok ve Olcay Geridönmez), Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Moore, W. E. & Davis, K. (1945). Some Principles of Stratification, *American Sociological Review*, X/2, 242-249.
- Mouzelis, N. (1980). “ Modernisation, Underdevelopment, Uneven Development: Prospects for a Theory of Third-World Formations”, *Journal of Peasant Studies* VII/3, 353-74.
- Navaro, D. (2015). *Kariyer ve Varoluş: Bir Benlik Eylemi*, Elma Yayınevi, Ankara.
- Nelson, D. (1995). *Managers and Workers: Origins of Twentieth Century Factory System in The United States 1880-1920*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- Nerse, S. (2014). “Türkiye’de Kır Çalışmalarında Paradigma Değişimi”, *Sosyoloji Dergisi*, 29, 165-179.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (çev. Sedef Özge), Yayın Odası Yayınları, İstanbul.
- Niray, K. (2002). “Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Dergisi*, 9, 3-27.
- Nirun, N. (1991). *Sosyal Dinamik Bünye Analizi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Oktik, N. (1997). Köyün Çekiciliği, Kentin İticiliği: Toplum ve Göç. İçinde T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Sosyoloji Derneği Yayınları, 5, 81-85.
- Orhantekin, G. (2019). *Uşak’taki Geleneksel Meslekler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Özcan, Y. Ö. ve Özbay, Ö. (2012). Sosyolojide Yöntem. İ. Sezal (Ed.), *Sosyolojiye Giriş kitabı* içinde (s. 45-77), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Özçağlar, A. (2011). *Coğrafyaya Giriş*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Özçelik, S. (2014). XIX. Yüzyıl Ortalarında (1844-1845) Kaysar’da Sosyo Ekonomik Hayat. T. Tok ve M. T. Bakırtaş (Ed.), *Yeşilyuva kitabı* içinde (s. 67-158). Denizli Grup Gazetecilik Matbaacılık Lti. Şti., Denizli.
- Özdemir, K. (2004). “Türkiye’de Kırsal Sanayiın Kentlere Olan Göçler Üzerine Etkisi”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt II, 102-111.

- Özdemir, M. ve Yetim, F. (1997). “Günümüz Ekonomisinde Geleneksel El Sanatlarının Yeri ve Önemi”, *Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyum Bildiriler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özdilli, E. (2014). *Günümüzde Bursa İlindeki Ayakkabıcılık Sektörünün İncelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Entitüsü, Ankara.
- Özensel, E. (2015). *Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Özer, İ. (2017). Türkiye’de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme. M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye’nin Toplumsal Yapısı* kitabı içine (s. 251-277), Dora Basım Yayın, Bursa.
- Özer, Y. E. (2008). “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye”, *Review of Social, Economic & Business Studies*, IX/10, 389-408.
- Öztürk, N. (2015). *Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Öztürk, Ş. (2009). “Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Küçük Meta Üretimi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, IX/2, 179-188..
- Palmer, R. and N. Parsons (1977). *The Roots of Rural Poverty in Central and Southern Africa*, Heinemann, London.
- Pamuk, Ş. (1988). *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Park, E. R. (2013). Human Ecology. Lin, L. & Mele, C. (Eds.), in *The Urban Sociology Reader* (s. 83-90), Routledge, London.
- Park, E. R. (2015). Şehir ve Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler. R. E. Park, E. W. Burges (Ed.), *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerinde Öneriler kitabı* (çev. Pınar Karababa Kayalığı) içinde (s. 37-85), Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Parsons, T. (1939). “The Professions and Social Structure”, *Social Forces*, XVII/4, 457-467.
- Perkins, H. C. (2006). “Commodification: Re-resourcing Rural Areas”. P. Cloke, T. Marsden, ve P. Mooney (Ed.), in *Handbook of Rural Studies* (243-258), SAGE Publications, London.
- Piore, M. J. Ve Sabel, C. F. (1984). *The Second Industrial Divide For Prosperity*, Basic Books, New York.
- Ravenstein, E. G. (1885). “The Laws of Migration”, *Journal of the Statistical Society of London*, XKVIII/2, 167-235.

- Ritzer, G. (2008). *Auguste Comte, In The Blackwell Companion to Major Classical Social Theorists*, Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- Roney, S. (2011). *Turizm Bir Sistem Analizi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Rostow, W. R. (1980). *Ekonomik Gelişmenin Merhaleleri*, (çev. Erol Güngör), Kalem Yayıncılık, İstanbul.
- Rostow, W.W. (1990). *The Stages Of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, Cambridge
- Rostow, W.W. (1990). *The Stages Of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye 'de Kentleşme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sennett, R. (2009). *Zanaatâr* (çev. Melih Pekdemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2020). *Karakter Aşınması* (çev. Barış Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Serter, G. (2013). "Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram", *Planlama Dergisi*, XXIII/2, 67-76.
- Sharpley, R. (1999). *Tourism, Tourists and Society*, ELM. Publication, England.
- Shils, E. (2002). *Merkez ve Çevre* (çev. Yusuf Ziya Çelikkaya), Türkiye Günlüğü, 86-96.
- Simmel, G. (2000). *Metropol ve Zihinsel Yaşam*. A. Aydoğan (Ed.), *Şehir ve Cemiyet kitabı* (çev. Ahmet Aydoğan) içinde (167-185) , İz Yayıncılık, İstanbul.
- Simmel, G. (2015). *Metropol ve Zihinsel Hayat*. S. Sökmen (Ed.), *Bireysellik ve Kültür kitabı* (çev. Tuncay Birkan) içinde (s. 317-329), Metis Yayınları, İstanbul.
- Solmaz, B. (2011). "Modernlik ve Modernleşme Kuramlarına Yöneltilen Eleştiriler", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32, 35-58.
- Somçağ, H. ve Akçakale, N. (2016). "Yün liflerinden Keçeleştirme Yöntemi İle Ayakkabı Yapımı", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, IV/9, 212-226.
- Somuncu, M. ve Ceylan, S. (2018). "Kırsal Alanların Dönüşümünü Kavramsal Bakımdan Yeniden Düşüme", *TÜACUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu 3-6 Ekim 2018*, Ankara.
- Sökmen, S. ve Balkanal, Z. (2018). "Bitlis'te Geleneksel Ayakkabıcılık: 'Harik' ve Son Usta Haydar Yılmaz", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi*, XX/1, 384-400.
- Strayer, J.R. (1965), *Feudalism*, California University Press, California.

- Şahin, S. (2009). Türkiye Beşeri Coğrafyası. S.Karabağ ve S.Şahin (Ed.), *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası kitabı* içinde, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Şen, M. (2007). Ayakkabı ile İlgili Kelimeler Üzerine. Emine Gürsoy Naskali (Ed.), *Ayakkabı kitabı* içinde (s. 3-17), Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Şengül, H. T. (2001). “Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı”, *Praksis Dergisi*, 2, 9-31.
- Şengül, T. (2000). “Radikal Kent Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Alternatif Bir Yaklaşım Doğru, Amme İdaresi Dergisi, XXXIII/1, 27-58.
- Şenyapılı, T. (2004). *Barakadan Gecekonduya*, İletişim Yayınları, Ankara.
- Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme Cilt:1*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Tawney, R. H. (1920). *The Acquisitive Society*, Harcourt, Brace And Howe, New York.
- Taylor, J. G. (1979). *From Modernisation to Modes of Production: A Critique of the Sociologies of Development and Underdevelopment*, Martinus Nijhoff, London.
- Tekeli, İ. (2011). *Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2016). *Dünyada ve Türkiye'de Kent-Kır Karşıtlığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*, İdealkent Yayınları, Ankara.
- Tekin, A. (2011). “Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi*, 29, 37-47.
- Telfer, D. J. (2002). Development Teories and Tourism Theory. R. Sharpley & D. Telfer (Eds.), in *Tourism and Development: Issues*, Channel View Publications, Clevedon.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, (çev. Ali Suat), Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayını, Ankara.
- Tezcan, M. (1995). *Toplumsal Değişme*, Feryal Matbaası, Ankara.
- Tezgel, O. (2010). *Çağdaş Fabrika Sisteminin Doğuşu Ve Günümüze Kadar Geçirdiği Evreler*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.
- Todaro, M.P. (1980). *Internal Migration in Developing Countries*, International Labour Office, Geneva.
- Toker, T. *Denizli İli Kültür Hayatı*. (Basım yeri ve tarihi verilmemiştir.)

- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 116-127.
- Torun, İ. (2003). “Endüstri Toplumu’nun Oluşmasında Etkili Olan İktisadi Ve Sinaî Faktörler” *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, IV/1, 181-196.
- Toynbee, A. J. (2004). *Lectures on the Industrial Revolution in England*, Kessinger Publishing, LLC
- Tönnies, F.(2000). *Gemeinschaft ve Gesellschaft*. A. Aydoğan (Ed.), *Şehir ve Cemiyet kitabı* (çev. Ahmet Aydoğan) içinde (185-217), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Tufan, M. (1993). “Kentlerin Köyleşmesi Yerine Köylerin Kentleşmesi: Makedonya Örneği”, *DPT Kırsal Sanayi Sempozyumu*, 6-8 Nisan, Ankara.
- Tunç, P. (2013). *Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi Lisans Programına Yönelik Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Entitüsü, Konya.
- Tunçbilek, N. (1978). *Türkiye’nin Kır Potansiyeli ve Sorunları*. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Turut, H. Ve Özgür, E. M. (2018). “Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak”, *Ege Coğrafya Dergisi*, XXVII/1, 1-19.
- Tutar, F. Ve Demiral, M. (2007). “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, II/1, 65-83.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türkcan, E. (2009). *Dünyada ve Türkiye’de Bilim, Teknoloji ve Politika*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Türkdoğan, O. (2011). “Carle Zimmerman Sosyolojisinin Esasları”, *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 4, 103-151.
- Türktaş, M. (2004). “Denizli’de Debbağlık”, *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, 2, 26-28.
- Türktaş, M. (2014). *Yeşilyuva’da Ayakkabıcılık*. T. Tok ve M.T. Bakırtaş (Ed.), *Yeşilyuva kitabı* içinde (s. 179-184), Denizli Grup Gazetecilik Matbaacılık Ltd. Şti, Denizli.

- Ure, A. (1835). *The Philosophy Of Manufactures: or An Exposition of the Scientific, Moral, and Commercial Economy of the Factory System of Great Britain*, London.
- Urry, J. (2015). *Mekânları Tüketmek*, (çev. Rahmi Ögdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (1996). *Tarihsel Kapitalizm*, (çev. Necmiye Alpay), Metis Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (1998). *Jeopolitik ve Jeokültür*, (çev. Mustafa Özel), İz Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein, I. (2000). *Bildiğimiz Dünyanın Sonu*, (çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Weber, M. (1961). *General Economic History*, Collier Macmillian. London.
- Weber, M. (2012). *Şehir: Modern Kentin Oluşumu*, (çev. Musa Ceylan), Yarın Yayınları, İstanbul.
- Whalley, P. (1987). "Constructing an Occupation: The Case of British Engineers", *Current Research on Occupations and Profession*, 4, 3-20.
- Wirth, L. (1938). "Urbanism as a Way of Life". *American Journal of Sociology*, 44, 3–24.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. B. Duru ve A. Alkan (Ed.), *20. Yülyıl Kenti kitabı* (çev. Bülent Duru, Ayten Alkan) içinde (s. 77-106), İmge Yayıncılık, Ankara.
- Wolpe, H. (1980). *The Articulation of the Modes of Production*, Routledge & Kegan Paul, London
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara
- Yasa, İ. (1966). *Ankara'da Gecekondu Aileleri*, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Yasa, İ. (1970). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları*, TODAİE Yayınları. Ankara.
- Yavilioğlu, C. (2002). "Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri (Eleştirel Yaklaşım)", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, III/2, 49-70.
- Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Yenigül, S. B. (2017). "Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi ", *Planlama Dergisi*, XXVII/1, 16-25.

- Yıldırım, A. (2014). *Modernleşme Kuramı*, Erişim: <http://www.tuicakademi.org> (30.03.2021).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, U. D. (2006). *Kırsal Toplumda Dönüşüm: Eski Beyli (Norsun) Köyü Örneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2015). “Türkiye’de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012)”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, XX/33, 161-188.
- Yolcu, M. A. (2014). “Nevşehir’de Yaşanan Geleneksel Mesleklerin Değişim ve Dönüşümü”, *Turkish Studies*, IX/2, 1719-1738.
- Yörükkan, A. (2006). *Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Yücesan Özdemir G. ve Özdemir, M. (2008). *Sermayenin Adaleti: Türkiye’de Emek ve Sosyal Politika*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yücesan Özdemir, G. (2001). “Emek Süreci Teorisi ve Türkiye’de Emek Süreci Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Sosyal Bilimler Kongresi*, ODTÜ, Ankara
- Yüksel, İ. (2019). “Ahilik Felsefesinden Günümüz Meslek Ahlakı Tartışmalarına Bir Bakış”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IV/2, 500-537.
- Zaman, M. (2010). Yerleşme Coğrafyası. C. Şahin (Ed.) *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya kitabı* içinde (s.109-135), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Zirek, S. ve Özcömert, M. (2003). *Ayakkabı Sektör Araştırması*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- Zolberg, A. R. (1983). International Migrations in Political Perspective. Krtiz, M. M., Kelly C. B. & Tomasi, S. M. (Eds.), in *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*, Center for Migration Studies, New York.

İnternet Bağlantıları

- 81 İilde Durum Raporu 2017, Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü. <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/81-il-sanayi-durum-raporlari/mu1503011615> (22.03.2021)

Ayakkabı Sektörü 2016, Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü Tekstil ve Konfeksiyon Ürünleri Daire Başkanlığı.
<https://www.ttso.org.tr/dosyalar/AYAKKABI-SEKTO%CC%88RU%CC%88-RAPORU.pdf> (19.03.2021)

Ayakkabı Sektörü Raporu 2020, Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü.
https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Ayakkabi_Sektoru.pdf (19.03.2021)

Denizli İli Sanayi Durum Raporu, 2019. <https://www.sanayi.gov.tr/plan-program-raporlar-ve-yayinlar/81-il-sanayi-durum-raporlari/mu2603011625> (23.05.2021)

Doğaka Ayakkabıcılık Sektör Raporu, 2014.
https://www.dogaka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/wwwdogakagovtr_522_cs1n16kj_ayakkabıcılık-sektor-raporu-2014.pdf (19.03.2021)

DPT (2000a), “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8.pdf>, (25.03.2021).

DPT, (2000b) ,“Deri ve Deri Mamulleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu”,
 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.
https://issuu.com/sururozturk/docs/deri_ve_der_i_mamulleri_sanayii_zel
 (25.03.2121)

Ekonomik Yönüyle Denizli 2018, Denizli Ticaret Odası
<https://issuu.com/denizliticaretodasi/docs/eyd2018> (25.03.2021)

<http://www.acipayam.gov.tr/nufus> (25.02.2021).

<https://acipayam.bel.tr/mahallelerimiz/yesilyuva-mahallesi/93/> (25.02.2021)

<https://tasd.com.tr/bilgi-bankasi/ihracat/> (15.03.2021).

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360-20130314.pdf> (20.02.2021).

<https://www.tesk.org.tr/view/menu/goster.php?Guid=901d50d2-f1d9-11e9-b001-54213e5f8f01> (20.11.2020).

<https://yesilyuvam.tr.gg/Yesilyuva-Kasabas%26%23305%3B.htm> (25.02.2021)

JICA, Effective Approaches for Rural Development,
http://jicari.jica.go.jp/IFIC_and_JBICISudies/english/publications/reports/study/topical/spd/pdf/chapter4.pdf (14.03.2021).

OECD, (2006). OECD Rural Policy Reviews, The New Rural Paradigm Policies And Governance,
<http://www.oecd.org/gov/regionalpolicy/thenewruralparadigmpolici esandgovernance> (23.03.2021).

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-12334/ahilikkulturu-haftasi-kutlamalari.html> (09.11.2020).
- Türk Dil Kurumu (2020), “Ahilik”, <https://sozluk.gov.tr/> (08.11.2020).
- Türk Dil Kurumu (2020), “Geleneksel”, <https://sozluk.gov.tr/> (08.11.2020).
- Türk Dil Kurumu (2020), “Kırsal”, <https://sozluk.gov.tr/> (07.10.2020).
- Türk Dil Kurumu (2020), “Meslek”, <https://sozluk.gov.tr/> (08.11.2020).
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2021. <https://www.tuik.gov.tr/> (23.05.2021).
- Uğuş, B. (2006). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, E-Akademi Dergisi, Sayı: 49. <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=AVRUPA%20B%DDRL%DD%D0%DD%20VE%20T%DCRK%DDYE%92DE%20B%D6LGESEL%20KALKINMA%20POL%DDT%DDKALARI%20VE%20B%D6LGESEL%20KALKINMA%20%20AJANSLARI&kimlik=1141334723&url=makaleler/bugus-1.htm> (Erişim Tarihi: 15.03.2021).

EKLER

EK-1: GÖRÜŞME SORULARI

1. Yaşınız/mesleğiniz? İkamet?
2. Yeşilyuva'nın genel olarak geçim kaynağı nedir? En sık yapılan meslek hangisi? Tarım , hayvancılık vs. yapılıyor mu?
3. Peki ayakkabıcılık mesleği ortalama kaç yıldır yapılıyor ve neden bu meslek tercih edilmiş ve yaygın?
4. Yeşilyuva'da yaygın olan mesleğin bir zanaat olan ayakkabıcılık olması sizce köyü toplumsal, ekonomik ve kültürel olarak nasıl etkilemekte?
5. Bölgedeki idari yapı yıllar içerisinde nasıl değişti?
6. Altyapı, ulaşım, eğitim gibi hizmetler Yeşilyuva'ya ne zaman geldi?
7. Yeşilyuva'nın bilinen yolları nelerdir? Eskiden nasıldı? Şimdi nasıl?
8. Ayakkabı üretimi için hangi malzemeler lazım? (Deri, saya, lastik taban vs)
9. Eskiden ayakkabı nasıl yapılırdı? Aşamaları?
10. Eskiden bir dükkânda kaç kişi çalışıyordu? İş bölümü nasıl oluyordu?
11. Eskiden bir dükkânın sahibi ve ustası aynı kişiydi? Patron ve usta ayrı kişiler mi oluyordu? Şimdi nasıl? Usta sermaye sahibi olan kişi mi?
12. Çocukluğunuzdan bu yana bu meslekte neler değişti?
13. Üretim biçiminde değişim yaşandı mı? Yaşandıysa neler değişti?
14. Yeşilyuva'da ayakkabı üretiminde değişimler tam olarak hangi tarihlerde başladı?
15. Şehirdeki makineleşme ve seri üretimden Yeşilyuva da etkilendi mi?
16. Günümüzde ayakkabı üretiminde hangi makineler kullanılıyor? Ayakkabı üretimi kaç aşamada gerçekleşiyor? Üretim aşamalarında sırayla kimler görev alıyor?
17. Üretilen ayakkabı modelleri eskiden nasıl oluyordu? Günümüzde çeşitlilik ne durumda?
18. Eskiden ortalama kaç dükkân vardı? Günümüzde aktif olarak üretim kaç dükkânda devam ediyor?
19. Günde ortalama kaç ayakkabı üretiliyor? Geleneksel üretimde kaç ayakkabı üretebilirdi bir usta?
20. Üretilen ayakkabıların satışı nerelere yapılıyor? Yurtiçi yurtdışı? Eskiden nerelere yapılırdı?
21. Ücretlendirme nasıl yapılıyordu? Çift başı aylık?

22. Ayakkabı üretimi eskiden ekonomik anlamda ne kadar kazanç sağlıyordu, şimdi ne durumda? (Çok, orta, az ?)
23. Sanayi Sitesi ne zaman ve kim tarafından yaptırıldı?
24. Devletin burada ayakkabıcılık mesleğinin gelişimi için bir yardımı faydası oldu mu?
25. Yeşilyuva'da bir sendikalaşma kooperatifleşme vs. yaşandı mı?
26. Mesleğin devamlılığı nasıl sağlanıyordu? Aile içinde aktarılır mıydı? Babadan oğula aktarılan bir meslek miydi?
27. Eskiden baba ile beraber çalışan oğlanın iletişimi nasıldı? Babanın yanında çırak olarak mı başlardı işe? Maaş alır mıydı?
28. Baba ile çalışan oğlan evlendiği zaman kök ailesi ile beraber yaşamaya devam mı ederdi, yoksa yeni bir ev mi açılırdı? Eskiden nasıldı şimdi nasıl?
29. Her ustanın yanında mutlaka çırak yetişir miydi? usta-çırak ilişkisi nasıl oluyordu?
30. Üretimde sadece erkek çocuk ve baba mı yer alıyor? Yoksa ailenin diğer bireylerinin de bir görevi oluyor mu? Kadın üretimde yer alıyor mu?
31. Yeşilyuva'dan göç yaşandı mı? göç yaşanmasının temel sebebi sizce neydi? Nereye göç verdi? Yurtiçi yurtdışı?
32. Göç edenler kendi mesleklerine gittikleri yerde devam ettiler mi yoksa başka işler ile mi ilgilendiler?
33. Göç yaşandıktan sonra ayakkabıcılık mesleği bundan etkilendi mi?
34. Göç edenlerden Yeşilyuva'ya geri dönenler oldu mu? Neden döndüler ve mesleğe devam ettiler mi?
35. Kentten köye geri dönüşler mesleği ve köyün yapısını ne derecede etkiledi?